

THE FREE INDOLOGICAL COLLECTION

WWW.SANSKRITDOCUMENTS.ORG/TFIC

FAIR USE DECLARATION

This book is sourced from another online repository and provided to you at this site under the TFIC collection. It is provided under commonly held Fair Use guidelines for individual educational or research use. We believe that the book is in the public domain and public dissemination was the intent of the original repository. We applaud and support their work wholeheartedly and only provide this version of this book at this site to make it available to even more readers. We believe that cataloging plays a big part in finding valuable books and try to facilitate that, through our TFIC group efforts. In some cases, the original sources are no longer online or are very hard to access, or marked up in or provided in Indian languages, rather than the more widely used English language. TFIC tries to address these needs too. Our intent is to aid all these repositories and digitization projects and is in no way to undercut them. For more information about our mission and our fair use guidelines, please visit our website.

Note that we provide this book and others because, to the best of our knowledge, they are in the public domain, in our jurisdiction. However, before downloading and using it, you must verify that it is legal for you, in your jurisdiction, to access and use this copy of the book. Please do not download this book in error. We may not be held responsible for any copyright or other legal violations. Placing this notice in the front of every book, serves to both alert you, and to relieve us of any responsibility.

If you are the intellectual property owner of this or any other book in our collection, please email us, if you have any objections to how we present or provide this book here, or to our providing this book at all. We shall work with you immediately.

-The TFIC Team.

અર્પણપત્રિકા

(અમે ઈશ્વર માગીએ એટલું એ રાગ)

- પહેલા દેવ અરીહંતને નમું,
બીજા સિદ્ધ પ્રભુ થલો સહાય ॥ હેમકુંવરબાધને ॥
આચારજની કૃપા ઉત્કૃષ્ટ છે,
ઉપાધ્યાય અતિ સુખદાય ॥ હેમકુંવરબાધને (૧)
સાધુ સાધવિની કરે સેવના,
ફળ શ્રેષ્ઠ છે પુણ્ય પ્રતાપ ॥ હેમકુંવરબાધને ॥
કરે પંચ પરમેષ્ઠી આરાધના,
એથી પ્રાપ્તિ પ્રમોદ અમાપ ॥ હેમકુંવરબાધને (૨)
એ છે ધર્મધ્વજ સુખકારિણી,
પામે પૃથ્વીમાં પૂરણ પ્યાર ॥ હેમકુંવરબાધને ॥
આપો દીર્ઘ આયુષ્ય પ્રભુ એહને,
પામે ધર્મથી જય જયકાર ॥ હેમકુંવરબાધને (૩)
મુંબઈ શહેર મનોહર દીપતું,
તેમાં સંઘ સકળ સરદાર ॥ હેમકુંવરબાધને ॥
શેઠ રામજી માધવજી સદા,
સ્વર્ગવાસીનું નામ શ્રીકાર ॥ હેમકુંવરબાધને (૪)
એતું દ્રવ્ય છે સુકૃતનું અતિ,
શુભ મારગે ખરચવા હોંશ ॥ હેમકુંવરબાધને ॥
ધર્મ કરણીથી ધીરજતા ધરે,
સહાય આપે કરુણાના કોશ ॥ હેમકુંવરબાધને (૫)

જેના અંતરમાંહી અહનીશિ,
 અનુકંપા વશી છે અપાર ॥ હેમકુંવરખાધને ॥
 ગુણખાણી ગરીબ ડિગારવા,
 પૈસા ખરચે છે અપરંપાર ॥ હેમકુંવરખાધને (૬)
 ધર્મ ધ્યાન ઉત્તેજન આપતાં,
 હોજ્યો જગમાંહી જયજયકાર ॥ હેમકુંવરખાધને ॥
 એનો વિજય વિશેષ થાજ્યો સદા,
 સંત સેવા થકી સુખકાર ॥ હેમકુંવરખાધને (૭)
 મુનિરાજની દેશના દિલ ધરી,
 પામ્યાં ધર્મથી પૂરણ પ્રીત ॥ હેમકુંવરખાધને ॥
 ઉપદેશ સરસ અણુગારનો,
 મુણી રાખી પૂરી પરતીત ॥ હેમકુંવરખાધને (૮)
 બહાલો ધર્મ અતિ વીતરાગનો,
 વાણી ખાઈની અમૃતધાર ॥ હેમકુંવરખાધને ॥
 ખરચી દામ સદા શુભ મારગે,
 પોખે સાધરમી નર નાર ॥ હેમકુંવરખાધને (૯)
 ધન્ય જન્મ સફળ તેહનો ગણું,
 જેના દિલમાં વશ્યો જિનધર્મ ॥ હેમકુંવરખાધને ॥
 દ્રવ્ય ગર્વ તણ મુખ ઉચ્ચરે,
 નમ્રતાનાં વચન ઘણી શર્મ ॥ હેમકુંવરખાધને (૧૦)
 આપો આશ્રય અંતર શુદ્ધથી,
 ધર્મકાર્યમાં પ્રીતિ અપાર ॥ હેમકુંવરખાધને ॥
 અતિ હોંશથી અર્પણ પત્રિકા,
 કરો શુભ મનથી સ્વિકાર ॥ હેમકુંવરખાધને (૧૧)

શ્રી

પરમ પૂનિત સકળ ગુણાલંકૃત પરમ ધર્મનિષ્ઠ

શેઠાણી બાઈ હેમકુંવરબાઈ.

મહૂમ શેઠ રામજી માધવજીની વિધવા ભાર્યા.

મુંબઈ.

આપની શ્રી જૈનધર્મ પ્રત્યે એક નિષ્ઠાની વૃત્તિ અને અત્યંત આસ્થા, આપનો જીવ દયાપ્રતિપાળક જન સ્વભાવ, આપની અત્યુત્તમ સખાવતથી અનેક અવાચક ગાયોના જીવની થતી હિંસાનું ખચવું, આપનું ધર્મકાર્યમાં અગ્રેસરપણું, આપની દયાળુ વૃત્તિથી ચાલતા ધર્માદા દવાખાનાને લીધે અનેક જીવોપર થતો ઉપકાર, આપની સદ્ધર્મનિષ્ઠવૃત્તિ તથા આપનું ધર્મ પરાયણપણું, અને આપની તથા આપના શ્રેયસ્કર ખંધુ શેઠ મૂળચંદભાઈ કરશનજીની તથા આપના ચિરંજીવી રા. હરકીશનદાસની અમારા ઉપરની પરોપકાર તરીકેની અમિદષ્ટિ એ વિગેરે શુભ ગુણોથી આ પુસ્તકમાં આપનું નામ અમર રહેવા આ શુભકારી ધર્મોક્તગ્રંથ પ્રીતિપૂર્વક આપને અર્પણ કરીએ છીએ. અને આ જૈનતત્વશોધક ગ્રંથના પવિત્ર પાઠથી, જે પુણ્ય પાઠકોને પ્રાપ્ત થાય, તેનો એક ભાગ આપને હેમશેષાં પ્રાપ્ત થાય, એવી ઈચ્છા રાખું છું. તથાસ્તુ !

“ આપના કૃપાકાંક્ષી ”

શા ત્રિભોવનદાસ રંગનાથદાસ.

શા છોટાલાલ મોતીચંદ.

પ્રસ્તાવના

સુજ્ઞ બંધુઓની પવિત્ર સેવામાં અર્જ ગુજરવામાં આવે છે કે, આપણને અનાદિ કાળથી લવભ્રમણ રૂપ ચક્રમાં પર્યટન કરવાનું કારણ શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ ગુરુ, શુદ્ધ ધર્મની શ્રદ્ધા નહીં આવવાથી થયું છે. માટે દેવ ગુરુને ધર્મની ખરાબર શુદ્ધ રીતે ઓળખાણ કરવામાં ચૂકવું નહીં. કેમ કે, મુખ્ય રીતિમાં શ્રદ્ધા શુદ્ધ ૧, અનુભાસના શુદ્ધ ૨, અનુભાળના શુદ્ધ ૩, વિનય શુદ્ધ ૪, ભાવ શુદ્ધ ૫, એ પાંચ પ્રકારની શુદ્ધિ કરવાથી જીવને જન્મ જરા મરણની દુઃખ રૂપી અટવી ઉલ્લંઘીને મોક્ષ રૂપ નગરમાં નિર્વિઘ્નપણે પહોંચી શકવામાં વાર લાગશે નહીં. તે પાંચ શુદ્ધિ છે, તેમાં પણ શ્રદ્ધા શુદ્ધ તે મુખ્ય છે. તે માટે ગુરુગમથી શ્રદ્ધા શુદ્ધ કરવી; એ આપણો મુખ્ય ધર્મ છે. કારણ કે, હાલ આ દુષ્કાળ પાંચમા આરામાં જૈનધર્મમાં અનેક મત મતાંતરોનો વિસ્તાર પામવાથી મતિ મૂઝાઈને છેવટના ભાગમાં શંકાદિક દોષ ઉત્પન્ન થયાનો સંભવ થયા જેવું કેટલાકને થઈ પડે છે. માટે તે દોષોનો નિર્ણય કરવા સારૂ વારંવાર જૈની ગ્રંથો, આગળ જે મહાપુરુષો ધણો પરિશ્રમ લઈને પરોપકારને માટે બનાવી ગયા છે, તો તેનો લાભ પ્રમાણદિકને વશે કરીને તથા પોતાના મતાભિમાને કરીને લઈ શકવાને અશક્ય થવાથી શંકા રૂપ અંકૂર ઊગીને આપે ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા રૂપ મહોદ્દુ વૃક્ષ થઈને ધર્મથી ભૂષ્ટ થવા રૂપ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે; અને તે પોતે તો તે હાલતને પહોંચે છે, પણ બીજા લબ્ધ જીવોને પણ ઉન્માર્ગ રૂપ જાળમાં ફસાવીને દુષ્કૃત્ય રૂપ કાંટે વીંધીને નરક નિગોદ દુરગતિના દુઃખ રૂપ સ્થાનકમાં હાડશેલી મૂડીને જન્મો જન્મની ખરાબી કરાવવામાં પાછો પગ હાવતા નથી. તે બધાંય પાપ કરતાં ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપીને બીજાને અવગણે રરતે ચલાવવા જેવું બીજું કાંઈ દુનિયામાં મહોદ્દુ પાપ

નથી. પ્રિયબંધુઓ! જુઓ કે, કોઈ જીવ મોહનીકર્મના ઉદયથી ચારિત્રથી ભૂષ્ટ થશે, તો તે ફક્ત એક પોતાના આત્માને જ દુર્ગતિનાં દ્વાર ખુલ્લાં કરીને તેમાં પ્રવેશ કરશે; પણ જે પુરુષો શ્રદ્ધાથી ભૂષ્ટ થયા છે તે પોતે તો મિથ્યાત્વ રૂપ ઝરનો ખાલો ખીને બેઠા છે અને ખીજા જે કોઈ બાળા ભોળા ભવ્ય જીવ હોય, તેને પણ તે ખાલો પાવાને તત્પર જ છે; અને તે પાછને કર્મ રૂપ નિશામાં ખૂબ ગરકાવ કરી દે છે કે, તેને ફરીથી સમકિત રૂપ બોધિબીજ પામવું ઘણું જ મુશ્કેલ પડે. તેથી વિવેકીઓ, આ મનુષ્ય જન્મ દશ દષ્ટાંતે વારંવાર મળવો ઘણો જ મુશ્કેલ છે. તેમાં વળી જૈનધર્મ, શાસ્ત્રનું શ્રવણ, પ્રભુના વચન ઉપર શ્રદ્ધા, પાંચ ઇંદ્રિય પરવડી, સદ્ગુરુનો જોગ, દીર્ઘાયુ વિગેરેનો યોગ મળવો દુર્લભ છે.

હવે મનુષ્ય જન્મ પવિત્ર કરવા માટે આપણા જે પૂર્વાચાર્યો કે જેમણે આપણા ઉપર ઘણો જ અનુગ્રહ કરી મિથ્યાત્વ રૂપ ઉવટવાટથી સમ્યક્ત્વ રૂપ ધોખમાર્ગે ચડાવવાને અને વળી પરોપકાર ને માટે, આ “જૈનતત્ત્વશોધક” નામનો ગ્રંથ મહા દયાના સાગર અને પંડિતમાં શિરોમણી એવા મહાત્પુરુષ શ્રી ત્રીકમદાસજી મહારાજ જેઓ મારવાડમાં થઈ ગયા છે. તેઓ ખનાવીને આપણને બક્ષીશ કરી ગયા છે કે, જેનો લાભ આપણાથી ન લેવાય તેટલો થોડો જ છે. કારણ કે જેની અંદર દયા, દાન, પુન્ય, નીતિ, ત્યાગ, વૈરાગ્ય, ઉત્સર્ગમાર્ગ, અપવાદમાર્ગ, નિશ્ચય, વ્યવહાર સ્વસમય સ્થાપન, પર સમય ઉત્થાપન વિગેરેનો એવો તો આબેહૂબ ચિતાર આપ્યો છે કે, તે વાંચવાથી જિનેંદ્રના માર્ગની ખરેખરી શું ખૂબી છે? તે આપણા જાણવામાં આવ્યા શિવાય રહેશે જ નહીં, પણ તે ગ્રંથને વિષમ દષ્ટિથી નહીં વાંચતાં સમદષ્ટિથી વાંચશે તેને અમૃત રસ રૂપ જરૂર થઈ પડવાથી તે ઉન્માર્ગ છોડી સડકને રસ્તે ચડ્યા શિવાય રહેશે જ નહીં. આ પવિત્ર ગ્રંથના ખનાવવાવાળા પંડિતોની પંક્તિમાં ગણાતા હતા, પણ તેમણે વિષમદષ્ટિથી અથવા પોતાની મહત્તા વધારવા માટે અથવા વાદ વિવાદને માટે આ ગ્રંથ ખનાવ્યો નથી, પણ ફક્ત એકાંત શાસ્ત્રના ન્યાયે પરોપકાર બુદ્ધિયે ખનાવ્યો છે. માટે તે પુરુષના આપણે આભારી

એ. તે દરમ્યાનમાં કોઈને તે વાંચવાથી દ્વેષ ઉત્પન્ન થશે, તો તે હાત્મા પુરુષોને શિર દોષ નથી, તેમ તે ગ્રંથનો પણ દોષ નથી. ન કે શેલડી તો ઘણી મીઠી છે, પણ તે ઊંટને વિષ રૂપ થઈ જાય છે. વળી ખરને સાકર વિષ રૂપ અને વાયસને દ્રાક્ષ વિષ રૂપ થઈ પડે છે, પણ તેમાં શેલડી સાકર કે, દ્રાક્ષનો દોષ નહીં, પણ તે પાપિષ્ઠ જીવોના પ્રારબ્ધનો દોષ છે. તેમ આ ગ્રંથ શેલડી સાકર ને દ્રાક્ષ થકી પણ અધિક મધુર રસ વાળો છતાં ભારે મીઠા જીવ ઊંટ, ખર અને વાયસ જેવાને વિષ રૂપ થઈ પડશે તો આમાં તે મહાત્મા પુરુષનો દોષ નથી. માટે વિવેકી વર્ગો, આ ગ્રંથને એક વાર વાંચવાથી તેની અંદર શું ખૂબી છે? તે અજાણને જાણવામાં થોડું જ આવશે. પણ દીર્ઘદષ્ટિવાળાને તો ધારા જ પ્રિય થઈ પડશે, વળી તેને વારંવાર વાંચવાથી તેની ખૂબી માલમ પડી આવશે કે, આ મહાત્મા પુરુષે પોતાની જીવન અનુભવ બુદ્ધિ વાપરી છે? કે, તે વાચકવર્ગને આશ્ચર્ય થયા પામવાય રહેશે જ નહીં. આ ગ્રંથ ઘણા વર્ષથી બનેલો છે, પણ આમારા જાણવામાં ટૂંક મુદતથી આવ્યો છે તેથી તેને ઘણી જ પ્રાચીન પ્રસિદ્ધિમાં થોડો જ માલમ પડતો જાણી આપણા સ્વધર્મને સરખો લાલ લઈ શકવાના ઇરાદાથી અમોએ છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. આ ગ્રંથની પ્રત મારવાડથી અમોને મળવાથી તે ગ્રંથમાં તેમાં કેટલી જગ્યાએ અશુદ્ધ હોય તેમ માલમ પડવાથી આમાં તરફી લઈને બનતાં સુધી શુદ્ધ કર્યો છે. તો પણ તેની અંદર કોઈ જગ્યાએ ભૂલ ચૂક રહી હોય તો સજ્જન વર્ગ સુધારીને વાંચવાની કૃપા કરશે.

તથાસ્તુ !

અનુક્રમણિકા.

વિષયોંક.	વિષયનું નામ.	પૃથોંક.
૧	નામદ્વાર	૨
૨	લક્ષણદ્વાર	૨
૩	લેદદ્વાર	૨
૪	દષ્ટાંતદ્વાર	૫
૫	ઓળખણાદ્વાર	૧૪
૬	કૂણુદ્વાર	૯૧
૭	આત્માદ્વાર	૯૪
૮	સાવધનિર્વચદ્વાર	૯૫
૯	રૂપિ અરૂપિદ્વાર	૯૫
૧૦	જીવાજીવદ્વાર	૧૦૧
૧૧	શુભાશુભદ્વાર	૧૦૫
૧૨	ધર્મકર્મદ્વાર	૧૦૫
૧૩	આજ્ઞા અનાજ્ઞાદ્વાર... ..	૧૦૬
૧૪	નિત્યાનિત્યદ્વાર	૧૦૭
૧૫	ગુણઘણાદ્વાર	૧૧૦
૧૬	સમવતારદ્વાર	૧૧૫
૧૭	પ્રકૃતિ અપ્રકૃતિદ્વાર	૧૧૮
૧૮	ભાવદ્વાર	૧૧૯
૧૯	દ્રવ્ય, ગુણ, પર્થાયદ્વાર	૧૨૧
૨૦	દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવદ્વાર	૧૨૩
૨૧	ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવદ્વાર	૧૨૬
૨૨	તળાવદષ્ટાંતદ્વાર	૧૨૭
૨૩	નવપદાર્થમાં લેગા જૂદાનો દ્વાર	૧૨૮
૨૪	હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેય દ્વાર	૧૩૫
૨૫	જિનવાણી સ્તવન છંદ	૧૫૨

શ્રી ગૌતમગણધરેભ્યો નમઃ

શ્રી

જૈનતત્ત્વશોધકગ્રંથ.

તત્ર પ્રથમ ગ્રંથકર્તા શ્રી ત્રીકમદાસજીસ્વામી એક

શ્લોકવડે મંગળાચરણ કરે છે.

(અનુષ્ટુપ્વૃત્તમ.)

પ્રણમ્ય શ્રીમહાવીરં, ગૌતમંગણિનં તથા ॥

ક્રિયતે વાલબોધાય, ગ્રંથોડયં તત્ત્વશોધકઃ ॥૧॥

ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામીને અને ગૌતમ
ગણધરને નમસ્કાર કરીને ખાળજીવોના બોધને અર્થે હું
(ત્રીકમદાસજી) આ “ જૈનતત્ત્વશોધક ” નામના ગ્રંથને
કરું છું. (૧)

પ્રથમ આ ગ્રંથમાં આવેલા ચોવીશ દ્વાર સંક્ષેપથી કહેશે.

૧ નામ દ્વાર, ૨ લક્ષણ દ્વાર, ૩ ભેદ દ્વાર, ૪ દષ્ટાંત દ્વાર,
૫ ઓળખણા દ્વાર, ૬ કૂણ દ્વાર, ૭ આત્મા દ્વાર, ૮ સાવધ
નિર્વધ દ્વાર, ૯ રૂપિ અરૂપિ દ્વાર, ૧૦ જીવાજીવ દ્વાર, ૧૧ શુ
ભાશુભ દ્વાર, ૧૨ ધર્મ કર્મ દ્વાર, ૧૩ આજ્ઞા અનાજ્ઞા દ્વાર,
૧૪ નિત્યાનિત્ય દ્વાર, ૧૫ ગુણશુણ્ય દ્વાર, ૧૬ સમવતાર
દ્વાર, ૧૭ પ્રકૃતિ અપ્રકૃતિ દ્વાર, ૧૮ ભાવ દ્વાર, ૧૯ દ્રવ્ય,
ગુણ, પર્યાય દ્વાર, ૨૦ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ શુણ્ય દ્વાર, ૨૧

अनुक्रमिका.

विषयांक.	विषयनं नाम.	पृष्ठांक.
१	नामद्वार	२
२	लक्षणद्वार	२
३	लेखद्वार	२
४	दृष्टांतद्वार	५
५	आणभण्डाद्वार	१४
६	कूणद्वार	८१
७	आत्माद्वार	८४
८	सावधनिर्वचद्वार	८५
९	इपि अइपिद्वार	८५
१०	अवाअवद्वार	१०१
११	शुलाशुलद्वार	१०५
१२	धर्मकर्मद्वार	१०५
१३	आज्ञा अनाज्ञाद्वार... ..	१०६
१४	नित्यानित्यद्वार	१०७
१५	गुणगुणद्वार	११०
१६	समवतारद्वार	११५
१७	प्रकृतिअप्रकृतिद्वार	११८
१८	लावद्वार	११८
१९	द्रव्य, गुण, पर्यायद्वार	१२१
२०	द्रव्य, क्षेत्र, काल, लावद्वार	१२३
२१	उत्पाद, व्यय, ध्रुवद्वार	१२६
२२	तणावदृष्टांतद्वार	१२७
२३	नवपदार्थमां लेगा नूदनो द्वार	१२८
२४	हेय, ज्ञेय, उपादेय द्वार	१३५
२५	जिनवाणी स्तवन छंद	१५२

શ્રી ગૌતમગણધરેભ્યો નમઃ

શ્રી

જૈનતત્ત્વશોધકગ્રંથ.

તત્ર પ્રથમ ગ્રંથકર્તા શ્રી ત્રીકમદાસજીસ્વામી એક

લોકવડે મંગળાચરણ કરે છે.

(અનુક્રુપ્તતમ.)

પ્રણમ્ય શ્રીમહાવીરં, ગૌતમંગણિનં તથા ॥

ક્રિયતે બાલબોધાય, ગ્રંથોડયં તત્ત્વશોધકઃ ॥૧॥

ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામીને અને ગૌતમ
ગણધરને નમસ્કાર કરીને બાળજીવોના બોધને અર્થે હું
(ત્રીકમદાસજી) આ “ જૈનતત્ત્વશોધક ” નામના ગ્રંથને
કરું છું. (૧)

પ્રથમ આ ગ્રંથમાં આવેલા ચોવીશ દ્વાર સંક્ષેપથી કહેલે.

૧ નામ દ્વાર, ૨ લક્ષણ દ્વાર, ૩ ભેદ દ્વાર, ૪ દષ્ટાંત દ્વાર,
૫ ઓળખણા દ્વાર, ૬ કૂણ દ્વાર, ૭ આત્મા દ્વાર, ૮ સાવધ
નિર્વેધ દ્વાર, ૯ રૂપિ અરૂપિ દ્વાર, ૧૦ જીવાજીવ દ્વાર, ૧૧ શુ
ભાશુભ દ્વાર, ૧૨ ધર્મ કર્મ દ્વાર, ૧૩ આજ્ઞા અનાજ્ઞા દ્વાર,
૧૪ નિત્યાનિત્ય દ્વાર, ૧૫ ગુણદાણા દ્વાર, ૧૬ સમવતાર
દ્વાર, ૧૭ પ્રકૃતિ અપ્રકૃતિ દ્વાર, ૧૮ ભાવ દ્વાર, ૧૯ દ્રવ્ય,
ગુણ, પર્યાય દ્વાર, ૨૦ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ ગુણ દ્વાર, ૨૧

ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ દ્વાર, ૨૨ તળાવ દષ્ટાંત દ્વાર, ૨૩ નવ પદાર્થમાં ભેગા જૂદાનો દ્વાર, અને ૨૪ હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેય દ્વાર.

હવે તેમાંથી પ્રથમ નામદ્વાર કહે છે.

૧ જીવ, ૨ અજીવ, ૩ પુન્ય, ૪ પાપ, ૫ આશ્રવ, ૬ સંવર, ૭ નિર્જરા, ૮ બંધ અને ૯ મોક્ષ. ઇતિ પ્રથમ નામદ્વાર.

હવે બીજો લક્ષણદ્વાર કહે છે.

૧ ચૈતન લક્ષણ તે જીવ, ૨ અચૈતન લક્ષણ તે અજીવ, ૩ જીવને સુખ આપનાર તે પુન્ય, ૪ જીવને દુઃખ આપનાર તે પાપ, ૫ શુભાશુભ કર્મ આવે તે આશ્રવ, ૬ આવતાં કર્મને રોકવાં તે સંવર, ૭ પૂર્વનાં કર્મ ખપાવવાં તે નિર્જરા, ૮ શુભાશુભ કર્મનું બાંધવું તે બંધ અને ૯ શુભાશુભ કર્મથી મુક્તિ તે મોક્ષ. ઇતિ બીજો લક્ષણદ્વાર સમાપ્ત.

હવે ત્રીજો નેદદ્વાર કહે છે.

પ્રથમ જીવના બે ભેદ-૧ શુદ્ધ જીવ અને ૨ અશુદ્ધ જીવ. શુદ્ધ જીવ તે કર્મ કલંક રહિત સિદ્ધ ભગવાનના જીવ અને અશુદ્ધ જીવ તે કર્મ કલંક સહિત ચૌદ ગુણકાણે વર્તતા સંસારી જીવ. તે સંસારી જીવના ચૌદ ભેદ. તે આ પ્રમાણે-૧ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય, ૨ બાહર એકેન્દ્રિય, ૩ બેઘંદ્રિય, ૪ તેઘંદ્રિય, ૫ ચૌરેન્દ્રિય, ૬ અસંજી પંચેન્દ્રિય અને ૭ સંજી પંચેન્દ્રિય; એ સાતેના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા, એ પ્રકારે સાત દુ ચૌદ ભેદ થયા.

હવે અજીવના બે ભેદ-૧ રૂપિ અજીવ, અને ૨ અરૂપિ અજીવ. તથા પાંચ ભેદ. તે આ પ્રમાણે-૧ ધર્માસ્તિકાય,

૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ કાળાસ્તિકાય, અને ૫ પુદ્ગળાસ્તિકાય. વળી ઉત્તર ભેદે ચૌદ પ્રકારે. તે આ પ્રમાણે-૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, એ એકેક જાતના ત્રણ ત્રણ ભેદ તે-૧ ખંધ, ૨ દેશ ને ૩ પ્રદેશ એમ ત્રિગુણા કરતાં નવ ભેદ થયા. તેની સાથે ૧૦ કાળ, અને પુદ્ગળાસ્તિકાયના ૧ ખંધ, ૨ દેશ, ૩ પ્રદેશ અને ૪ પરમાણુ પુદ્ગળ; એ ચાર ભેદ મેળવતાં ચૌદ ભેદ થયા.

હવે પુન્યના બે ભેદ-૧ દ્રવ્ય પુન્ય અને ૨ ભાવ પુન્ય. તથા ઉત્તર ભેદે નવ પ્રકારે. તે આ પ્રમાણે-૧ અન્ન પુન્ય, *યાવત્ ૯ નમસ્કાર પુન્ય.

હવે પાપના બે ભેદ-૧ દ્રવ્ય પાપ અને ૨ ભાવ પાપ. તથા ઉત્તર ભેદે અઠાર પ્રકારે. તે આ પ્રમાણે-૧ પ્રાણાતિ પાત, *યાવત્ ૧૮ મિથ્યાત્વદર્શન શબ્દ.

હવે આશ્રવના બે ભેદ-૧ દ્રવ્ય આશ્રવ અને ૨ ભાવ આશ્રવ. તથા પાંચ ભેદે. તે આ પ્રમાણે-૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવ્રત, ૩ પ્રમાદ, ૪ અશુભ યોગ અને ૫ કષાય. વળી ઉત્તર ભેદે વીશ પ્રકારે. તે આ પ્રમાણે-૧ મિથ્યાત્વ ૨ અવ્રત, ૩ પ્રમાદ, ૪ અશુભ યોગ, ૫ કષાય, ૬ પ્રાણાતિપાત, ૭ મૃત્યુ પાવાદ, ૮ અદત્તાદાન, ૯ મૈથુન, ૧૦ પરિગ્રહ, ૧૧ શ્રોતેન્દ્રિય, ૧૨ ચક્ષુષ્ઠેન્દ્રિય, ૧૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય, ૧૪ રસેન્દ્રિય અને ૧૫ સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચે ઈન્દ્રિ ન સંવરે તે, ૧૬ મન, ૧૭ વચન અને

* યાવત્ શબ્દે નવ પ્રકારનું પુન્ય સમજવું. * અહિં યાવત્ શબ્દે અઠાર પાપસ્થાનક સમજવાં.

૧૮ કાયા એ ત્રણે યોગ ન સંવરે તે, ૧૯ ભંડોપગરણ અય ત્નાથી લે મૂકે તે અને ૨૦ સુચિ કુસગ કરે તે.

હવે સંવરના બે ભેદ-૧ દ્રવ્ય સંવર અને ૨ ભાવ સંવર. તથા પાંચ ભેદ. તે આ પ્રમાણે-૧ સમકિત તે સંવર, ૨ વ્રત પચ્ચખખાણુ તે સંવર, ૩ અપ્રમાદ તે સંવર, ૪ અકષાય તે સંવર, અને ૫ શુભ યોગ તે સંવર. વળી ઉત્તર ભેદે વીશ પ્રકારે. તે આ પ્રમાણે-૧ સમકિત, ૨ વ્રત પચ્ચખખાણુ, ૩ અપ્રમાદ, ૪ અકષાય, ૫ શુભ યોગ, તથા ૬ પ્રાણાતિપાત, ૭ મૃષાવાદ, ૮ અદત્તાદાન, ૯ મૈથુન અને ૧૦ પરિગ્રહ એ પાંચેનું વિરમણુ, તેમ જ ૧૧ શ્રોતેન્દ્રિય, ૧૨ ચક્ષુષ્ઠેન્દ્રિય, ૧૩ શ્રાણેન્દ્રિય, ૧૪ રસેન્દ્રિય અને ૧૫ સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચે ઇન્દ્રિય સંવરે, તથા ૧૬ મન, ૧૭ વચન અને ૧૮ કાયા એ ત્રણે યોગને સંવરે, તેમ જ ૧૯ ભંડોપગરણ ચત્નાએ લે મૂકે, અને ૨૦ સુચિ કુસગ ન કરે.

હવે નિર્જર્જરાના બે ભેદ-૧ દ્રવ્ય નિર્જર્જરા અને ૨ ભાવ નિર્જર્જરા. તથા ઉત્તર ભેદે બાર પ્રકારે. તે આ પ્રમાણે-૧ અનશન, ૨ ઉનોદરિ, ૩ વૃત્તિસંક્ષેપ, ૪ રસપરિત્યાગ, ૫ કાચકલેશ અને ૬ ઇન્દ્રિય પડિસંતીનતા, તથા ૭ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૮ વિનય, ૯ વૈયાવચ્ચ, ૧૦ સજ્જાચ, ૧૧ ધ્યાન, અને ૧૨ કા ઉસ્સગા.

હવે બંધના બે ભેદ-૧ દ્રવ્યબંધ અને ૨ ભાવ બંધ. તથા ઉત્તર ભેદે ચાર પ્રકારે. તે આ પ્રમાણે-૧ પ્રકૃતિબંધ, ૨ સ્થિતિબંધ, ૩ અનુભાગ બંધ અને ૪ પ્રદેશબંધ.

હવે મોક્ષના બે ભેદ-૧ દ્રવ્ય મોક્ષ અને ૨ ભાવ મોક્ષ.

૧થા. ઉત્તર ભેદે ચાર પ્રકારે. તે આ પ્રમાણે—૧ જ્ઞાન, ૨ દર્શન,
૩ ચારિત્ર અને ૪ તપ. ઇતિ ત્રીજો ભેદદ્વાર સમાપ્ત.

હવે ચોથો દષ્ટાંતદ્વાર કહે છે.

જીવનું ચૈતન લક્ષણ તે કોણ દષ્ટાંતે ? જે જાણવું, દેખવું
અને ઉપયોગ તે ચૈતન છે. તે જીવનો ગુણ છે. જીવના ગુ
ણને જીવ કહીએ. જેમ ગોળનો ગુણ તે મિઠાશ, તેમ જી
વનો ગુણ તે ચૈતન. જેમ ગોળને મિઠાશ એક, તેમ જીવને
ચૈતન એક.

અજીવનું અચૈતન લક્ષણ જે જડ રૂપ, તેના પાંચ ભેદ.
૧ ધર્માસ્તિકાયનો અલણ ગુણ તે કોણ દષ્ટાંતે ? જેમ મા
છલાંને ગતિ કરતાં પાણીનો આધાર, અને પાંગળાને લાક
ડીનો આધાર, તેમ જીવ પુદ્ગળ ગત પરિણમ્યાને ધર્માસ્તિ
કાયનો આધાર. ૨ અધર્માસ્તિકાયનો સ્થિર ગુણ તે કોણ
દષ્ટાંતે ? જેમ ઉશ્ચકાળે તૃષાએ પીડિત પંથીને તરછાયાનો
આધાર, તેમ સ્થિત પરિણમ્યાં જીવ પુદ્ગળને અધર્માસ્તિ
કાયનો આધાર. ૩ આકાશાસ્તિકાયનો અવકાશ ગુણ તે કો
ણ દષ્ટાંતે ? જેમ ચોરડામાં એક દીવાની જ્યોતિના પરમાણુ
સમાય, તેમ હજાર દીવાની પ્રભા પણ સમાય. તથા જેમ પા
ણીના લોટામાં પતાસાં સમાય, પૃથ્વમાં ખીલો સમાય, તેમ
એકેક આકાશ પ્રદેશમાં એક, બે થાવત્ અનંતા પરમાણુ
રહે. ૪ કાળ તે વર્તના લક્ષણ. તે કોણ દષ્ટાંતે ? જેમ કોઈક
ખાળક જન્મ્યો હોય, પછી તે બાલ્યાવસ્થાવાળો થાય, પ
છી તરૂણ થાય, પછી વૃદ્ધ થાય, જે કે તે જીવ તો સદાય

સરખો છે, પણ બાળ, તરૂણ અને જરાનો કરનાર તે કાળ. કાળને પ્રભાવે જીવને પુદ્ગળ નવી નવી અવસ્થા ધરે છે પણ તે જીવને પુદ્ગળનો દ્રવ્ય તો વિનાશ પામતો નથી; પરંતુ પર્યાય પાલટે છે. ત્યાં દષ્ટાંત-જેમકોઈએ સોનાની મુદ્રડી (વીંટી) ઘડાવી, પછી તેને ભાગીને મુરકી ઘડાવી, પછી તે ની કુંઠી ઘડાવી, એમ નવી નવી અવસ્થા ધરે, પણ પોતાના દ્રવ્યનો વિનાશ ન થાય. તેમ પુદ્ગળ પણ પરમાણુ દ્વીપદેશી કાદિક અનંતપ્રદેશી સુધી નવાં નવાં રૂપ અવસ્થા ધરે, પરંતુ પુદ્ગળનો અપુદ્ગળ થાય નહીં. જેમ સોનાનો આકાર ફરે, પણ સોનાપણું ન ફરે; તેમ જીવના પુદ્ગળ પણ ન ફરે.

ઘડાં કોઈ અવિવેકી માણસ એમ કહે છે કે, “ જે જે શાશ્વતિ વસ્તુ, તે જીવ પુદ્ગળ. જે જે અશાશ્વતિ પાલટે તે કાળ કહીએ. જેમ જીવના પર્યાયનરકાદિક, તીર્થંકરાદિક અને પુદ્ગળના પર્યાય લાકડીઆદિક નામ તે સર્વ ફરીજશે. માટે તે શાશ્વત નહીં. જે શાશ્વત નહીં તે કાળ. તે કારણ માટે તીર્થંકરપણું તે જીવ નહીં, ચારિત્ર તે જીવ નહીં, નરકાદિક તે જીવ નહીં અને પરમાણુઆ તે પુદ્ગળ નહીં ” જે આવી રીતે બોલે તે એકાંત દુર્નયના સ્થાપનાર જાણુવા. એમ બોલતાં સૂત્રનાં ઘણાં વચનોને વિરોધ આવે છે, ઘણા પાઠનું ઉત્થાપન થાય છે. સૂત્રમાં ઠામ ઠામ નરકાદિકને જીવ કહ્યા છે. બાળ, તરૂણ અને તીર્થંકરાદિક તે સર્વે જીવની અવસ્થા છે. જીવની અવસ્થાને જીવ કહીએ. તે કોણ દષ્ટાંતે ? જેમ મુદ્રિકાને સોનું કહીએ, તેમ નરકાદિકને જીવ કહીએ. ઘડાં કોઈ એમ કહે કે, “ જ્યારે તમે જીવની અવસ્થાને જીવ

કહો છો, ત્યારે કાળ કેને કહો છો? ” તેનો ઉત્તર “ જે જીવની અવસ્થા તે કાળ ન કહીએ, પણ જે અવસ્થાનો કરનારો અને ચંદ્રમા સૂર્યનાં માંડલાનું ફરવું તેને કાળ કહીએ. જે કારણ માટે કાળ તો અઢીદ્વીપમાં છે પણ અઢીદ્વીપ બહાર નથી અને અવસ્થા તો સર્વ લોકમાં છે, તે કારણ માટે સમય, ઘડિ, અને દિવસ પ્રમુખનો વર્તીવો તે કાળ કહીએ. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અઠ્ઠાવીશમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, “વત્તણા લક્ષણો કાલો ” ઇતિ વચનાત્ “ એગતં ચ પુહતં ચ ” ઇત્યાદિ “ પક્ષવાણં તુ લક્ષણં ” એમ કહ્યું છે.

હવે પુન્ય અને પાપ એ બંનેનું દષ્ટાંત ભેગું કહે છે. પુન્ય તે સુખદાતા અને પાપ તે દુઃખદાતા. એ બંને કર્મ પરિણામ છે. ત્યાં દષ્ટાંત-જેમ પથ્ય આહાર તે શાતાકારી છે અને અપથ્ય આહાર તે અશાતાકારી છે; પરંતુ કોઈક જીવને પથ્ય આહાર વધે અને અપથ્ય આહાર ઘટે, ત્યારે તે નિરોગી થાય. વળી જેમ જેમ પથ્ય આહાર ઘટે, અને અપથ્ય આહાર વધે, તેમ તેમ તેને રોગ વ્યાપતો જાય. જ્યારે પથ્ય આહાર અલ્પ હોય અને અપથ્ય આહાર ઘણો હોય, ત્યારે તે સરોગી થાય અને જ્યારે બંને આહાર છૂટે, ત્યારે તેનું મરણ થાય. એમ જીવને પણ પુન્ય પાપ બેહુ આહાર તુલ્ય જણવા. જ્યારે પુન્ય વધે અને પાપ ઘટે, ત્યારે સુખ પામે. વળી જ્યારે પુન્ય ઘટે અને પાપ વધે, ત્યારે દુઃખ પામે. પુન્ય અને પાપ એ બેહુ છૂટેથી મોક્ષ થાય, પણ સંસારી સર્વ સંયોગી જીવને પુન્ય પાપ બેહુ નિમાય ઉદયભાવ પામીએ. પણ એવો જીવ કોઈ નહી. ઇહાં પ્રશ્ન-“ જો સર્વ જીવને પુન્ય

પાપ છે, તો કોઈ જીવ પુન્યવંત કહ્યા છે અને કોઈ પાપવંત કહ્યા છે તે કેમ?” તેનો ઉત્તર—“તે આહારને જ દષ્ટાંતે. જ્યારે જેને જેટલી આધિકતા હોય તે કહીએ. જ્યારે જીવને શુભ કર્મનો ઉદય ઘણો હોય, અને અશુભ કર્મનો ઉદય અલ્પ હોય, ત્યારે દેવતા પ્રમુખની ગતિ પામે. તે પુન્યવાન કહીએ. નિરોગતા પથ્ય આહારની પેઠે. વળી જ્યારે અશુભ કર્મનો ઉદય ઘણો હોય, અને શુભ કર્મનો ઉદય અલ્પ હોય ત્યારે નરકાદિક અશુભ ગતિ પામે. તે પાપઆત્મા કહીએ. જ્યારે પુન્ય પાપ બેહુ ક્ષય થાય, ત્યારે મોક્ષ પામે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના એકવીશમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—“ઉવિહં સર્વે જ્ઞાણ પુણ્ય પાવં” ઇતિ વચનાત્ એ તો ઉદયઆશ્રી કહ્યું.

હવે બંધઆશ્રી પણ સકષાયી જીવ સમયે સમયે પુન્ય પાપ બેહુ બાંધે છે. પણ એવો જીવ કોઈ નથી કે, જે એકલું પાપ બાંધે તથા એકલું પુન્ય બાંધે. તથા છઠ્ઠે સાતમે ગુણઠાણે ચૌદપૂર્વવેત્તા, ચાર જ્ઞાનના ઘણી શુક્લલેશી સાધુ સર્વાયસિદ્ધ વિમાનનું આઉખું બાંધે, તે સમયે પણ નિશ્ચે અશુભકર્મ બાંધે છે. પરંતુ શુભકર્મ આધિક બાંધ્યાં છે, તેથી શુભબંધ કહીએ. અથવા કૃષ્ણલેશી દુષ્ટ અધ્યવસાયે સંકલેશમાં મિથ્યાદષ્ટિ જીવ સાતમી નરકનું આઉખું બાંધે, તે સમયે પણ પંચેન્દ્રિય જાતિ, ત્રસનામ ઇત્યાદિ શુભ પ્રકૃતિ બંધાય છે; પણ બહુ બતાથી પાપનો બંધ કહીએ. એ ઉત્કૃષ્ટ ભાંગા કહ્યા. એ પ્રકારે સર્વ મધ્યમ ભાંગા પણ એમ જ જાણવા.

છહાં કોઈ અજાણ કદાચહે પ્રસિત માણસ એમ કહે કે “પુન્ય અને પાપ એ બેહુનો એક સમયે બંધ ન હોય. જે

મ તડકો અને છાંયો એ બેહુ ભેગા ન હોય, તેમ પુન્ય પાપ પણ ભેગાં ન બાંધે.” તેને ઉત્તરમાં એમ કહેવું કે, “સંપરાય બંધમાં એક બંધ હોય કે બે ? અથવા કિયે સમયે જીવને એક બંધ હોય તે કહો ? દેવતાની ગતિનો બંધ પડે, તે સમયે જ્ઞાનાવરણીઆદિ અશુભ પ્રકૃતિનો બંધ છે કે નહી ?” ત્યાં કેટલાએક એમ કહે કે, “સહચારી પ્રકૃતિ તે ન બણવી.” તેને એમ કહેવું કે, “ન ગણવી તેનું કારણ શું ? તથા સહચારી વિના બીજી પ્રકૃતિ બાંધે છે કે નહી ? જે એ સમયે કોઈ જીવે મનુષ્યગતિ બાંધીને નીચગોત્ર બાંધ્યું, તે કિયો બંધ ? તથા પ્રથમ સંઘયણ ન બાંધ્યું અને ચરમ સંઘાણ બાંધ્યું તેનું શું કારણ ?” ઇત્યાદિ પુન્ય પાપ બાંધવાના અનેક ભાંગા સૂત્રોમાં તથા ગ્રંથોમાં દેખાય છે.

હવે ત્યાં કોઈ એમ કહે કે, “એક સમયે બે લેશ્યા ન હોય, તો પુન્ય પાપ એ બેહુ કેમ બાંધે ?” તેનો ઉત્તર કે, કૃષ્ણલેશ્યામાં પણ ચાળીશ શુભ પ્રકૃતિનો બંધ પડે છે અને અડશઠ પાપ પ્રકૃતિનો બંધ પડે છે. એક લેશ્યામાં બે કર્મ બાંધે છે. જે કારણ માટે એકેક લેશ્યાનાં અસંખ્યાતાં અસંખ્યાતાં સંકલેશ વિશુદ્ધ સ્થાનક છે. ત્યાં સર્વ લેશ્યામાં સમયે સમયે પુન્ય પાપ બંધાય છે, પણ એક ન બંધાય. વળી અગ્નીઆરમે, બારમે અને તેરમે ગુણુકાણે વીતરાગને પાપ નો બંધ નથી. જે કારણ માટે કપાય ટળીને એક શાતાવે દ્વનીનો બંધ છે. તે બંધ રૂપ બંધ નહી. તેથી બે સમયની સ્થિતિ કહી. વળી સર્વ જીવ બેવાનાં બાંધે જ છે, પણ બહુ બતાની અપેક્ષાના નયે કરી એ બંધ કહીએ. જે કારણ માટે

પુન્ય પાપ ઉપર પથ્ય અપથ્ય આહારનું દષ્ટાંત જાણવું.

હવે આશ્રવની ઓળખાણ કહે છે. આશ્રવના બે ભેદ ૧ દ્રવ્ય આશ્રવ અને ૨ ભાવ આશ્રવ. ત્યાં દ્રવ્ય આશ્રવ ઉપર ત્રણ દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ કુંભાર ચાકડે કરીને ઘડો કરે, તેમ જીવ મિથ્યાત્વાદિ કર્મ રૂપ આશ્રવે કરી કર્મ કરે. ૨ જેમ પુરૂષ ચીપિયાવડે કાંટો ગ્રહણ કરે તેમ જીવ કર્મ રૂપ આશ્રવે કરી કર્મ ગ્રહે. ૩ જેમ સ્ત્રી પળીએ કરી ઘૂત ગ્રહણ કરે, તેમ જીવ કર્મ રૂપ આશ્રવે કરી કર્મ ગ્રહે. એમ કહેતાં કોઈ પ્રાણી જીવને જ આશ્રવ સ દહે, તો તેને સમજાવવા માટે ખીનું દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ કુંભાર કર્ત્તા, ચાકડે કરીને ઘડો કર્યો, તેમ જીવે આશ્રવે કરી કર્મ ગ્રહણ કર્યાં. ત્યાં કુંભાર જીવ તથા ચાકડો અને ઘડો એ બેહુ અજીવ. તેમ કર્ત્તા તે જીવ. આશ્રવ ને કર્મ બેહુ અજીવ. ૨ જેમ પુરૂષ તે જીવ તથા ચીપિયો ને કાંટો બેહુ અજીવ, તેમ કર્ત્તા તે જીવ. આશ્રવ ને કર્મ બેહુ અજીવ. ૩ જેમ સ્ત્રી તે જીવ તથા પળી અને ઘૂત એ બેહુ અજીવ, તેમ કર્ત્તા તે જીવ, તથા આશ્રવ અને કર્મ એ બેહુ અજીવ. હવે ભાવ આશ્રવ ઉપર ચાર દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ તળાવને ગરનાળું, તેમ જીવને આશ્રવ. ૨ જેમ હવેલીને ખારણું, તેમ જીવને આશ્રવ. ૩ જેમ નાવાને છિદ્ર, તેમ જીવને આશ્રવ. ૪ જેમ સોયને નાકું, તેમ જીવને આશ્રવ. એ ભાવ આશ્રવ જીવના પ્રણામ આશ્રી કહ્યો, પણ મુખ્ય નયે તો સૂત્રમાં આશ્રવને અજીવ કહ્યો છે. તે કારણ માટે આશ્રવ નિમિત્તે એ દષ્ટાંત કરીને કહે છે. ૧ જેમ તળાવને ગરનાળું પરમાર્થે એક નહી,

તેમ જીવને આશ્રવ પરમાર્થે એક નહીં તે કેમ ? કારણ કે, ગરનાળું તો પાણી આવવાનું ખારણું છે પણ પાણી રહેવા નું ઠેકાણું નહીં. ૨ જેમ હવેલીને ખારણું એક નહીં, તેમ જીવને આશ્રવ એક નહીં તે કેમ ? કારણ કે, ખારણું તો હવેલીમાં છે અને હવેલી પથરની છે પણ ખારણું પથરનું નથી, તેમ આશ્રવ પણ જીવમાં છે પરંતુ જીવ તો ધર્મ સ્વરૂપી છે. અને આશ્રવ ધર્મ સ્વરૂપી નથી. ૩ જેમ નાવાને છિદ્ર એક નહીં, તેમ જીવને આશ્રવ એક નહીં તે કેમ ? કારણ કે, નાવા તો કાષ્ટની છે પણ છિદ્ર કાષ્ટનું નથી. તેમ જીવ તો જ્ઞાન સ્વરૂપી છે પણ આશ્રવ જ્ઞાન સ્વરૂપી નહીં. ૪ જેમ સોયને નાકું એક નહીં, તેમ જીવને આશ્રવ એક નહીં તે કેમ ? કારણ કે, સોય તો લોઢાની છે પણ નાકું લોઢાનું નથી. તેમ જીવ તો જ્ઞાન સ્વરૂપી છે, પણ આશ્રવ જ્ઞાન સ્વરૂપી નહીં. વળી શ્રી ઉવવાઈ અને પ્રશ્નવ્યાકરણાદિ સૂત્રોમાં એમ કહ્યું છે કે, “શુભાશુભ કર્મ આવે તે આશ્રવ.” તે ઓળખવાને ચાર દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ પાણી આવે તે ગરનાળું, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ. ૨ જેમ મન્યુષ્ય આવે તે ખારણું, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ. ૩ જેમ પાણી આવે તે છિદ્ર, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ. ૪ જેમ દોરો આવે તે નાકું, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ. આમ કહેવા છતાં પણ કોઈ પ્રાણી કર્મને આશ્રવ એક સદહે, તો તેને તે જૂદા સમજવવા માટે ચોથું દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ પાણી આવે તે ગરનાળું, પણ પાણી તે ગરનાળું નહીં; તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ, પણ કર્મ તે આશ્રવ નહીં. ૨ જેમ

પુન્ય પાપ ઉપર પથ્ય અપથ્ય આહારનું દષ્ટાંત જાણવું.

હવે આશ્રવની ઓળખાણ કહે છે. આશ્રવના બે ભેદ. ૧ દ્રવ્ય આશ્રવ અને ૨ ભાવ આશ્રવ. ત્યાં દ્રવ્ય આશ્રવ ઉપર ત્રણ દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ કુંભાર ચાકડે કરીને ઘડો કરે, તેમ જીવ મિથ્યાત્વાદિ કર્મ રૂપ આશ્રવે કરી કર્મ કરે. ૨ જેમ પુરૂષ ચીપિયાવડે કાંટો ગ્રહણ કરે, તેમ જીવ કર્મ રૂપ આશ્રવે કરી કર્મ ગ્રહે. ૩ જેમ સ્ત્રી પળીએ કરી ઘૂત ગ્રહણ કરે, તેમ જીવ કર્મરૂપ આશ્રવે કરી કર્મ ગ્રહે. એમ કહેતાં કોઈ પ્રાણી જીવને જ આશ્રવ સ દહે, તો તેને સમજાવવા માટે બીજું દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ કુંભાર કર્ત્તા, ચાકડે કરીને ઘડો કર્યો, તેમ જીવે આશ્રવે કરી કર્મ ગ્રહણ કર્યાં. ત્યાં કુંભાર જીવ તથા ચાકડો અને ઘડો એ બેહુ અજીવ. તેમ કર્ત્તા તે જીવ. આશ્રવ ને કર્મ બેહુ અજીવ. ૨ જેમ પુરૂષ તે જીવ તથા ચીપિયો ને કાંટો બેહુ અજીવ, તેમ કર્ત્તા તે જીવ. આશ્રવ ને કર્મ બેહુ અજીવ. ૩ જેમ સ્ત્રી તે જીવ તથા પળી અને ઘૂત એ બેહુ અજીવ, તેમ કર્ત્તા તે જીવ, તથા આશ્રવ અને કર્મ એ બેહુ અજીવ. હવે ભાવ આશ્રવ ઉપર ચાર દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ તળાવને ગરનાળું, તેમ જીવને આશ્રવ. ૨ જેમ હવેલીને ખારણું, તેમ જીવને આશ્રવ. ૩ જેમ નાવાને છિદ્ર, તેમ જીવને આશ્રવ. ૪ જેમ સોયને નાકું, તેમ જીવને આશ્રવ. એ ભાવ આશ્રવ જીવના પ્રણામ આશ્રી કહ્યો, પણ મુખ્ય નયે તો સૂત્રમાં આશ્રવને અજીવ કહ્યો છે. તે કારણ માટે આશ્રવ નિમિત્તે એ દષ્ટાંત કરીને કહે છે. ૧ જેમ તળાવને ગરનાળું પરમાર્થે એક નહી,

તેમ જીવને આશ્રવ પરમાર્યે એક નહીં તે કેમ ? કારણ કે, ગરનાળું તો પાણી આવવાનું ખારણું છે પણ પાણી રહેવા નું ઠેકાણું નહીં. ૨ જેમ હવેલીને ખારણું એક નહીં, તેમ જીવને આશ્રવ એક નહીં તે કેમ ? કારણ કે, ખારણું તો હવેલીમાં છે અને હવેલી પત્થરની છે પણ ખારણું પત્થરનું નથી, તેમ આશ્રવ પણ જીવમાં છે પરંતુ જીવ તો ધર્મ સ્વરૂપી છે. અને આશ્રવ ધર્મ સ્વરૂપી નથી. ૩ જેમ નાવાને છિદ્ર એક નહીં, તેમ જીવને આશ્રવ એક નહીં તે કેમ ? કારણ કે, નાવા તો કાષ્ટની છે પણ છિદ્ર કાષ્ટનું નથી. તેમ જીવ તો જ્ઞાન સ્વરૂપી છે પણ આશ્રવ જ્ઞાન સ્વરૂપી નહીં. ૪ જેમ સોયને નાકું એક નહીં, તેમ જીવને આશ્રવ એક નહીં તે કેમ ? કારણ કે, સોય તો લોઢાની છે પણ નાકું લોઢાનું નથી. તેમ જીવ તો જ્ઞાન સ્વરૂપી છે, પણ આશ્રવ જ્ઞાન સ્વરૂપી નહીં. વળી શ્રી ઉવવાઈ અને પ્રશ્નવ્યાકરણાદિ સૂત્રોમાં એમ કહ્યું છે કે, “શુભાશુભ કર્મ આવે તે આશ્રવ.” તે ઓળખવાને ચાર દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ પાણી આવે તે ગરનાળું, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ. ૨ જેમ મન્યુષ્ય આવે તે ખારણું, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ. ૩ જેમ પાણી આવે તે છિદ્ર, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ. ૪ જેમ દોરો આવે તે નાકું, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ. આમ કહેવા છતાં પણ કોઈપ્રાણી કર્મને આશ્રવ એક સદહે, તો તેને તે જૂદા સમજવવા માટે ઓયું દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ પાણી આવે તે ગરનાળું, પણ પાણી તે ગરનાળું નહીં; તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ, પણ કર્મ તે આશ્રવ નહીં. ૨ જેમ

મનુષ્ય આવે તે ખારણું, પણ મનુષ્ય તે ખારણું નહીં, તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ, પણ કર્મ તે આશ્રવ નહીં. ૩ જેમ પાણી આવે તે છિદ્ર, પણ પાણી તે છિદ્ર નહીં; તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ, પણ કર્મ તે આશ્રવ નહીં. ૪ જેમ દોરો આવે તે નાકું, પણ દોરો તે નાકું નહીં; તેમ કર્મ આવે તે આશ્રવ, પણ કર્મ તે આશ્રવ નહીં. વળી વિશેષ સમજવા માટે પાંચમું દષ્ટાંત કહે છે. જેમ પાણી ને ગરનાળું એ બે જૂદાં, તેમ કર્મ ને આશ્રવ એ બે જૂદા. ઇત્યાદિ ચાર દષ્ટાંત જાણવાં. એ પ્રકારે ભાવ આશ્રવ તે જીવના પ્રણામ છે; પરંતુ મુખ્ય નયમાં અશુદ્ધ પ્રણામ છે, તેથી આશ્રવ જીવ નહીં, પણ અજીવ છે. જ્યાં કાષ્ટ નહિ, ત્યાં વસ્ત્ર નહીં. ત્યાં ફાટયું તે છિદ્ર, તેમ જ્યાં જીવપણું નહીં, ત્યાં આશ્રવ કહીએ. તે કારણ માટે શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રના છઠ્ઠે ઠાણે છ પ્રકારે “ઞ્જણંતવજ્જ” અહંકારીને અહિતકારી હોય. ઇહાં અહંકારે અનાત્મા કહીએ. જે કારણ માટે શુદ્ધ તે આત્મા જ્ઞાનાદિ રૂપ, અશુદ્ધ તે અનાત્મા અજ્ઞાન, ક્રોધ મદાદિ, તે પણ તે અજ્ઞાન જીવના પ્રણામ આત્મા છે. પણ અશુદ્ધપણાથી અનાત્મા કહીએ. તેમ ભાવાશ્રવ જીવના પ્રણામ છે પરંતુ અશુદ્ધપણાથી જીવના નિજ ગુણ છાંડવા યોગ્ય નહીં. તે કારણ માટે અનાત્મા જીવ કહીએ. ઇહાં પણ બે નય લાગુ પડતા જણાય છે. પછી તો પંડિત પુરૂષો વિશુદ્ધ કરજો !

હવે સંવર ઓળખાવવા માટે ચાર દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ તળાવનું ગરનાળું રોકે, તેમ જીવને આશ્રવ રોકે તે સંવર. ૨ જેમ હવેલીનું ખારણું બંધ કરે, તેમ જીવને આશ્રવ બંધ

ધ કરે તે સંવર. ૩ જેમ નાવાનું છિદ્ર બંધ કરે, તેમ જીવને આશ્રવ બંધ કરે તે સંવર. ૪ જેમ સોયનું નાકું રોકે, તેમ જીવને આશ્રવ રોકે તે સંવર.

હવે નિજ્જરો ઓળખાવવા માટે ચાર દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ તળાવનું પાણી અરહટ્ટાદિકે કરીને કાઢે, તેમ જીવ માંથી તપસ્યાદિકે કરી કર્મ રૂપ પાણી કાઢે તે નિજ્જરો. ૨ જેમ હવેલીમાંથી બુહાર (સાવરણી) આદિકે કરી કચરો કાઢે, તેમ જીવમાંથી તપસ્યાદિકે કરી કર્મ રૂપ કચરો કાઢે તે નિજ્જરો. ૩ જેમ નાવાનું પાણી ભાજનવડે ઉલેચી કાઢે, તેમ જીવમાંથી તપસ્યાદિકે કરી કર્મ રૂપ પાણી ઉલેચી કાઢે તે નિજ્જરો. ૪ જેમ હાથવડે સોયમાંથી દોરો કાઢી નાંખે, તેમ જીવમાંથી કર્મ રૂપ દોરો કાઢે તે નિજ્જરો.

હવે બંધ ઓળખાવવા માટે ત્રણ દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ તલ ને તેલ એ બેહુ લોળિભૂત, તેમ જીવ ને કર્મ લોળિભૂત. ૨ જેમ દૂધ ને ધૂત એ બેહુ લોળિભૂત, તેમ જીવ ને કર્મ લોળિભૂત. ૩ જેમ ધાતુ ને ધૂળ એ બેહુ લોળિભૂત, તેમ જીવ ને કર્મ લોળિભૂત.

હવે મોક્ષ ઓળખાવવા માટે ત્રણ દષ્ટાંત કહે છે. ૧ જેમ ધાણીઆદિકે કરી તેલ અને ખોળ જૂદાં કરે, તેમ જ્ઞાનાદિકે કરી જીવ અને કર્મ જૂદાં કરે તે મોક્ષ. ૨ જેમ વલોણાથી છાશ અને માખણ જૂદાં કરે, તેમ જ્ઞાનાદિકે કરી જીવ અને કર્મ જૂદાં કરે તે મોક્ષ. ૩ જેમ અગ્નિઆદિકથી ધાતુ અને ધૂળ જૂદી કરે, તેમ જ્ઞાનાદિકે કરી જીવ અને કર્મ જૂદાં કરે તે મોક્ષ. ઇતિ ચોથો દષ્ટાંતદ્વાર સમાપ્તમ્.

હવે પાંચમો સ્તંભસ્થાપના કહે છે.

પ્રથમ જીવની ઓળખણા, તે જીવના બે ભેદ. પ્રથમ શુદ્ધ જીવ તે કર્મ કલંક રહિત સિદ્ધ ભગવાન. તેમની અગીયારે દ્વારે કરી ઓળખણા કહે છે. ૧ ગતિએ કરી, ૨ જાતિએ કરી, ૩ કાયે કરી, ૪ દંડકે કરી, ૫ પ્રાણે કરી, ૬ પર્યાપ્તિએ કરી, ૭ આઉખે કરી, ૮ અવગાહનાએ કરી, ૯ આગતે કરી, ૧૦ ગતે કરી, અને ૧૧ ગુણધાણે કરી. હવે ૧ ગતિ આશ્રી સિદ્ધ ગતિયા, ૨ જાતિ આશ્રી અનેન્દ્રિયા, ૩ કાય આશ્રી અકાયિયા, ૪ દંડક આશ્રી અદંડકિયા અને ૫ પ્રાણ આશ્રી પ્રાણે કરી સહિત. ત્યાં પ્રાણના બે ભેદ. એક દ્રવ્ય પ્રાણ અને બીજા ભાવ પ્રાણ. ત્યાં મૂળ ભાવપ્રાણ તો સર્વ જીવને આર છે. તે આ પ્રમાણે—૧ જ્ઞાન, ૨ વીર્ય, ૩ જીવિત અને ૪ સુખ. તેના ઉત્તર ભેદ ૧૦, તે દ્રવ્યપ્રાણ થાય. ત્યાં ૧ સિદ્ધને શુદ્ધ ચેતના કેવળજ્ઞાન રૂપ જ્ઞાનપ્રાણ છે. ૨ વીર્યપ્રાણ તે અનંતકિરણ વીર્ય છે. ૩ જીવિત આશ્રી જીવ સદાકાળ શાશ્વતો છે. ૪ સુખ આશ્રી નિરાપ્પાધ સુખ છે. એ પ્રકારે સિદ્ધના પ્રાણ કહ્યા.

હવે ૧ સંસારી જીવોને અનંત કેવળજ્ઞાન તો નથી, પણ મતિજ્ઞાનની ચેતના રૂપ પાંચ ઈન્દ્રિયો પ્રગટી છે તેણે કરી સર્વ વસ્તુને જાણે છે. તે કારણ માટે જ્ઞાન પ્રાણના પાંચ ભેદ થયા. ૨ બીજા વીર્ય તે અનંત વીર્યાંતરાય કર્મક્ષય રૂપ વીર્ય નથી, પણ વીર્યાંતરાયના ક્ષયોપશમથી ત્રણ યોગની શક્તિ પ્રગટી, તે વીર્યપ્રાણના ત્રણ ભેદ થયા. ૩ જીવિત તે સદાકાળ જીવપણું તો નહિ, પણ આઉખું બાંધીને જેટલો કાળ

જીવે, તે જીવિતપ્રાણ. ૪ નિરાખાધ સુખ તો નહિ, પણ શ્વાસોચ્છ્વાસ આવે ખેદ ઉપજે, નિવૃત્તિ ઉપજે તેટલું સુખ હોય તે સુખપ્રાણ. એ પ્રકારે ભાવપ્રાણમાં દશ ઉત્તર દ્રવ્યપ્રાણ થયા, તે સિદ્ધને નથી. ૬ પાંચ પર્યાપ્તિએ કરી જે પર્યાપ્તિ, તે જીવને આહારાદિક લેવાની શક્તિ, તે વીર્યાંતરાય ના ક્ષપોપશમથી નિપતી પર્યાપ્તિ નામકર્મને ઉદ્દયે જે છ પર્યાપ્તિ પામે, તે સિદ્ધને નથી. ૭ આઉખે કરી સિદ્ધ અનાદિ અપર્યવસ્થિત સ્થિતિના ધણી છે. ૮ સિદ્ધની ચરમ ન રહેવે જે અવગાહના હતી, તેથી ત્રીજા ભાગની ઘટતી હોય તે જઘન્ય એક હાથને આઠ આંગુળની અને ઉત્કૃષ્ટિ ત્રણશે તેત્રીશ ધનુષને બત્રીશ આંગુળની. ૯ આગત સિદ્ધને એક મનુષ્યનો. ૧૦ ગત નથી. અને ૧૧ ગુણઠાણાં ચૌદ માંહિલાં એકે નથી. એ પ્રકારે સિદ્ધની ઓળખણા કહી.

હવે સંસારી જીવના ચૌદ ભેદની ઓળખણા કહે છે. જીવનો પહેલો ભેદ “સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તો.” ૧ ગતિયે કરી તિર્યંચ ગતિયા. ૨ જાતિએ કરી એકેન્દ્રિય, ૩ કાયે કરી પૃથ્વ્યાદિ પાંચ સ્થાવર. ૪ દંડક બારમો, તેરમો, ચૌદમો, પંદરમો અને સોળમો. ૫ પ્રાણે કરી ત્રણ પ્રાણ તે—૧ સ્પર્શેન્દ્રિય, ૨ કાય બળ, ૩ આઉખું. શ્વાસ લે તો ઉચ્છ્વાસ નહી અને ઉચ્છ્વાસ લે તો શ્વાસ નહી. ૬ પર્યાપ્તિયે કરી ત્રણ પર્યાપ્તિ તે—૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર પર્યાપ્તિ, ૩ શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાપ્તિ પૂરી ન થાય. ૭ આઉખું જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટું અંત મુહૂર્તનું. ૮ અવગાહના જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટિ આંગુળનો અસખ્યાતમો ભાગ. ૯ આગત બેની તે—મનુષ્ય અને તિર્યંચની,

૧૦ ગત પણ બે તે જ. ૧૧ ગુણુકાણું એક પહેલું.

હવે જીવનો બીજો ભેદ કહે છે. “સૂક્ષ્મએકેન્દ્રિય પર્યાપ્તો.”
૧ ગતિ તિર્યચની, ૨ જાતિ એકેન્દ્રિય, ૩ કાય પાંચ, ૪ પ્રાણ
ચાર, ૫ પર્યાપ્તિ ચાર, ૬ દંડક પાંચ, ૭ આઉખું જઘન્ય ઉ
ત્કૃષ્ટું અંતર્મુહૂર્તનું, ૮ અવગાહના જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટિ આંગુળનો
અસંખ્યાતમો ભાગ, ૯ આગત બે, ૧૦ ગત બે, ૧૧ ગુણ
કાણું એક પહેલું.

હવે જીવનો ત્રીજો ભેદ કહે છે. “બાહર એકેન્દ્રિય
અપર્યાપ્તો.” ગતિઆદિક અગીઆર બોલ સૂક્ષ્મએકેન્દ્રિય અ
પર્યાપ્તાની પેઠે જણાવા.

હવે જીવનો ચોથો ભેદ કહે છે. “બાહર એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તો.”
૧ ગતિ તિર્યચની. ૨ જાતિ એકેન્દ્રિય, ૩ કાય પાંચ, ૪ દંડક
પાંચ, ૫ પ્રાણ ચાર, ૬ પર્યાપ્તિ ચાર, ૭ આઉખું જઘન્ય અં
તર્મુહૂર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટું બાવીશ હજાર વરસનું, ૮ અવગાહ
ના જઘન્ય આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટિ એક
હજાર જોજન ઝાઝેરી, ૯ આગત ત્રણ, ૧૦ ગત બે, ૧૧ ગુ
ણકાણું એક.

હવે જીવનો પાંચમો ભેદ કહે છે. “બેઇન્દ્રિય અપર્યા
પ્તો.” ૧ ગતિ તિર્યચનો, ૨ જાતિ બેઇન્દ્રિય, ૩ કાય ત્રસ,
૪ દંડક સત્તરમો, ૫ પ્રાણ પાંચ, ૬ પર્યાપ્તિ ચાર, ૭ આઉખું
જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટું અંતર્મુહૂર્તનું, ૮ અવગાહના જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટિ
આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ૯ આગત બે, ૧૦ ગત બે,
૧૧ ગુણકાણું બે.

હવે જીવનો છઠ્ઠો ભેદ કહે છે. “બેઇન્દ્રિય પર્યાપ્તો.” ૧ ગ

તિ, ૨ જાતિ, ૩ કાય, ૪ દંડક એ સર્વ બેઈંદ્રિય અપર્યાપ્તા
ની પેઠે જાણવાં. ૫ પ્રાણ છ, ૬ પર્યાપ્તિ પાંચ, ૭ આઉખું જ
જન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટ બાર વરસનું, ૮ અવગાહના જ
જન્ય આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટિ બાર જોજન
ની, ૯ આગત બે, ૧૦ ગત બે, ૧૧ ગુણકાણું એક.

હવે જીવનો સાતમો ભેદ કહે છે. “તેઈંદ્રિય અપર્યાપ્તો.”

૧ ગતિ તિર્યચની, ૨ જાતિ તેઈંદ્રિય, ૩ કાય ત્રસ, ૪ દંડક
અઠારમો, ૫ પ્રાણ છ, ૬ પર્યાપ્તિ ચાર, ૭ આઉખું જન્ય અને
ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્તનું, ૮ અવગાહના આંગુળનો અસંખ્યા
તમો ભાગ, ૯ આગત બે, ૧૦ ગત બે. ૧૧ ગુણકાણું બે.

હવે જીવનો આઠમો ભેદ કહે છે. “તેઈંદ્રિય પર્યાપ્તો.”

૧ ગતિ, ૨ જાતિ, ૩ કાય અને ૪ દંડક, તે તેઈંદ્રિય અપ
ર્યાપ્તાની પેઠે જાણવાં. ૫ પ્રાણ સાત, ૬ પર્યાપ્તિ પાંચ, ૭ આઉખું
જન્ય અંતર્મુહૂર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટ આગણપચાસ દિવસનું,
૮ અવગાહના ત્રણ કોશની, ૯ આગત બે, ૧૦ ગત બે,
૧૧ ગુણકાણું એક.

હવે જીવનો નવમો ભેદ કહે છે. “ચૌરેંદ્રિય અપર્યા
પ્તો.” ૧ ગતિ તિર્યચની, ૨ જાતિ ચૌરેંદ્રિય, ૩ કાય ત્રસ,
૪ દંડક આગણીશમો, ૫ પ્રાણ સાત, ૬ પર્યાપ્તિ ચાર, ૭ આ
ઉખું જન્ય ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્તનું, ૮ અવગાહના જન્ય
આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ૯ આગત બે, ૧૦ ગત બે,
૧૧ ગુણકાણું બે.

હવે જીવનો દશમો ભેદ કહે છે. “ચૌરેંદ્રિય પર્યાપ્તો.”

૧ ગતિ, ૨ જાતિ, ૩ કાય અને ૪ દંડક; એ સર્વ ચૌરેંદ્રિય

અપર્યાપ્તાની પેઠે જાણવાં. ૫ પ્રાણ આઠ, ૬ પર્યાપ્તિ પાંચ, ૭ આ ઉખું છ મહિમાનું, ૮ અવગાહના ચાર કોશની, ૯ આગત બે, ૧૦ ગત બે, ૧૧ ગુણઠાણું એક,

હવે જીવનો અગીઆરમો ભેદ કહે છે. “અસંજી પંચે દ્રિય અપર્યાપ્તો.” ૧ ગતિ ચાર, ૨ જાતિ પંચેદ્રિય, ૩ કાય ત્રસ, ૪ દંડક ચૌદ. તે-૧ નારકી, ૧૦ ભવનપતિ, ૧ તિર્યચ પંચેદ્રિય, ૧ મનુષ્ય અને ૧ વાણવ્યંતર. ત્યાં અસંજી તિર્યચ પંચેદ્રિય તો પ્રસિદ્ધ છે. અસંજી મનુષ્ય પણ ચૌદ સ્થાનકે ઉપજે છે. તથા દેવતા અને નારકી અસંજી તો નથી, પણ અસંજી તિર્યચપંચેદ્રિય મરીને દેવતામાં તથા નારકીમાં ઉપજે છે. તે અંતર્મુહૂર્ત સુધી અપર્યાપ્તિ વેળા વિભંગજ્ઞાન ન ઉપન્યું હોય, ત્યાં સુધી અસંજી નયે કરીને ગણીએ. શ્રી જીવાભિગમ સૂત્રની ખીજ પડિવત્તિમાં કહ્યું છે કે-“નેરઙ્ગાણં જંતે કિં સન્ની? અસન્ની? ગોયમા ! સન્નીવ, અસન્નીવ” તથા કેટલાએક એમ કહે છે કે, “દેવતા અને નારકી અસંજી છે. તેમાં અગીઆરમો ભેદ ન લાભે, પણ ખારમો ભેદ લાભે. જે કારણ માટે તે જીવ ખારમા ભેદમાં મરણ પામે છે, તે ખારમેથી અગીઆરમે પાછો કેમ આવે?” તે વાત પ્રમાણ જણાતી નથી. જે કારણ માટે તે સમયે દેવતા નારકીને ભવે તે જીવ અપર્યાપ્તો હોય છે. તેથી અગીઆરમો ભેદ ન લાભે. અગીઆરમો ભેદ જાણીએ છીએ. વળી કોઈ એમ કહે છે કે, “અગીઆરમો ભેદ પણ નથી, તેમ ખારમો ભેદ પણ નથી. જે દેવતા નારકીમાં ત્રણ કહ્યા છે, તે ત્રણમાં નહીં બે ભેદ ગણવા. ૧ એક સંજીના આખ્યા અને ૨ ખીજ અસં

જીના આવ્યા. તે વાત પણ મળતી જણાતી નથી. એમ ક
રતાં તો જીવના ભેદ બે જ થાય છે. ત્રણનો શબ્દ તો નિર
ર્થક જતો દેખાય છે. વળી સૂત્રનો પાઠ પણ એમ જ દેખાય છે.
“અસન્ની જવવન્ના, સન્ની જવવન્ના” તેથી એકાંત સ્થાપન
કરતાં સૂત્રનો પાઠ ત્રૂટે છે. વળી શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પહેલા
શતકના પ્રથમ ઉદ્દેશામાં કહ્યું છે કે, “નારકી દેવતામાં અ
સંજી હોય તો, જઘન્ય ૧, ૨, ૩ ઉત્કૃષ્ટા અસંખ્યાતા લાભે.
એમ કહ્યું છે. તથા શ્રી ભગવતિ સૂત્રના છઠ્ઠા શતકના ચોથા
ઉદ્દેશામાં કહ્યું છે કે, “અસંજી નારકી દેવતામાં કાળાદેશે
ણના છ ભાંગા લાભે,” તથા શ્રી પદ્મવણુ સૂત્રના ત્રીશમ
પદમાં કહ્યું છે કે, “નારકી દેવતા અસંજીમાં અણાહારીક
ના છ ભાંગા કહ્યા. ઇત્યાદિ ધણે ઠેકાણે દેવતા નારકી અસં
જીયા કહ્યા છે.” તથા કોઈ એમ કહે કે, “દેવતામાં જીવના
ભેદ ત્રણ અને દેવીમાં જીવના ભેદ બે.” તે પણ એક નયે ન
મળે. જે કારણ માટે અસંજી તો દેવતા દેવી બેહુમાં ઉપજે. ઉપ
જવાનો વિશેષ નથી. તથા કોઈ એમ કહે કે, “દેવીમાં અ
સંજીના ભાવ વિકલ્પ જ્યાં ન ઉપજે. તે એ યુક્તિએ ન જ
ણીએ. જે કારણ માટે ઉપજવાનો વિતર્ક કોઈ ઠેકાણેથી કા
ઠી દેખાડો?” તે કારણ માટે દેવીમાં પણ ત્રણ લાગે છે.
તથા દેવીમાં પણ એક નયે બે ભેદ કહીએ, તે કેમ? જે કા
રણ માટે મનુષ્યમાં ત્રણ અને મનુષ્યણીમાં બે લાભે. અસં
જી મનુષ્ય ગતિમાં લાભે, પણ મનુષ્યણીમાં ન લા
ભે. તે કારણ માટે દેવીના બે ઉપન્યા, તો પછી દેવતામાં
પણ બે ભેદ ગણવા. તથા એક નય આશ્રી દેવતા તથા ના

રક્તીમાં જીવના બે ભેદ ગણવા. જે કારણ માટે અસંજીનો કાળ અદ્ય છે. તે કારણ માટે પૂર્વાચાર્યોએ વિવક્ષા ન કરી. વળી શ્રી કર્મગ્રંથમાં પણ બે ભેદ કહ્યા છે. તે કારણ માટે નયે કરી બે ભેદ કહીએ. ત્રણ નિષેધે તે દુર્નયે ખોટી વાત છે. જે ત્રણ ભેદ ગણશે, તે અગીઆરમો જ સ્થાપશે. ૫ છી તત્ત્વ તે કેવળીગમ્ય ! જે કારણ માટે દંડક ચૌદ, ૫ પ્રાણ આઠ, ૬ પર્યાપ્તિ ચાર, ૭ આઉખું અંતર્મુહૂર્તનું, ૮ અવગાહના આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ૯ આગત બે, ૧૦ ગત બે અને ૧૧ ગુણઠાણું બે.

હવે જીવનો ખારમો ભેદ કહે છે. “ અસંજી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો. ” ૧ ગતિ તિર્યંચ, ૨ જાતિ પંચેન્દ્રિય, ૩ કાય ત્રસ, ૪ દંડક વીશમો, ૫ પ્રાણ નવ, ૬ પર્યાપ્તિ પાંચ, ૭ આઉખું પૂર્વકોડનું, ૮ અવગાહના એક હજાર જેજનની, અસંજી જ બચરના ન્યાયે. ૯ આગત બે, ૧૦ ગત ચાર, અને ૧૧ ગુણઠાણું એક. ઇહાં સર્વ ઠેકાણે લઙ્ઘિઅપર્યાપ્તા ગણ્યા છે, પણ કરણઅપર્યાપ્તાગણ્યા નથી. હમણાં પર્યાપ્તિ પૂરી ન કરી, પરંતુ અનંતેકાળે પૂરી કરીને મરશે. જે જીવ અપર્યાપ્તા થકા ન મરે, તે જીવને કરણઅપર્યાપ્તા કહીએ; પણ લઙ્ઘિઅપર્યાપ્તા ન કહીએ. લઙ્ઘિઅપર્યાપ્તા તેને કહીએ કે, જે પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના મરણ પામશે, તે કારણ માટે વિગલેન્દ્રિ અપર્યાપ્તામાં બે ગુણઠાણું લખ્યાં નથી. અને પર્યાપ્તામાં બે લખ્યાં છે. એમ પૃથ્વિ, પાણી અને વનસ્પતિના લઙ્ઘિઅપર્યાપ્તામાં ત્રણ લેશ્યા છે, ને પર્યાપ્તામાં ચાર લેશ્યા છે. તે વાત શ્રી પદ્મવણા સૂત્રના છઠ્ઠા વ્યુત્કાંત પદ્ધતી વિચારી લેજો.

હવે જીવનો તેરમો ભેદ કહે છે. “ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અપ
 ર્યાપ્તો. ” ૧ ગતિ ચાર, ૨ જાતિ પંચેન્દ્રિય, ૩ કાય ત્રસ, ૪ દં
 કક સોળ, ૫ પ્રાણ આઠ, ૬ પર્યાપ્તિ ચાર, જે કારણ માટે ભાષા
 પર્યાપ્તિ અને મનપર્યાપ્તિ સર્વ જીવ સાથે બાંધી લે છે. તે પૂ
 રી થાય ત્યારે પર્યાપ્તો કહેવાય. પણ અપર્યાપ્તામાં તો ચાર જ
 લાભે. ઇહાં કોઈ એમ કહે કે, “ દેવતા નારકી તો ભાષા સા
 થે બાંધે છે અને મનુષ્ય તિર્યચને તો પહેલી ભાષા અને ૫
 છી મનપર્યાપ્તિ હોય. તે કારણ માટે દેવતા નારકીમાં પાંચ ૫
 ર્યાપ્તિ કહીએ અને મનુષ્ય તિર્યચને છ પર્યાપ્તિ કહીએ. તે પણ
 ભરમનો સંદેહ દેખાય છે. જે દેવતા નારકી, ભાષા મન સાથે
 બાંધે, તો મનુષ્ય તિર્યચને જૂદી કેમ પડે. ? ઇહાં કોઈ-હૃદય
 ને બળે એમ કહે કે, “ જેનો એવો જ સ્વભાવ છે. ” તો
 તેને કહીએ કે, અપર્યાપ્તા મનુષ્યમાં બે યોગ ન કહ્યા, તો ભા
 પકમાં જીવના પાંચ ભેદ શી રીતે કહો છો ? ત્યાં ભાષા કેમ
 ન ગણો ? શ્રી જીવાભિગમ સૂત્રને વિષે નારકીમાં છ પર્યાપ્તિ
 કહી છે ને મનુષ્યમાં પાંચ કહી છે. તે સૂત્ર તો કદાપિ વિરૂદ્ધ
 ન થાય. પણ ઇહાં એમ જાણીએ છીએ કે, “ બીજે ભાષ
 મનયુગવત્ ” સમાસ થાય છે. તે કારણ માટે જે પાંચ કહી
 તો પણ સત્ય અને છ કહી તો પણ સત્ય; એ બેહુ નય સત્ય
 છે. ઇહાં કોઈ એમ કહે છે કે, “ ભાષા મન સમાપ્ત સાથે હોય
 તો છ પર્યાપ્તિ ન કહીએ, પણ પાંચ જ કહીએ. ” ત્યાં ઉત્ત
 ર-જે કારણ માટે અસંજ્ઞીમાં પણ પર્યાપ્તા કહીએ, તો અસંજ્ઞી
 મનુષ્યમાં શો ફેર પડ્યો ? મન અસંજ્ઞી નહિ તો સંજ્ઞી ક્યાંથી
 લાભે ? તે કારણ માટે અસંજ્ઞીમાં મન ઉત્થાપવા માટે અને

સંજીમાં સ્થાપવા માટે છ પર્યાપ્તિ કહી છે. પણ બેહુનું નામ ભેગું લખવાથી પાંચ પર્યાપ્તિ કહીએ. શ્રી પન્નવણા સૂત્રના અઠાવીશમાં પદમાં તથા ભગવતિ સૂત્રના છઠ્ઠા શતકના ચોથા ઉદ્દેશામાં તથા ભગવતિ સૂત્રના અઠારમાં શતકના પહેલા ઉદ્દેશામાં તથા નિરયાવળિકા સૂત્ર તેમજ રાયપ્પસેણી પ્રમુખ ઘણાં સૂત્રોમાં પાંચ પર્યાપ્તિ કહી છે. જે કારણ માટે અપર્યાપ્ત સંજીને ચાર પર્યાપ્તિ કહેવી. ૭ આઉખું અંતર્મુહૂર્તનું, ૮ અવગાહના આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ૯ આગત ચાર, ૧૦ ગત બે અને ૧૧ ગુણઘણું એક. દેવતા, નારકી અને યુગળિયા એ લબ્ધિઅપર્યાપ્ત ન હોય; એ નિયમ છે. તે કારણ માટે કરણઅપર્યાપ્ત ગણવા. અપેક્ષાએ ૧, ૨, ૪ એ ત્રણ ગુણઘણાં લાભે.

હવે જીવનો ચૌદમો ભેદ કહે છે. “ સંજી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો. ” ૧ ગતિ ચાર, ૨ જાતિ પંચેન્દ્રિય, ૩ કાય ત્રસ, ૪ દંડક સોળ, ૫ પ્રાણદશ, ૬ પર્યાપ્તિ છ, ૭ આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ સાગરનું, ૮ અવગાહના જઘન્ય આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટિ એક હજાર જોજનની, ઉત્તરવૈક્રિય કરે તો ઉત્કૃષ્ટિ લાખજોજનની, ૯ આગત ચાર, ૧૦ ગત પાંચ અને ૧૧ ગુણઘણું ચૌદ. એ અગીઆર ભેદની ઓળખાણ કહી. એ પ્રકારે ગતિ ચાર, જાતિ પાંચ, કાય છ, દંડક ચોવીશ પ્રમુખ ઘણે ઠેકાણે અગીઆરે દ્વારની વિચારણા કરવી. આપ સુદ્ધાં સઘળે બાર દ્વાર છે. એ જીવના ચૌદ ભેદની ઓળખાણ કહી.

હવે અજીવના ચૌદ ભેદની ઓળખાણ કહે છે. ૧ દ્રવ્ય

થી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી, ૪ ભાવથી, ૫ ગુણથી એ પાંચદ્વાર છે. ત્યાં પ્રથમ અભવનો પહેલો ભેદ કહે છે. “ધર્માસ્તિકાયનો ખંધ.” તે ૧ દ્રવ્યથી એક દ્રવ્ય, ૨ ક્ષેત્રથી લોક પ્રમાણે, ૩ કાળથી આદિ અંત રહિત, ૪ ભાવથી અવર્ણ, અગંધે, અરસે, અકાસે; ૫ ગુણથી ચતુર્ણ ગુણ.

હવે અભવનો બીજો ભેદ કહે છે. “ધર્માસ્તિકાયનો દેશ.” તે દ્રવ્યથી જઘન્ય તો બે પ્રદેશ, ઉત્કૃષ્ટા અસંખ્યાતા તે કેમ? જે કારણ માટે દેશને કાંઈ વસ્તુ નહી. તે દેશની વિવક્ષા કરીને ગણીએ છીએ. તે જઘન્ય તો એક પ્રદેશ તથા બે પ્રદેશમાં, ઉત્કૃષ્ટા આખાલોક પ્રમાણે. ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશને દેશ કહીએ. ઇલાં કેટલાએક અખૂઝ પુરૂષો એમ કહે છે કે, “એક પ્રદેશને દેશ કહેવો તે અસત્ય વચન છે. જે કારણ માટે શ્રી ભગવતિ સૂત્રના અગીઆરમા શતકના દશમા ઉદ્દેશાને વિષે લોકના પ્રદેશમાં અરૂપિ અભવના પાંચ ભેદ કહ્યા છે. ૧ ધર્માસ્તિકાયનો દેશ, ને ૨ પ્રદેશ, ૩ અધર્માસ્તિકાયનો દેશ, ને ૪ પ્રદેશ, ૫ કાળ. જે કારણ માટે વિવક્ષાએ કરી પ્રદેશને દેશ કહીએ. બે પ્રદેશને ખંધ કહીએ. ૧ પુદ્ગળ ન્યાય, ૨ ક્ષેત્રથી જઘન્ય ૧, પ્રદેશાવગાઠ, ઉત્કૃષ્ટા એક પ્રદેશ ઊણો, સર્વ લોક અવગાહો, ૩ કાળથી જેટલી વેળા સુધી ચિંતવે, ૪ ભાવથી અરૂપિ, ૫ ગુણથી ચતુર્ણ ગુણ.

હવે અભવનો ત્રીજો ભેદ કહે છે. “ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ.” તે દ્રવ્યથી આપ આપણી અપેક્ષા એક ૧, સર્વની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતા ૧, ક્ષેત્ર ૧, પ્રદેશાવગાઠ ૨, કાળ ૩, ભાવ ૪, ગુણ તેમ જ. ૫.

હવે અજીવનો ચોથો ભેદ કહે છે. “અધર્માસ્તિકાયનો ખંધ.” પાંચમો “દેશ,” છઠ્ઠો “પ્રદેશ.” તે ધર્માસ્તિકાય ની પેઠે જાણવું. પરંતુ ગુણ સ્થિર છે. અજીવનો સાતમો ભેદ “આકાશાસ્તિકાયનો ખંધ.” આઠમો “દેશ.” નવમો “પ્રદેશ.” ખંધ દ્રવ્યથી એક, ક્ષેત્રથી લોકાલોક પ્રમાણે. શેષ કાળ ભાવ પૂર્વની પેઠે. ગુણથી વિકાશ ગુણ. દેશ દ્રવ્યથી જઘન્ય એક, ક્ષેત્રથી જઘન્ય એક, બે. પ્રદેશાવગાઠ ઉત્કૃષ્ટા એક પ્રદેશાવગાઠ ઊણા. સર્વ લોકાલોકના અવગાઠ. કાળથી જેટલી વેળા સુધી ચિંતવે. ભાવ, ગુણ પૂર્વની પેઠે. પ્રદેશ દ્રવ્યથી અનંતા, ક્ષેત્રથી એક પ્રદેશ પોતે જ. કાળ, ભાવ, ગુણ પૂર્વની પેઠે.

હવે અજીવનો દશમો ભેદ કહે છે. “અદ્દાસમય” તે દ્રવ્યથી અનંત દ્રવ્ય, તે કેમ? જે કારણ માટે અનંતા જીવને અનંતા પુદ્ગલમાં અનંતાનંત પર્યાય ઉપરે વર્તે. તે કારણ માટે ક્ષેત્રથી અઢીદ્વીપ પ્રમાણે તે કેમ? જે કારણ માટે અઢી દ્વીપ બહાર ચંદ્ર સૂર્યની ગતિ નથી. તે કારણ માટે દિવસ રાત્રિ વર્તના રૂપ કાળ અઢીદ્વીપ બહાર નથી અને યથાયુનિવૃત્તિ કાળ અને મરણ કાળ; એ બે તો સર્વ લોકને વિષે છે. તે કોણ દૃષ્ટાંતે? જેમ દેહેરા પ્રમુખને વિષે ઘડિયાળ વાગતી હોય, તે વાગવા રૂપ ઘડિનું માપું તો તે સ્થાનકે જ છે અને વસ્તુના પર્યાયનું પલટવું તો સર્વ લોકમાં છે. પણ મુખ્ય નયમાં સૂત્ર મધ્યે તો સમય સમય “ચિત્તજ્ઞ.” ઇતિ વચનાત્. તે કારણ માટે અઢીદ્વીપ બહાર કાળ નથી. વળી ઉંચી દિશિએ અજીવના અગીઆર ભેદ ક

હ્યા, નીચી દિશિએ દશ કહ્યા, તથા ઉર્ધ્વલોકે દશ કહ્યા, અધોલોકે અગીઆર કહ્યા, તે કારણ મારે ક્ષેત્રથી સમય ક્ષેત્ર પ્રમાણે જ કહેવો. કાળથી અનાદિ અપર્યવસિત, પણ આ દેશથી સાદિસાંત છે, તે કેમ ? અમુકી વસ્તુને એક ઘડિ ગ ધા ઇત્યાદિકહેવાથી. ભાવથી અરૂપિ, ગુણથી વર્તના લક્ષણ.

હવે અજીવનો અગીઆરમો ભેદ કહે છે. “પુદ્ગળાસ્તિકાયનો ખંધ.” દ્રવ્યથી અનંતા, ક્ષેત્રથી જઘન્ય એક, ઉત્કૃષ્ટથી આચ્ચ મહાખંધ આશ્રી. સર્વ લોકે અવગાહ્યો, કાળથી જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટા અસંખ્યાતા. ભાવથી એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ, બે ફરસ સહિત, કેઈક પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, આઠ ફરસ લાભે. ગુણથી ગ્રહણ જે ગળી જાય, મળી જાય. દિશિએ ઉઘોત કરે, તપે, અંધાઈ કરે, શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, ફરસ. ભલાના ભૂંડા અને ભૂંડાના ભલા થાય.

હવે અજીવનો બારમો ભેદ કહે છે. “પુદ્ગળાસ્તિકાયનો દેશ.” તે દ્રવ્યથી અનંતા, ક્ષેત્રથી જઘન્ય એક આકાશ, ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાતા જોજનની કોડકોડિ પ્રમાણે. કાળથી જોટલી વેળા સુધી ચિંતવે. તથા ભાંગા આશ્રી સંખ્યાતો, અસંખ્યાતો કાળ. ભાવથી વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરસ સહિત. ગુણથી ગ્રહણ ગુણ.

હવે અજીવનો તેરમો ભેદ કહે છે. “પુદ્ગળાસ્તિકાયનો પ્રદેશ.” તે દ્રવ્યથી આપ આપણી અપેક્ષાએ એક અને સર્વથી પૂછીએ તો અનંતા; તે પણ સર્વ જીવરાશિથી અનંત ગુણા કોડનુમા અવાહ્યા છે. ક્ષેત્રથી એક પ્રદેશ પ્રમાણ, કાળ

થી શાશ્વતા આદિ અંતરહિત, કેઈ વખતે પુદ્ગળનો અપુદ્ગળ નહિ થાય. ભાવથી વર્ણ સહિત રૂપિ. ગુણથી ગ્રહણ ગુણ.

હવે અજીવનો ચૌદમો ભેદ કહે છે. “ પરમાણુ પુદ્ગળ ” તે એક રૂક્તિમાં અનંતમે ભાગે પરમાણુ છદ્મસ્થને ગ્રાહ્ય. સર્વ પુદ્ગળ જાતિમાં જેમ આકાશ પ્રમાણુ તે દ્રવ્યથી અનંતા છે. ક્ષેત્રથી એક, આકાશમાં ગ્રાહ્યો. કાળથી જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટા અસંખ્યાતા. ભાવથી એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ, બે ફરસ લાભે. તે એક પરમાણુના સોળ ભાંગા થાય. સર્વ પરમાણુ રાશિમાં પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, આઠ ફરસ લાભે. સર્વ રાશિના ભાંગા (૨૦૦) થાય. ગુણથી ગ્રહણ ગુણ, વિખરણ ગુણ. એવા અનંતા પરમાણુ આમાં ભેગા હોય, ત્યારે છદ્મસ્થની નજરે આવે. એમ અનેરો વસ્તુના પણ દ્રવ્યાદિ પાંચ ભેદ કહેવા. જે ઠેકાણે પૂછે, ત્યાં અજીવના ઉત્કૃષ્ટા અગીઆર ભેદ લાભે. પણ કેઈ ઠેકાણે અધિક ન હોય.

હવે પુન્ય પદાર્થની ઓળખાણ કહે છે. જીવને પવિત્ર કરે તે પુન્યના બે ભેદ. ૧ દ્રવ્ય પુન્ય અને ૨ ભાવ પુન્ય. ત્યાં દ્રવ્ય પુન્ય તે શું કહીએ? જે સાધુ પ્રમુખને અશનાદિક દેવાના ભાવ પ્રણામ, તે ભાવપુન્ય કહીએ. જે પ્રણામ શુદ્ધ અધ્યવસાય અરૂપિ છે, તે પ્રણામ થકી જે અશનાદિક દેવાની ક્રિયા, તે પણ જીવનું પ્રવર્તવું. વીર્યોંતરાયનો ક્ષયોપશમ તથા દાનાંતરાયનો ક્ષયોપશમ તેને પણ ભાવપુન્ય કહીએ. ત્યાં દેતાં થકાં જે યોગ્ય વ્યાપાર પ્રવર્તે, તે દ્રવ્ય પુન્ય કહીએ. તે રૂપિ છે. તેને દેતાં થકાં જે અશુભ કર્મ ખપાવે, તે નિર્જ્જરા

કહીએ. તે દાનથી શુભ વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરસ સહિત અનંત પ્રદેશિયા ખંધ કર્મ દ્રવ્યવર્ગણા માંહિલા ચૌપ્રદેશિયા પુદ્ગળ જીવને આવી લાગે. અન્યોન્ય એમ કેમ હોય ? તે પરમાણુઆને દ્રવ્યપુન્ય કહીએ. તે પુન્ય બાંધ્યાં થકાં જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ ત્રીશ કોડકોડિ સાગર સુધી જીવની પાસે સત્તા રૂપ રહે, તે દ્રવ્ય પુન્ય. તે માંહિલા પરમાણુઆ આપ આપણા અખાધાકાળ પછી નિમાય ઉદય આવે. તે ઉદય આવવું બે પ્રકારે છે. ૧ વિપાકથી અને ૨ પ્રદેશથી. જ્યારે પુન્ય પ્રકૃતિના પરમાણુઆ જીવ પાસેથી સમયે સમયે ક્ષીણ થાય છે, પણ રસ આપતા નથી, ત્યારે તે પ્રદેશોદય કહીએ અને જ્યારે રસ આપીને ક્ષીણ થાય, ત્યારે તે વિપાકોદય કહીએ. તે પ્રકૃતિ ઉદય આવ્યાં થકાં ઉચ્ચગોત્ર, ધન, ધાન્ય, પુત્ર, કલત્ર, આરોગ્યતા, યશનામ અને શુભગત્યદિ વસ્તુ પામે. તે વસ્તુને ઉપચાર નયે પુન્યનાં ફળ માટે દ્રવ્યપુન્ય કહીએ. એટલે પુન્યની કરણી તે અરૂપિ છે અને પુન્યના પરમાણુઆ તે ચૌપ્રદેશી ખંધ છે. વળી પુન્યનાં ફળ તે અષ્ટપ્રદેશી પણ છે. ત્યાં પુન્યનો કરણી તે ભાવપુન્ય, શેષ દ્રવ્યપુન્ય કહીએ. ઈહાં કોઈ એમ કહે કે, “ પ્રણામમાં ક્રિયાને પુન્ય ક્યાં કહ્યું છે ? ” તો કે, શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના તેરમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, “ ઘણિયંતુ પુન્નાઃ અજુવ્વમાણો ” ઇતિ વચનાત્ તથા ફળ તે પુન્ય ક્યાં કહ્યું છે ? તો કહે છે કે, “ આયા મમ પુન્ન ફલોવ્વેઝ ” ઇતિ વચનાત્. કર્મને પુન્ય ક્યાં કહ્યું છે ? તો ઉત્તર કે, શ્રી ભગવતિ સૂત્રના અઠારમા શતકના ત્રીજા ઉદ્દેશામાં “ અણંતે કમ્મંસે સ્વેઠ ” ઇતિ વચનાત્. એ તો ઉપચારિક નયે કરીને

પુન્ય કહ્યું, પણ મુખ્ય આશ્રી તો પુન્યને રૂપિ જ કહીએ. ત્યાં બે ભેદ કેમ થાય ? જે દાનાદિકથી શુભ કર્મની પ્રકૃતિ બાંધી છે, તે જ જ્યાં સુધી જીવની સત્તામાં પડી છે, પરંતુ ઉદયભાવમાં નથી આવી, ત્યાં સુધી તે પુદ્ગળને દ્રવ્યપુન્ય કહીએ, તે કેમ ? દ્રવ્ય તે ભાવનું કારણ છે. તથા ભવિય શરીર, દ્રવ્ય નિક્ષેપાની અપેક્ષાએ. જે માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના બાવીશમા અધ્યયનમાં નેમિનાથને ઘરમાં રહ્યા થકા “લોગનાહે દમીસરે” ઇતિ વચનાત્. લોકનાથ અને દમવંત જે સાધુ, તેના ઇશ્વર કહ્યા છે. જોકે, હમણાં તો તે લોકના નાથ નથી, પણ અનાગત કાળે થશે, પ્રવ્રજ્યા લેશે; તે કારણ માટે દ્રવ્ય નિક્ષેપે લોકનાથ કહીએ. તે ન્યાયે કરી જ્યાં સુધી ઉદય ન આવ્યા હોય, ત્યાં સુધી તે પરમાણુઆને દ્રવ્યપુન્ય કહીએ. જ્યારે ઉદયભાવમાં આવે જીવને સુખ આનંદ ઉપજાવે, ત્યારે તેને ભાવપુન્ય કહીએ. જેમ જિનનામ દર્દ આવ્યા તેને ભાવતીર્થંકર કહ્યા, તે દષ્ટાંતે. તે કારણ માટે એ મુખ્ય નયમાં દ્રવ્યપુન્ય ને ભાવપુન્ય એ બેહુ રૂપિ દ્રવ્ય પુદ્ગળ કહીએ. શ્રી આચારાંગ સૂત્રની ટીકામાં પણ દ્રવ્યકર્મને અનોદય પ્રકૃતિનો દ્રવ્યકર્મ તે કૃષાદિક્રિયા ભાવકર્મને ઉદયે આવી પ્રકૃતિ કહી છે. વળી સૂત્રમાં પણ ઘણે ઠેકાણે પુન્ય પુદ્ગળને જ કહ્યું છે. તે કારણ માટે મુખ્ય નયમાં પુન્યરૂપિ પદાર્થ જાણીએ. ઉપચાર નયે બેહુ સદ્દિહિએ.

હવે પુન્યના ભેદની ઓળખાણ દેખાડે છે. શ્રી ઠાણાં ગસૂત્રના તવમા ઠાણાંમાં કહ્યું છે કે, “નવ વિહે પુત્રે પન્નત્તે, તં જહા-અન્નપુત્રે, જાવ નમ્મોક્કાર પુત્રે” હવે તેનો અર્થ કહે છે.

પાત્રને વિષે જે અત્તાદિક દેવું, તેથી તીર્થંકર નામાદિ પુન્ય પ્રકૃતિનો બંધ અને અતેરાને આપે તો અનેરી પુન્ય પ્રકૃતિ નો બંધ હોય. ઇહાં કેટલાએક એમ કહે છે કે, “એ નવ પ્રકારનાં પુન્ય તો સાધુ ઉપર જ છે, પણ અનેરા આશ્રી ન હી.” અને કેટલાએક એમ કહે છે કે, “સમકિતદષ્ટિ આશ્રી છે, પણ મિથ્યાત્વી આશ્રી નહી.” વળી કેટલાએક એમ કહે છે કે, “સર્વ સંસારી આશ્રી છે.” એમ ઇહાં અનેક મતના વિભ્રમ ઉપજતા જણાય છે. પરંતુ નિસ્પૃહાપણે પક્ષપાત રહિત સૂત્રાર્થે વિચારીએ ત્યારે તો સર્વ પદ નય ઉપર દેખાય છે. જૈનશાસન તો સાત નયાત્મક છે. તે કારણ માટે નય ઉપર વિચારી જોજ્યો. ચિત્ત, વિત્ત અને પાત્ર શુદ્ધ નિર્વચ દાનથી તો એકાંત પુન્યથશે અને અનેરે ઠેકાણે યથાયોગ્ય પુન્યનો રહસ્ય સર્વત્ર જણાય છે, તે કેમ? અનેરાને આપવાથી અનેરી પુન્યપ્રકૃતિ હોય, તે કાણુ ન્યાયે?

વળી ગ્રંથાંતરમાં પાંચ પ્રકારના જીવ કહ્યા છે. ૧ ઉત્તમપાત્ર તે સાધુ, ૨ મધ્યમપાત્ર તે શ્રાવક, ૩ જઘન્યપાત્ર તે અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ, ૪ અપાત્ર તે મિથ્યાત્વી, અને ૫ કુપાત્ર તે અનાર્થ હિંસક. એ પાંચમાં ઉત્તમપાત્ર પોખવાથી તો એકાંત પુન્ય, મધ્યમપાત્ર ને જઘન્યપાત્ર તે સુપાત્રદાનમાં છે, પણ કાંઈ પાપનો ભેળ છે. અપાત્રદાનમાં અનુકંપાદિ આશ્રી તથા મમતા ઘટવા આશ્રી પુન્યનો ભેળ છે. કુપાત્રદાનમાં એકાંત પાપ છે. પરંતુ સાધુને તો વચલાં ત્રણે સ્થાનકે મૌન સાધવું શ્રેય છે. પુન્ય પાપ કહેવું તે અયુક્ત છે. ઇહાં કાંઈ એમ કહેશે કે, “શ્રી વીતરાગ દેવે તો નવ પ્રકારે પુન્ય

સમુચ્ચયે સર્વ જીવ આશ્રી કહ્યું છે, પણ ફેર નથી કહ્યું.” તેને ઉત્તરમાં એમ કહેવું કે, જે વીતરાગ દેવે નવ સ્થાનકે પુન્ય કહ્યું, તો તમે અનેરા ગૃહસ્થના દાનમાં મોન કેમ સાધો છો? પુન્ય ન કહ્યું તેનું શું કારણ? ત્યાં કોઈ એમ કહે કે, “દેના રાને તો પુન્ય જ નિપજે છે, પણ સાધુને પુન્ય કહેવાનો કલ્પ નથી. તેથી કહેવું નહી.” ત્યારે તેને એમ પૂછીએ કે, જે વીતરાગ દેવને પુન્ય કહેવાનો કલ્પ છે, તો પછી સાધુને કેમ નહી? પુન્યને પુન્ય કહેવાની તો વીતરાગ દેવની આજ્ઞા છે અને જે શત્રુકારાદિક દાનમાં પુન્ય કહેવાની ભગવંતની આજ્ઞા નહી અને જે ગૃહસ્થના દાનમાં એકાંત સદ્દે, તથા પ્રરૂપે છે, તે ભગવંતની આજ્ઞાના વિરાધક છે. પોતાને છાંદે આલનારા છે. “વળી જે સર્વ જીવ ઉપર નવ પ્રકારનું પુન્ય એકાંત છે, તો કહો કે, પુન્ય સાવધ કરણીથી થાય, કે નિર્વધ કરણીથી થાય?” ત્યારે તે કહે કે, “નિર્વધથી.” જે નિર્વધ કરણીથી પુન્ય બંધાય છે, પરંતુ જે શત્રુકારાદિ ગૃહસ્થનાંદાન તે સાવધકરણી છે કે, નિર્વધ? ત્યારે કહે કે, “સાવધ.” તેને એમ પૂછીએ કે, સાવધ કરણીથી એકાંત પુન્ય થાય? ચતુર હોય તે ત્રિચારી જેજ્યો. ત્યાં કોઈ એમ કહે કે, “સાવધ તો પાપ.” તે કારણ માટે ગૃહસ્થના દાનમાં સર્વ થા પાપ છે, પણ પુન્ય તો લવચેશ નથી. તેને એમ કહીએ કે, એકાંત પાપને પણ સાવધ પાપ બોલે છે, તેને પણ પાપ બોલે છે. તે બોલે સાવધ. આ દાનને પુન્ય પાપ.

ણ એકાંત પાપ નહી. એકાંત પાપ હોય તો સાધુ કેમ રાખે? અને સૂત્રમાં તો ગૃહસ્થના દાનને સાધુને ઠેકાણે ઠેકાણે મૌન સાધવું કહ્યું છે. શ્રી સૂત્રયગડાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના અગીઆરમા અધ્યયનમાં મોક્ષમાર્ગને વિષે એમ કહ્યું છે કે, “કોઈ રાજદિક ધર્મની બુદ્ધિએ શત્રુકારાદિ આપતો હોય, પરબ મંડાવતો હોય, તે સાધુને એમ પૂછે કે, અહો ઋષી શ્વર! એ અનુષ્ઠાનથી અમારે પુન્ય છે? કિંવા નથી?” ત્યારે સાધુ પુન્ય છે એમ ન કહે, તેમ પુન્ય નથી એમ પણ ન કહે. એ બેહુ પ્રકારે મહાભયનું કારણ છે. જો પુન્ય કહે તો ત્રસ થાવર જીવના હિંસા લાગે, અને પુન્ય નથી એમ કહે તો અન્ન પાણીના અર્થિ લોકોને અંતરાય પડે. તે કારણ માટે દાનને પ્રશંસે, તે હિંસાનો વાંછનાર કહ્યો છે અને નિષેધે તે અગીતાર્થ વૃત્તિનો છેદનાર કહ્યો છે. તે કારણ માટે પુન્ય છે અથવા નથી એમ આસ્તિ, નાસ્તિ એ બેહુ ભાષા ન બોલે. ઇલાં મૌન કરજો. બેહુમાંની એક ભાષા બોલ્યાથી શું થાય? તેને પાપરૂપ કર્મની રજનો લાલ થાય. તે કારણ માટે અવિધ બોલવું છાંડે. નિર્વધ ભાષા બોલવાથી મોક્ષ પામે. એમ શ્રી સૂત્રયગડાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના પાંચમા અધ્યયનમાં અનાચારીના અધિકારમાં જોઈ લેજો.

દાન ગૃહસ્થને દેવું, લેનારને લેવું એવો વ્યાપાર પ્રવર્તમાન દેખી આસ્તિ, નાસ્તિ ગુણ દોષ કાંઈ પણ ન જ કહે. જો ગુણ કહે તો અસંયમની અનુમોદના લાગે અને દૂષણ કહે તો વૃત્તિનો છેદ થાય. તે કારણ માટે બેહુ ભાષા ન બોલે. જ્ઞાતાદિ મોક્ષમાર્ગ વધારે. એટલે જેમ અસંયમ સા

વધ ન થાય, તેમ બોલે. એવો આધિકાર સૂત્રમાં કહ્યો છે. તે સૂત્ર વિરૂદ્ધ પ્રશ્નપણા કરે છે. ઇહાં કોઈ એમ કહે છે કે, “ દા તાર પૂછે ત્યારે સાધુને મૌન કરવું, પણ મનમાં પુન્ય સદૃહવું. કોઈ કહે પાપ તે મૌન અને કોઈ પુન્ય તે મૌન. મનમાં બેહુ સદૃહે.” કોઈ કહે સાધુને મૌન કરવું. તેનાં ફળ કેવળી જાણે. અમને ખબર ન પડે. કોઈ કહે સાધુને મૌન પણ પુન્ય પાપ, મિશ્ર કાંઈ સદૃહવું નહો. ઇત્યાદિ અનેક મત સાંપ્રત કાળ માં દેખાય છે. તે સૂત્રના ન્યાયે જુએ ત્યારે કિયે મત સાચો? તેની પરીક્ષા ચતુર પુરૂષો કરે. જો પુન્ય હોત તો સાધુને પુન્યને પુન્ય કહેવાનો શ્યો દોષ છે? અને ભગવંતે પુન્ય કહેવાનું કેમ વર્જ્યું? વળી શત્રુકારાદિ દાનમાં હિંસાદિ સાવધ કર્ત્તવ્ય પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તો એકાંત જૈનધર્મિ ત્યાં પુન્ય કેમ સદૃહે? તે કારણ માટે એકાંત પુન્ય થાપે તે વાત જૂઠી દેખાય છે, અને જો સર્વ દાનમાં પાપ હોય તો પાપને પાપ કહેવાને સાધુને શો દોષ છે? વળી ભગવંતે પાપ કહેવાનું કેમ વર્જ્યું? તથા જો દાન દે છે, ત્યાં અનુકંપા પ્રમુખ શુભભાવ ઉપજતા દેખાય છે, અને જો વસ્તુ આપે તેથી લાભ પ્રધાન છે. ત્યાં એકાંત પાપ કેમ થાય? વળી શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રના બીજા આશ્રવદ્વારમાં “ દાનને નિષેધે તેને જૂઠાબોલો કેમ કહ્યો. ? વળી ત્રીજા સંવરદ્વારે દાનની અંતરાય પાડે, તેને ચોરીનો કરનાર કેમ કહ્યો? જે કારણ માટે એકાંત પાપ સદૃહવાથી સૂત્રના ન્યાયે વાત જૂઠી છે. અને જો એમ કહે કે, “ એનાં ફળની અમને ” પણ અંધારું દેખાય છે. જે

શું પાળશે ? તથા કોઈ એમ કહે કે, “ સાધુને તો મૌન જ રહેવું, પુન્ય, પાપ, મિશ્ર એ કાંઈ પણ સદ્‌હવું નહીં. તેને પણ કાંઈક નાસ્તિકવાદીનો મત જણાય છે. જે કારણ માટે ભગવંતે સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, “ જેટલી ક્રિયા કરે, તે સર્વનું ફળ છે પણ અફળ નથી. ” જે અફળ કહે તે અફળવાદો. નાસ્તિક મતિ જૈનમાર્ગથી બહાર દેખાય છે, અને ત્રણ વાત નિષેધી તે લેખે તો અફળ જણાય છે, તો અફળ કહેતાં કેમ શંકાઓ છો ? તે કારણ માટે એ ગૃહસ્થિનાં દાન જ્ઞેય પદાર્થ ઉભય સ્થાન દેખાય છે.

વળી શ્રી રાયપ્પસેણી સૂત્રમાં સૂર્યાભ દેવતાએ ભગવંતને કહ્યું. “ હું તમારા સાધુને નાટક દેખાડું ? ” ત્યારે ભગવંતે મૌન રાખી ત્યાં અર્થ એમ ફેલાવ્યો છે કે, “ જે હા કહે તો સાવધ લાગે, અને ના કહે તો દેવતાની ભક્તિ ભાગે. તેથી મિશ્ર ઠેકાણું જાણી વીતરાગ દેવે મૌન સાધ્યું. એ ન્યાયે જે તાં તો ગૃહસ્થિના દાનમાં પણ મૌન જ કહ્યું છે. તે મિશ્ર ઠેકાણું જાણીએ છીએ. જે ધર્મ હોય તો સાધુ આજ્ઞા આપે, અને પાપ હોય તો નિષેધે. વળી ઇહાં તો આજ્ઞા પણ ન આપે તેમ નિષેધે પણ નહીં. તે કારણ માટે ત્રીજા મિશ્રપક્ષમાં જણાય છે. મિશ્ર ઠેકાણે મૌન સાધવું. ઇહાં તો બેય વાત પ્રત્યક્ષ જણાય છે. જેથી અનુકંપા તે પુન્ય અને જે મમતા મટી તે પણ પુન્ય. અનેરાને આપવાથી અનેરી પુન્ય પ્રકૃતિ સૂત્રમાં કહી છે. તે ન્યાયે પુન્ય પણ છે. વળી ગૃહસ્થિનું લેવું દેવું સર્વ સાવધ કર્ત્તવ્ય છે. જે માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના નવમા અધ્યયનમાં નમિરાજએ કહ્યું. “ ધર્મોપકરણ, ચાર આહાર એ

વધ ન થાય, તેમ બોલે. એવો આધિકાર સૂત્રમાં કહ્યો છે. સૂત્ર વિરુદ્ધ પ્રશ્નપણા કરે છે. ઇહાં કોઈ એમ કહે છે કે, “ તાર પૂછે ત્યારે સાધુને મૌન કરવું, પણ મનમાં પુન્ય સદૃષ્ટ કોઈ કહે પાપ તે મૌન અને કોઈ પુન્ય તે મૌન. મનમાં બે સદૃષ્ટ.” કોઈ કહે સાધુને મૌન કરવું. તેનાં ફળ કેવળી જાણે અમને ખબર ન પડે. કોઈ કહે સાધુને મૌન પણ પુન્ય પાપ, મિશ્ર કાંઈ સદૃષ્ટવું નહી. ઇત્યાદિ અનેક મત સાંપ્રત કાળમાં દેખાય છે. તે સૂત્રના ન્યાયે જુએ ત્યારે કિયો મત સાચો તેની પરીક્ષા ચતુર પુરૂષો કરે. જો પુન્ય હોત તો સાધુને પુન્યને પુન્ય કહેવાનો શયો દોષ છે ? અને ભગવંતે પુન્ય કહેવાનું કેમ વર્જ્યું ? વળી શત્રુકારાદિ દાનમાં હિંસાદિ સાવકર્તવ્ય પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તો એકાંત જૈનધર્મિ ત્યાં પુન્ય કે સદૃષ્ટ ? તે કારણ માટે એકાંત પુન્ય થાપે તે વાત જૂઠી દેખાય છે, અને જો સર્વ દાનમાં પાપ હોય તો પાપને પાપ કહેવાને સાધુને શો દોષ છે ? વળી ભગવંતે પાપ કહેવાનું કેમ વર્જ્યું ? તથા જો દાન દે છે, ત્યાં અનુકંપા પ્રમુખ શુભભાવ ઉપજતા દેખાય છે, અને જો વસ્તુ આપે તેથી લાભ પ્રધાન છે. ત્યાં એકાંત પાપ કેમ થાય ? વળી શ્રીમશ્નવ્યાકરણ સૂત્રના બીજા આશ્રવદ્વારમાં “ દાનને નિષેધે તેને જૂઠું બોલો કેમ કહ્યો. ? વળી ત્રીજા સંવરદ્વારે દાનની અંતરાય પાડે તેને ચોરીનો કરનાર કેમ કહ્યો ? જે કારણ માટે એકાંત પાપ સદૃષ્ટવાથી સૂત્રના ન્યાયે વાત જૂઠી દેખાય છે. અને જો એમ કહે કે, “ એનાં ફળની અમને ખબર નથી, તેના ઘટમાં પાપ અંધારું દેખાય છે. જે એટલી વાતમાં ન સમજે, તે ચારિત્ર્ય

નાં સ્થાનક, એકવીશ સખળા દોષ, અઠાર પાપસ્થાનક, પાંચ મિથ્યાત્વ, ત્રીશ મહામોહનીનાં સ્થાનક ઇત્યાદિ પદાર્થ અધર્મપક્ષમાં છે (૨). ગૃહસ્થિનાં દાન, ચારિત્રના મહોત્સવ, સ્વામિવાત્સલ્યાદિ સર્વ પદાર્થ જ્યાં સાધુ વિધિનિષેધ ન કરે તે સર્વ પદાર્થ મિશ્રપક્ષમાં છે (૩).

હવે ચરિતાનુવાદ આશ્રી અનેક પુરુષોએ જે ચારિત્ર લીધાં, તપસ્યા કરી, પડિમા આરાધી, તે સર્વ ધર્મપક્ષમાં છે (૧). દુઃખવિપાકી જીવે જે પાપ કર્યાં, ગોશાળે બે સાધુઓ ને બાળ્યા, કોણિક રાજાએ તથા ચેડારાજાએ સંગ્રામ કર્યાં એ સર્વ અધર્મપક્ષમાં છે (૨). ભગવંત પધારવાથી રાજા નગર શણગારી વાંદવા ગયા. પ્રદેશી રાજાએ દાનશાળા મંડાવી. ચિત્રસારથિ પ્રધાને રથને પ્રયોગે પ્રદેશી રાજાને પ્રતિ બોધ્યો. સુખુદ્ધિ પ્રધાને પાણીનો ઉપાય કરી જિતશત્રુ રાજાને પ્રતિબોધ્યો. માહિનાથે છ રાજાને પ્રતિબોધવા માટે મોહનધર કરાવ્યું, સૂર્યાભ પ્રમુખ દેવતાએ વીતરાગ આગળ નાટક કર્યાં. કૃષ્ણવાસુદેવે થાવચ્ચા પુત્રના દીક્ષા મહોત્સવ ને સમયે ઢંઢેરો ફેરવ્યો, શ્રેણિક રાજાએ ઢંઢેરો ફેરવ્યો, શંખ પુષ્કળી શ્રાવકે સ્વામિવાત્સલ્ય કર્યાં, વીરસ્વામી પધારવાથી કોણિક રાજાએ વધાઈ આપી. ઇત્યાદિ અનેક ચરિતાનુવાદ તે મિશ્રપક્ષમાં છે (૩). ઇહાં જ્ઞેય પદાર્થ કહીએ. એકાંત હેય પણ નહિ તેમ એકાંત ઉપાદેય પણ નહી. સ્થાપવા યોગ્ય પણ નહિ, તેમ ઉત્થાપવા યોગ્ય પણ નહી. તે ન્યાયે દશ દાનમાં પણ એમ જ જાણવું. આઠમું દાન ધર્મપક્ષમાં છે, એકમું દાન અધર્મપક્ષમાં છે, શેષ આઠ દાન મિશ્રપક્ષમાં છે,

ક સાધુનું દાન ટાળી બીજાં સર્વ દાન સાવધ છે. સાવધ જાણી સાધુએ છાંડ્યાં છે અને હિંસાદિક પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તેથી પાપ પણ છે. તે વાસ્તે બેહુ વાત જાણીએ છીએ. તથા કોઈ એમ કહે કે, “ધર્મ તે અમૃત અને પાપ તે ઝેર. પણ તે બે ભેગાં ખાધાથી મરે. તેમ પુન્ય પાપ કરવાથી પણ જાણવું.” તેને ઉત્તર કે, “તે દષ્ટાંત અસત્ય છે. જે કારણ માટે એ તો શ્રાવક મિશ્રપક્ષમાં છે, તે પણ ડૂબશે. વળી સકષાઈ સાધુ કહ્યા, પાપને નામે બોલાવ્યા તે કેમ ડૂબશે. ? તેથી એ દષ્ટાંત તો જ્યાં એકાંત પાપનું કર્તવ્ય છે, અલ્પમાત્ર પુન્યનો ભેગ છે ત્યાં મળે; પણ સર્વ ઠેકાણે ન મળે. જે કારણ માટે શ્રી ભગવતિ સૂત્રના આઠમા શતકના છઠ્ઠા ઉદ્દેશામાં સાધુને કારણે અસૂઝતું આપવાથી અલ્પ પાપ અને બહુ નિજ્જર કહી. તેથી કેટલાએક એ પાઠને જૂઠો કહે છે. તે સિદ્ધાંત પાઠ ઉત્થાપવાથી નિન્હવ દેખાય છે. એ પાઠ આચાર્યે ઘાલ્યો છે. તો એ લેખે પાઠ સાચો કેમ ? તે પણ ઘાલ્યો હશે. જે સૂત્રમાં એવી શંકા વેદે તે દુર્લભબોધિ નિન્હવ જાણવા. વળી પૂર્વાચાર્યે પણ એ સર્વ જ્ઞેય પદાર્થ મિશ્રપક્ષમાં કહ્યા છે. વળી શ્રી સૂયગ ડાંગ સૂત્રના અઠારમા અધ્યયનમાં ત્રણ પક્ષ કહ્યા છે, તેનો વિવરો શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિએ એમ કહ્યો છે. તથા શ્રી અભય દેવસૂરિયે પણ એમ ફેલાવ્યો છે. “ધર્મપક્ષ, પાંચ મહાવ્રત, ગૃહસ્થનાં બારવ્રત, શ્રાવકની અગીઆર પડિમા, ભિક્ષુની બાર પડિમા, બ્રહ્મચર્યની નવવાડ, પચ્ચીસ ભાવના અને બત્રીસ યોગસંગ્રહ; ઇત્યાદિ પદાર્થ ધર્મપક્ષમાં છે (૧). હવે સાત ભય, આઠ મદ, સત્તર પ્રકારનો અસંયમ, વીસ અસમાધિ

નાં સ્થાનક, એકવીશ સખળા દોષ, અઢાર પાપસ્થાનક, પાંચ મિથ્યાત્વ, ત્રીશ મહામોહનીનાં સ્થાનક ઇત્યાદિ પદાર્થ અધર્મપક્ષમાં છે (૨). ગૃહસ્થિનાં દાન, ચારિત્રના મહોત્સવ, સ્વામિવાત્સલ્યાદિ સર્વ પદાર્થ જ્યાં સાધુ વિધિનિષેધ ન કરે તે સર્વ પદાર્થ મિશ્રપક્ષમાં છે (૩).

હવે ચરિતાનુવાદ આશ્રી અનેક પુરુષોએ જે ચારિત્ર લીધાં, તપસ્યા કરી, પડિમા આરાધી, તે સર્વ ધર્મપક્ષમાં છે (૧). દુઃખવિપાકી જીવે જે પાપ કર્યાં, ગોશાળે બે સાધુઓ ને ખાળ્યા, કોણિક રાજાએ તથા ચેડારાજાએ સંગ્રામ કર્યાં એ સર્વ અધર્મપક્ષમાં છે (૨). ભગવંત પધારવાથી રાજા નગર શણગારી વાંદવા ગયા. પ્રદેશી રાજાએ દાનશાળા મંડાવી. ચિત્રસારથિ પ્રધાને રથને પ્રયોગે પ્રદેશી રાજાને પ્રતિબોધ્યો. સુબુદ્ધિ પ્રધાને પાણીનો ઉપાય કરી જિતશત્રુ રાજાને પ્રતિબોધ્યો. માલ્લિનાથે છ રાજાને પ્રતિબોધવા માટે મોહનધર કરાવ્યું, સૂર્યાભ પ્રમુખ દેવતાએ વીતરાગ આગળ નાટક કર્યાં. કૃષ્ણવાસુદેવે થાવડ્યા પુત્રના દીક્ષા મહોત્સવ ને સમયે ઢંઢેરો ફેરવ્યો, શ્રેણિક રાજાએ ઢંઢેરો ફેરવ્યો, શંખ પુષ્કળી શ્રાવકે સ્વામિવાત્સલ્ય કર્યાં, વીરસ્વામી પધારવાથી કોણિક રાજાએ વધાઇ આપી. ઇત્યાદિ અનેક ચરિતાનુવાદ તે મિશ્રપક્ષમાં છે (૩). ઇહાં જોય પદાર્થ કહીએ. એકાંત હેય પણ નહિ તેમ એકાંત ઉપાદેય પણ નહી. સ્થાપવા ચોગ્ય પણ નહિ, તેમ ઉત્થાપવા ચોગ્ય પણ નહી. તે ન્યાયે દશ દાનમાં પણ એમ જ જાણવું. આઠમું દાન ધર્મપક્ષમાં છે, સાતમું દાન અધર્મપક્ષમાં છે, શેષ આઠ દાન મિશ્રપક્ષમાં છે,

અને જે સાધુનું દાન ટાળી સર્વ દાનમાં પુન્ય હોત તો નવ
ધર્મદાન કેમ ન કહ્યાં ? તથા એકાંત પાપ હોત તો નવદાન
અધર્મ કેમ ન કહ્યાં ? તે કારણ માટે જ્ઞેય પદાર્થ ઉભય સ્થાન
કે છે, અને જે સર્વથા પુન્ય કહે છે, તેને એમ પૂછીએ કે,
“વીતરાગે સમુચ્ચયે અન્નપુન્ય કહ્યું છે પણ વિગત પાડી
નથી; પરંતુ દ્વયથી વિચાર ન કર્યો, તો શું રાંધેલું આપ
વાથી પુન્ય છે ? કિંવા કોઈ આપવાથી, કિંવા સૂઝતું આપવા
થી, કિંવા અસૂઝતું આપવાથી ક્યાં ક્યાં પુન્ય છે ?” ત્યારે તે
કહે કે, “ભગવંતે સમુચ્ચય જીવ ઉપર પુન્ય કહ્યું છે પણ
ત્યાં વિવરો કર્યો નથી. સર્વ ઠેકાણે પુન્ય છે. જ્યાં જ્યાં ભ
ગવંતે પુન્ય કહ્યું છે, ત્યાં પાપ નહી, તેથી પુન્ય જ છે. ભગ
વંતે “અન્નપુત્રે” એ આદિ કહ્યું છે, પણ અન્નમિશ્ર ઇત્યા
દિક કહ્યું નથી. તથા પાપ પણ ન કહ્યું. તે કારણ માટે પુન્ય
જ છે. તેને એમ કહીએ કે, ભગવંતે સાવધ કરણોથી એકાંત
પુન્ય કહ્યું અને વિગત નહિ પાડો, તો “લેણપુત્રે” નવી
જગ્યા આરંભે કરીને મિથ્યાત્વીને કરાવી આપે, તેને એકાંત
પુન્ય થાય ? વૃક્ષ કપાવીને સયણ અને પાટ પાટલા કરાવી આ
પે, વસ્ત્ર ધોવાવાળી આપે, રંગાવી આપે, મનથી આર્તધ્યાન
ધ્યાય, ત્યાં પુન્ય કેમ થાય ? વચન અસત્ય બોલે, કાયાએ
હિંસા કરે, મિથ્યાત્વને નમસ્કાર કરે, એ સર્વ ઠેકાણે પુન્ય
મ ન કહ્યું ? જે મનપુન્યે સઘળે મનથી પુન્ય થશે, તો
વંતે અન્નદાનથી થશે, અને જે મન નિર્વંધથી પુન્ય થશે,
તે અન્ન પણ નિર્વંધથી થશે. જેને નમસ્કાર કરવાથી
પુન્ય, તેને અન્ન દીધાથી પણ પુન્ય. એ નવ પુન્ય સરખાં

છે. જે કારણ માટે સધળે પુન્યનો ભેગ છે. ક્યાં અલ્પ, ક્યાં બહુ. તે કારણ માટે પુન્યની અપેક્ષાએ અનેરોને આપવાથી અનેરી પુન્ય પ્રકૃતિ કહી છે, પણ એકાંત પુન્ય નહીં અને જો સર્વને આપવાથી એકાંત પુન્ય હોય, તો પાત્ર કુપાત્રનો શ્યો વિશેષ ? સાધુ, સાધ્વ, શ્રાવક, શ્રાવિકા, મિથ્યાત્વિ સરખા હોય ? ગુણનું કારણ ન રહ્યું ! વળી સૂઝતું અસૂઝતું સચિત્ત અચિત્ત સરખાં થયાં ! તે કારણ માટે ન મળે. વળી જે કોઈ એમ કહે છે કે, “ સાધુ ટાળી બીજ સર્વ દાનમાં પાપ છે, તે પણ એકાંત સૂત્ર વિરુદ્ધ કહે છે. જે કારણ માટે સાધુને ટાળી બીજ દાનમાં પાપ કહ્યું, તેણે દાન ઉત્થાપ્યું અને દાન ઉત્થાપે તેને જૂઠાબોલો અને અંતરાયનો પાડનાર કહ્યો છે.

શ્રી ભગવતિસૂત્રના પાંચમા શતકના છઠ્ઠા ઉદ્દેશામાં વસ્તુના વેચનારાને જ્યાં સુધી કરિયાણું ન આપ્યું હોય, ત્યાં સુધી ભારે ક્રિયા લાગે, અને કરિયાણું આપવાથી હલકી ક્રિયા થાય. નાણું લીધાથી નાણાંની ભારે ક્રિયા લાગે. એમ કહ્યું છે. જુઓ, લોભ નિમિત્તે વસ્તુ દીધી, તે વસ્તુની ક્રિયા હલકી, તે દીધાથી લાભ, તો અનુકંપા નિમિત્તે દયાના પ્રણામથી દાન દે, તેને એકાંત પાપ કેમ થાય ? જેટલી જેટલી મમતા મટી, તેટલું તેટલું પુન્ય જ છે, અને જો પાપ છે, તો આણંદાદિક શ્રાવકને પડિમા વહેતાં ભગવંતે કેમ વળ્યો નહીં ? એક જણ તરે અને બે જણ ડૂબે, તે ક્રિયા ભગવંત કેમ શીખવે ? તથા બીજને ડૂબાવ્યાથી પોતે કેમ તરે ? તે માટે પાપ ન કહ્યું.

વળી જે આપવાથી એકાંત પાપ જ હોય, તો પ્રદેશ

જાએ દાનશાળા કેમ મંડાવી? કેશીકુમાર મુનિયે નિષેધી કેમ નહી? તથા અંબડ શ્રાવક દાતારને પાપ જાણે તો (૧૦૦) ઘેર પારણું કેમ કરે? એક જ ઘેરથી અન્ન લે તો ન ચાલે? સો ઘેર પાપ શું કરવા લગાડે? જે સર્વ દાનમાં પાપ સદહે, તેના ઘટમાં અનુકંપા નહી. પ્રણામ દુષ્ટથાય તે માટે પાપ ન કહેવું.

હવે જે પડિમાધારી પ્રમુખ શ્રાવકનું દાન તે સૂત્રમાં ઠામ ઠામ ચાલ્યું છે. તેનું દાન કસર સહિત ધર્મદાનમાં જણાય છે. જે ગૃહસ્થનું દેવું લેવું અવ્રતમાં છે, તેટલી કસર છે, પણ બહુ બાતા આશ્રી ધર્મ છે. સૂત્રમાં પડિમાધારી શ્રાવકને “ સમણ મૂળ ” કહ્યા છે માટે. અને જે એ કસર સહિત ધર્મદાનમાં ન માને, તેને એમ પૂછીએ કે; એ દશ દાનમાં કિયું દાન છે તે કહો? ત્યાં કેટલાક તો ધર્મદાનમાં ધાતે છે, તે વાત પણ ઠીક જણાતી નથી. જે કારણ માટે ધર્મ છે, તો એકાંત આજ્ઞા કેમ નથી દે તા? ત્યારે કહે કે, અમારો કલ્પ નહી. તેને પૂછવું કે, ધર્મનો કલ્પ નહી? ત્યારે કહે કે, સ્થવિરકલ્પ, જિનકલ્પને દે નહી તે કેમ? તેને એમ કહીએ કે, કલ્પ નહી પણ દીધાથી ધર્મ જાણે છે અને દેવાની આજ્ઞા આપે છે. કારણ પડયાથી આપે પણ છે, પરંતુ શ્રાવક તે બેહુ કરે. તે કારણ માટે એકાંત ધર્મ ન જાણીએ અને જે પડિમાધારી શ્રાવકનું દાન એકાંત ધર્મમાં છે, તથા પુન્યમાં કહે છે. તથા પુન્યનું જ કારણ કહે છે, તે અવિચારી ભાષાના બોલનાર જણાય છે. જે માટે વીતરાગે ગૃહસ્થના સર્વ દાનમાં મૌન કહ્યું અને જેણે પુન્યનું કારણ કહ્યું, તેનું મૌન ભાગ્યું. જે પડિમાધારીને આપે, તેને પણ ત્રીજા રણમાં કસર દેખાય છે. વળી કેટલાએક અધર્મ દાન પાળે છે.

શ્રીભગવતિસૂત્રના આઠમા શતકના છઠ્ઠા ઉદ્દેશામાં અસંયતિ અપ્રતીને આપવાથી એકાંત પાપ કહ્યું છે. જે માટે શ્રાવકનું લેવું દેવું અપ્રતમાં છે. તે માટે એકાંત પાપ કહ્યું છે. તે વાત પણ ન મળે, જે માટે ઇહાં તો ગુણવંત પાત્રને મોક્ષને અર્થે આપશે, તેને એકાંત પાપ કહ્યું; પણ અનેરા શ્રાવકના દાનનો તથા અનુકંપા દાનનો ઇહાં આધિકાર નથી. અનુકંપાદાન “જિણહો નકયાઈ પડિસાઈ” ઇતિ વચનાત્. વળી સાતમું દાન તો ગણિકાદિકનું છે. તે ગણિકા અને પડિમાધારી શ્રાવક સરખા કેમ હોય ? પાત્ર કુપાત્રનો શો વિશેષ ? તે માટે સાતમા દાનમાં ન મળે.

તથા કેટલાએક એમ કહે છે કે, “ શેષ આઠ દાનમાં છે. ” તેને પૂછીએ કે, પડિમાધારી પ્રમુખને આપવાથી શો ગુણ ? અનુમોદને આપે છે કે, અનુકંપા આણીને આપે છે કે, ખેડીતો દે કે, લાજતો દે કે, અહંકારથી દે કે, ભોગથી દે કે, કરિયાવર કરવા દે છે ? ત્યાં નિઃકેવળ ગુણ અનુમોદના ખાતે આપે છે, પણ ખીજ ખાતે આપતા નથી. જે ખીજ ખાતે આપે તો આઠ દાનમાં લખે, અને ગુણ અનુમોદને આપે તો આઠ દાન ધર્મમાં લખશે. વળી આઠ દાન તો સંસારીનાં છે. મિથ્યાત્વી છે. આઠ દાનમાં સુપાત્ર નહીં અને શ્રાવક સુપાત્રમાં છે. વળી સૂત્રમાં સ્વામિવાત્સલ્ય, પ્રભાવના તે સમકિતનો આચાર કહ્યો છે. વળી શ્રી ઠાણાંગસૂત્રમાં અતુવિંધ સંધને, શ્રાવકને રત્નનું ભાજન કહ્યા છે. વળી શ્રી ભગવતિસૂત્રમાં શ્રાવકને રત્નની માળા સમાન કહ્યા છે, પણ આઠ દાનવાળા રત્નનાં ભાજન તથા રત્નની માળા સમા

ન ન કહ્યા. તથા કોઈ કહે કે, “ તેને સૂઝતું આપતાં અઢાર પાપ માંહિલું કિયું પાપ લાગ્યું ? ઓગણીશમું પાપ તો છે ન હી. ” તેને એમ કહેવું કે, “ ગૃહસ્થને સાધુ આવવા જવા નું કહે તો અઢાર માંહિલું કિયું પાપ લાગે ? ” ત્યારે તે કહે કે, ગૃહસ્થને આવવું કેમ કહે ? તો તેના દાનમાં પુન્ય કેમ કહે ? આવવા જવાનું કહેવાથી તેના પાપની અનુમોદના આવે. એમ દાતારને પણ પાપની અનુમોદના આવે. જે લેવું દેવું બેહુ અવ્રતમાં છે.

વળી પડિમાધારી પાંચમે ગુણઠાણે છે કે, છઠ્ઠે ગુણઠાણે છે ? ત્યારે કહે છઠ્ઠે નહિ. તો પાંચમાવાળાને આપવાથી સાવધ પુન્ય છે. નિર્વધ નહી. તે દાનમાં કેમ ભળે ? તથા ચતુર્ધિધ સંધની હેત વાત્સલ્યતાથી સનત્કુમાર ઈંદ્ર થયા કહ્યું, પણ આ ઠ દાનથી થયા એમ ન કહ્યું. તે માટે ધર્મ દાનમાં છે અને શ્રાવકને એકાંત ધર્મપક્ષમાં ન કહ્યા. વ્રતાવ્રતિ કહ્યા છે. તે માટે કસરમાં મળશે. બીજામાં નહી. તથા સાધુનું દાન તે સંયમનું ઓહું છે, તે માટે ધર્મ છે, શ્રાવકનું દાન તે સંયમાસંયમનું ઓહું છે પણ સંયમ ધણો છે તે માટે જ્ઞેય પદાર્થ છે અને આઠ દાન મિથ્યાત્વિનાં તે અસંયમનું ઓહું છે, તે માટે પાપમાં જ છે. નુકંપા પ્રમુખ ઉપજે, તે ધર્મનું કારણ છે. તે કારણ મ પુન્ય પણ છે. કાર્યમાં પુન્ય પાપ બેહુ દેખાય છે.

હવે સરવાળે સાધુ ધર્મપક્ષમાં છે અને તેનું દાન પણ ધર્મપક્ષમાં છે. શ્રાવક ધર્માધર્મ પક્ષમાં છે. તેનું દાન પણ ધર્માધર્મ પક્ષમાં છે. કોઈ કોઈ સૂત્રમાં ધર્મપક્ષમાં જ ઘાલ્યા છે.

તે ન્યાયે દાન પણ એમ જ અને ક્રિયાના કરનાર મિથ્યા
ત્વિ તે પણ મિશ્રપક્ષમાં કહ્યા, તેનું દાન પણ મિશ્રપક્ષમાં જ
છે. પરંતુ નિશ્ચે નયે તેને અધર્મપક્ષમાં ઘાલ્યા, તે ન્યાયે ત્હા
રું દાન પણ અધર્મપક્ષમાં જ છે. વળી આર્દ્રકુમારે કહ્યું. “પ્રા
હ્મણો, તમને જમાડ્યાથી નરકે જાય.” વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યય
ન સૂત્રના ચૌદમા અધ્યયનમાં ભૃશુના પુત્રોએ કહ્યું. “મુક્તા
દિયાનિ તિત્તમંતમેણ” ઇતિવચનાત્. અને કુપાત્ર તે નિશ્ચે વ્ય
વહારે સદા અધર્મપક્ષમાં છે. તેનું દાન પણ પંદરમા કર્મહા
નમાં છે. સાતમું અધર્મદાનમાં છે, અને જે શ્રાવકને નમ
સ્કાર કરે, તે પણ એમ જ છે. એ નવ પુન્ય સરખાં છે તે
માટે. તથા કોઈ એમ કહે કે, નમસ્કાર તો પાંચ પદને કરવા
નું કહ્યું છે. શેષ નમસ્કાર મિથ્યાત્વિની કરણી છે. તે શ્રાવક
ને નમસ્કાર કેમ કરે ? તેનો ઉત્તર કે, એક નયે શ્રાવક પાંચ
પદમાં છે, જે કારણ માટે સાધુ સર્વ થકી સત્તાવીશ ગુણધા
રી છે, અને દેશ થકી સત્તાવીશ ગુણ શ્રાવકને પણ લાભે છે.
તે કારણ માટે ગુણની અપેક્ષાએ પાંચ પદમાં છે અને જે
શ્રાવકના વિનયમાં પુન્ય હોય તો સાધુ કેમ ન કરે ? ત્યારે ક
હે કે, આર્યાને કેમ ન કરે ? તેને એમ કહેવું કે, સાધ્વિને
સદા ભાવે વંદણા કરે છે પણ ન્હાના મ્હોટાનો વ્યવહાર રા
ખવા માટે દ્રવ્યે ન કરે, અને શ્રાવકને તો ભાવે પણ વંદણા
ન કરે તે માટે પુન્ય ન કહેવું; અને જે શ્રાવકના વિનયમાં પા
પ હોય તો, ભગવંતે શ્રાવકનો વિનયમૂળ ધર્મ કેમ ન કહ્યો ?
વળી શ્રી ભગવતિસૂત્રમાં ઉત્પલાએ પુષ્કળી શ્રાવકને વંદણા
કેમ કરી ? વળી ભગવંતના મુખ આગળ શંખજી ઉપર કો

ધ કરતાં ભગવંતે વારચા. પાપ જાણીને નિષેધ્યા. જે વંદણા કરતાં પાપ હોત તો વારચા કેમ નહીં ? પાપ કરતાં વારે તે સાધુનો આચાર છે. તે કારણ માટે પાપ નહીં. વળી અંબડ જીના શિષ્યે અંબડજીને વંદણા કેમ કરી ? સૂત્રમાં ઠામ ઠામ સાધર્મિનો વિનય કરવો કહ્યો છે. ચતુર્વિધસંધના વિનયમાં ધણા ગુણ કહ્યા છે. તે માટે વિનય ઉત્થાપવો નહીં. શ્રાવક તો મોટી વાત છે, પણ સૂત્રમાં તો દેવતા, મનુષ્ય અને તિર્યચ એ ત્રણેના વિનયમાં બહોળું સુખ કહ્યું છે અને જે માતા પિતાનો વિનય કરે તો ચૌદ હજાર વર્ષને આઉખે દેવતામાં ઉપજે. તે માટે વિનયપણાનું જેટલું પ્રભાવપણું તેટલો સર્વ જીવને ગુણ છે, અને સર્વ જીવને સમયે સમયે પુન્ય બંધાય છે. તે પુન્યની કરણી તો નવ પ્રકારની છે. તે કારણ માટે જેટલા દેવાના, નરમાશના તથા અનુમોદનાના ગુણ, શુભ પ્રણામ તે સર્વથી નિશ્ચે પુન્ય બંધાય છે. મિથ્યા ત્વની કરણી કરતાં પણ પુન્યનો ભેગ છે. પંચાગ્નિ સાધતાં હંસા તે પાપ, કાયકલેશ તે નિર્જ્જરા. કાયપુન્ય હોય છે. તથા ખારમા અતિથિસંવિભાગ વ્રતમાં અહંકાર ભાવે દાન દે, તેને અતિચાર કહ્યો. ત્યાં બે વાનાં છે. તથા શ્રી ભગવતિ સૂત્રના સાતમા શતકના દશમા ઉદ્દેશામાં કહ્યું છે કે, લહાય બૂઝવે (હોલવે) તે અલ્પકર્મિ, અને લહાય લગાડે તે ભારકર્મિ. તે માટે જીવરક્ષાને ભાવે પુન્યપ્રકૃતિનો બંધ કહ્યો. તો પણ બેવાનાં પ્રત્યક્ષ જણાય છે. તથા જે શ્રી અનુચે ગદ્ધાર સૂત્રને વિષે સંસારી વિનયમ તે કારણ માટે એકાંત નય ખેંચવી

યે શ્રી અનુચે
જું કહ્યું
વ પ્રકાર

પુન્યની ઓળખણ કહી.

હવે પાપ પદાર્થની ઓળખણ કહે છે. ત્યાં પાપના બે ભેદ. ૧ દ્રવ્યપાપ ને ૨ ભાવપાપ. તે બેહુની ઓળખણ કહે છે. પૂર્વે જે જીવે મોહનીકર્મની છવોશ પ્રકૃતિ બાંધી છે, તે સત્તામાં પડી છે તે ઉદય આવ્યાં થકાં પાપ કરવાની મતિ ઉપજે. તે માટે જે કર્મના ઉદય થકી પાપના પ્રણામ ઉપજે, તે કર્મને દ્રવ્યપાપ કહીએ. તે પણ ચૌકરશી પુદ્ગળ છે. તેના ઉદયથી જે જીવની હિંસા કરવી, તથા જૂઠું બોલવું ઇત્યાદિ અશુભ પ્રણામ ઉપન્યા, તે અશુભ અધ્યવસાયને ભાવપાપ કહીએ. તે અરૂપિ છે. તે પ્રણામ થકી જે જીવહિંસા દિક ક્રિયા કરે, તે ક્રિયાને યોગ વ્યાપાર પ્રવર્તવા આશ્રી દ્રવ્યપાપ કહીએ. આરંભ તે આઠ ફરશી છે. તેને પણ એક નવે પાપ કહીએ. તે કર્ત્તવ્ય કર્યા થકી જે સાત આઠ કર્મના અશુભવર્ણાદિ સહિત અનંતપ્રદેશીયા ખંધ, જીવને આવી લાગે, તે પુદ્ગળ ચૌકરશી છે. તેને પણ દ્રવ્યપાપ કહીએ. તે પ્રકૃતિ ઉદય આવ્યાં જીવને નીચગોત્ર, ધન ધાન્ય નાશ, દુઃખ દારિદ્ર અશાતા ઉપજે, તે પાપનાં રૂળ છે.

હવે નવ આશ્રી જોતાં તો ધન ધાન્યાદિક સોનુ રૂપું પ્રમુખ નવવિધ દ્રવ્યપરિગ્રહ કહીએ. પરિગ્રહ તે પાપ. તે ન્યાયે ધન ધાન્યાદિ પણ દ્રવ્યપરિગ્રહ આઠફરશી કહીએ. જે તે પરિગ્રહને એકાંતે પાપ થાયે તો ભરત ચક્રવર્તિને ઘરેણાં પહેરયાં થકાં જ કેવળજ્ઞાન કેમ ઉપન્યું ? પાપ છતાં તો કેવળજ્ઞાન ઉપજે નહીં, એ ન્યાયે એ દ્રવ્ય પરિગ્રહથી વસ્તુ ન રોકે. એને વિષે મમત્વભાવ તે પરિગ્રહ કહીએ. એ મમ

ત્વભાવથી વસ્તુ અટકે, દ્રવ્ય પરિગ્રહથી અનેરા સાધુ સંભોગ ન કરે. દ્રવ્યલિંગ રહિત સાધુને દેવતા પણ ન વાંટે. જેમ અન્યમતિમાં ગૃહસ્થના વેષમાં જ્ઞાન ઉપજે, દેવતા સાધુનાં ઉપગરણુ આપે. પહેરચા પછી વંદણા કરે. તે માટે દ્રવ્ય પણ એક ન્યાયે લેખામાં ગણવો. એ ઉપન્યારિક નય કહી.

હવે મુખ્ય નય કહે છે. જીવધાતાદિક કરવાથી જે અશુભકર્મ બાંધ્યાં, તે ચૌકરશી પુદ્ગળ પારિણામિક ભાવમાં વર્તે છે, તે દ્રવ્યપાપ કહીએ; અને જ્યારે તે પ્રકૃતિ ઉદય આવે, ત્યારે ભાવપાપ કહીએ. સૂત્રમાં ઠામ ઠામ અઠાર પાપને ચૌકરશી કહ્યાં છે, તે ન્યાયે અજીવ પ્રણામ જ જાણવો. હવે અઠાર પાપસ્થાનકનાં નામ અને તેના અર્થ પ્રસિદ્ધ છે, તે “ગ્રંથભૂયસ્ત્વજ્ઞયાનાસ્મામિઃ લિખ્યતે.” ઇતિ પાપની ઓળખાણ કહી.

હવે આશ્રવની ઓળખાણ કહે છે. આશ્રવના બે ભેદ. ૧ દ્રવ્ય આશ્રવ અને ૨ ભાવ આશ્રવ. ત્યાં દ્રવ્ય આશ્રવ તે શું? પૂર્વે જીવે મિથ્યાત્વમોહનીયાદિ મોહનીકર્મની છવીશ પ્રકૃતિ બાંધી છે, તે પ્રકૃતિને દ્રવ્ય આશ્રવ કહીએ. તે પ્રકૃતિના પ્રયોગથી જીવના અધ્યવસાય ઉપજે, તે ભાવ આશ્રવ કહીએ. તે ભાવ આશ્રવના યોગથી નવાં શુભાશુભ કર્મ આવે, તે આવતાં કર્મને શ્રી ઉવવાઈ તથા પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રને ન્યાયે દ્રવ્ય આશ્રવ કહીએ. ઇહાં કોઈ કહે કે, દ્રવ્ય મિથ્યાત્વ, દ્રવ્યયોગ તે અજીવ પુદ્ગળ છે, પણ આશ્રવ નહી. તે વાત પણ વિરુદ્ધ દેખાય છે. જે માટે દ્રવ્ય આશ્રવ ન ગણો તો યોગ આશ્રવ કેમ કહો છો? મિથ્યાત્વ આશ્રવ કેમ

કહો ? ભાવ મિથ્યાત્વ કેમ ન કહો ? જે યોગ આશ્રવ કહેશે, તો દ્રવ્ય યોગ આશ્રવ ઠરશે. ભાવ યોગ આશ્રવ ઠરશે. તથા કોઈ કહે કે, દ્રવ્ય આશ્રવ છે પણ ગણવો નહી. તેને એમ કહેવું કે, જે છે તો કેમ ન ગણીએ ? તથા કોઈ કહે કે, “ દ્રવ્ય ભાવ આશ્રવ તો છે, પણ આવતાં કર્મ તે આશ્રવ નહી. તે શ્રી આચારાંગસૂત્રના પચ્ચીશમા અધ્યયનમાં ઓધના બે ભેદ-દ્રવ્ય ઓધ તે પાણીનો પ્રવાહ અને ભાવઓધ તે, મિથ્યાત્વાદિકે કર્મજળનો પ્રવાહ આવે તે. વળી શ્રી ભગવતિ સૂત્રના ત્રીજા શતકના ત્રીજા ઉદ્દેશામાં મંડિત પુત્રને કહ્યું કે, “ જેમ છિદ્ર સહિત નાવા પાણીમાં ચલાવે, ત્યારે તે નાવા આશ્રવદ્વારે કરી પૂરાઈ જતી થકી પાણીમાં નીચે બેસે. ” તે ન્યાયે આવતાં કર્મને આશ્રવ કહ્યો. જે કારણ માટે ખારણાથી નાવા ભરાતી નથી, નાવા તો પાણીથી ભરાય છે, તે મ જીવ પણ અશુભ ભાવથી ભારે થતો નથી. નવાં કર્મરૂપ આશ્રવ આવે છે તેથી ભારે થાય છે. એ ન્યાયે આવતાં કર્મને આશ્રવ કહીએ. આવતાં કર્મને આશ્રવ ન ગણે તો, ભગવતિ સૂત્રનો પાઠ ઉત્થાપે. તેથી તે પણ ગણવો. તે દ્રવ્ય આશ્રવના ઉદયથી ભાવ આશ્રવ નિપજે. ભાવઆશ્રવથી દ્રવ્ય આશ્રવ નિપજે. ઇહાં ઇંડાંને કૂકડીનું દષ્ટાંત જણવું.

તે આશ્રવના પાંચ ભેદ. મિથ્યાત્વ તે પૂર્વેજે જીવે મિથ્યા કર્મ બાંધ્યું, તે દ્રવ્ય મિથ્યાત્વ. તેના ઉદયથી અતત્ત્વને વિષે તત્ત્વની બુદ્ધિ, તત્ત્વને વિષે અતત્ત્વની બુદ્ધિ એવી શ્રદ્ધા ઉપજે, તે મિથ્યાદષ્ટિ કહીએ. ભાવમિથ્યાત્વ તેના ઉદયથી શુભાશુભ ક્રિયા કરે, તેથી શુભાશુભ કર્મ આ

વે, એમ અપ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડીને અપ્રતી કહીએ. તથા એક નયે પ્રત્યાખ્યાનીને પણ કહીએ. અપ્રત્યાખ્યાની ચોકડીનો ઉદય ચોથા ગુણુઠાણુ સુધી છે. તે કારણ માટે ચોથા ગુણુઠાણુવાળાને અસંયતિ, અપ્રતિ, અપચ્ચખખાણી, અધર્મિયા કહ્યા. તે ઉપરાંત પાંચમે ગુણુઠાણુ અપ્રત્યાખ્યાની ન કહીએ. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પહેલા શતકના બીજા ઉદ્દેશામાં પાંચમે ગુણુઠાણુ અપ્રતિગઢ કહી, તથા શ્રી પન્નવણુ સૂત્રમાં પાંચમે ગુણુઠાણુ અપચ્ચખખાણુ ક્રિયા કહી. પાંચમું ગુણુઠાણું પ્રતાપ્રતિ, ધર્માધર્મિ, પચ્ચખખાણુપચ્ચખખાણી, બાળ પંડિત સુતજગરા, સંયતાસંયતિ કહીએ. તથા શ્રી ભગવતિ સૂત્રના શતક ઉદ્દેશે છઠ્ઠે અપ્રતની ક્રિયા લાગતી કહી છે. કર્મગ્રંથાદિ ગ્રંથમાં પણ શ્રાવકને અગીઆર અપ્રત કહીએ. એક ત્રસની અપ્રત ટાળો છે. છઠ્ઠા ગુણુઠાણુ ઉપરાંત અપ્રત્યાખ્યાની પ્રત્યાખ્યાની નહિ. તે કારણ માટે પ્રતિ, ધર્મિ, સંયતિ, પચ્ચખખાણી, પંડિતજગરા કરીએ. શેષ નવ નોકપાય સંજળની ચોકડી રહી છે. તેને અપ્રત ન કહીએ. તેથી સાધુના કર્ત્તવ્યમાં અપ્રત નહી. સાધુ જે ઉઠે, બેસે, હાલે ચાલે, ભોજન ભાષા પ્રમુખ કરે છે, તે સર્વ પ્રમાદ કપાય યોગને ઉદયે છે. તે આશ્રવ છે. નિશ્ચયમાં છાંડવા યોગ્ય છે. સર્વ યોગ વ્યાપાર છાંડવાથી મોક્ષ જશે. તે કારણ માટે કેટલાએક એમ કહે છે કે, સાધુનો આહાર પ્રતીમાં છે. તે વાત પ્રમાણ જણાતી નથી. જે માટે પ્રતનો ત્યાગ કરવો નહિ, અને આહારનો ત્યાગ કરવો. પ્રત તો ઘણાં ઘણાં કરવાં અને કરતાં હરખ રાખવો. કર્યા પછી પણ અનુમોદના કરવી,

અને આહાર તો ઘણો ઘણો ન કરવો. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના સત્તરમા અધ્યયનમાં પાપશ્રમણ કહ્યો. આહાર કરતાં હર્ષ રાખવો નહીં, અને હર્ષ રાખે તો ચારિત્રને અંગારા સરખું કરે. (સુડતાળીસ દોષ તેમાં માંડલાના દોષ મધ્યે કહ્યું છે) અને અનુભોદે પણ નહીં. વ્રત કરતાં તો એમ જાણે કે, ધન્ય જે હું વ્રત આદરું છું તથા જે વ્રત આદરે તેને ધન્ય. એમ ચિંતવે; પણ આહાર કરતાં એમ ન ચિંતવે.

હવે સાધુ આહાર કરતાં એમ ચિંતવે કે, આહાર તજે તેને ધન્ય. હું પણ આહાર તજીશ તે દિવસ ધન્ય, પણ મ્હારી શક્તિ વેદના ખમવાની નથી તથા મુક્તિરૂપ વૈયાવચ પ્રમુખ કરવાની શક્તિ નથી તેથી કંઈ છું. એમ ચિંતવતો આહાર ભોગવે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છવીશમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, મુનિ છ કારણે આહાર કરે છે અને વ્રત તો શા કારણે ન કરે? વળી વ્રત તો ત્યાગે કે ભાગે. આહાર ત્યાગે કે ભાગે. ત્યાં આહાર તો ભોગ રૂપ છે. અને વ્રત તો ત્યાગ રૂપ છે. વળી વ્રત તો અરૂપિ છે, આહાર રૂપિ છે. વ્રતના બે ભેદ—૧ દેશવ્રતિ, ૨ સર્વવ્રતિ એ બેમાં કિયો? તથા ધર્મના જ્ઞાનાદિક ચાર ભેદ. તે આહાર શેમાં? ધર્મ તો અપુદ્ગળ, આહાર તે પુદ્ગળ. કોઈકહે કે, કૂરંગકુન્ડલિ આહારને દુર્ગં છતાં થકા કેવળજ્ઞાન પામ્યા, ઢંઢણ ન્દલિએ આહાર પરઠવતાં કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. ધર્મને કોણુ લઈ જાય? આહારના ગૃધ્રપણાથી મંગુ આચાર્ય વિરાધક થયા. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં “હંગંતી અપ્પણો પાણ, દિન્નં મુંજિજ્ઞાં જોયણં.” ઇતિ વચનાત્. તથા શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણ

ત્રીશમા અધ્યયનમાં ભાતનાં પચ્ચખખાણુ કરચાથી અનેક ભવ નાસે. તથા તે જ સૂત્રના ત્રીશમા અધ્યયનમાં તપ કરચાથી અનેક ક્રોડ ભવ ખપાવે. વળી સાધુ આહાર કરે. શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં ધનાવહ શેઠે પોતાના સ્વાર્થ માટે વિજય ચોરને અન્ન દીધું, તેમ સાધુ પણ આપણી અખાધા ટાળવા માટે ચોર સરખી કાયાને આહાર આપે. જેમ ઉત્પલાવધંસીને અધિકારે મૂળદેવ રાજ્યે ઘણો માલ ઘટાડવા માટે મંડિત ચોરને આહાર આપ્યો, તેમ સાધુ પણ જ્ઞાનાદિક માલ ઘણો કાઢવા માટે કાયા રૂપ ચોરને આહાર આપે છે. વળી શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રના સત્તરમા અધ્યયનમાં જેમ ગૃહસ્થ ભાર વહેતાં સુધી ગાડાને ઊંજણુ દે, તેમ સાધુ સંયમ ભાર વહેવા સુધી કાયાને આહાર દે. વળી શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રના અઢારમા અધ્યયનમાં જેમ ધનાશેઠે રાજગૃહીએ પહોચવા માટે સુસમા પુત્રીનું માંસ ખાધું, તેમ મોક્ષ નગરે પહોચવા માટે મૃત્યુ પામેલી કાયાનો આહાર કરે છે. તે માટે સાધુનો આહાર વ્રતમાં કહે, તે સૂત્રથી વિરૂદ્ધ દેખાય છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અઠારમા અધ્યયનમાં સાધુને તપોધન કહ્યા, પણ ખાવાવાળાને ન કહ્યા. શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રના ત્રીજે ઠાણે સાધુને ત્રીજે મનોર્થ સંલેહણા કરૂં, આહાર છોડીશું તે દિવસ ધન્ય થશે. વ્રત હોય તો એમ ન કહે. વળી ધર્મના બે ભેદ. ૧ શ્રુતધર્મ અને ૨ આરિત્રધર્મ. પણ આહારધર્મ ન કહ્યો. તથા કોઈક સાધુના આહારને અવ્રતમાં કહે છે તે વાત પણ એકાંત મળતી દેખાતી નથી. કારણ કે, સાધુને અવ્રતની ક્રિયા ટળી છે, સાધુ સર્વવ્રતી છે. ત્યાં અવ્રત કયિ રહી ? છઠ્ઠું ગુણઠાણે બાર માંહિલી એકેય

અત્રત નહી. શ્રી પન્નવણાસૂત્રના પ્યારમા પદમાં અત્રતને અપ
 વ્યખખાણી લાગે. આગળ નહી. એમ શ્રી ભગવતિ સૂત્રના
 પહેલા શતકના બીજા ઉદ્દેશામાં તથા પન્નવણાસૂત્રના સત્તર
 મા પદમાં તથા ભગવતિ સૂત્રના સોળમા શતકના પહેલા
 ઉદ્દેશામાં આહારિક નિયમવવો આધકરણી, તે “પમાયં પદુ
 ચ્ચ” કહ્યો. તથા શ્રી ભગવતિ સૂત્રના ત્રીજા શતકના ત્રીજા
 ઉદ્દેશામાં સાધુને પ્રમાદના યોગની ક્રિયા કહી, વળી શ્રી સ્ત્ર
 યગડાંગ સૂત્રના અઢારમા અધ્યયનમાં અત્રત “ પદુચ્ચ બાલે
 આદિજ્ઞ” ઇત્યાદિ, અત્રતમાંનું તો બાળપણું ઠરશે, તેરમા
 મુધી બાળપણું હશે તે તો નથી. વળી શ્રી સ્ત્રયગડાંગ સૂ
 ત્રના અઢારમા અધ્યયનમાં સાધુને ધર્મપક્ષમાં કહ્યા છે, પ
 ણ મિશ્રપક્ષમાં નહી. એમ ગણીએ છીએ. તેમોટે અત્રતમાં
 પણ ન કહેવો. તથા કેટલાએક સાધુનો આહાર પ્રમાદમાં કહે
 છે. તે પણ શુદ્ધ વચન નથી દેખાતું. જે મોટે પ્રમાદ તો છકા ગુ
 ણકાણા મુધી છે ઉપરાંત નથી, અને આહાર તો તેરમા ગુ
 ણકાણા મુધી છે. તો સાધુનો આહાર શેમાં છે ? ત્યાં વ્યવ
 હાર નયે તો સાધુનો આહાર નિર્વધ છે. સાવધ આહારનો તો
 સાધુને ત્યાગ છે. પાપ રહિત છે, મોક્ષ સાધવાનો હેતુ છે.
 શ્રી દશવૈકાણિક સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનના પહેલા ઉદ્દેશા
 ને ન્યાયે “ મોરુલ્લ સાદ્ગ્ગ હેઝસ્સ ” ઇતિ વચનાત્. ધર્મનો સ
 હાય્ય છે. સંયમનું ઓઠું છે. તેમોટે કારણને કાર્ય એક વિચારતાં
 વ્યવહાર નયે ધર્મ કહીએ. તથા શ્રી ભગવતિ સૂત્રના સોળ
 મા શતકના ચોથા ઉદ્દેશામાં “અન્નગલાય” શ્રમણ નિર્ગ્યથ
 આહાર કરતો, સો વરસમાં નારકીનો જીવ જે કર્મ તોડે, તે

થી પણ આધિક કર્મ તોડે. તથા શ્રી દશવૈકાળિક સૂત્રના ચોથા અધ્યયનમાં “જયં મુંજંતો જ્ઞાસંતો” ઇતિ વચનાત્. એમ નિશ્ચે નયમાં સાધુનો આહાર આશ્રવમાં. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમાં અધ્યયનમાં “પચ્ચસ્સાણેણં આસવદારાહંજર” ઇતિ વચનાત્. પચ્ચઞ્ખાણુ કરચાથી આશ્રવ રોકાય, અને તે આશ્રવ જાણીને ત્યાગ કરે છે. સંવરનાં પચ્ચઞ્ખાણુ તો ક દિ થાય જ નહીં, જે આહારમાં પાપ હોય તો સાધુને પાપ કરવું નહીં. જે ધર્મ હોય તો સાધુને છોડવો નહીં. તે કારણ માટે સંયમનું ઓહું છે; અને આશ્રવમાં છે.

વળી શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પહેલા શતકના ત્રીજા ઉદ્દેશા માં તેર આંતરામાં કહ્યું છે. સાધુ પોરશી પ્રમુખ કરે, તે પ્ર માદ ટાળવા માટે. તે યુક્ત. એમ છઠ્ઠે ગુણુદાણે આહારનાં પ ચ્ચઞ્ખાણુ કરે છે તે પ્રમાદ ટાળવા માટે કરે છે. ઉપરાંત પ ચ્ચઞ્ખાણુ કરતા નથી. એમ સાધુનાં ઉપગરણુ રજ્જેહરણુ, કપડાં, પાત્ર, મુહપત્તિ પ્રમુખ પણ રાખે છે. તે શીત તાપ ખ મવાની સમર્થાઈ નહિ તેથી રાખે છે. તે શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણુ સૂત્રના દશમાં અધ્યયનમાં “અંગપિયંસંજમસ્સજ્જવુહણઠયાણ” એ પણ સંયમ ભાર નિર્વાહને માટે છે, તે માટે વ્યવહાર નયે તો ધર્મ ઉપગરણુ છે અને નિશ્ચે નયે તો સર્વ આશ્રવ છે. શ્રી ઉત્તરા ધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમાં અધ્યયનમાં “ઝવહિપચ્ચસ્સાણેણં અપલિમંથંજણયર” ઉપાધિ છોડવાથી પલિમંથ ટળે. તો ઉ પધિ રાખવાથી તો પલિમંથ નિપજે છે. ત્યાં એમ કહ્યું છે. વળી ઠેકાણે ઠેકાણે અચ્ચેલપણું ભલું કહ્યું છે. ત્યાં સાધુ રા ખે છે, તે તો ધર્મોપગરણુ જાણીને રાખે છે, અને ત્યાગે તો

આશ્રવ જાણીને ત્યાગે છે.

હાં કોઈ એમ કહે કે, આશ્રવના તો પાંચ ભેદ છે, તે માં સાધુનો ભેદ ક્રિયા આશ્રવમાં છે? તેને એમ કહેવું કે, પાંચમા ભેગ આશ્રવમાં છે. ચાલવું, ઉઠવું, બેસવું, સૂવું, ભોજન, ભાષા એ છ યોગ વ્યાપાર છે. તે અસમર્થાઈ છે ત્યારે સેવે છે. એ છૂટવાથી મુક્તિ જશે. આશ્રવ ટળશે. શ્રી ઉત્તર અધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં “જોગ પચ્ચરુલા ણેણં અજોગિતં જણયહ, અજોગીણં જીવેણં વંધહ, પુવ્વં વંધં ચ નિજ્જરહ. ઇતિ વચનાત્. ત્યાં મૂળ ગમ્માએ આહાર તો યોગ્ય વ્યાપારમાં છે, પણ કરતાં અનેરાને આશ્રવ લાગે. જેમ શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પાંચમા શતકના છઠ્ઠા ઉદ્દેશામાં કરિયાણું વેચતાં સમ્યક્દષ્ટિને ચાર ક્રિયા કહી, મિથ્યાત્વને પાંચ ક્રિયા કહી. જે કે, વ્યાપાર તો મિથ્યાત્વ નથી, પણ તે જીવ મિથ્યાત્વી છે તેથી મિથ્યાત્વ પણ લાગે. તેન્યારે કેવળી આહાર ત્યાં યોગ આશ્રવ લાગે. પ્રમાદી સાધુને ત્રણ લાગે. અવ્રતીને ચાર લાગે, મિથ્યાત્વને પાંચ લાગે, તેથી પ્રમાદી સાધુને આહાર કરતાં પ્રમાદ પણ લાગે છે. તે ટાળવા માટે પચ્ચરુલા કરે છે. કોઈ કહે કે, ભગવંતે આશ્રવની આજ્ઞા કેમ આપી? આહારની આજ્ઞા તો ઠામ ઠામ છે. તેનો ઉત્તર—તે શુભયોગ તો આજ્ઞામાં છે તે માટે, પણ મિથ્યાત્વાદિ ચારની આજ્ઞા નહી. વીતરાગ અવ્રતી પ્રમાદની આજ્ઞા ન આપે. કોઈ કહે કે, આશ્રવ તો સંયમ રોધક છે. તેનો ઉત્તર—જે મિથ્યાત્વાદિ આશ્રવ, તે સંયમરોધક છે, પણ શુભયોગ તે સંયમને પુષ્ટ કરે છે. તે માટે સંયમનું ઓહું

કહ્યું છે. કોઈ કહે આશ્રવ અપ્રત તો એક જ છે. તેને ઉત્તર-
આશ્રવના પાંચ ભેદ. અપ્રતના કેટલા ? ચોથે ગુણઠાણે સમ્ય-
ક્ત્વ તે પ્રતમાં દશમે કષાય તે શેમાં ? એકેયમાં ન સમાય. તે
માટે દશ બોલમાં સર્વ સમાય. બેમાં ન સમાય. દશ દ્વારનો
સહસ્રભિગમ. તે બે તો દુર્ભિગમ. તે માટે સાધુના કર્ત્તવ્યમાં
અપ્રત નહી. પાંચમા સુધી દેશ થકી છે. બાવીશ પ્રમાદ તે
આશ્રવ. પૂર્વે સંજળની ચોકડી અને નવ કષાય કહ્યા. બ્રા-
હ્મણમાં આવે તે મરણને ઉદયે મમત્વપણું ઉપજે, તે પ્ર-
માદ કહીએ. તે કષાયનો જ ભેદ છે. પણ ઇહાં જૂદો ગણ્યો
છે. તેના પાંચ ભેદ. મદ તે માનનો ઉદય, તેવીશ વિષય તે
પાંચ ઇદ્રિ, ત્રણ વેદ, રતિ, અરતિ, મોહનો ઉદય, કષાય તે
ચાર, તે સ્વ ઉદય. ૩ નિદ્રા પાંચે. તે જ્ઞાનાવરણીને ઉદયે,
વિકથા ચાર તે હાસ્ય, શોક, ભય, દુગંછાને ઉદયે છે. તથા
પ્રમાદ છઠ્ઠે ગુણઠાણે છ કહ્યા. ૧ મદ, ૨ વિષય, ૩ કષાય, ૪
નિદ્રા, ૫ જુઓ, ૬ પડિલેહણ એ છ પ્રમાદ છ ગુણઠાણા સુધી
છે. તે પણ નિદ્રાલે છે. વિકથા કરવાનો સ્વભાવ પણ છે. શબ્દ
વિષયનું વેદનું પણ છે. કષાય પણ ઉદય આવતો જણાય છે. મા-
ન પણ કરે છે, તથા ધર્મનાં કર્ત્તવ્ય કરતાં પણ મમત્વપણું ઉ-
પજે છે, તેથી પ્રમાદ લાગે છે, પણ તેથી સાધુપણું ન જાય.

વળી વચમાં વચમાં સિદ્ધાંતાદિ ભણતાં વૈરાગ્યરસ ઉ-
પજે છે. અપ્રમત્તભાવ આવે છે. તેથી વારંવાર સાતમે
ગુણઠાણે ચઢે છે. તે થકી છઠ્ઠે પણ પડે છે, પરંતુ હેઠા
ઉતરતો નથી, અને જો વારંવાર પ્રમાદમાં જ રહે તો, સાત-
મે ન ચડે તો હેઠા ઉતરવાનું ઠેકાણું છે. ઘણા પ્રમાદથી સાધુ

પણામાં અતિચાર લાગે. તે પ્રમાદ ટાળવાનો ખપ કરવો, પણ સેવવાનો ઉપાય ન કરવો. કેટલાએક મૂઢમતિ આણી સાંપ્રતકાળમાં સાધુને અતિચાર લાગતા દેખીને સાધુપણામાં શંકા ધરે છે. તે કહે છે કે, હમણાં સાધુપણું ક્યાં પળે છે? તે પણ અવ્યક્તવાદી જાણવા. નિન્હવના કેડાવત જાણવા. શ્રી ઠાણાંગસૂત્રના નવમા ઠાણામાં કહ્યું છે કે, જે એમ કહે તે ચાર ભેદની વિકથાના કરનાર છે. વળી સાધુપણામાં શંકા વેદે, તેને ત્રીજે ઠાણે “ અહિયા અણુહાર. ” કહ્યા છે. વળી શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં મોરલીના ઈડાંને ન્યાયે જે ધંચ મહાવ્રતમાં શંકા વેદે, તે પરલોકને વિષે ચાર સંઘમાં હીલણા પામે. પરભવે સંસારનાં અનંતાં દુઃખ પામે એમ કહ્યું છે.

વળી શ્રી ભગવતિસૂત્રના પચીશમા શતકના સાતમા ઉદ્દેશામાં છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રનો વિરહકાળ જઘન્ય ત્રેશ હજાર વરસનો કહ્યો. તે ન્યાયે પાંચમો ચારો પૂરો થશે. તે દિવસ સુધી સાધુપણું રહેતું જણાય છે. વળી શ્રી ભગવતિ સૂત્રના વીશમા શતકના આઠમા ઉદ્દેશામાં મહાવીરસ્વામી મુક્તિ ગયા પછી એકવીશ હજાર વરસ સુધી સાધુ, સાધવિ, શ્રાવક, શ્રાવિકા એ ચાર તીર્થ ચાલશે. તેથી હમણાં તો સાધુ છે જ. ઇહાં કેટલાએક એમ કહે છે કે, ભરતક્ષેત્રમાં સાધુ છે તો ખરા, પણ ઇહાં દેખાતા નથી; તેને એમ કહીએ કે, જે ઇહાં સાધુ નથી, તો શ્રાવક કેના પ્રતિબોધેલા હોય? અને એ પ્રત્યક્ષ આર્ય દેખાય છે કે, અનાર્ય? જે અનાર્ય છે, તો જૈનનાં સૂત્રો ક્યાંથી? અનાર્યમાં શ્રાવક ક્યાંથી? ઉત્તમ અતિ વાણિયા પ્રાણણ ક્યાંથી? અને જે આર્યદેશ છે, તો

આર્યમાં સાધુ કેમ નહીં ? બીજા ક્રિયા દેશ આર્ય છે ? તે દે
ખાડો. તથા શ્રી વૃહત્કલ્પ સૂત્રમાં સાધુને વિહાર કરવાની દિશા
બતાવી છે કે, પૂર્વે અંગદેશ ચંપાનગરી, દક્ષિણે કોશંબી ન
ગરી, પશ્ચિમે મથુરા નગરી તે સિંધની ધરતી, અને ઉત્તરે સા
વત્થિ નગરી તે લાહોરની ધરતી. એ ધરતી ઉપરાંત જવું
નહીં. જય તો જ્ઞાનાદિ ત્રણનો નાશ થાય. એ ન્યાયે તો આ
દેશમાં જ સાધુ છે. બીજે ઠેકાણે નહીં. ચતુર હશે તો પરી
ક્ષા કરી લેશે.

વળી કોઈ એમ કહે છે કે, સાધુ છે તો ત્રીજે પહોરે ગૌ
ચરી કેમ ન કરે ? ગામમાં કેમ ઉતરે ? જોડ (કવિતા) કેમ કરે ? ચિ
ત્રામણ કેમ કરે ? લખે કેમ ? સંભોગ ભેગો કેમ નહીં ? પંચ મ
હાત્રતમાં અતિચાર કેમ લગાડે ? કમાડ કેમ જડે (વાસે) ? નિત્ય
ધોવણ કેમ લે ? અનેરા શ્રાવકને પૌષ્પ કેમ કરાવે ? હવે તેનો
ઉત્તર કહે છે. જે ત્રીજે પહોરે ગૌચરો કહી, તે અધિકાઈ છે.
પણ પહેલે પહોરે કોઈ ઠેકાણે નિષેધી નથી. શ્રી ઉત્તરાધ્યય
ન સૂત્રના ત્રીશમાં અધ્યયનમાં ચાર પહોરમાં ગૌચરી કરવા
ની કહી છે. શ્રી વૃહત્કલ્પ સૂત્રમાં ચાર આહાર માંહિલો કોઈ
પણ આહાર પહેલા પહોરનો એથા પહોરે રાખવો ન કલ્પે,
તો પહેલે પહોરે લાવવાનું તો ઠર્યું. એમ શ્રી નિશત્ય સૂત્રના
બારમાં ઉદ્દેશમાં તથા દશવૈકાણિક સૂત્રના આઠમાં અધ્યય
નમાં સાધુ “ઝગયન્નિતિઃ અણંભિયસંકલ્પે” કહ્યા. વળી શ્રી
દશવૈકાણિક સૂત્રના પાંચમાં અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશમાં ગૌ
ચરી લાવ્યા, તેથી ન સરે તો બીજી વાર જવું કહ્યું. શ્રી ઉ
ત્તરાધ્યયન સૂત્રના પહેલા અધ્યયનમાં તથા દશવૈકાણિક સૂ

ત્રતા પાંચમા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશમાં “કાલં કાલે સમા
યરે.” જે ગામ નગરમાં, જે વખતે ભિક્ષાનો કાળ હોય, તે
વખતે ગૌચરીએ જવાનું કહ્યું છે. વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર
ના છવીશમા અધ્યયનમાં ત્રીજી પૌરશીએ ગૌચરી કહી છે.
ગૌતમાદિ સાધુ પણ ત્રીજે પહોરે ગૌચરો ગયા જણાય છે. તે
પૂર્વની ધરતીમાં આજે પણ ત્રીજે પહોરે ભિક્ષાનો કાળ
ખાય છે. તે માટે ઘોખ માર્ગમાં વ્યવહારે બહુળતાપણે ત્રી
જ પહોરની ભિક્ષાકરતાં પણ પહેલો પહોર નિષેધ્યો નહી. વળી
શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં ઉત્સર્ગ અપવાદ બે માર્ગ કહ્યા છે. તે
માં જિનકદંબી સદાય ઉત્સર્ગ માર્ગ આદરે, અને સ્થવિરક
દિય ઉત્સર્ગ અપવાદ અવસર દેખે તેમ કરે. બે માર્ગ ભગવં
તની આજ્ઞા ઉલ્લંઘે નહી. તેથી સાધુ ભલો અવસર દેખે તેમ
કરે. પોતાનાં વ્રત પરચખખાણુ તો પોતાથી પળશે, બીજાનાં
પળાવ્યાથી ઠેઠ નહી નભે. પોતે પરભવથી ડરશે, તે તો કં
સર ટાળવાનો ઉપાય કરશે. સાધુ પોતે કેવા ભોળા છે? કે,
જે વિના કામે મ્હોટી કસર લગાડશે! અને જે કસર લગાડ
શે, તો તેને મુશ્કેલ થશે. એ પ્રથમ ઉત્તર થયો.

હવે ગામમાં ઉતરવા આશ્રી પૂછે તો શ્રી ભગવતિ
સૂત્રના પંદરમા શતકમાં ભગવંત શ્રી મહાવીરસ્વામીએ રા
જગૃહિનગરીને વિષે નાલંદાપાડામાં ચોમાસાં કેમ કરયાં? વળી
શ્રી ઉપાસકદશા સૂત્રમાં શકડાલને પ્રતિબોધવા માટે પોલા
સપુરમાં કેમ ઉતરયા? તથા શ્રી રાયપ્પસેણી સૂત્રમાં કેશી
કેમારે કહ્યું. “ચાર પ્રકારે ધર્મ ન પામે. ચાર પ્રકારે ધર્મ પા
મે. ખાગમાં સાધુ ઉતરયા હોય” જે વાંદવા ન જાયતો, ગા

મમાં ઉપાશ્રયે ઉતરયા ઘેર આગ્યા, માર્ગમાં મળ્યા પણ વંદણા ન કરે, તો ધર્મ ન પામે; અને એ ચારે સવળા કરયા થો ધર્મ પામે. વળી શ્રી વૃહલ્લક્યસૂત્રમાં કહ્યું છે કે, જે ઉપાશ્રયમાં ધાન્ય, ઘી, ગોળ, તેલ, દૂધ, દહિં, માખણ ઇત્યાદિ [વખરયાં હોય ત્યાં રહેવું નહીં; અને ઉંચા હોય, મુદ્રા કરી છે ત્યાં રહેવું. ગામમાં રહેવાનું ક્યાં નિષેધ્યું છે ? તે દેખાડો ? ત્યાં કોઈ કહે કે, આગળ સાધુ બાગમાં કેમ ઉતરયા ? તેને એમ કહેવું કે, બાગમાં ઉતરે તે અધિક તપ. તે થકી પર્વત, ઉજડમાં રહે તો વિશેષ અધિક તપ છે, પણ ગામમાં રહેતાં દોષ નહીં; અને જે ચોથે ચારે ઘણા બહાર ઉતરતા, તે કાળ, ને પરાક્રમને પ્રભાવે. બહાર જગ્યા પણ ઘણી નિર્વંધ હતી. સાધુ મહા સંઘયણવંત શૂરવીર હતા, શ્રાવક પણ ધર્મિ હતા. તે બહાર વંદણા કરવા પણ જતા; અને સાંપ્રત કાળમાં તો દુષ્પ્રમાણ આરાને પ્રભાવે બહાર જગ્યા પણ થોડી દેખાય છે. સાધુનાં સંઘયણ મંદ પડ્યાં દેખાય છે. એવું શૂરપણું પણ નથી, શ્રાવક પણ અદ્ય તદ્વિવંત ઘણા આળસુ દેખાય છે, તે માટે ગામમાં રહે છે.

હવે જોડ આશ્રી પૂછે તો, સાધુને જોડ કરવાનું કોઈ ઠેકાણે નિષેધ્યું નથી. જૂઠી જોડ નિષેધી છે. તે તો સાધુ ન કરે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમાં અધ્યયનના અર્થમાં તથા પ્રવચનસારોદ્ધાર ગ્રંથમાં સમકિતના આઠ પ્રભાવકમાં કહ્યું છે કે, કવિતા-જોડ કરવાની કળા હોય તો, જોડ કરીને જૈનમાર્ગ દીપાવે. વળી સાધુ “કુત્તિયાવણાન્નૂયા” સ્વસમય, પર સમયના જાણુ હોય. વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના

ઝોળખણીશમાં અધ્યયનમાં પણ ખત્રે શાસ્ત્ર ભણવાં કહ્યું છે. તે આપણી કરેલી જોડનો સૂત્રના ન્યાયે શો અટકાવ છે તથા શ્રી નંદીસૂત્રમાં વ્યાકરણ, ભાગવત, પુરાણાદિ મિથ્ય ત્વિનાં શાસ્ત્ર કહ્યાં, તે સમ્યક્દષ્ટિ ભણે તો ધર્મશાસ્ત્ર કહ્યાં વળી શ્રી ઠાણાંગસૂત્રના નવમા ઠાણામાં જ્યોતિષવિદ્યા પાં શાસ્ત્ર છે, તે સાધુ પુષ્ટ કારણે ભણે તો ધર્મશાસ્ત્ર છે. તે ન્ય. યે. વળી જે ઝોમ કહે કે, સાધુને વ્યાકરણ ન ભણવું. તેમ જોલનારા પણ એકાંત દુર્નયના ખેંચનારા છે. તથા કોઈ ઝો મ કહે કે, જે શબ્દશાસ્ત્ર ભણ્યા વિના ઉપદેશ દેછે, તે જ્ઞાના વરણીય કર્મ ઉપરાજ છે અને તેના શ્રોતા દર્શનાવરણીય કર્મ ઉપરાજ છે. જે ઝોમ કહે છે તે પણ શાસ્ત્રના વિટંબક જાણવા. જે કારણ માટે ભગવંતની વાણી તો અર્ધ્ધભાગધિ ભાષામાં છે. સંસ્કૃત ભાષા તો પાછળવાળાએ જોડી દેખાય છે; અને વ્યાકરણાદિ તો સર્વે કોણે ભણ્યા છે ? તે તો કોઈક ભણ્યા છે. તે શું સર્વ કર્મના ઉપરાજક છે ? તે વાત પણ રૂડી ન દેખાય; પરંતુ ભણ્યામાં દોષ નથી અને ન ભણે તો અટકાવ નહીં.

વળી શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રમાં તથા અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં ઋષીશ્વરને પ્રશસ્ત ગાવું કહ્યું, ચાર પ્રકારની કાયમાં ગાવું કહ્યું છે. તે માટે સજ્જાય, સ્તવન, શ્લોક, દષ્ટાંત, કાવ્ય, પ્રસ્તાવિક, સવૈયા, છંદ, ચોપાઈ, ચરિત્ર, કથા વિગેરે જેજે સિદ્ધાંતથી મળતા હોય, તે તે વાંચવા, જોડવા, કહેવા અને ગાવાનો અટકાવ નહીં. જે સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ હોય, તે સાધુને ન કહેવું, ન જોડવું, ન સાંભળવું, તે માટે જોડ કરવાનો નિષેધ ન કરવો.

વળી ચિત્રામણ આશ્રી પૂછે તો જે ચિત્રામણ દેખતાં

રાગ ઉપજે, તે સાધુને ન જોવું, ન ચિતરવાં કે, ન દેખાડવાં. જે દીકાથો જાણપણું વધે, તથા વૈરાગ્ય ઉપજે, તે ચિતરવા દેખાડવાનો દોષ નહીં. વળી શ્રી નંદીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે, “જે ઉપયોગવંત શ્રુતજ્ઞાની તે સર્વ દ્રવ્ય જાણે દેખે. ત્યાં અર્થ એમ ફેલાવ્યો છે. તે સ્વર્ગ નરકાદિ આકાર ભેદ ગુરૂચે શાસ્ત્ર કરીને જાણ્યા, તે જ આકાર આજેખી ગુરૂ નરક તથા દેવ વિમાનાદિ દેખાડે. તથા દીકાં જ કહીએ. એ અક્ષરજોતાં તો ચિત્રામણનો અટકાવ દેખાતો નથી અને જે દીકાં વિકાર ઉપજે, તે સ્ત્રી પ્રમુખના વિલાસનાં ચિત્રામણ ન દેખાડવાં.

હવે લખવા આશ્રી પૂછે તો પ્રશ્નવ્યાકરણે સાતમે અર્થમાં “ જહ્નુણિયં તદ્વ્યકમ્મુણાહોઽ ” જેમ સત્ય ભણે, તેમ લખવાદિ ક્રિયા પણ સત્ય કરવી. વળી શ્રી નિશિત્યસૂત્રના વીશમાં ઉદ્દેશમાં વિશાખા નામે આચાર્યે નિશિત્યસૂત્ર લખ્યું છે એમ કહ્યું. ગુણના નિધાન, જ્ઞાનાદિ સહિત એવા આચાર્યે લખ્યું તો બીજા સાધુનો શો વિશેષ ? અને લખવું તે ધર્મની વૃદ્ધને માટે છે, પણ પરિગ્રહ ખાતે લખતા નથી. વળી શ્રી દશવૈકાણિક સૂત્રના ચોથા અધ્યયનમાં પૃથિવિ ઉપર લખવાનું નિષેધ્યું, પણ બીજા ઉપર લખવું નિષેધ્યું નથી અને જે મહા બુદ્ધિવંત હતા, તે પાનાં શા માટે રાખે ? તે તો અલ્પ બુદ્ધિવાળાઓને શાસ્ત્ર વિના સૂઝે નહિ તે માટે અપવાદ માર્ગે લખતાં દોષ નહીં. તથા શ્રી આચારાંગ સૂત્રના સાતમાં અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, દેવર્દ્ધિગણિ ક્ષમા શ્રમણે શાસ્ત્ર લખ્યાં છે તો બીજાને શું નિષેધ ?

તથા કોઈ કહે કે, સાધુ ચસમા કેમ રાખે છે ? તેને એ

મ કહેવું કે, ચસમા કિયે ઠેકાણે નિષેધ્યાં છે ? સૂત્રમાં તો કા
ચનાં પાત્ર નિષેધ્યાં છે. વસ્ત્રનાં, ચર્મનાં સત્તર જાતનાં પાત્ર
નિષેધ્યાં છે, પણ વસ્ત્ર, કાચ, ચર્મનો અટકાવ નહીં. કોઈ કહે કે
કાચનાં પાત્ર કેમ હોય ? કાચ જ નિષેધ્યો છે તો વસ્ત્રનાં પા
ત્ર કેમ હોય ? વસ્ત્ર કેમ રાખે ? કોઈ કહે કાચનું તો મૂલ્ય ઉ
પજે, ધાતુ વસ્તુ છે. તો વસ્ત્ર પાત્ર પોથીનું શું મૂલ્ય નથી ઉ
પજતું ? કાચ કેમ ધાતુમાં છે ? કોઈ કહે કાચ રાખવાનું ક્યાં
કહ્યું છે ? તો પોથી, શ્યાહિ, હિંગળો, લેખણ, પાટીયાં રાખ
વાનાં ક્યાં ચાલ્યાં છે ? કોઈ કહે પોથી વિના તો ચાલે નહો.
એ તો જ્ઞાન નિમિત્તે છે. તો ચસમા વિના પણ ન ચાલે, તે
થી રાખે છે. જ્ઞાન નિમિત્તે વાંચવા માટે છે. જો પોથી રાખ
શે તો શાહિ, હિંગળો, લેખણ, ચસમા, પાટીયાં સર્વે ઠરશે.

હવે સંભોગ આશ્રી પૂછે તો સૂત્રમાં ટોળાં (ગચ્છ) જૂદાં
જૂદાં કેમ કહ્યાં ? શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પહેલા શતકના ત્રીજા
ઉદ્દેશમાં તેર આંતરાંમાં આચાર્યના મત અભિપ્રાય જૂદા
જૂદા કેમ કહ્યા ? વળી શ્રી દશાશ્રુતસ્કંધ સૂત્રમાં કહ્યું કે, છ
મહિના પહેલાં ટોળું (ગચ્છ) છોડે તો સખળો દોષ લાગે. તો
ટોળાં જૂદાં તો છે. વળી શ્રી વૃહત્કલ્પસૂત્રમાં ધર્મવિધિ અધિ
ક દેખે તો સંવિભાગ કરવો, નહિ તો ન કરવો. વળી શ્રી ઉ
ત્તરાધ્યયન સૂત્રના દશમા અધ્યયનમાં પાંચમા આરામાં આ
ચાર્ય મહારાજ અનેક મતના દેખાડનારા થશે. વળી સોળ
સ્વપ્નમાં ત્રીજે સ્વપ્ને ચંદ્રમા ચાલણી જેવો દીઠો. તેથી આ
ચાર્યની સમાચારી જૂદી થશે. તેથી એકઠો સંવિભાગ કેમ રહે ?
સૂત્રમાં ઠામઠામ ટોળાં જૂદાં જૂદાં કહ્યાં છે. તે માટે એક ટોળા

ની આસ્તા ન રાખવી. ઘણા ટોળાના સાધુસાધવિ ગુણવંત છે. કેઈ જઘન્ય, મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટા છે. પણ તેમાં ગુણવંત છે. એક ટોળા ઉપર જૈનશાસન ન ચાલે. ઘણા સાધુની પ્રતિતી રાખશે તે સુખા થશે. એકાંત ખેંચે તે પ્રત્યનીક જાણવા. તથા કોઈ કહેકે, સાધુ કરે તો બારે સંભોગ કરે, નહિ તો એક પણ ન કરે. તે પણ સૂત્રના અજાણનું વચન જાણાય છે. જે કારણ માટે શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના સાતમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, સંભોગી સાધુ આવે તેને અસનાદિકની આમંત્રણ કરવી, અને વિસંભોગી આવે તેને પાટ પાટલા બાજોઠાદિક દેવા. વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના તેવીશ મા અધ્યયનમાં કેશીકુમારે પણ ગૌતમસ્વામીને તૃણાદિકની આમંત્રણ કરી. તે કારણ માટે સંભોગ સધાનાનું કારણ નહી. જેટલો ખુશી પડે તેટલો કરો. એક બે ઉત્કૃષ્ટા બારકરે. તથા કોઈ કહેકે, સાધુ તો એક પાત્રું રાખે. તેને ઉત્તર કે, સૂત્રમાં તો પાત્રાં શબ્દ કહ્યો તે જાતવાદી છે. તથા શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, જે નિર્ગ્રંથ તરણ, જવાન ત્રીજા એથા આરાનો જન્મ્યો મહા સંઘયણવંત હોય, તે એક પાત્રું રાખે. એમ વસ્ત્ર પણ એક રાખે. તે તો અધિક સમર્થાઈનો પાઠ છે. બીજા ત્રણ પછેડી રાખે તો ત્રણ પાત્રાં કેમ ન રાખે? વળી શ્રી વ્યવહારસૂત્રના બીજા ઉદ્દેશામાં ત્રણ પાત્રાં કહ્યાં છે, તે માટે ત્રણ રાખે છે. વળી ઉવવાઈ, ઠાણાંગ અને ભગવતિ સૂત્રમાં એક વસ્ત્ર, એક પાત્ર રાખે તો આધિક તપ કહ્યો, પણ ત્રણ રાખે તો દોષ નહી. તથા હમણાં કાળને પ્રભાવે સંઘયણ મંદપણાથી કર્મ ગુરતરથી

વક્રન્ડતાદ્યપણાથી અતિચાર ધણા લાગતા દેખાય છે. જે થી એકેક નિર્બુદ્ધિ જીવને સાધુ ન સૂઝે, તે કહે કે, જે સાધુ હોય તે એટલા દોષ કેમ સેવે ? તેનો ઉત્તર-સૂત્રમાં પાંચ ત્રા રિત્ર અને છ નિર્ગ્રંથ કહ્યા છે. સાધુ સાધુ અનંત ભાગે હીણા ઇત્યાદિ વિકલ્પ કેમ કહ્યો છે ? વળી શ્રી ઠાણાંગસૂત્રમાં ચાર પ્રમ્ન્યા કહી “ ધનસંઘટ્ટીયસમાણા ” ઇત્યાદિ અતિચાર રૂપ કચરે કરી સહિત પ્રમ્ન્યા કહી. વળી બહુશચારિત્ર શરીર, ઉપકરણ વિભૂષાને કરવે શુદ્ધ અને અશુદ્ધ મિશ્રચારિત્ર કહ્યું.

વળી છેદોપસ્થાનિક મહાવીરસ્વામીના સાધુને સાતિચાર અતિચાર સહિત છે. વળી સાતમે ગુણઢાણે છઠ્ઠાસ્થનાં સા ત લક્ષણ કહ્યાં છે. તેમાં ૧ હિંસા કરે, ૨ મૃષા બોલે, ૩ અ દત્ત લે, ૪ શખ્દાદિ વેદે, ૫ સદોષ આહાર લે, ૬ પૂજા સત્કાર વાંછે, ૭ વાગરે લીસો ન કરે. એ સાત મુલકાં લક્ષણ કેવળીનાં કહ્યાં છે. વળી ચોથે ઠાણે ચાર પ્રકારે કેવળજ્ઞાન ન ઉપજે. તે-૧ વારંવાર સ્ત્રીકથા, ૨ ભક્તકથા, ૩ દેશ કથા, ૪ રાજ કથા કરે. ૧ અશુદ્ધ આહારનું તજવું, ૨ કાઉત્સસગ્ગનું કરવું તેથી આત્મા સમ્યક્ભાવે નહી. ૩ આગલી પાછલી રાત્રિએ ધર્મજગરિકા ન કરે. ૪ શુદ્ધ સામુદાણી એપણીક ગૌચરી ન કરે. વળી પાંચમા આરાના જીવ વાંકાને જડ કહ્યા. તે થી પાંચવાનાં સમજાવવાં દોહિલાં કહ્યાં છે. તથા શ્રી ભગવતિ સૂત્રના સાતમા શતકમાં સકપાઈ સાધુ દશમા ગુણઢાણા સુધી તે સૂત્રને ન્યાયે ન ચાલે. વિપરીત ચાલે છે તે માટે સંપરાય ક્રિયા લાગે. સાત આઠ કર્મ બાંધે. વીતરાગ ૧૧ મે, ૧૨ મે, ૧૩ મે ગુણઢાણે તે સૂત્રને ન્યાયે ચાલે. પરંતુ એક શાતાવેદ

ની ખાંધે. તે માટે બે ઘડિ સુધી સૂત્રને ન્યાયે ચાલે તો નિશ્ચે કેવળજ્ઞાન ઉપજે.

વળી શ્રી કલ્પસૂત્રમાં પાંચમા આરાના જીવો કલેશ કરનારા, ઝગડા કરનારા, અસમાધિ કરનારા, ઉદ્વેગ કરનારા, ખહુમુંડા “અપ્પસમણાન્નવિસ્સંતિ” કહ્યા છે. વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના યોગણુત્રીશમાં અધ્યયનમાં એકલાં “અપ્પ” કહે “અપ્પપુમં” તમે કહ્યું હતું તો સાધુમાં પણ કલેશ કરવાનો સ્વભાવ દેખાય છે ત્યારે કહ્યું છે. વળી શ્રી દશાશ્રુતસ્કંધ સૂત્રમાં સાધર્મિનો કલેશ મટાડવો કહ્યો છે. વળી સોળ સ્વપ્નમાં સાધુ પણ મચ્છર ભરેલા થશે. ચૌદમે સ્વપ્ને રત્નની કાંતિ તેજે કરી હીણી દીડી, તેના પ્રતાપે ભરતક્ષેત્ર અને ઔરવતક્ષેત્રના સાધુ ચારિત્ર રૂપ તેજે કરી હીણા દીડા. કલેશ કરવે, અવિનય કરવે, એક એકના અવર્ણવાદ બોલશે. એમ કહ્યું છે. તે જીવોને સર્વે સાધુઓ સરખા કેમ હોય? કે ઇમાં ઘણા ગુણ છે તો કેઈમાં થોડા ગુણ છે પણ એમાં જ સાધુ છે. અસાધુ નહો. હીરાની ખાણ તો એ જ છે. એમાં જ ગુણવંત છે. કેઈ લાખ રૂપિયાનો હીરો, તો કેઈ નવાણુ હજારનો હીરો, તો કેઈ થોડા ઘણા મૂલ્યનો હીરો પણ સાર એ જ છે. આગળ ચોથા આરામાં પણ સર્વે સરખા થયા નથી. પાર્શ્વનાથ ભગવાનની આર્યાએ હાથ પગ ધોયા તેને પણ ગચ્છ બહાર કહી નથી. સુભદ્રાએ છોકરા છોકરીને રમાડ્યા, ખેલાવ્યા, તેને પણ અસાધવિ ન કહી. તો કેઈક અતિચાર દેખી થોડા માટે સાધુને અસાધુ કહે છે તે ભારે વચનના બોલનાર દુર્લભબોધી જાણવા.

વળી શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના સાતમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, જૌતમસ્વામીએ ઉદકપેઢાળ પુત્રને કહ્યું. ચારિત્રિયો પોતે ઘણો જ ગુણવંત પણ યથોક્ત શ્રમણ મા હણની નિંદા કરે, તે પરદોષને વિષે સંયમનો વિરાધક કહ્યો, અને જે યથોક્ત શ્રમણ સાથે મિત્રભાવ રાખે, તેનાં જ્ઞાનાદિ સફળ કહ્યાં. તે આરાધક હોય. તે માટે સર્વ સાધુની સાથે મિત્રભાવ રાખવો. તથા શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અગીઆરમા અધ્યયનમાં ચૌદ અવિનીતના, પંદર વિનીતના સર્વ ભેગા રહે છે. જે આગલો કસર લગાડશે, તો તેને મુશ્કેલ થશે, પણ બીજા જોડેના અનુમોદે નહિ તો તેને દોષ નહી. વળી નવમે સ્વપ્ને ત્રણ દિશાએ સમુદ્ર સૂકો દીઠો અને દક્ષિણ દિશાએ ડોહોળું પાણી દોઢું. તેને પ્રભાવે ત્રણ દિશાએ ધર્મની હાતી છે, અને દક્ષિણ ને પશ્ચિમે કાંઈક ધર્મ, તે પણ કષાયે કરી તથા ઘણા મતોએ કરી ડોહોળો થશે. જેમ અટવીને વિષે જઠ મહિનામાં તૃષાયે કરી પીડાતાં થકાં મધ્યાન વખતે જેણે ડોહોળું પાણી પીધું, તે અટવી ઉલ્લંઘીને પાર પામ્યા. સુખી થયા. નિર્મળ પાણી પણ મળ્યું; અને જે ડોહોળા પાણીથી ભડક્યા, તે તૃષાયે પીડાઈને અટવીમાં મરણ પામ્યા. તેમ ચાર કષાયે કરા અને અતિચારે કરી ડોહોળા પાણી સરખો ધર્મ છે, તે જે કરશે તે સુખી થશે. અને તેને ચોખ્ખો ધર્મ પણ મળશે. જેણે ડોહોળા પાણીથી ભડકીને ધર્મ ન કર્યો, સાધુપણું ન સદહ્યું, તે ઘણા દુઃખી થશે. ! એ ભાવાર્થ ધર્મને વિષે સ્થિર થવા માટે કહ્યો; પરંતુ અપ તો ઉલ્લંઘની કરવી.

વળી કોઈ કહે કે, સાધુ થઈને કમાડ ઉઘાડે તથા જડે (વાસે) તેનું પહેલું મહાવ્રત ભાગે. એવું બોલનારા એકાંત અવિચારી પ્રરૂપણા કરે છે. જે માટે સૂત્રમાં કોઈ ઠેકાણે કમાડ જડવાં, ઉઘાડવાં નિષેધ્યાં નથી, અને જે નિષેધ્યું કહે છે તથા જે ચાર સૂત્રોની સાખ આપે છે, તે ખોટી સાખ આપે છે. શ્રી ઉત્તરાર્ધચયન સૂત્રના પાંત્રીશમાં અધ્યયનમાં મનોહર ચિત્રામણ સહિત કમાડાદિક છ બોલ વર્જ્યા, તે તો સાધુ સાધ્વ બેહુને વર્જ્યા છે. ત્યાં સાધુ સાધ્વ કેમ રહે? તો ઇહાં કમાડનું કારણ નથી. ઇહાં ઇંદ્રિયોના વિકારને છાંડવાનું કહ્યું છે. વળી શ્રી આવશ્યકસૂત્રમાં ત્યાં ગૌચરી જવું ન કહ્યું, તે સાધુસાધ્વબેહુને વર્જ્યા છે. શ્રીસૂયગડાંગસૂત્રમાં એક, બે, ચાર વાનાં વર્જ્યાં, તે જિનકલ્પિ આશ્રી છે. સ્થવિરકલ્પિ એ ચાર કેમ સેવે છે. ૧ કમાડ, ૨ ધર્મકથા, ૩ તૃણાં, ૪ કાળે. તથા શ્રી વૃહત્કલ્પસૂત્રમાં સાધ્વને ઉઘાડે ખારણે રહેવું ન કલ્પે, પણ સાધુને વર્જ્યા નથી. અને સૂયગડાંગસૂત્રમાં પણ કહ્યું છે. તથા કોઈ કહે કે, તમે કમાડ જડો, તો ગૃહસ્થિ કમાડ ઉઘાડીને અન્નાદિ આપે તો કેમ લેતા નથી? તેને કહેવું કે, સાધ્વ પોતે જડે ઉઘાડે છે, તો તે આહાર કેમ ન લે? તથા જે કમાડ જડેથી મહાવ્રત ભાગે તો, સાધ્વને ચાર મહાવ્રત તો નહિ તે કેમ જડે છે? ત્યારે તે કહે કે, તે સાધ્વને તો શીળની રક્ષાને અર્થે જડવાં કહ્યાં છે. તો શું ચોથું વ્રત રાખવાને પહેલું વ્રત ભાગવું? એમ કમાડ જડેથી વ્રત ભાગે તો, તે જાવાળાને નવી દીક્ષા દીધા વિના આહાર ભેગો કરે, તેમાં મધુપણું સદહે, તે સમ્યક્દષ્ટિ ન કહીએ. તથા જે કમાડ

વળી કોઈ કહે કે, સાધુ થઈને કમાડ ઉઘાડે તથા જડે (વાસે) તેનું પહેલું મહાવ્રત ભાગે. એવું બોલનારા એકાંત અવિચારી પ્રરૂપણા કરે છે. જે માટે સૂત્રમાં કોઈ ઠેકાણે કમાડ જડવાં, ઉઘાડવાં નિષેધ્યાં નથી, અને જે નિષેધ્યું કહે છે તથા જે ચાર સૂત્રોની સાખ આપે છે, તે ખોટી સાખ આપે છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પાંત્રીશમાં અધ્યયનમાં મનોહર ચિત્રામણ સહિત કમાડાદિક છ બોલ વર્જ્યા, તે તો સાધુ સાધ્વ બેહુને વર્જ્યા છે. ત્યાં સાધુ સાધ્વ કેમ રહે? તો ઇહાં કમાડનું કારણ નથી. ઇહાં ઇંદ્રિયોના વિકારને છાંડવાનું કહ્યું છે. વળી શ્રી આવશ્યકસૂત્રમાં ત્યાં ગૌચરી જવું ન કહ્યું, તે સાધુસાધ્વ બેહુને વર્જ્યા છે. શ્રીસૂયગડાંગસૂત્રમાં એક, બે, ચાર વાનાં વર્જ્યાં, તે જિનકલ્પિ આશ્રી છે. સ્થવિરકલ્પિ એ ચાર કેમ સેવે છે. ૧ કમાડ, ૨ ધર્મકથા, ૩ તૃણાં, ૪ કાન્તે. તથા શ્રી વૃહત્કલ્પસૂત્રમાં સાધ્વને ઉઘાડે ખારણે રહેવું ન કલ્પે, પણ સાધુને વર્જ્યા નથી. અને સૂયગડાંગસૂત્રમાં પણ કહ્યું છે. તથા કોઈ કહે કે, તમે કમાડ જડો, તો ગૃહસ્થિ કમાડ ઉઘાડીને અન્નાદિ આપે તો કેમ લેતા નથી? તેને કહેવું કે, સાધ્વ પોતે જડે ઉઘાડે છે, તો તે આહાર કેમ ન લે? તથા જો કમાડ જડેથી મહાવ્રત ભાગે તો, સાધ્વને ચાર મહાવ્રત તો નહિ તે કેમ જડે છે? ત્યારે તે કહે કે, તે સાધ્વને તો શીળની રક્ષાને અર્થે જડવાં કહ્યાં છે. તો શું ચોથું વ્રત રાખવાને પહેલું વ્રત ભાગવું? એમ કમાડ જડેથી વ્રત ભાગે તો, તે જ ખાવાળાને નવી દીક્ષા દીધા વિના આહાર ભેગો કરે, તેમાં સાધુપણું સદહે, તે સમ્યક્દષ્ટિ ન કહીએ. તથા જો કમાડ

જડેથી કમાડિયામાં કેમ ન ભાગે ? હિંસાનું ઠેકાણું તો બેહુ દેખાય છે. જેમ જાણીને સર્પ મારે તો તથા આકુટીને કીડી મારે તો તે બેહુનાં મ્રત ભાગે કે નહીં ? વળી શ્રી આચારાંગસૂત્રના ખીજ શ્રુતસ્કંધના નવમા અધ્યયનમાં ધરનું ખારણું ઢાંક્યું હોય, તો આજ્ઞા માગી જોઈ પૂંજીને ઉઘાડવાનું કહ્યું છે. તે માટે કમાડ ઉઘાડવાથી મહામ્રત ભાગ્યાં કહે તે જૂઠી વાત છે, અને જો ન જડે તો આધકાઈ છે. જડ વાથી કોઈ સમયે હિંસા થશે, તો અતિચાર છે, અને અમે તો બેહુમાં કસર જાણીએ છીએ. જે એક મહામ્રત ભાગે અને એકમાં લગારે દોષ નહિ, તે બે વાત જૂઠી દેખાય છે. ત્યારે તે કહે કે, સાધુ ગૃહસ્થિને કમાડ જડવાના નિયમ કરાવે છે, તો પોતે કેમ જડે છે ? તેને એમ કહેવું કે, સાધુ ગૃહસ્થિને ઉપવાસ કરાવીને પોતે કેમ ખાય છે ? તથા સાધુને પૂંજતાં, પડિલેહણ કરતાં, ચાલતાં, નદી ઉતરતાં, કમાડ જડતાં ઉઘાડતાં જે હિંસા થાય, તે તો આજોયણ નિંદવા ખાતે છે પણ અનુમોદવા ખાતે ધર્મખાતે નથી. બેહુ વખતે પ્રતિક્રમણ કરતાં આજોયણ લે છે. તથા કોઈ કહે કે, અતિચાર આજોયા વિના મરે તો વિરાધક થાય. તો તમે કદી આજોવો છો ? તેને પૂછીએ કે, તમે મધ્યરાત્રિ પહેલાં અતિચાર સેવો, તે આજોયા વિના મરો તો આરાધક કે, વિરાધક ? કેમ કે, તે મધ્ય રાત્રિએ કોઈ વખતે આજોવો છો ?

હવે સાધુ પાસે પૌષધ કરે તેનો ઉત્તર—નવમા ઠાણાના અર્થમાં ઉદાયિ રાજએ સાધુ પાસે પૌષધ કર્યો. તથા શ્રી કલ્પસૂત્રમાં અદાર રાજએ શ્રીવીરપ્રભુનો પાસે પૌષધ કર્યા.

તથા શ્રી નિશિત્યસૂત્રના આઠમા ઉદ્દેશામાં જ્ઞાતિ, અણુજ્ઞાતિ, શ્રાવક, અણુશ્રાવકને મધ્યરાત્રે તથા આખી રાત ઉપાશ્રયમાં વસાવે તો પ્રાયાશ્વિત્ત કહ્યું. તેની પાસે ભોજન હોય, ધન હોય તથા સ્ત્રી હોય તે આશ્રી વળ્યું છે. બીજું તો શ્રી વૃહત્કલ્પ સૂત્રમાં સ્ત્રી હોય ત્યાં સાધ્વને કલ્પે, પુરૂષ હોય ત્યાં સાધુને કલ્પે એમ કહ્યું છે. તે સૂત્ર વિરૂદ્ધ ન હોય. તે માટે ધન, સ્ત્રી અને ભોજનવાળો વર્જવો. વળી શ્રી આચારાંગસૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના સાતમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, જે ભિખારી રાત્રે ભેગા રહેલા હોય તો, બે હાથથી ઢંઢોળીને પછી પગ દે. જે ભેગાં રહેતાં મહાવ્રત ભાગે તો કેમ રહે? ચોથા આ રામાં તો શ્રાવક, સામાયિક પૌષધ પોત પોતાની પૌષધશાળામાં કરતા, અને હમણાં તો લોકોને જૂદી જૂદી જગ્યા દે ખાતી નથી, તેથી ઘણા શ્રાવકની પૌષધશાળા ભેગી દેખાય છે. તેમાં શ્રાવક ધર્મધ્યાન કરે છે. ત્યાં કોઈ વખતે સાધુ પણ રહે છે. ત્યારે તે શ્રાવક ક્યાં જાય? તથા કોઈ કહે કે, જે ઘણા શ્રાવકની નિશામાં છે, તો તમે શન્યાતર કેનો ટાળો? તેને એમ પૂછીએ કે, તમે ઉપાશ્રય ધર્મશાળામાં ઉતરો, ત્યારે કેનો શન્યાતર ટાળો? ત્યારે તે કહે કે, અમે તો એક ઘર ટાળીએ. જેમ તમે એક ઘર ટાળો, તેમ અમે પણ એક ઘર ટાળીએ!

વળી શ્રી વૃહત્કલ્પ સૂત્રમાં બે, ત્રણ, ચાર પાંચની એ કઠી જગ્યા હોય, ત્યાં એકનો શન્યાતર ટાળવાનો કહ્યો છે. વળી તે સ્થાનકને કોઈ આધાકર્મિ ઠરાવે છે, તેને જૂઠું કાપણુ જણાય છે. જે માટે આધાકર્મિ તો એકાંત સાધુ નિમિત્તે કરાવેલું હોય, તે કહેવાય; પણ તે તો પોતાના નિમિત્તે કરાવે

છે તેમાં કોઈ વખતે સાધુ પણ રહે છે. એમ ગૃહસ્થિ આહાર પણ પોતાને નિમિત્તે કરે છે તે કોઈ સમયે સાધુ પણ વહોરે છે. તે દોષ નહીં ? પણ સાધુનો ભાવ ન ભેળવવો. વળી અન્નાદિક નિપજવતાં પણ એમ જાણે છે કે, હું પણ ખાઈશ અને કોઈ સાધુ આવશે તો સફળ થશે. તેમાં દોષ નહીં. દોષ તો સાધુને વાસ્તે કરશે તો લાગશે. સાધુ તો મન વચન ક્રયાએ કરી પણ અનુમોદના ન કરે. કરશે તો ભારે દોષ લાગશે, પણ આધાકર્મિ તો નહીં. વળી શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધમાં કહ્યું છે કે, સાધુ નિમિત્તે છાબ્યું, લીંબ્યું, દળ્યું, ઘોળ્યું, ખારણું ન્હાનું મ્હોટું કીધું, તે અપુરૂષાંતર ન કલ્પે. પુરૂષાંતર થયા પછી કલ્પે. એ ન્યાયે સાધુ અનુમોદના ન કરે, તો સાધુને દોષ નહીં. એમ કરતાં કદાચિત્ જગ્યાને અલ્પપણે મન ભેળવશે, તો કસર લાગશે; પણ સાધુપણું ભાગશે એવી ભાષા કાઢવી નહીં.

વળી કોઈ ઉપગરણ આશ્રી કહે તો જોટલાં ભગવંતની આજ્ઞા ઉપરાંત રાખશે, તથા પડિલેહણાદિક નહીં કરે, તથા હીણી અધિકી કરશે, તે સર્વે કસરનું કારણ છે; પણ એવાતે મૂળવ્રત ભાગે નહીં. કેમકે ઠેકાણે નિત્ય ધોવણ લેવું પડે છે, તે પણ કસરમાં. પરંતુ આહાર ખરોખર વહોરીને અણાચારી કહે તે ઠીક નહીં. આહારને ધોવણ સરખાં કેમ હોય? આહાર હાથથી ન લે અને ધોવણ લે. આહાર ખાધાથી ઉપવાસ નહીં અને ધોવણ પીધાથી હોય. ધોવણ નાંખી દેવાનું છે તે માટે ભારે કસર નહીં; અને જે કસરને કસર નહિ જાણે, તે તો મ્હોટો દોષ છે. કેમકે પોતે કરે ને તેમાં કસર સદહે નહીં અને બીજા કરતો હોય તેની

નિંદા કરે છે, તે એકાંત ખોટી પ્રયણના કરનાર નિંદક નિન્હવ દેખાય છે. ઇત્યાદિ પ્રકારે અતિચારનાં અનેક ઠેકાણું છે. તે પંડિત સાધુએ ટાળવાનો ઉપાય કરવો. એમ કરતાં કોઈ ભાગે તો મૂળવ્રત ન ભાગે. જો ગંભીર નજર રાખે તો સૂત્ર સમાં પ્રણમે, નહિ તો એકાંત ખેંચવાથી દોષનું ભારે ઠેકાણું છે. તે માટે હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેય, કારણ, કર્તવ્ય મ્હોટો વિચાર ઉત્સર્ગ અપવાદ જોઈને વર્તવું; પરંતુ જેટલો જેટલો પ્રમાદ છે, તે વીતરાગની આજ્ઞામાં નહીં, પણ છઠ્ઠા ગુણઠાણા સુધી છે. સાતમે પ્રમાદ નથી.

ચોથો કષાય આશ્રવ તે સમુચ્ચય પચીશ કષાયને આશ્રવ કહીએ. એ ચાર તો એકાંત અશુભ આશ્રવ જ છે.

વળી પાંચમે જોગ આશ્રવ તે મન, વચન કાયાના માઠા યોગ પ્રવર્તીવે, તે આશ્રવ છે, અને નિશ્ચે નયમાં તો અશુભ શુભ યોગ સર્વ સાવધ છે. સર્વ છાંડવા યોગ્ય હેય પદાર્થ છે, પણ વ્યવહાર નયે તો શુભયોગથી નિર્જર્જરા થાય છે તે અપેક્ષાએ સંવર કહીએ. પ્રાણાતિપાતાદિ પાંચ એકાંત અશુભ છે. પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષય તે આશ્રવ છે અને સાંભળવું દેખવું તે જ્ઞાન રૂપ છે. ઇન્દ્રિ આવરણનો ક્ષયોપશમ છે. ત્રણ યોગ તે સમ યોગની પેઠે. ભંડોપગરણ અને સુચિકુસળ એ અચત્નાએ પ્રવર્તીવે, તે આશ્રવ; અને જત્નાએ પ્રવર્તીવે તે પણ નિશ્ચે નયમાં તો આશ્રવ છે. એમ સર્વ આશ્રવના વીશ ભેદ, તે સર્વ જીવનો વ્યાપાર છે, પણ આશ્રવ પોતે અજીવ છે તે ચોથા દષ્ટાંતદ્વારથી જાણવું. વળી સૂત્રમાં પણ આશ્રવને ઠામ ઠામ અજીવ કહ્યો છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અઠા

રમા અધ્યયનમાં ગર્હભમાળી મુનિ આશ્રવને ક્ષય કરતા વિચરે છે. તે જીવનો ક્ષય કેમ થાય? તેથી મુખ્ય નયમાં તે આશ્રવ તે કર્મ જ છે. કર્મ આવવાનો ઉપાય છે. જીવને રાજીવવાનો સ્વભાવ છે. નિશ્ચે છાંડવાયોગ્ય છે. તે માટે જીવનું ભાવવું નથી. એ આશ્રવને પ્રભાવે જીવને સુખ દુઃખ ઉપજે છે, પણ મુક્તિ ન જઈ શકે. એથી જ કર્મ બંધાય છે. આશ્રવના અનંતપ્રદેશિયા બંધ ચોક્કસી છે. એક કાયાના યોગ આડ કરી છે. એ આશ્રવનો ઓળખાણ કહી.

હવે સંવરની ઓળખાણ કહે છે. સંવરના બે ભેદ. ૧ દ્રવ્યસંવર ૨ અને ભાવસંવર. ત્યાં દ્રવ્યસંવર તે કોને કહીએ? તો કે, સમક્રિતાદિકે કરીને મિથ્યાત્વાદિક કર્મ આવવાનાં ખારણું રોકે, ત્યાં જે કર્મ રોક્યાં, તેને પણ અપેક્ષાયે દ્રવ્યસંવર કહીએ. મન વચન કાયા સંવર, ભંડોપગરણ સંવર, એ પ્રકારે જે દ્રવ્ય સંવરયા, તેને દ્રવ્યસંવર કહીએ. તે તો પુદ્ગળ રૂપ છે. ભાવસંવર તે હિંસાદિકથી નિવર્તવું, સમક્રિતાદિ ધરવું, પ્રતાદિ આદરવું, જીવના શુદ્ધ અધ્યવસાય રૂપ ભાવસંવર કહીએ. એ તો ઉપચારિક નય કહી. હવે મુખ્ય નયમાં સંવર તે જીવનો નિજ ગુણ છે. જીવ પ્રણામ છે. તે માટે સંવર તે અરૂપ છે. કર્મને સંવર ન કહીએ. તે ન્યાયે દ્રવ્યસંવર તેર ભેદ. જે ઉપયોગ રાહત સંવર પદનું જાણપણું, તે આગમથી દ્રવ્યસંવર. શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં “અણુવન્નગો દન્વં” ઇત્યાદિ નોઆગમથી ૧ જાણુગ શરીર, ૨ ભવિય શરીર પૂર્વની પેઠે. “ઉત્તદ્વ્યતિરિક્ત” તે ત્રણ ભેદ. જે લૌકિકમાં, આપણા કુળમાં જે વસ્તુથી નિવર્તે, તે લૌકિક દ્રવ્યસંવર. પરપાખંડિ

જે આપણા મંતથી ને હિંસાદિથી નિવર્તે, તે કુપરાવચનીક દ્રવ્યસંવર કહીએ. ૨ જૈનનામતિ મિથ્યાદષ્ટિ નિન્હવાદિ તથા પાસત્યાદિ વ્રત પાળે છે, તે લોકોત્તર દ્રવ્યસંવર. “અપ્પહાણે વિસદ્ધો” ઇતિ વચનાત્. અને જે સાધુ, સાધવિ, શ્રાવક, શ્રાવિકા, સમકિતદષ્ટિ, સમ્યક્ત્વ વ્રતાદિ ઉપયોગસહિત પાળે, તે ભાવસંવર. ત્યાં પૂર્વે મિથ્યાત્વમોહની કર્મ બાંધ્યું છે, તેને ઉપશમાવે, ક્ષયોપશમાવે તથા ખપાવે, સમકિત પામે તે સંવર કહીએ. મિથ્યાત્વે કરી જે કર્મ આવતાં હતાં, તે રોક્યાં. તે માટે સંવર કહીએ. એમ અપ્રત્યાખ્યાની પ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી ત્યાગી, તેથી ખાવા, પીવા, ઉઠવા, ઘેસવા, પરિગ્રહ પ્રમુખની મમતા મટી તે વ્રત કહીએ. નિદ્રાદિ વિકથા, આળસથી ઓસરવું, ઉદ્ધમ, ચિત્તમાં ઉત્સાહ રાખવો, તે અપ્રમાદ કહીએ. ચાર કષાય અને નવ નોકષાયનું જીતવું, હર્ષ, ઉત્સાહ, શોક રહિત, તૃણ સમાન ત્રિયા, લોઢા સમાન કાંચન, રક્ષા તુલ્ય ચંદન, વીતરાગપણા રૂપ અકષાય સંવર કહીએ. ચાર કષાય અને મન વચન કાયાના અશુભ યોગથી નિવર્તવું, શુભ યોગનું પ્રવર્તવું, તે યોગસંવર કહીએ. એ તો વ્યવહાર નયે કહ્યું. હવે નિશ્ચે નયમાં તો શુભ અશુભ બેહુ યોગ આશ્રવ કહીએ. અશુભ યોગથી અશુભ કર્મ ગ્રહે, શુભ યોગથી શુભ કર્મ ગ્રહે. યોગનો સ્વભાવ તો કર્મ ગ્રહવાનો જ છે. તે માટે યોગ તે આશ્રવ છે, અને સર્વ યોગથી નિવર્તવું, શૈલેશી થવું, અયોગીપણે રહેવું તે અયોગ સંવર કહીએ. સર્વસંવરનો સ્વામી ચૌદમું ગુણઠાણું છે. તે રમા ગુણઠાણા સુધી સર્વથા સંવર નહી. એમ પાંચ ભેદ કહ્યા. એમ હિંસાદિ પાંચ આશ્રવથી નિવર્તવું, તે સંવર. પાંચ ઈ

દ્રિ, ત્રણ યોગ, એ આઠનો નિરોધ, ભંડોપગરણ સુચિકુસગનું
 અણપ્રવર્તીવવું, બાવીશ પરીસહનું છતવું, પાંચ સમિતિ, ત્ર
 ણ ગુપ્તિ, દશ પ્રકારે યતિધર્મ, બાર ભાવના, પાંચ ચારિત્ર ઇ
 ત્યાદિ સંવરના ભેદ જોટલા જોટલા નિવર્તીભાવ, તે નિશ્ચેસંવર.
 જોટલા જોટલા પ્રવર્તીભાવ, તે વ્યવહારસંવર. જેમ શુભ યો
 ગનું પ્રવર્તીવવું, ભંડોપગરણ, સુચીકુસગનું યત્નાએ પ્રવ
 ર્તીવવું તે સર્વ આશ્રવ છે. તેથી શુભ કર્મ બંધાય છે. જ્યાં
 પુન્ય બંધાય, ત્યાં નિશ્ચે નિર્જર્જરા છે. નિર્જર્જરાની કરણીથી
 પુન્ય બંધાય છે. નિર્જર્જરાની કરણી વિના પુન્ય બંધાય નહી.
 વળી પુન્ય આવવાનાં બારણાં તો શુભ આશ્રવ છે. જે મા
 ટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં “વંદ
 ણયાણાં નિયાગોયંકમ્મંભવેદ, ઉચ્ચાગોયંકમ્મં નિવંધદ” ઇહિં વં
 દણાથી નીચગોત્ર ખપે, તે નિર્જર્જરા. ઉંચગોત્ર બાંધે તે પુ
 ન્યપ્રકૃતિ બાંધી. તે માટે એ બંધના દ્વાર છે અને જ્યાં શુભ
 યોગનું પ્રવર્તવું, ત્યાં નિશ્ચે અશુભયોગ નિષેધ છે. તે માટે
 શુભયોગ પ્રવર્ત્યાથી શુભઆશ્રવ હોય. શુભ બંધ પુન્ય
 પ્રકૃતિ હોય અને અશુભ યોગ રોક્યા તે સંવર નીપન્યો. તે
 થકી આવતાં કર્મ રોક્યાં. જે માટે જ્યાં સમિતિ ગુપ્તિની નિ
 યમા છે, અને જ્યાં ગુપ્તિ ત્યાં સમિતિની ભજના છે પણ કા
 રણ શુભ યોગ તે શુભઆશ્રવ છે. પરંતુ સંવર નહી. જે માટે
 શ્રી સમવાયાંગ સૂત્રમાં “ પંચ સંવરદારા પત્રત્તે તંજહા-૧
 સમ્મત્તં, ૨ વિરદ્ ૩ અપ્પમાત્તં, ૪ અકસાદ્, ૫ અજોગીતં. પંચ
 આસવદારા પત્રત્તે તંજહા- ૧ મિહ્વત્તે, ૨ અવિરદ્, ૩ પમાયા,
 ૪ કસાયા, ૫ જોગા. એ ન્યાયે જે યોગ તે આશ્રવ. જે માટે

વીતરાગને ૧૧ મે, ૧૨ મે, ૧૩ મે ગુણુઠાણે પણ યોગને પ્રતાપે ધરિયાવહિ ક્રિયા લાગે. જે માટે સયોગી જીવ અજિત સમાન પાણીની પેઠે ક્ષણમાત્ર નિશ્ચળ રહી શકે નહીં. તેથી સૂક્ષ્માક્રયાલાગે. બે સમયની સ્થિતિ. ત્યારે અશુભયોગ તો નથી પણ શુભયોગથી કર્મ બંધાય છે, અને વીતરાગને કષાયનો ઉદય મટયો, તેથી અનુભાગબંધ ન હોય. સ્થિતિ પણ નહીં. ચૌદમે આશ્રવ નહિ તો કર્મ પણ ન બાંધે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં “ કાયગુત્તયાણાં સંવરં જણયદ્, સંવરેણ કાયગુત્તે પુણો પાવાસવ નિરોહં કરેદ્.” સંવરથી પુન્ય પાપ બેહુ નિરોધ હોય. એ સંવરનિશ્ચે નયમાં તો સમ્યક્દષ્ટિ પાસે હોય, અને દ્રવ્યસંવર તો સર્વ સંસારી જીવને છે. જે સંવરના મૂળગા ભેદ તો સમ્યક્દષ્ટિ વિના બીજને ન હોય, અને ખમતા, સમતા, દમતા, નમ્રતા, સત્ય, શીળ, દયાના પ્રણામ, શુભ અધ્યવસાય સર્વ જીવ પાસે હોય. જે માટે અનુકંપા અમત્સરતાથી મનુષ્યપણું ઉપરાળે. જે જીવની હિંસાથી નિવર્તે, તે નિશ્ચેદયા નિશ્ચે સંવર છે, અને જે પરજીવને દુઃખ દેખી અનુકંપા આણે, તેનાં દુઃખ ટાળવાનો ઉપાય કરે, પરને દુઃખી દેખી તત્કાળ કંપે, તેનું દુઃખ ટાળે, તે વ્યવહાર દયા કહીએ.

ઘડાં કેટલાએક એમ કહે છે કે, પરને હણે નહિ તે દયા કરવી, અને પરનું દુઃખ ટાળવું તે તો રાગનો ઉદય છે અને રાગ તે પાપ છે. તે કારણ માટે પર જીવને હણીએ નહીં, હણાવીએ નહીં અને હણતાને અનુમોદીએ પણ નહીં. તથા અનેરો હણતો હોય તો તેને ઉપદેશ દેતા રહીએ, પણ એ જીવ ઉ

પર અનુકંપા ન આણીએ. બીજા જીવ ઉપર અનુકંપા આણી દુઃખથી ઉગાર્યો, તેણે અસંયમ જીવિતવ્ય વંછ્યું. એ જીવ ઉપર સરાગતા આવી. વળી ભગવંતે તો રાગ દ્વેષ બેહુ કર્મનાં બીજ કહ્યાં છે. તેથી જો મારે તો જીવાહંસાનું પાપ લાગે અને ધર્મ જાણીને મારતાને ઉગારે તો મિથ્યાત્વ લાગે. અઢાર પાપસ્થાનક લાગે.” એવી પ્રરૂપણા કરે છે. તેના દૃઢ્યમાં અનુકંપા દેખાતી નથી. એ અનાયું વચન દેખાય છે. જે નિર્દય હોય તે એમ કહે. એમ કહેનારા સર્વ વ્યવહાર ઉત્થાપે છે. જો જીવહંસા નિવર્તવાથી ધર્મ છે, તો શું ધરપ્રાણીને ઉગારવો તે ધર્મ નહીં ? જો અસત્ય વચન નિવર્તવાથી ધર્મ છે તો શું સત્ય વચન બોલવાથી ધર્મ નહીં ? તેમના હિસાબે તો સર્વ પ્રભુતાભાવ ઉઠી જાય અને સૂત્રમાં તો અનુકંપા ઠામ ઠામ કહી છે. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના સાતમા શતકમાં “પર જીવને દુઃખ દેવાથી અશાતાવેદની કર્મ બાંધે, પર જીવ ઉપર અનુકંપા કરતાં અને પારકું દુઃખ ટાળતાં શાતાવેદની કર્મ બાંધે એમ કહ્યું છે. પરંતુ “પરને ઉગારતાં રાગથી કર્મ બાંધે.” એવું વચન કોઈ ઠેકાણે કહ્યું હોય તો કાઢી દેખાડો. સૂત્રમાં એવું વચન કહ્યું જ નથી. માટે જે એવી પ્રરૂપણા કરે છે તે વીતરાગની આજ્ઞા બહાર, પોતાને છાંદે બોલનારા દેખાય છે. જે કારણ માટે રાગના ત્રણ ભેદ છે. ૧ કામરાગ, ૨ સ્નેહરાગ અને ૩ દષ્ટિરાગ. તેમાં ૧ કામરાગ તે સ્ત્રી પુરૂષનો, ૨ સ્નેહરાગ તે માતા પુત્રનો, અને ૩ દષ્ટિરાગ તે મિથ્યાત્વ ઉપર સ્નેહ. એ ત્રણ પ્રકારના રાગથી જીવ કર્મ બાંધે છે, પણ ધર્મરાગથી પાપ નહીં.

હવે પરજીવ ઉપર અનુકંપા રાખતાં કિયો રાગ ઉપન્યો? તે જીવનો શું સગો છે? કે, શું કમાઈને ખવરાવી દેશે? તેને તો દયા ઉપર રાગ છે. દયા ઉપર રાગ આણુવાથી પાપ હોય તો સાધુ ઘેર પધારે છે, ત્યારે શ્રાવકને રાગ ઉપજે છે તેને પણ તમારે હિસાબે પાપ લાગતું હશે! રાગ સહિત સૂઝતો આહાર પાણી વહોરાવ્યાથી પણ પાપ લાગતું હશે. સત્ય શીળ ઉપર તથા અરિહંતાદિક ઉપર રાગ ધરતાં પણ પાપ લાગતું હશે. અરે મિત્રો! એ તો ધર્મરાગ છે, પણ પાપ નહીં. તો દયા ઉપર રાગ આણુવાથી પાપ કેમ હોય? તે વિચારો. તથા સરાગસંયમ તે ધર્મ કે, પાપ? જો પાપ હોય તો સંસારના ભયથી જીનીયા તે ભયમાં પણ પાપ છે. સંયમમાં અને શ્રાવકપણામાં રક્ત છે. સૂત્રમાં ઠામ ઠામ “અઠિમિજ્ઞાપેમાણુ રાગરક્તા” તે રક્તપણામાં પણ પાપ હશે. પરંતુ કોઈ સૂત્રમાં અનુકંપાએ પાપ કહ્યું નથી.

વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના બાવીશમા અધ્યયનમાં નેમનાથ ભગવાને પશુ છોડાવ્યાં. ત્યાં કોઈ કહે કે, ભગવાને તો આપણું પાપ ટાળ્યું, તો તેને કહેવું કે, “સાણુકોસેજી દ્વેષ” અનુકંપાવંત છે. જીવોનું હિત ચિંતવે છે, એમ કહ્યું પણ આપણું હિત ચિંતવે છે એવું કેમ ન કહ્યું? વળી કોઈ કહે કે, જીવ તો મારયો ન મરે, એ તો હાડકાં રખવાળા છે આપ આપણા કર્મે કરીને પચે છે. જીવ ઉગારવાને કોણ સમર્થ છે? તેનો ઉત્તર—જો જીવ મારયો ન મરે, અને કોઈ ઉગારવા સમર્થ નહિ, આપ આપણા કર્મે કરીને પચે છે, તો જીવ માર્યાનું પાપ પણ નહીં. જો માર્યાથી

પાપ છે, તો ઉગારવાથી ધર્મ પણ છે. જે ઉગારવાથી ધર્મ નહિ તો, પાપ પણ નહી. વળી જીવ મારતાં ઉગારે, તેના પ્રણામ તે કઠોર કે કોમળ ? જે પ્રણામ કોમળતા અને અનુકંપા ભરી લેશ્યા સહિત હશે, તો પુન્ય જ હશે. તથા સાધુ છ કાયના પિયર કહીએ. છકાયના જીવ સાધુને પુત્ર પુત્રી સમાન છે, તો જે આપણા પુત્ર પુત્રીને હણે, હણાવે, અનેરો હણતો હોય તેને વરજે નહિ, અનેરો કોઈ વર્જતો હોય તેને ભલો પણ ન જાણે, ખોટું કર્મ કર્યું જાણે તેને પિતા કહીએ કે, વૈરી કહીએ ? તેને તો ભૂત જાણીએ, તેમ સાધુ થઈને છકાયના જીવને હણતાને વર્જે નહિ, અને વર્જે તેને ભૂંડું કર્મ પાપ કર્યું જાણે, તેને છકાયનો પિયર ન ગણીએ. તેને તો છકાયનો વૈરી કહીએ. એ શ્રદ્ધાવાળામાં સમકિત અને ચારિત્રનાં લક્ષણ ન કહીએ. જે માટે સમકિતનાં લક્ષણમાં તો અનુકંપા છે, તો અનુકંપા વિના સમકિત કેમ રહે ? શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પંદરમા શતકમાં ભગવંતે ગોશાળાને અનુકંપા નિમિત્તે બચાવ્યો, તેને એકાંત પાપ કેમ કહે છે ? વળી ભગવંતે કે વળજ્ઞાન ઉપન્યા પછી ગૌતમને કહ્યું. “હે ગૌતમ ! મેં અનુકંપા નિમિત્તે, દયા નિમિત્તે ગોશાળાને બચાવ્યો ” એમ કહ્યું. પણ મેં મોહ કર્યો, પાપ કર્યું, હું ચૂક્યો એમ ન કહ્યું. તો શું ભગવંતે પોતાનો દોષ ઢાંક્યો ? પરંતુ ભગવંતે તો જેવું થયું તેવું કહ્યું. જે અનુકંપા હતી, તે અનુકંપા કહી અને પાપ હોત તો પાપ કહેત. ભગવંત તો નિરાગી પુરૂષ હતા, તે આપણા દોષ ઢાંકે નહી. ત્યાં કોઈ કહે કે, જે ભગવંત ધર્મ જાણતા હતા, તો પોતાના બે શિષ્યોને કેમ ન બચાવ્યા ? તેનો

ઉત્તર-તે વખતે ભગવંત વીતરાગપણાથી તેના આયુષ્યનો અંત જાણે છે તથા અવશ્ય ભાવિભાવ ન મટે. વળી કેવળીના પ્રણામ અવસ્થિત છે. હાયમાન વર્ધ્ધમાન નથી. છદ્મસ્થને ત્રણે પ્રણામ છે. કેવળીના તપ કરવાના, વિનય વૈયાવચ્ચ કરવાના પ્રણામ પણ ન હોય, અને છદ્મસ્થમાં હોય છે; તો શું છદ્મસ્થને પાપ લાગે છે? પણ એમ જાણજ્યો કે, કેવળીનો આચાર જૂદો છે, તેથી ભગવંતને પાપ ન લાગ્યું, તેનું પ્રાયાશ્ચિત્ત પણ ન લીધું. તથા ગોશાળાની કેટલીક વાત આશ્ચર્યભૂત છે. શ્રી ઉપાસકદશા સૂત્રમાં શ્રેણિક રાજાએ કસા ઇવાડો મટાડ્યો, તેનું પાપ થયું સૂત્રમાં ન કહ્યું. જે પાપ કહે છે તે સૂત્રના વિરાધક છે.

ઈહાં કોઈ કહે કે, ધર્મ ક્યાં કહ્યો? ઉત્તર-સૂત્રમાં ધામ ધામ “મહણો મહણો” શબ્દ કહ્યો છે. તે મહણો શબ્દ ધર્મ કે પાપ? ત્યારે તે કહે ધર્મ. તો શ્રેણિક રાજાને પાપ કેમ કહ્યો છે? શ્રેણિક રાજાએ પણ મહણો મહણો શબ્દ કહ્યો છે. “હણો હણો” તો કહ્યું નહી, અને જે હંઠેરો ફેરવ્યો, તે ગૃહસ્થિનો છાંદો તેમાં કાંઈ હિંસા હોય તેને સાધુ ધર્મ કેમ કહે? ધર્મ તો જીવરક્ષાનો છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના એકવીશમા અધ્યયનમાં સર્વ જીવની અનુકંપા કરવી કહી, તથા તે જ સૂત્રના એગણત્રીશમા અધ્યયનમાં પર જીવને દુઃખી દેખી તત્કાળ કંપે, તેને સુખશય્યા કહી. વળી શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં મેઘકુમારે હસ્તિના ભવમાં સસલાની દયા પાળી, ત્યાં અનુકંપાથી સંસાર પરિત કર્યો કહ્યો, પણ આપણું પાપ ટાળવાનું સૂત્રમાં કહ્યું નહી. એકાંત જીવદયા આણી તેથી ધર્મ

પચો, તો બીજને પાપ કેમ હોય ? ત્યાં કોઈ કહે કે, પેલો કે કિ જીવને હણે છે, તે તેનું પાપ તો તેને લાગે છે. પારકા ઝઘડામાં આપણે શા માટે પડવું જોઈએ ? આપણને શું પાપ લાગે છે ? ઉત્તર—શ્રી ઉપાસકદશા સૂત્રમાં ભગવંતે ગૌતમ સ્વામીને મહાશતકજીને ઘેર કેમ મોકલ્યા ? ભગવંતને શું પાપ લાગ્યું ? પારકા ઝઘડામાં કેમ પડ્યા ? પરંતુ ઉપગારી હોય તે ઉપગાર કરેજી. વળી શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પારમા શતકમાં રાંખ પુષ્કળીને ક્રોધ કરતાં ભગવંતે કેમ વર્જ્યા ? પણ ક્રોધ તે પાપ છે તો પાપ કરતાં વર્જવા. જો ક્રોધ કરતાં વર્જ્યા, તો હિંસા કરતાં વર્જે તેમાં શું દોષ છે ? તથા શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના પહેલા અધ્યયનમાં એ સર્વ જગત્ના જીવ રાખવા માટે ભગવંતે શાસ્ત્ર પ્રરંધ્યાં છે. તો જગત્ના જીવ તો પોત પોતાના કર્મે કરી પચતા હતા, ભગવંતને શું પાપ લાગતું હતું ? પરંતુ ધર્મ વધારવા માટે ઉપગાર કર્યો છે ? તે કારણ માટે બીજા પણ બચાવે તે ઉપગાર નિમિત્તે બચાવે છે.

વળી શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનના ચરિત્રમાં મેઘરથ રાજાએ પારેવાનો દયા પાળી, પાર્શ્વનાથ ભગવાને નાગ નાગણીને બળતા ડિગારયાં, મદનરેખા અને પદ્માવતીએ રાજાના ઝઘડા ભાગ્યા ? એમ અનેક દેહાણે દયાનો અધિકાર દેખાય છે. કોઈ કહે કે, સાધુને ઉપદેશ દેવો કે “જીવ માર્યાનાં કડવાં ફળ છે પણ આદેશ ન દેવો.” તેને ઉત્તર કે, શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના તેરમા અધ્યયનમાં ચિત્ર મુનિએ અભિહત ચક્રવર્તિને આદેશ કેમ દીધો ? કે “અજ્ઞાનં કમ્માદં

કરેહ રાય” હે રાજા ! જો તું ભોગ ન છાંડે તો આર્યકર્મ કર. મધમાંસાદિકનો ત્યાગ કર. પંચેન્દ્રિય ધાતાદિ મ્હોટાં કર્મ ન કર. એ ગૃહસ્થનો ધર્મ છે. જો સર્વ જીવની અનુકંપા કરીશ, તો પણ દેવતા થઈશ. તથા તે જ સૂત્રના અઢારમા અધ્યયનમાં “અપ્પન્ન પન્નિવા તુણ્ણં, અન્નયદાયા ન્નયારુહ” સંયતિ રાજાને ગર્દભાણી મુનિએ કહ્યું. “હે રાજા ! તને મહારાથી અભય છે તું પણ સર્વ જીવને અભયદાનનો દાતાર થા.” વળી તે જ સૂત્રના પચીશમા અધ્યયનમાં જયઘોષ મુનિએ વિજયઘોષને કહ્યું. “ તું દીક્ષા ઉતાવળો લે.” ઇત્યાદિ અનેક ઠેકાણે આદેશ દીધો છે. જે માટે દયાનો, સત્યનો, શીળનો, ક્ષમાનો, વૈરાગ્યનો, તપસ્યાનો, દીક્ષાનો અને વ્રત પચ્ચખખાણુ ઇત્યાદિનો આદેશ દીધાથી દોષ નહી. સાધુ ગૃહસ્થિને કહે કે, ભાઈ ! વ્યાખ્યાન સાંભળો. સામાયિક, પૌષધ, પ્રતિક્રમણ કરો, લીલોત્રી કંદમૂળાદિકનો ત્યાગ કરો. તે વચનમાં બિલકુલ દોષ નહી. શુદ્ધ નિર્દોષ વચન છે, અને સરાગભાવે ખુશામત રૂપ તથા પોતાના અન્ન પાણી વસ્ત્રાદિ લાભને અર્થે કરશે તો સાધુને કસર લાગશે, પણ ભાષામાં કસર નહી. વળી ગૃહસ્થિનાં અનેક કામ છે તે સાધુ તો કરે નહિ, કરાવે નહિ, અનુમોદે નહિ. તે ગૃહસ્થિ કરે છે. ત્યાં સાધુ પાપ કહે નહી. જ્ઞેય પદાર્થ જાણે છે. તે નિષેધે નહી. પોતાના સ્વામીનું કાર્ય કરે. સાધ્વ નદીમાં તણાતી દેખે તો બહાર કાઢે, કોઈ સમયે સાધ્વના શીળની રક્ષા કરવા માટે સાધુ ભેગો પણ રહે. પડિમાધારીને બળતી આગમાંથી બહાર કાઢે, ઇત્યાદિ પોતાનું કામ કરે. સંભોગીનું કરે, ત્યાં સાધુ આજ્ઞા ન આપે,

તેમ નિષેધે પણ નહી. આપણો દોષ ટાળવા કરવા ન દે. જોય પદાર્થ જાણે છે; પણ ગૃહસ્થિમાં એકાંત પાપ કેમ હોય? તથા જો સાધુના ગુણ છે, તો ગૃહસ્થિને અવગુણ કેમ હોય? તથા ગૃહસ્થિ આશ્રી સાધુ એટલાં વાતાં ન કરે, ન કરાવે, ગૃહસ્થિને મારતો હોય તેને નિષેધે નહી. અનુમોદે પણ નહી. જોડલી જોડલી જીવરક્ષા હોય, તેટલો ધર્મ છે. જોડલો જોડલો અધર્મ છે, તેટલો અત્રત કષાયનો ઉદય છે. તેટલું પાપ છે.

ઈહાં કોઈ કહે કે, જોરાવરીએ છોડાવવું, જોરાવરીએ ધર્મ ન હોય. તે નાસતી, કૂવામાં પડતી, કલેશ કરી જતી કાલી હો, ભર્તારાદિ લઈ જતી સાધવિ સાધુ કેમ છોડે? કેમ પકડે? પરંતુ શીળ રાખવાના, અનુકંપાના શુભ પ્રણામ છે. વ્યવહારે ધર્મ છે તેથી ઉત્થાપના ન કરવી. દયાદિક સર્વ સંવરની કરણી છે. સંવર તો નિવૃત્તિભાવ છે, અને પ્રવૃત્તિ ભાવ તે શુભ આશ્રવ છે. તેથી પ્રવૃત્તિભાવની આજ્ઞા તો સાધુ ગૃહસ્થિને મન યોગની અને વચન યોગની દે છે, પણ કાયાના યોગની આજ્ઞા ન દે, તેનું શું કારણ? તેને ઉત્તર કે, મન વચન કાયાના યોગ ચૈદ્રસી છે, તેથી નવી હિંસા ન થાય, અને કાયાના યોગ આઠ દ્રસી છે, તેથી કોઈ સમયે અચત્નાનું દેકાણું છે. તે માટે સાધુ ગૃહસ્થિને પ્રવૃત્તિભાવમાં બે યોગની આજ્ઞા દે છે, પણ સાધુ ગૃહસ્થિને કાયાના યોગની આજ્ઞા ન દે. તથા સંભોગીને દે છે પણ સંવર તે ધર્મ છે. એ સંવરની ઓળખાણ કહી.

હવે નિર્જ્જરાની ઓળખાણ કહે છે. તેમાં બે યોગની આજ્ઞા દે છે ને કાયયોગની આજ્ઞા સાધુને તે ખપાવ્યા પુદ્

ગળ વિપાકે કરી તથા પ્રદેશે ઉદય આવવે જે વેદના ભોગ
વીને સ્થિતિ પૂર્ણ થઈ અપાવ્યાં તથા બાર ભેદે તપસ્યાએ
કરી અપાવ્યાં નિર્જરારને કર્મના પુદ્ગળ, તે પુદ્ગળને દ્રવ્ય
નિર્જરાર કહીએ; અને જે પુદ્ગળ નિર્જરારથી જીવ ઉજળો
થયો, તથા વીર્યાંતરાયના ક્ષયોપશમથી તપસ્યાદિકનું કરવું
તે ભાવનિર્જરાર; પરંતુ મુખ્યમાં તો નિર્જરારનો પણ જીવને
શુદ્ધ કરવાનો સ્વભાવ છે. તે માટે જીવનો ગુણ જાણવો. જે
કારણ માટે શ્રી ભગવતિ સૂત્રના સાતમા શતકમાં “કમ્મં વે
યણા ને કમ્મં નિઙ્ગારા” જે વેદવું તે કર્મ. નિર્જરારવું તે કર્મ
નહી. વેદના જૂદી અને નિર્જરાર જૂદી. તે કારણ માટે વિના
ઉપયોગ તે દ્રવ્યનિર્જરાર, તથા મિથ્યાત્વની કરણી નિન્હવાદિ
કુદર્શનીની કરણી તે દ્રવ્યનિર્જરાર, અને સમકિતદષ્ટિની
ભાવનિર્જરારના છે ભેદ-૧ અકામનિર્જરાર અને ૨ સકામ
નિર્જરાર. જે મનની અભિલાષા વિના ભૂખ, તૃષ્ણા, શીત
તાપાદિ પરીસહ ખમે, બ્રહ્મચર્ય પાળે, તે અકામનિર્જરાર.
જે મનના ઉત્સાહસહિત શીત તાપાદિ ખમે, તપસ્યા કરે, બ્ર
હ્મચર્યાદિ પાળે તે સકામનિર્જરાર. તથા સર્વ સંસારી જી
વને સમયે સમયે વિના ઉપયોગે સાત આઠ કર્મ ત્રૂટે છે, તે
અકામનિર્જરાર કહીએ. તથા મુક્તિના ફળની અપેક્ષાએ
મિથ્યાદષ્ટિનાં દાન, શીળ, તપ, ભણવું ગણવું સર્વ ક્રિયા શ્રી
સૂયગડાંગસૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના આઠમા અધ્યયનમાં ક
ર્મબંધનનું કારણ કહી છે, પણ નિર્જરારનું કારણ નહી. એ
નિશ્ચે નયનું જાપરિજ્ઞા આશ્રી વચન છે, પણ બીજું તો મિ
થ્યાત્વ શુભ કરણીથી અશુભકર્મ ખપે છે અને શુભકર્મ

બંધાય છે, દેવતા પ્રમુખની ગતિ પામે છે. તે માટે શ્રી ઉત્તર અધ્યયન સૂત્રના સાતમા અધ્યયનમાં “લાન્નોદેવગજન્ને” એ ક્રિયા નયમાં વ્યવહારે ધોખ વચન કહ્યું છે. વળી શ્રી ભગવતિસૂત્રના આઠમા શતકના દશમા ઉદ્દેશમાં આરાધિકપણું કહ્યું છે. તે માટે ક્રિયાનાં ફળ મીઠાં છે. સમકિત વિના મોક્ષ નહી. તે માટે અકામનિર્જ્જરા એક જ નયમાં કહી છે, અને સમકિતદષ્ટિની જોટલી ક્રિયા તે સર્વ મુક્તિનું કારણ છે. શુભ ક્રિયાથી કર્મ ખપે છે. અશુભ વિષય કષાયાદિ સેવવાથી પૂર્વે જે કર્મ બાંધ્યાં હોય તે ખપાવે છે. શુભ ભોગાવણિ કર્મ પણ ભોગવ્યા વિના ન છૂટે, તે માટે ભોગવે છે પણ વિરક્તભાવે લૂખે પ્રમાણે સેવે. અંતરંગથી સંસારમાં લુખ્ધ ન થાય. જેમ ધાવમાતાબાળકને ખેલાવે, પણ અંતરમાં પોતાનો ન જાણે, તેમ ઉદાસ થકો વિષયાદિ સેવે છે. તે મિથ્યાત્વ રૂપ રસ વિનાચી કણાં કર્મ ન બાંધે. અલ્પકર્મ બાંધે. તથા સમકિતદષ્ટિ જીવને માઠી લેશ્યામાં આઉખાનો બંધ ન પડે. તેથી પૂર્વનાં સંચેલાં કર્મની નિર્જ્જરા થાય છે.

હહાં કોઈ એમ કહે કે, “જ્ઞાનવંતના ભોગ, તે સર્વે નિર્જ્જરા ખાતે છે, પણ બંધ ખાતે નહી. સમકિતદષ્ટિ જીવને પાપ ન લાગે.” તે દુર્વચનના બોલનારા તથા દુષ્ટ પ્રણામના ધણી દેખાય છે. એમ કરતાં તો તપ, જપ, ક્રિયા સર્વ નિરર્થક થાય. નિર્જ્જરા તો શુભ પ્રણામથી થાય છે; અને ભોગ તો બંધના હેતુ છે, પણ સમકિતના કારણથી તીવ્ર બંધ ન પડે. શ્રી આચારાંગ સૂત્રના પહેલા શ્રુતસ્કંધના ત્રીજા અધ્યયનમાં “સમ્મદિષ્ઠી ન કરેઈ પાવં” હહાં કોઈ એવો અર્થ કરે છે

કે, સમકિતદષ્ટિને પાપ ન લાગે, તે વાત એકાંત દુર્નયની સ્થાપના છે. જે માટે શ્રી ભગવતિ સૂત્રના છવીશમા શતકના સત્તાવીશમા ઉદ્દેશામાં કહ્યું છે કે, નવમા ગુણકાણા સુધી પાપ લાગે છે. પાપના બંધ આશ્રી સમકિતદષ્ટિના બંધના કારણના ચાર ચાર ભાંગા લાભે છે. તે માટે સરાગીને પાપ તો સમયે સમયે લાગે છે. વીતરાગીને લાગતું નથી, અને એ પદમાં તો ગુરુ શિષ્યને ઉપદેશ દે છે કે, હે શિષ્ય! જન્મ, મરણ અને વૃદ્ધાવસ્થાનાં દુઃખ દેખી સમકિતદષ્ટિ પાપ ન કરે. એ ઉપદેશ વચન છે. તથા બીજે અર્થ “પરમંતિ નચ્ચા” પરમ મુક્તિનું કારણ બળી મુક્તિ નિમિત્તે સમકિતદષ્ટિ પાપ ન કરે. તથા ત્રીજે અર્થ—જે સમકિતદષ્ટિ થયાં પંદર ભવમાં સંસાર કર્યો, તે આધિકાં પાપથી સોળમો ભવ ન કરે. સમકિતદષ્ટિ થકાં ત્રીવિભાવે પાપ ન કરે. તેથી ઘણો બંધ નહી, પણ ભાવ ન માને તે વાત જૂઠી નહિ હોય. ત્યારે સાધુ શ્રાવકનાં વ્રત પચ્ચખખાણ કરવાં તે ખોટાં થાય છે. પરંતુ એ વાત ન મળે, અને સમકિત પામ્યા પછી મિથ્યાત્વની કરણીમાં પાપ કર્મ ન કરે. તે માટે સમયે સમયે હલકો થાય છે, સમયે સમયે કર્મ પણ બંધાય છે. નિર્જર પાણુ છે. બંધ પણ અલ્પ છે નિર્જર ધણી છે. કોઈ કરણીથી ધણાં બંધાય અને કોઈ કરણીથી ધણાં નિર્જરે; પણ સર્વ ખાતાં કરતાં બંધનું ખાતું અલ્પ છે. તેથી શુદ્ધ થઈને મુક્તિ થાય છે. વળી મિથ્યાત્વને પણ સમયે સમયે બંધાય છે અને સમયે સમયે છૂટે છે, પણ કોઈ અવસ્થામાં ધણાં બંધાય ને અલ્પ છૂટે, તેથી ભારે થાય, અને એકેન્દ્રિય જાતિ નરકાદિ ગતિમાં ઉપજે છે. વળી કોઈ સમયે અલ્પ બંધાય અને ધણાં

નિર્જરે તેથી તુંબડીની પેઠે હલકો થઇને ઉત્કૃષ્ટથી નવગ્રૈવે
 યક સુધી ઉપજે છે, પણ નિશ્ચે મુક્તિનો માર્ગ નથી. સંસારમાં
 સુખ દુઃખ બેહુ પામે. ક્રિયાનાં ફળ મીઠાં છે, તે ભોગવે. વ
 ણી મિથ્યાદષ્ટિ કરતાં સમકિતદષ્ટિ નિશ્ચે આધક છે. જે કોઈ
 મિથ્યાત્વ, ખાળતપસ્વિ, તથા નિન્હવાદ અદ્યપમિથ્યાત્વ
 આરંભ પરિગ્રહ રહિત અપ્રમત્ત કષાય ઉપશમાવી શુભયોગ
 શુભધ્યાને વર્તનાર, શુક્લદેશી, રાગ દ્વેષ પાતળા, નવગ્રૈવે
 યક સુધી જનારે જે સમકિતદષ્ટિ મહાઆરંભ પરિગ્રહવંત
 મહા કષાઈ, અશુભયોગ, હિંસક, કૃષ્ણદેશી, તે પણ તે નિ
 ન્હવાદિકની અપેક્ષાએ અદ્યપર્મિ છે. અદ્ય આશ્રવી છે. તે
 નિશ્ચે શીઘ્ર મોક્ષગામી છે. જે માટે જે ધર્મિ છે તેને જ્ઞાન દ
 ર્શન બેહુ તરફનો ધર્મ છે એક ચારિત્ર નથી, અને તેને તો
 જ્ઞાન દર્શન બેય નથી, એક દ્રવ્યચારિત્ર છે. જે કે, પાંચ
 આશ્રવના પાંચ આંક હલકા છે, તો પણ તેને પહેલો આંક તો
 છે જ નહી. ચાર આંક ભારે હોય, તો પણ પાંચને ન પહેાચે.
 તે માટે સમકિતદષ્ટિની સકામનિર્જરો છે. તે નિર્જરો શુ
 ભયોગથી નિપજે છે. તે નિર્જરોના અનશનાદિ ખાર ભેદ
 તે સર્વ છવ ઉપર છે. સારોસારી કરણીથી કર્મ નિર્જરે છે,
 તપ કરવું, ધ્યાન ધરવું, સૂત્રનું ભણવું ગણવું, શીખવું, ધર્મ
 કથા કરવી, નિર્દોષ વસ્તિ સેવવી, કાઉસ્સગ્ગ કરવો, વિનય
 વૈયાવચ્ચ સાચવવી, પ્રાયાશ્ચિત્ત લેવું, રસ ત્યાગવો, ભિક્ષાએ
 અભિગ્રહ અકુણ, ઉનોદરિ રાખવી, ઇત્યાદિ નિર્જરોનાં સ્થા
 નક છે. એ નિર્જરોથી કર્મ ક્ષય થાય. અંતર આત્મા શુદ્ધ
 થાય તે માટે ધર્મ કહીએ. એ પ્રકારે નિર્જરોની ઓળ

ખાણ કહી.

હવે બંધની ઓળખાણ કહે છે. શિષ્યે ગુરુને પૂછ્યું કે, હે સ્વામિન્ર ! પહેલાં કર્મ અને પછી જીવ એ વાત મળે કે નહીં ? ગુરુએ કહ્યું. હે શિષ્ય ! એ વાત ન મળે. શિષ્યે કહ્યું. એ વાત કેમ ન મળે ? ઉત્તર-જીવ વિના કર્મ કોણે કર્યાં ? તેથી એ વાત ન મળે (૧). વળી શિષ્યે પૂછ્યું કે, હે સ્વામિન્ર ! પહેલો જીવ અને પછી કર્મ એ વાત મળે કે નહીં ? ગુરુએ કહ્યું. એ વાત પણ ન મળે. શિષ્યે કહ્યું. એ વાત કેમ ન મળે ? ગુરુએ કહ્યું. જો પહેલાં જીવ કર્મ રહિત હોત તો નવાં કર્મ લાગે છે, અને જો નવાં કર્મ લાગશે તો અજીવને પણ લાગશે. સિદ્ધને પણ લાગશે તેથી એ વાત ન મળે (૨). શિષ્યે પૂછ્યું કે, હે સ્વામિન્ર ! જીવ અને કર્મ એ બેહુ સાથે ઉપન્યા એ વાત મળે કે નહીં ? ગુરુએ કહ્યું. ન મળે. પ્રશ્ન-કેમ ન મળે ? ઉત્તર-એમ કરવાથી જીવ અને કર્મ એ બેહુ ની આદિ કરશે. નવા ઉપન્યા. જો નવા જીવ ઉપજશે તો સંસારમાં સમાશે નહીં. તેથી ન મળે (૩). પ્રશ્ન-હે સ્વામિન્ર ! જીવ કર્મ રહિત છે એ વાત મળે કે નહીં ? ઉત્તર-ન મળે. પ્રશ્ન-કેમ ન મળે. ઉત્તર-જો જીવ કર્મ રહિત છે તો સંસારમાં સુખ દુઃખ કેમ પામે છે ? કર્મ રહિત સંસારમાં ભમે તો સિદ્ધ પણ ભમે; પણ તે તો ભમતા નથી તેથી ન મળે (૪). પ્રશ્ન-હે સ્વામિન્ર ! જીવનું સ્વરૂપ કેવું છે ? ઉત્તર-જીવ અને કર્મ એ બેહુનો અનાદિકાળનો સંયોગ છે. નવા ઉપન્યા નથી (૫). પ્રશ્ન-હે સ્વામિન્ર ! જીવ અને કર્મને અનાદિકાળનો સંયોગ છે, તે જીવને કર્મનો સંયોગ કેમ છૂટે ? ઉત્તર-જેમ ધા

તુને માટીનો સંયોગ અનાદિનો છે કેાઇએ કર્યો નથી પણ આગ્રના સંયોગેના ઉપાયથી તે બેહુ જૂદાં થાય છે. તેમ જ વને કર્મનો સંયોગ છે પણ જ્ઞાન, દર્શન, આરિત્ર અને તપના ઉપાયે કરીને છૂટે છે.—જૂદો જૂદો થાય છે (૬). પ્રશ્ન—હે સ્વામિન! કર્મ કેાણે કર્યાં અને કર્મ કરવાનો સ્વભાવ કેાનો છે ? ઉત્તર—વ્યવહાર નયે તો જીવે કર્મ કર્યાં અને નિશ્ચે નયે તો જીવ કર્મ કરે નહી. કર્મનો કર્તા કર્મ છે કે, કર્મનો કર્તા આ શ્રવ છે ? જો જીવ કરે તો સિદ્ધના પણ જીવ છે તે કેમ નથી કરતા ? પરંતુ સંયોગી જીવ કર્મે કરી સહિત છે તે આગળનાં કર્મ અને નવાં કર્મ ખેંચે છે. તે ન્યાયે કર્મનો કર્તા કર્મ છે. ત્યાં દ્રવ્યકર્મ તે વર્ણાદિ સહિત કર્મ વર્ણણના યૌકરશી ખંધ તે દ્રવ્યકર્મને ગ્રહે છે અને ભાવકર્મ તે રાગ દ્વેષ મોહાદિ જીવના અશુદ્ધ પ્રણામ તે ભાવકર્મના કર્તા છે, અને જીવ ચેતના જ્ઞાન અજ્ઞાન લક્ષણ છે. જ્ઞાન અજ્ઞાન ચેતનાએ કરી સહિત છે. સર્વ દ્રવ્ય આપનો કર્તા છે, પણ પરભાવનો કર્તા નથી. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના વીશમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, “અપ્પા કત્તા વિકત્તાય” આત્માને કર્તા કહીએ. તે કષાય આત્મા, યોગ આત્મા ભાવકર્મના કર્તા છે. એ ન્યાયે કહ્યું છે; પણ પુદ્ગળ જ છે; અને ભાવકર્મના કર્તા રાગાદિ પ્રણામ છે તેના સુખ દુઃખનો વેદનાર પણ રાગાદિ છે; પણ વ્યવહારે કર્મનો કર્તા જીવ જ છે. અજીવ નહી. અજીવ કર્મ કરે તો ઘટ પદાદિ કેમ ન કરે ? તે માટે એકલો જીવ પણ કર્તા નહી, તેમ એકલો પુદ્ગળ પણ નહી. જીવને કર્મ પુદ્ગળનો સંયોગ તે કર્મ કરે છે. એ સર્વ કર્મ બાંધવાનો ઉપાય તે આ

શ્રવ કરે છે. તે પુદ્ગળ જીવના અધ્યવસાય પણ છે. બેહુથી કર્મ નીપજે છે. જેમ ઘડાનો કર્તા કુંભાર, તે કુંભારના અધ્યવસાય વિના ઘડો ન હોય અને માટીને ચાક વિના પણ ઘડો ન હોય. તેમ અધ્યવસાયને પુદ્ગળ વિના કર્મ ન હોય. બેહુને સંયોગે કર્મ નિપજે છે; અને એવંભૂત નયમાં તો કુંભારને જ ઘડો કહીએ. જે માટે ઘડાનો કર્તા ઘડો છે તેમ જીવને પણ કર્મ કહીએ. તે માટે કર્મનો કર્તા કર્મ છે, પણ જીવ નહીં.

હવે બંધના ચાર ભેદ કહે છે. ૧ પ્રકૃતિબંધ, ૨ સ્થિતિ બંધ, ૩ અનુભાગ બંધ અને ૪ પ્રદેશ બંધ. હવે તેનો અર્થ મોઢકના દષ્ટાંતે કહે છે. જેમ કોઈ લાડુ વાયુને હરે, કોઈ પિત્ત હરે, કોઈ શ્લેષ્મ હરે, કોઈ ધાતુવૃદ્ધિ કરે, તેમ કોઈ કર્મની પ્રકૃતિ જ્ઞાનને આવરે, કોઈ દર્શનને આવરે, કોઈ ચારિત્રને આવરે, કોઈ સુખ દે, કોઈ દુઃખ દે, તે પ્રકૃતિબંધ કહીએ (૧).

જેમ કોઈ લાડુની પંદર દિવસની સ્થિતિ, કોઈની એક માસની. ને તે પછી વિણસે. તેમ કોઈ પ્રકૃતિની વીશ કોડા કોડી સાગરની સ્થિતિ, કોઈની ત્રીશ કોડાકોડી સાગરની, કોઈની શિત્તર કોડાકોડી સાગરની એટલા સુધી તે પરમાણુઆ સત્તામાં રહે. પછી ખરી જાય. તે સ્થિતિબંધ કહીએ (૨).

જેમ કોઈ લાડુ યોગણી ખાંડના રસમાં નીપન્યે, કોઈ ત્રીગુણી, કોઈ બિમણી તો કોઈ સરખો ખાંડનો, તેમ કોઈ પ્રકૃતિ ચૌઠાણવડિયા રસમાં, કોઈ તિઠાણવડિયા રસમાં, કોઈ દુઠાણવડિયા રસમાં, કોઈ એઠાણવડિયા રસમાં. જે માટે યોગને પ્રતાપે કર્મ ગ્રહે છે. તેને કષાય પ્રતાપે રસ પડે છે.

અનંતાનુબંધી કષાયમાં પાપ પ્રકૃતિનો ચૌકાણુવડિયો રસ, અપ્રત્યાખ્યાનીમાં ત્રીકાણુ, પ્રત્યાખ્યાનીમાં દુકાણુ, સંજળમાં એકકાણુવડિયો રસ સત્તર પ્રકૃતિનો હોય; અને પુન્યપ્રકૃતિનો એકકાણુવડિયો રસ હોય. તેમણે અનંતાનુબંધી કષાયમાં પુન્યપ્રકૃતિનો એકકાણુવડિયો રસ, અપ્રત્યાખ્યાનીમાં દુકાણુ, પ્રત્યાખ્યાનીમાં ત્રીકાણુ, સંજળમાં ચૌકાણુ. ત્યાં શુભપ્રકૃતિનો રસ ઈક્ષુને દષ્ટાંતે, અને અશુભપ્રકૃતિનો રસ નિબંધને દષ્ટાંતે. તે અનુભાગ બંધ (૩).

જેમ કોઈ લાકુ પાશેરનો, કોઈ અર્ધશેરનો, કોઈ શેરનો, તેમ એકેક કર્મપ્રકૃતિના અભવિથી અનંતગુણા પરમાણુઆ છે. તે કોઈના થોડા; તે પ્રદેશબંધ (૪). એ ચાર પ્રકારનો બંધ જીવની સાથે લોળિભૂત છે પરંતુ કર્મને જીવની પેઠે જૂદા નથી. તલને તેલની પેઠે એકમેક છે. પરંતુ કંચુકની પેઠે નહી. એ બંધ પદાર્થ તેરમા ગુણકાણા સુધી છે. જ્યાં આશ્રવ ત્યાં બંધ. બંધનો વિકાર પુન્ય પાપ. એ ચાર આશ્રવની કરણીથી નિયજે છે. એ બંધની ઓળખાણુ કહી.

હવે પુન્ય પાપ બંધના ઉદયના ભાંગા કહે છે. ૧ પુન્ય એકલું બાંધે ને એકલું ઉદય આવે. ૨ પુન્ય એકલું બાંધે ને પાપ ઉદય આવે. ૩ પુન્ય એકલું બાંધે પણ ઉદય ન આવે એટલે ક્ષય જાય. ૪ પુન્ય એકલું બાંધે પણ વક્રમત પાપયોગ હોય.

૧ પાપ બાંધે અને પાપ ઉદય આવે.

૨ પાપ બાંધે ને બેહુ ઉદય આવે.

૩ પાપ બાંધે તે ક્ષય જાય.

૪ પાપ બાંધે તે પુન્યપણે પરિણમે ને પુન્ય ઉદય આવે.

૧ બેહુ ભેગાં બાંધે ને ભેગાં ભોગવે.

૨ બેહુ ભેગાં બાંધે, તેમાં પાપ પહેલાં ઉદય આવે ને પુન્ય પછી ઉદય આવે.

૩ બેહુ ભેગાં બાંધે, તેમાં પુન્ય પહેલાં ઉદય આવે ને પાપ પછી ઉદય આવે.

૪ બેહુ ભેગાં બાંધે ને બેહુ ક્ષય જાય.

૧ એક બાંધે ને બે ભોગવે.

૨ બે બાંધે ને એક ભોગવે.

૩ એક બાંધે ને એક ભોગવે.

૪ બે બાંધે ને બે ભોગવે.

૧ પુન્ય બાંધે ને પુન્ય ભોગવે.

૨ પુન્ય બાંધે ને પાપ ભોગવે.

૩ પાપ બાંધે ને પુન્ય ભોગવે.

૪ પાપ બાંધે ને પાપ ભોગવે.

૧ પુન્ય બાંધે ને પુન્ય ભોગવે.

૨ પુન્ય બાંધે ને પુન્ય ભોગવે.

૩ પુન્ય બાંધે ને પુન્ય ભોગવે.

૪ પુન્ય બાંધે ને પુન્ય ભોગવે.

- ૧ પાપ બાંધે ને પાપ ભોગવે. ૨ પાપ બાંધે ને પાપ ભોગવે.
૩ પાપ બાંધે ને પાપ ભોગવે. ૪ પાપ બાંધે ને પાપ ભોગવે.

- ૧ સુભે નામ મેગે સુભે. ૨ સુભે નામ મેગે અસુભે.
૩ અસુભે નામ મેગે સુભે. ૪ અસુભે નામ મેગે અસુભે.

- ૧ પુન્યાનુબંધી પુન્ય. ૨ પુન્યાનુબંધી પાપ.
૩ પાપાનુબંધી પુન્ય. ૪ પાપાનુબંધી પાપ.

- ૧ બેહુ બાંધે તેમાંથી પાપ ક્ષય જાય અને પુન્ય ઉદય આવે.
૨ બેહુ બાંધે તેમાં પુન્ય ક્ષય જાય ને પાપ ઉદય આવે.
૩ બેહુ બાંધે તે બેહુ ક્ષય જાય. ઉદય ન આવે.
૪ બેહુ બાંધે ને બેહુ ઉદય આવે.

- ૧ પુન્યનું પુન્ય હોય. ૨ પુન્યનું પાપ હોય.
૩ પાપનું પુન્ય હોય. ૪ પાપનું પાપ હોય.

- ૧ પુન્યમાં પુન્ય હોય. ૨ પુન્યમાં પાપ હોય.
૩ પાપમાં પુન્ય હોય. ૪ પાપમાં પાપ હોય.

- ૧ પુન્યમાં પુન્યની મતિ. ૨ પુન્યમાં પાપની મતિ.
૩ પાપમાં પુન્યની મતિ. ૪ પાપમાં પાપની મતિ.

- ૧ બેહુ બાંધે તે બેહુ પરિણમે, એક પાપ ઉદય આવે.
૨ બેહુ બાંધે તે બેહુ પરિણમે. એક પુન્ય ઉદય આવે.

એ બંધ પદાર્થના ભાંગા કહ્યા.

હવે મોક્ષની ઓળખાણ કહે છે. મોક્ષના બે ભેદ-૧ દ્રવ્યમોક્ષ અને ૨ ભાવમોક્ષ. ૧ જે મૂકાણા તે દ્રવ્યમોક્ષ. ૨ જે કર્મ મૂકવાથી ઉજળો થયો તે ભાવમોક્ષ; પણ મોક્ષ તે જીવનો નિજ ગુણ છે. તે માટે દ્રવ્યથી મૂકાણા તે દ્રવ્યમોક્ષ. અશુભ ભાવથી મૂકાણા તે ભાવમોક્ષ. જે દેશથી કર્મ ખપે તે નિર્જર્જરા અને સર્વથી ખપે તે મોક્ષ. અથવા અપેક્ષાએ સંસારી જીવને પણ મોક્ષ ગણીએ. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના તે રમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે-“સર્વં સુચિત્તં સફલં નરાણં, કમાણ કમ્માણ નમોરુત્ત અન્તિ” તથા શ્રી ભગવતિસૂત્રના પહેલા શતકના ચોથા ઉદ્દેશમાં “જે રહ્ય સચ્ચા જાવ વેદ્ધતા મોરુસો નન્તિ અવેદ્ધતા તસાવા જોસદ્ધતા” ઉત્તરાધ્યયનમાં તોડવાનો ઉપાય તે નિર્જર્જરા, ત્રૂટયાથી આત્મા શુદ્ધ થાય તે મોક્ષ. જેમ ઘડાવડે પાણી કાઢીને માંહિથી રત્ન કાઢે, તેમ તલાવ તે જીવ અને આશ્રવનાં ઘડનાળાં રોક્યાં તે સંવર. અરહંત તે નિર્જર્જરા. જેટલું તળાવ ખાલી થયું તેટલું મોક્ષ થયું કહેવાય. જ્ઞાનરત્ન નજીક થયું. જેમ ઉલેચવું તે નિર્જર્જરા. મસ્તકનું શુદ્ધપણું તે મોક્ષ. “તવસાવા જોસદ્ધતાવા” ઇતિ વચનાત્. ખુરસાણ તે નિર્જર્જરા. ખડનું નિર્મળપણું તે મોક્ષ. જે એમ ન ગણે તો કેવળીને કેટલા કર્મનો બંધ ? અને કેટલાનો મોક્ષ ? જે ચાર કર્મનો મોક્ષ કહેશે તો પણ ઉદ્દેશ મોક્ષ ઠરશે. એ પ્રકૃતિ આશ્રી પણ મોક્ષ થશે. એક પ્રકૃતિના ઉત્તર પરમાણુઆ ખશા તે પણ થશે. તથા જે કર્મ ખપાવી સિદ્ધ થયા છે તેને પણ અપેક્ષાએ મોક્ષ કહીએ. જે માટે

શ્રી નવતત્ત્વપ્રકરણ ગ્રંથમાં મોક્ષ તે સિદ્ધને જ કહ્યા છે. તથા શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના વીશમાં અધ્યયનમાં મોક્ષના ચાર માર્ગ કહ્યા છે. ૧ જ્ઞાન, ૨ દર્શન, ૩ ચારિત્ર, ૪ તપ. તે જ્ઞાનના બે ભેદ—૧ દ્રવ્યજ્ઞાન, ૨ ભાવજ્ઞાન, દ્રવ્યજ્ઞાન તે જાણુ અજાણુ ઉપયોગવંત તથા પત્ર, લખેલું પુસ્તક તથા જાણુગ શરીર, ભવ્ય શરીર, તથા મિથ્યાત્વિનું ભણવું ગણવું તે દ્રવ્યજ્ઞાન અને સમકિતદષ્ટિનું ભણવું ગણવું જાણુપણું તે ભાવજ્ઞાન. એમ દર્શન, ચારિત્ર ને તપ જાણવું. એ ચાર ભેદ મોક્ષના છે. તેમાં મિથ્યાત્વિને દેશ થકી વ્યવહાર નયે મોક્ષ છે પણ નિશ્ચે નયે મોક્ષ નથી. સમકિતદષ્ટિને વ્યવહાર નિશ્ચે બેહુમાં મોક્ષ છે. એ પ્રકારે મોક્ષની ઓળખાણ કહી. ઇતિ પાંચમો ઓળખાણદ્વાર સમાપ્તમ્.

હવે ઠઠો કૂણદાર કહે ઠે.

૧ જીવ તે છમાં કૂણુ ? નવમાં કૂણુ ? છમાં જીવ, નવમાં જીવ. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ જીવ. સર્વ નિર્જર્જરા. ૨ અજીવ તે છમાં કૂણુ ? છમાં પાંચ આગદ્યા, નવમાં અજીવ. પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ. ૩ પુન્ય છમાં કૂણુ ? નવમાં કૂણુ ? છમાં પુદ્ગળ, નવમાં પુન્ય, આશ્રવ, બંધ અજીવ. ૪ પાપ છમાં કૂણુ ? નવમાં કૂણુ ? છમાં પુદ્ગળ, નવમાં અજીવ, પાપ, આશ્રવ ને બંધ. ૫ આશ્રવ છમાં કૂણુ ? નવમાં કૂણુ ? છમાં પુદ્ગળ, નવમાં અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ. ૬ સંવર છમાં કૂણુ ? નવમાં કૂણુ ? છમાં જીવનો નિજ ગુણ, નવમાં સંવર. ૭ નિર્જર્જરા છમાં કૂણુ ? નવમાં કૂણુ ? છમાં

જીવનો નિજ ગુણ, નવમાં નિર્જ્જરા. ૮ બંધ છમાં કૂણ? નવમાં કૂણ? છમાં પુદ્ગળ પરિણામ. નવમાં પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધને અજીવ. ૯ મોક્ષ છમાં કૂણ? નવમાં કૂણ? છમાં જીવનો નિજ ગુણ, નવમાં મોક્ષ.

હવે નવ આશ્રી કહે છે. પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ ચારના ભાવ તે જીવના અધ્યવસાય છે. દ્રવ્ય તે કર્મ પુદ્ગળ છે. તે લેખે છમાં જીવને પુદ્ગળ કહીએ. નવમાં જીવ, અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવને બંધ કહીએ. એક અપેક્ષાએ શુભ યોગને પણ નિર્જ્જરા કહીએ. એક નયમાં સંવર પણ કહીએ. મોક્ષ પણ હોય છે. એમ ભાવપુન્ય તે નિર્જ્જરાની કરણીથી હોય તે માટે નિર્જ્જરા પણ કહીએ. પરંતુ મુખ્ય નયમાં પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધ એ ચારને જીવને અશુદ્ધ કરવાનો સ્વભાવ છે. જીવને સંસારમાં ભભાવવાના હેતુ છે. તે માટે જીવના નિજ ગુણ ન કહીએ. એ તો કર્મના ગુણ છે. તે માટે જીવમાં ન કહીએ; તથા સંવર, નિર્જ્જરા અને મોક્ષ એ ત્રણને જીવને શુદ્ધ કરવાનો સ્વભાવ છે. સંસાર ટાળવાનો ઉપાય છે. તે ન્યાયે જીવના નિજ ગુણ છે. જે માટે એ વંભૂત નયમાં જીવના ગુણને જીવ કહીએ. તે ન્યાયે છમાં જીવ કહે તો દોષ નહી. તે પણ વ્યવહારે છે. નિશ્ચે લક્ષણ બે છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અઠ્ઠાવીશમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે, “ચન્નકારણ સંજુત્તં, નાણદંસણ લ્લખ્ખણો” ઇતિ વચનાત્. આરિત્ર તપ તે જ્ઞાનનાં ઉપગરણ છે. સિદ્ધમાં આરિત્ર સંવર નહી; અને એના દ્રવ્ય તો ઉપચારિક નયમાં છે, પણ પરમાર્થમાં નહી.

હવે પ્રકારાંતરે નવ પદાર્થ દેખાડે છે. જ્ઞાન દ્રવ્ય છમાં કૂણું ? નવમાં કૂણું ? છમાં જીવના નિજ ગુણ, તે માટે જીવ. નવમાં જીવના ગુણને મોક્ષ. ચારિત્ર છમાં કૂણું ? નવમાં કૂણું ? છમાં જીવના પર્યાય. નવમાં જીવ, સંવર, નિર્જ્જરા ને મોક્ષ. ૧ જ્ઞાતા તે કૂણું ? ૨ જ્ઞેય તે કૂણું ? ૩ જ્ઞાન તે કૂણું ? જ્ઞાતા તે જીવ. જ્ઞેય તે જીવાજીવાદિ છ દ્રવ્ય, નવ પદાર્થ. જ્ઞાન તે જીવનો નિજ ગુણ, જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણીનો ક્ષયોપશમ જાણપણું. ૧ સદહતારો કૂણું ? ૨ સદહે કેને ? ૩ સદહવું તે શું ? સદહતારો જીવ. સદહે તે છદ્રવ્ય, નવ પદાર્થને. સદહણા તે જીવનો નિજ ગુણ. દર્શનમોહનીનો ક્ષયોપશમ સદહવો, એમ ચારિત્રનો ધણી તે જીવ. ચારિત્ર તે પાંચ આશ્રવનું ત્યાગવું. તે જીવના ગુણ પર્યાય. ચારિત્રમોહનીનો ક્ષયોપશમ. ૧ ધ્યાય તે કૂણું ? ૨ ધેય તે કૂણું ? ૩ ધ્યાન તે કૂણું ? ધ્યાવે તે જીવ. ધેય તે જીવ પંચપરમેષ્ઠિ તથા છ દ્રવ્ય, નવ પદાર્થ. ધ્યાન તે ધ્યાવવું. જ્ઞાન તથા યોગ નિરોધનો ભેદ. ચાલે તે કૂણું ? ચાલે તે જીવ પુદ્ગળ ચાલતારો. સહાય્ય આપે તે ધર્માસ્તિકાય. ચાલવું તે ગતિ પ્રણામ. સ્થિર રહે તે કૂણું ? સ્થિર રાખે તે કૂણું ? સ્થિર રહે તે જીવ પુદ્ગળ. સ્થિર રહેવાની સહાય્ય અધર્માસ્તિકાય આપે. સ્થિર રહેવું તે સ્થિત પ્રણામ. અવગાહે તે કૂણું ? અવગાહે તે જીવાદિ છ દ્રવ્ય. અવગાહવાની સહાય્ય આપે તે આકાશાસ્તિકાય. નવ જીર્ણતા કેની ? નવ જીર્ણતા જીવ પુદ્ગળની. કહે વર્તે તે કૂણું ? વર્તે તે કાળ. નવજીર્ણતાનો કરનારો કૂણું ? નવજીર્ણતાનો કરનારો પણ કાળ. ભોગવે ગ્રહે તે કૂણું ? ભોગવે ગ્રહે કેને ? ભોગવે ગ્રહે તે જીવ.

ભોગવે ગ્રહે, લે મૂકે, તે પુદ્ગળ ને. કર્તા તે કૂણ ? કર્યાં તે શું ? કર્તા તે જીવ. કર્યાં તે કર્મ. ઉપન્યા તે કૂણ ? ઉપાવે તે કૂણ ? ઉપન્યાં તે કર્મ, ઉપાવે તે જીવ. એમ લગાવે તે જીવ. લાગ્યાં તે કર્મ. રોકનારો જીવ, રોકવું તે સંવર. જીવનો નિજ ગુણ. ત્રૂટ્યાં તે કર્મ. બાંધનારો જીવ. બાંધવી તે ક્રિયા. બાંધ્યાં તે કર્મ. મૂકાવનારો જીવ. મૂકવું તે જીવનો નિજ ગુણ. મૂક્યા તે કર્મ. ને રોક્યાં તે જીવ. કર્મ તોડે તે જીવ. ત્રૂટ્યાં તે કર્મ. બાંધે તે જીવ. બાંધ્યાં તે કર્મ. મૂક્યા તે જીવ. મૂક્યાં તે કર્મ. છાત છઠ્ઠો કૂણદ્વાર સમાપ્તમ્.

હવે સાતમો આત્માદ્વાર કહે છે.

૧ જીવ તે આત્મા છે, બીજો નહી. ૨ અજીવ તે આત્મા નહી, બીજો છે. ૩ પુન્ય, ૪ પાપ, ૫ આશ્રવ, ૬ બંધ એ સર્વ એમ જ જણાવા. ૭ સંવર, ૮ નિર્જ્જરા, ૯ મોક્ષ તે આત્મા છે પણ બીજો નહી. એ તો મુખ્ય નય કહી. હવે ઉપચારિક નયમાં પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધ એ ચાર આત્મા પણ છે. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના બારમા શતકના દશમા ઉદ્દેશમાં પરમાણુઆને પણ આત્મા કહ્યા છે. તે ન્યાયે નવ પદાર્થને આપ આપણી અપેક્ષાએ આત્મા જ કહીએ. તથા નવ પદાર્થ આત્માને આવે છે. તથા નવતત્ત્વનું જણપણું તે આત્મા છે. ત્યાં જીવ તે દ્રવ્ય આત્મા છે. સંવર, નિર્જ્જરા, મોક્ષ તે ચારિત્ર આત્માના ભેદ. નવપદાર્થનું જણપણું તે જ્ઞાનઆત્મા, ઉપયોગ આત્મા, સદૃહવું તે દર્શન આત્મા, ક્રિયાની શક્તિ ફેરવવી તે વીર્ય આત્મા. પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધ તે ૬

પાય આત્મા તથા જોગ આત્મા. ઇતિ સાતમો આત્માદ્વાર.

હવે આઠમો સાવધ નિર્વંધદ્વાર કહે છે.

જીવ સાવધ પણ નિર્વંધ નહી. ૧ જીવના પ્રણામ સાવધ નિર્વંધ છે. ૨ અજીવ સાવધ નિર્વંધ નહી. ૩ પુન્ય, ૪ પાપ, ૫ આશ્રવ, ૬ બંધ તે સાવધ પણ નિર્વંધ નહી. તેની કરણી સાવધ નિર્વંધ બેહુ છે. પુન્યની કરણી શુદ્ધ આશ્રી નિર્વંધ જ છે. તથા એક નયે પંચાગ્નિ પ્રમુખનું સહવાદિ પુન્ય, ને નિર્જર્જરાની કરણી સાવધ પણ છે. ૭ સંવર, ૮ નિર્જર્જરા અને ૯ મોક્ષ તે નિર્વંધ છે. ઇતિ આઠમો સાવધ નિર્વંધદ્વાર.

હવે નવમો રૂપિ અરૂપિદ્વાર કહે છે.

એક નયમાં નવ પદાર્થ રૂપિ છે, એક નયમાં નવ પદાર્થ અરૂપિ છે. એક નયમાં ચાર રૂપિ અને ચાર અરૂપિ છે. એક મિશ્ર છે તે કેમ ? જીવને રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? જીવ પોતે તો અરૂપિ છે પણ કાયાએ કરીને રૂપિ છે. જે માટે શ્રી ઠાણાંગસૂત્રના બીજા ઠાણામાં બે પ્રકારના જીવ કહ્યા છે. ૧ સિદ્ધ તે અરૂપિ અને ૨ સંસારી તે રૂપિ. તથા પ્રત્યક્ષ લોક પણ એમ જ કહે છે કે, “એ કાળો જીવ જય, એ પીળો જીવ જય.” ઇત્યાદિ કારણે કાયાને સંયોગે રૂપિ કહીએ, અને અરૂપિ તો પ્રસિદ્ધ છે. શુદ્ધ નિષ્કલંક જીવ સ્વરૂપની અપેક્ષાએ આપણો જીવ પણ દેખાતો નથી. તે કારણ માટે અરૂપિ છે (૧). અજીવને અરૂપિ કેમ કહીએ ? ધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ, આકાશાસ્તિ અને કાળ એ ચાર દ્રવ્ય અરૂપિ છે. તે ન્યાયે

અરૂપિ કહીએ. અભ્રુવ રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? જે પુદ્ગળા સ્તિકાય રૂપિ છે તે ન્યાયે રૂપિ કહીએ (૨). પુન્યને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? અન્નપુત્રે, પાણ્યપુત્રે ઇત્યાદિ દેવાના પ્રણામ શુદ્ધ અધ્યવસાય તે અરૂપિ છે. પુન્યની કરણી ભાવ પુન્ય તે અરૂપિ છે. તે ન્યાયે પુન્યને અરૂપિ કહીએ. પુન્યને રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? પુન્યની બેતાળીશ પ્રકૃત અનંત પુદ્ગળથી નીપત્તી છે. તે ન્યાયે પુન્યને પુન્યનાં ફળને રૂપિ જ કહીએ (૩). પાપને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? ભ્રુવ હિંસાના પ્રણામ, જૂઠું બેલવાના પ્રણામ, કષાય યોગ ઇત્યાદિ અધ્યવસાય તે અરૂપિ છે. પાપની કરણી ભાવપાપ તે અરૂપિ છે. તે ન્યાયે પાપને અરૂપિ કહીએ. પાપની ખ્યાશી પ્રકૃતિ અનંતપ્રદેશી ખંધ છે. તે ન્યાયે પાપનાં ફળને રૂપિ જ કહીએ (૪). આશ્રવને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? આશ્રવ તે શુભાશુભ અધ્યવસાય, છ ભાવલેશ્યા રૂપ છે. ભાવલેશ્યા અરૂપિ છે. શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રના બીજે ઠાણે ભ્રુવ ક્રિયાના બે ભેદ કહ્યા છે. ૧ સમકિત ક્રિયા, ૨ મિથ્યાત્વ ક્રિયા. ત્યાં સમકિત ક્રિયા તે સંવર અને મિથ્યાત્વ ક્રિયા તે આશ્રવ. એ બેહુ ક્રિયા ભ્રુવ કહીએ. શ્રી આચારાંગ સૂત્રની ટીકામાં યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા, સંજ્ઞા, ઇદ્રિ, શ્વાસોચ્ચ્વાસ, કષાય એ સર્વે ભ્રુવના ગુણ કહ્યા છે. આશ્રવ તે કર્મને નિપજવે છે. આશ્રવ તે કર્મનો કર્તા છે. કર્મનો કર્તા ભ્રુવ છે તે ન્યાયે આશ્રવને અરૂપિ કહીએ. મિથ્યાત્વ આશ્રવને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? મિથ્યાત્વ તે અતત્ત્વને વિષે તત્ત્વની બુદ્ધિ, તત્ત્વને વિષે અતત્ત્વની બુદ્ધિ. ઊંધી શ્રદ્ધા તે ક્ષયોપશમ ભાવે છે. મિથ્યા

દષ્ટિ અરૂપિ છે. તે ન્યાયે અરૂપિ કહીએ (૧). અત્રિતિ આ શ્રવને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? અત્રિત તે છકાયતી હિંસાના પ્રણામ. ખાલું, પીલું, દેલું, લેલું તે જીવનો વ્યાપાર છે. તે ન્યાયે અરૂપિ કહીએ (૨). પ્રમાદ આશ્રવ અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? પ્રમાદ તે મદ, વિષય કષાયમાં વર્તવું, તે જીવનો વ્યાપાર છે. તે ન્યાયે પ્રમાદને અરૂપિ કહીએ (૩). કષાય આશ્રવ અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? કષાય પ્રણામ તે જીવના છે. કષાય આત્મા છે તે ન્યાયે અરૂપિ કહીએ (૪). યોગાશ્રવ અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? યોગનું પ્રવર્તવું તે વીયાંતરાયનો ક્ષયો પશમ છે. યોગ પ્રણામ તે જીવનો છે. યોગ આત્મા છે. તે ન્યાયે યોગને અરૂપિ કહીએ (૫). પ્રાણાતિપાતાદ પાંચને વિષે પ્રવર્તવું તે જીવનો વ્યાપાર છે. તે અરૂપિ છે. પાંચ ઇંદ્રિ ના વિષયનું આસ્વાદવું, તથા ભાવ પાંચ ઇંદ્રિ અરૂપિ છે. ત્રણ યોગનું પ્રવર્તવું, ભંડોપગરણ સુચિક્રસગ, લેલું, દેલું મે લવું તે જીવનો વ્યાપાર છે. તે ન્યાયે આશ્રવને અરૂપિ કહીએ.

હવે આશ્રવને રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? આશ્રવ તે કર્મનો કર્ત્તા છે. કર્મનો કર્ત્તા તે કર્મ છે. છ દ્રવ્યલેશ્યા રૂપિ છે. તથા પચીશ ક્રિયા તે આશ્રવ છે. શ્રી હાણાંગ સૂત્રના બીજા હાણામાં પચીશ અજીવક્રિયા કહી છે. તે ન્યાયે આશ્રવને રૂપી કહીએ. મિથ્યાત્વ આશ્રવને રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? મિથ્યાત્વ ને મિથ્યાત્વમોહની કર્મના અનંત પ્રદેશી ખંધ છે તથા મિથ્યાત્વ અશુભ પ્રકૃતિના પરમાણુઆ આવે છે તે આવતા કર્મને પણ આશ્રવ કહીએ. પૂર્વે ઉદયભાવમાં કર્મ પરમાણુઆ છે તેને પણ મિથ્યાત્વ કહીએ. તે ન્યાયે મિ

શ્યાત્વ આશ્રવ કહીએ (૧). અપ્રત આશ્રવ રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? અપ્રત તે અપ્રત્યાજ્ઞ્યાનની ચોકડીના પરમાણુઆ રૂપિ છે તેથી ખાલું, લેલું, દેલું વ્યાપાર રૂપિનો છે. તે ન્યાયે રૂપિ કહીએ (૨). પ્રમાદ આશ્રવ રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? પ્રમાદ તે મદ, વિષય, કષાય, નિદ્રા, વિકથા તે સર્વ કર્મપ્રકૃતિનો ઉદય છે. તે ન્યાયે રૂપિ કહીએ (૩). કષાય આશ્રવ રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? ચાર કષાય અનંત પુદ્ગળથી નિપન્યા વર્ણ ગંધાદિ સહિત છે તે ન્યાયે રૂપિ કહીએ (૪). યોગ આશ્રવ રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? મન, વચનના યોગ ચૌકરશી, કાયાના યોગ આઠ ફરશી છે, તે ન્યાયે યોગાશ્રવને રૂપિ કહીએ (૫). પ્રાણાતિપાતાદિ પાંચ ચૌકરશી છે, પાંચ દ્રવ્યઈદ્રિ આઠ ફરશી છે, બે યોગ ચૌકરશી છે, એક યોગ આઠ ફરશી છે, ભંડોપગરણને સુચિકુસળ તે અત્યક્ષ રૂપિ દેખાય છે. તે ન્યાયે વીશ આશ્રવને રૂપિ કહીએ. સંવર ને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? સંવર તે સમકિત, વ્રત, અપ્રમાદ, અકષાય, અયોગી પણું તે જીવના નિજ ગુણ અરૂપિ છે. તે ન્યાયે સંવરને અરૂપિ કહીએ. સંવર રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? જે સંવરવાથી પુદ્ગળ ઉપસમાવ્યા પુદ્ગળ તે રૂપિ છે. તે ન્યાયે સંવરને રૂપિ કહીએ (૬). નિર્જરણને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? જે કર્મ નિર્જરણ, આત્મા ઉજ્જવળ થયો તે અરૂપિ છે. તે ન્યાયે અરૂપિ કહીએ. નિર્જરણને રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? જે નિર્જરણ પુદ્ગળ તે રૂપિ છે. “સુદુમાણં નિઝ્જરાપોગ્ગલાપન્નત્તા” ઇતિ વચનાત્ (૭). બંધને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? બાંધવાના ઉપાય તે અરૂપિ છે. તેથી નિશ્ચય નયમાં તો જીવને

અણુવ બાંધવાને સમર્થ નથી. જીવ, જીવના અશુભભાવ થી જ બાંધ્યો છે. તે ભાવ અરૂપિ છે. તે ન્યાયે બંધને અરૂપિ કહીએ. બંધને રૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? જે કર્મની એકશોવીશ પ્રકૃતિના શુભાશુભ પરમાણુઆ બાંધ્યા છે તે પરમાણુઆ રૂપિ છે તે ન્યાયે બંધને રૂપિ કહીએ (૮). મોક્ષને અરૂપિ શા ન્યાયે કહીએ ? જીવ કર્મથી મૂકાણો, ઉન્નવળ થયો તે મોક્ષ છે. ઉન્નવળ થવું તે અરૂપિ છે. તથા કર્મથી મૂકાઈને સિદ્ધગ તિએ ગયા તે સિદ્ધ છે, ભગવંત છે, શાશ્વતા છે. તેને પણ અપેક્ષાએ મોક્ષ કહીએ. તે સિદ્ધ અરૂપિ છે. તે ન્યાયે મોક્ષને અરૂપિ કહીએ (૯).

એ ઉપચારિક નયમાં તો નવતત્ત્વ રૂપિ પણ છે અને અરૂપિ પણ છે. વળી મુખ્ય નયમાં તો ચાર રૂપિ, ચાર અરૂપિ અને એક મિશ્ર તે શા ન્યાયે ? શ્રી ભગવતિ સૂત્રના ખારમા શતકના પાંચમા ઉદ્દેશામાં રૂપિ અરૂપિના બોલ કહ્યા છે. ત્યાં આઠ કર્મ, અઢાર પાપસ્થાનક, બે યોગ, તેજસ કાર્મણ શરીર, સૂક્ષ્મબંધ એ ત્રીશ બોલમાં પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, ચાર સ્પર્શ તે-શીત ૧, ઉષ્ન ૨, સ્નિગ્ધ ૩, લુક્ષ ૪ એ સોળ બોલ લાભે. ધનોદધિ ૧, ધનવાય ૨, તનુવાય ૩, શરીર ૪, બાહર બંધ, છ દ્રવ્ય લેશ્યા, એક કાયયોગ ૫ એ પાંચ બોલમાં પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, આઠ સ્પર્શ એ વીશ બોલ લાભે. એ પિસ્તાળીશ બોલ રૂપના છે, અને અઢારપાપનું વિરમણ, ખાર ઉપયોગ, છ ભાવલેશ્યા, સંજ્ઞા ચાર, બુદ્ધિ ચાર, ઉગ્રહાદિ ચાર, પાંચ ઉક્ષાણાદિ, તણ દષ્ટિ, એક ધર્માદિત, બીજી અધર્માસ્તિ, ત્રીજી આકાશાસ્તિ, ચોથી

જીવાસ્તિ, પાંચમી કાળાસ્તિ એ સોળ બોલમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ નહીં એ અરૂપિ છે.

હવે ગાથાએ ફરી કહે છે. “ કમ્મઠ પાવવાણા, મણ વય જોગાય કમ્મદેહા ય ॥ એણચજ્ઞાસા પન્નત્તં તણવાયં ઘણોદહી ॥ ૧ ॥ ઝરાલાહ ચન્નદેહા, પુગ્ગલઙ્ગિકાયદવતલેસા ય ॥ તહ કાય જોગ એસા, નાયવ્વા અઢ્ઢાસા ય ॥ ૨ ॥ ધમ્માધમ્માગાસા, જીવા અઘ્ઘાપાવઠાણા ॥ વિરહ્ય દિઠિ પંચ, ઠાણાજવઝોગ જાવલેસા ય ॥ ૩ ॥ ઝગાહા સન્ના બુઘ્ઘા, ચન્ન ચન્ન જ્ઞાણા સઠીઅ ॥ એ સઘ્ઘે જ્ઞણિયા, અરૂવિણ તથા નાયવ્વા ॥ ૪ ॥ એ ન્યાયે પુન્ય પાપ બંધ એ ત્રણ કર્મ છે. તે માટે રૂપિ કહેવા. વળી આશ્રવના ભેદ છ દ્રવ્ય લેશ્યા, ત્રણ યોગ, પાંચ શરીર ઇત્યાદિ રૂપિ છે. અને છ ભાવ લેશ્યા, એક મિથ્યાદષ્ટિ, ચાર સંજ્ઞા ઇત્યાદિ અરૂપિ છે. તે માટે બેહુ રૂપિ અરૂપિ દેખાય છે, પણ આશ્રવ તે જીવને મેલો કરવાનો સ્વભાવ છે. નિશ્ચયમાં હેય પદાર્થ છે. છાંડવા યોગ્ય છે. તે કર્મનો કર્તા છે. કર્મ પ્રણામ છે. તે માટે જીવનો નિજ ગુણ નથી, પરગુણ છે. તે માટે રૂપિ જ કહેવો. વળી અઢાર પાપનો ક્ષયકર્તા છે. તે આશ્રવનો તથા અરૂપિ પદાર્થનો કદાપિ ક્ષય ન થાય. ક્ષય તો રૂપિનો જ થાય છે. તે માટે આશ્રવ તે રૂપિ જ છે. વળી નિશ્ચય નયમાં તો મોહનીકર્મની પ્રકૃતિના પરમાણુઆ બાંધ્યા છે, તે કર્મને ગ્રહે. કર્મનો કર્તા તે આશ્રવ છે. વળી અઢાર પાપ તે જીવને ભોગ આવે. અઢારનું વિરમણ તે ન આવે. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના નવમા શતકમાં તથા તે જ સૂત્રના તેરમા શતકના છઠ્ઠા ઉદેશમાં “ નો આયામણે અનેમણે રૂવોમણે નો અરૂવોમણે ” એમ

ભાષા કહી. વળી શ્રી પદ્મવણ સૂત્રના અગીઆરમા પદમાં ભાષાના દ્રવ્ય ચૌદરશી છે. ભાષા મનની વર્ગણા—શ્રી ભગવતિ સૂત્રના બારમા શતકના ચોથા ઉદ્દેશામાં કહી. તે માટે નિશ્ચે તો આશ્રવ પણ રૂપિ છે અને અઠાર પાપ વિરમણાદિ તે સંવર છે. તે અરૂપિ કહ્યા છે, પણ સંવર, નિર્જર્જરા, મોક્ષ એ ત્રણ નિશ્ચે જીવને શુદ્ધ કરવાનો સ્વભાવ છે. તે માટે જીવના નિજ ગુણ છે. તેથી અરૂપિ કહેવા. વળી જીવદ્રવ્ય તો ઠામ ઠામ અરૂપિ કહ્યો છે અને અજીવના દશ ભેદ અરૂપિ છે. ચાર રૂપિ છે. તેમાં શુદ્ધ નયમાં જીવ, સંવર, નિર્જર્જરા અને મોક્ષ એ ચાર અરૂપિ છે. પુન્ય, પાપ, આશ્રવ અને બંધ એ ચાર રૂપિ છે અને અજીવરૂપિ અરૂપિ બેહુ છે. ઇતિ નવમો રૂપિ અરૂપિદ્વાર સમાપ્તમ્.

હવે દશમો જીવાજીવ દ્વાર કહે છે.

એક નયમાં નવે તત્ત્વ જીવ. એક નયમાં એક જીવ ને આઠ અજીવ. એક નયમાં આઠ જીવ અને એક અજીવ. એક નયમાં ચાર જીવ, ને પાંચ અજીવ. એક નયમાં એક જીવ, એક અજીવ અને સાત જીવ અજીવના પર્યાય. તે કેમ ? જે નવપદાર્થનું જાણપણું તે તત્ત્વ છે, જીવને જીવ જાણે તે જાણપણું તે જીવતત્ત્વ. અજીવ જાણે તે અજીવતત્ત્વ. પુન્યને પુન્ય જાણે તે પુન્યતત્ત્વ, પાપને પાપ જાણે તે પાપતત્ત્વ. ઇત્યાદિ જાણપણું તે તત્ત્વ છે; પણ પુન્ય પાપ અજીવ તે તત્ત્વ નહી. એ નયમાં તો નવપદાર્થનું જાણપણું તે તત્ત્વ છે. જ્ઞાન છે તે જીવનો ગુણ છે. તે માટે નવ જીવ છે. હવે એક જીવ, ને એક અજીવ તે કેમ ? જે માટે સાત

પદાર્થના દ્રવ્ય તે પુદ્ગળ છે અને અણુ છે. તે ન્યાયે એક
 જીવ અને આઠ અણુ થાય; પણ આઠ કાળમાં ઘાટે તે ન
 યતિક નહીં. હવે એક અણુ ને આઠ જીવ તે કેમ ? સાત
 પદાર્થના ભાવ તે જીવ છે. સાત જીવ પાસે છે. શ્રી પન્નવણી
 સૂત્રના પાંચમા પદમાં “નેરઙ્ગ્યાણં અણંતા પક્કવા પન્નત્તા”
 ઇહાં જ્ઞાન અજ્ઞાનવર્ણાદિ સર્વ જીવ કહ્યા. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના
 સાતમા શતકના સાતમા ઉદ્દેશમાં જીવને ભોગ જીવ અજીવ
 બોલે. અજીવને ભોગ નહીં. તે ન્યાયે કર્મને કાયા જીવ કહ્યા.
 શ્રી ભગવતિ સૂત્રના બારમા શતકના પહેલા ઉદ્દેશમાં આઠ
 આત્મા કહ્યા. તો દ્રવ્ય આત્મા તો જીવ છે. તે સાતના ભાવ
 જીવ કહ્યા. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના તેરમા શતકના સાતમા ઉ
 દ્દેશમાં કાયાને આત્મા કહી, સચિત્ત પણ કહી, જીવ પણ
 કહ્યો. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પચીશમા શતકના બીજા ઉદ્દેશમાં
 જીવના ચૌદ ભેદ કહ્યા છે. તે કાયાએ કરીને કહ્યા છે. સાતમા
 વ્રતમાં “સચ્ચિત્તાહારે” સચિત્ત તો કાયા હોય. જો અજીવ ક
 હો તો સચિત્ત કામ કોઈ ન રહ્યું. શ્રી સમવાયાંગ સૂત્રમાં
 તથા ઠાણાંગ સૂત્રમાં બે રાશિ કહી, તો શું ઇહાં ત્રીજી મિશ્ર
 રાશિ છે ? શ્રી દશવૈકાળિક સૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં
 “દેહહ્રસ્વં મહાફલં” તે અજીવને દુઃખ પણ ન હોય, અને
 દુઃખ દીધાથી પણ શું થાય ? શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પહેલા
 અધ્યયનમાં વરં વે અપ્પાદંતો” તો અજીવને દમ્યાથી શું થાય ?
 શ્રી ભગવતિ સૂત્રના સત્તરમા શતકના બીજા ઉદ્દેશમાં જી
 વના છન્નુ બોલ કહ્યા. તથા તે જ સૂત્રના વીશમા શતકના
 ત્રીજા ઉદ્દેશમાં એકશોને સોળજીવાત્મા કહ્યા. તે લેખે કર્મને,

કાયાને, જીવને પર્યાય કહીએ. પર્યાય અશાશ્વતા તે માટે. તથા શ્રી ભગવતિ સૂત્રના નવમાશતકના તેત્રીશમા ઉદ્દેશામાં અહાર પાપ, ચૌદ ધર્મ, ચાર બુદ્ધિ, ચાર ઉગ્રહ, પાંચ ઉદ્ધાણ, ચાર ગતિ, આઠ કર્મ, છ લેશ્યા, ત્રણ દષ્ટિ, ચાર દર્શન, પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ચાર સંજ્ઞા, પાંચ શરીર, ત્રણ યોગ, બે ઉપયોગ અને ચોવીશ દંડક; તે ન્યાયે આઠ જીવ કહીએ. કાયાને કર્મને જીવમાં કહ્યા, તો પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધને જીવ કહેતાં શો દોષ? શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રના બીજા ઠાણામાં કાળને જીવ અજીવ બોલુ કહ્યો. બે ઉપર વર્તે તે માટે. છાંયો, તડકો વૈમાનાદિ, એને પણ જીવના પરિગ્રહા માટે જીવ કહ્યા છે, તો કર્મ કાયા એ બે પદાર્થ વિના તો કોઈ જગ્યાએ ન લાભે. તે વિના જીવ નહી. જીવ વિના એ નહી. તેથી સાત જીવમાં ધાલવા. તે માટે એક અજીવ ને આઠ જીવ; પણ મુખ્ય નયમાં તો ચાર જીવને પાંચ અજીવ છે તે કેમ? પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ તે જીવના પર ગુણ છે. તે કર્મ પ્રણામ છે. તેથી અજીવ કહીએ. સંવર, નિજ્જર ને મોક્ષ. એ ત્રણ જીવના નિજ ગુણ છે તે માટે. શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, “જીવ ગુણ પમાણે તિવિદે પન્નત્તં તં જહા—૧ નાણગણ પમાણે, ૨ દંસણગુણ પમાણે, ૩ ચરિત્તં ગુણ પમાણે, તથા શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અઠાવીશમા અધ્યયનમાં “જીવો જીવજંગ લલ્લણો ॥ નાણેણં દંસણેણં ચ, સુદેણય હહેણય ॥૧॥ નાણં ચ દંસણં ચેવ, ચરિત્તં ચ તવો તદા ॥ વીરિયં જીવજંગોય, एयं जीवस्स लल्लणं ॥૨॥ વળી શ્રી આચારાંગ સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનમાં “જે આયા મે વિન્નાયા, જે વિન્નાયા મે આયા.” જે

જ્ઞાન તે જીવ અને જીવ તે જ્ઞાન. ઇહાં જ્ઞાનાદિક ગુણ તે થકી જૂદો નથી. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના નવમા શતકમાં કાળાસવે શીય પુત્રને સ્થવિરોએ કહ્યું, “આયાણં અજો સામાદૃષ, આયાણં અજો સામાદૃયસ્સ અઠો” એમ સંયમ પચ્ચખખાણુ. “સંજમ ચરિત્ત વિજ્ઞસ્સગ્ગ સર્વ આત્મા કહ્યો, તે નિજગુણપણથી પણ આશ્રવ પુન્ય પાપને આત્મા કહ્યા નહી. જેમ ગોળને મિઠાશ એક, તેમ જીવને ચૈતન એક. જૂદા નહી. તે માટે જીવના ગુણને જીવ કહીએ. એ નયમાં જીવ, સંવર, નિર્જર્જરા, મોક્ષ એ ચાર જીવ કહીએ. અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ પાંચ અજીવ કહીએ. વળી શુદ્ધ નયમાં તો ૧ જીવ, ૨ અજીવ જીવ અજીવના ગુણ પયોય છે. એ નય કોઈઠેકાણે અટકે નહી. એની ઓળખાણુ તો રૂપિ અરૂપિ દ્વારમાં જ કરી છે. સાત જીવ સ્થાપવા, સાત અજીવ સ્થાપવા. પછી ત્રણ જીવ સ્થાપવા, ચાર અજીવ સ્થાપવા અથવા એક જીવ, એક અજીવ, ત્રણ જીવના નિજ ગુણ, ચાર પર ગુણ, તથા એક જીવ, એક અજીવ, ત્રણ જીવના પર્યાય. ચાર અજીવના પર્યાય.

હવે મુખ્ય નયમાં ઓળખાણુ કહે છે. જીવને જીવ કહીએ, સંવર કહીએ, નિર્જર્જરા કહીએ, મોક્ષ કહીએ. અજીવને અજીવ કહીએ, પુન્ય કહીએ, પાપ કહીએ, આશ્રવ કહીએ, બંધ કહીએ. પુન્યને અજીવ, પુન્ય, આશ્રવ ને બંધ એ ચાર કહીએ. પાપને અજીવ, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ ચાર કહીએ. આશ્રવને અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ પાંચ કહીએ સંવરને જીવ, સંવર, નિર્જર્જરા ને મોક્ષ એ ચાર કહીએ. નિર્જર્જરાને જીવ, સંવર, નિર્જર્જરા અને

મોક્ષ એ ચાર કહીએ. બંધને અલ્પ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ પાંચ કહીએ. મોક્ષને જીવ, સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ એ ચાર કહીએ. જીવને જીવ શા ન્યાયે કહીએ ? ઈ ત્યાદિ સર્વ ઓળખાણ દેખાડી દેવી. એ મુખ્ય નયમાં કહું છે, અને બીજી નયમાં તો પાછળની પેઠે સર્વ વિચારી લેજો. ઇતિ દશમો જીવાજીવદ્વાર સમાપ્ત.

હવે અગીઆરમો શુભાશુભદ્વાર કહે છે.

૧ જીવદ્રવ્ય પોતે નિષ્કલંક છે તે માટે શુભ છે અને કર્મની સંગતે અશુદ્ધ થયો છે. ૨ અજીવમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળ એ ચાર શુભ છે. પુદ્ગળ કોઈ શુભ ને કોઈ અશુભ છે. મિથ્યાત્વ, અમત, પ્રમાદ, કષાય એ ચાર એકાંત અશુભ છે. જોગ તે શુભાશુભ છે. ૩ આશ્રવ તે શુભાશુભ છે. ૪ પુન્ય શુભ. ૫ પાપ અશુભ. ૬ સંવર ૭ નિર્જરા શુભ. ૮ બંધ શુભાશુભ છે. બેતાળીશ પુન્ય પ્રકૃતિનો શુભ બંધ છે. બ્યાશી પ્રકૃતિ તે અશુભ બંધ. ૯ મોક્ષ શુભ છે. સંવર, નિર્જરા, ને મોક્ષ એ ત્રણ શુભાશુભ કર્મ આશ્રી પણ પોતે શુભ છે. ઇતિ અગીઆરમો શુભાશુભદ્વાર સમાપ્ત.

હવે વારમો ધર્મકર્મદ્વાર કહે છે.

૧ જીવ તે ધર્મ કર્મ નહી. ધર્મ તે જીવનો ગુણ છે. તેથી જીવને ધર્મ કહીએ. અશુભ ઉપયોગ આશ્રી કર્મ પણ કહીએ. ૨ અજીવમાં ધર્મ, આકાશ, કાળ એ ચાર ધર્મ કર્મ નહી. પુદ્ગળ પરમાણુઆથી અસંખ્ય પ્રદેશિયા સુધી ધર્મ કર્મ નહી.

અનંતપ્રદેશિયામાં ધર્મ કર્મ નહી. કેઈકિ કર્મ છે, પણ ધર્મ નહી. ૩ પુન્ય તે કર્મ છે, ધર્મ નહી. તથા પુન્યની કરણી તે ધર્મ પણ કહીએ. ૪ પાપ તે કર્મ છે ધર્મ નહી. ૫ આશ્રવ તે કર્મ છે, ધર્મ નહી. તથા શુભ યોગને એક અપેક્ષાએ ધર્મ પણ કહીએ. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ચોત્રીશમા અધ્યયનમાં ત્રણ લેશ્યા કહી. છતાં લેશ્યા તે આશ્રવ છે, પણ નિર્જર હોય છે. તેથી ધર્મ કહ્યો છે. ૬ સંવર તે ધર્મ નહી. કર્મને સંવરે છે તે અપેક્ષાએ સંવરયાં કર્મ કહીએ. ૭ નિર્જર ધર્મ છે પણ કર્મ નહી. ૮ બંધ તે કર્મ છે પણ ધર્મ નહી. ૯ મોક્ષ તે ધર્મ છે પણ કર્મ નહી. એટલે પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ ચાર કર્મ છે. સંવર, નિર્જર ને મોક્ષ એ ત્રણ ધર્મ છે. ઇતિ ખારમો ધર્મકર્મદ્વાર સમાપ્તમ્.

હવે તેરમો આજ્ઞા અનાજ્ઞાદ્વાર કહે તે.

૧ જીવનું જીવપણું ચેતના જ્ઞાન રૂપ તે આજ્ઞામાં છે અને જીવ કેઈ આજ્ઞામાં છે? કેઈ આજ્ઞામાં નથી? ૨ અજીવનું અજીવપણું આજ્ઞામાં છે. બહાર નથી, અને અજીવ કેઈ રા ખવાની આજ્ઞા છે? ૩ પુન્યની કરણી આજ્ઞામાં છે? પુન્યના પરમાણુઆ તે આજ્ઞામાં છે પણ બહાર નથી. ૪ પાપની કરણી તે આજ્ઞા બહાર છે. પાપના પરમાણુઆ તે આજ્ઞામાં છે પણ બહાર નથી. ૫ આશ્રવની કરણી આજ્ઞામાં પણ છે અને આજ્ઞા બહાર પણ છે. ત્યાં મિથ્યાત્વ, અમત, કષાય, પ્રમાદ એ ચાર આજ્ઞામાં નહી. શુભ યોગ તે આજ્ઞામાં છે. અશુભ યોગ તે આજ્ઞા બહાર છે, અને આશ્રવના બાંધેલા પુદ્

ગળ આજ્ઞામાં છે, બહાર નથી. ૬ સંવર તે આજ્ઞામાં છે. ૭ નિર્જ્જરા તે આજ્ઞામાં છે. ૮ બંધની કરણી આજ્ઞામાં પણ છે અને આજ્ઞા બહાર પણ છે. બંધના પરમાણુઆ આજ્ઞામાં છે, બહાર નથી. ૯ મોક્ષ તે આજ્ઞામાં છે. વળી સંવરયા, નિર્જ્જરયા મૂક્યા પુદ્ગળ તે આજ્ઞામાં નથી. ઇતિ તેરમો આજ્ઞા અનાજ્ઞાદ્વાર સમાપ્તમ્.

દ્વે ચૌદમો નિત્યાનિત્યદ્વાર કહે છે.

જીવ અજીવ એ બેહુ દ્રવ્ય નિત્ય છે. બાકીના સાત પદાર્થ અનિત્ય છે. તથા જીવ દ્રવ્યે નિત્ય છે, ગુણ પર્યાએ અનિત્ય છે. જેમ નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય, દેવ, સુભગ, દુભગ, આઢ્ય, દરિદ્રિ, સધન, નિર્ધન, જ્ઞાની, અજ્ઞાની, એકેન્દ્રિય યાવત્ પંચેન્દ્રિય, ત્રસ, સ્થાવર વિગેરે સંસારી, સિદ્ધ ઇત્યાદિ અનેક અવસ્થા ધરે છે; પણ જીવનો અજીવ ન થાય. તે સો નાની મુદ્રિકાને દષ્ટાંતે. જેમ મુદ્રિકા ભાગીને કંદોરો વડચો, ત્યારે સોનાનો આકાર વિણુશો; પણ સોનાપણું ન વિણુશું. તેમ જીવની અવસ્થા ફરી, પણ જીવપણું ન વિણુશું. ઇહાં કેટલાએક એમ કહે છે કે, જે અશાશ્વતો વસ્તુ, જીવના પર્યાય તે જીવ નહીં. જે માટે શ્રી ભગવતિ સૂત્રના બીજા શતકના દશમા ઉદ્દેશમાં ધર્માસ્તિકાયાદિ પંચાસ્તિકાય નિત્ય શાશ્વતિ કહી. તે માટે શાશ્વતો તે જીવ. અશાશ્વતો તે જીવ નહીં. એમ કહે તે એક નયના માનનારા છે. તે બીજી નયને ઉત્થાપે છે. તે માટે મિથ્યાદષ્ટિ કહીએ. જે માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છત્રીશમાં અવ્યયનમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાર

એ ત્રણ અનાદિયા, અપર્યવસિયા, શાશ્વતા નિત્ય કહ્યા. તથા
 જીવ, પુદ્ગળ અને કાળ એ ત્રણના દ્રવ્ય શાશ્વતા અને પ
 ર્યાય અશાશ્વતા. જે માટે શ્રી ભગવતિ સૂત્રના નવમા શત
 કના તેત્રીશમા ઉદ્દેશામાં ભગવંતે જમણીને કહ્યું કે “સાસણ
 લોણ જમાલી, અસાસણ લોણ જમાલી, સાસણ જીવે જમાલી,
 અસાસણ જીવે જમાલી; એમ ચાર બોલ ઠરાવ્યા છે. તે લેખે
 જીવદ્રવ્ય નિત્ય છે, પર્યાયે અનિત્ય છે. ઇહાં પર્યાયને જીવ
 કહ્યો જણાય છે. તે માટે “અસાસણ જીવે” કહ્યો. તે ન્યાયે જે જેના
 દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય તેના જ કહીએ. તે ન્યાયે જીવને નિત્ય અ
 નિત્ય બેહુ કહીએ. એમ અજીવના ચાર તે નિત્ય. પુદ્ગળના
 દ્રવ્ય નિત્ય અનિત્ય ૨. પુન્ય એક જીવ આશ્રી એક, બંધ આ
 શ્રી અનિત્ય, સમુચ્ચય નિત્ય ૩. પાપ, આશ્રવ, બંધ એ ત્રણ
 પુન્યની પેઠે સર્વ જીવ આશ્રી નિત્ય, પુન્યના પરમાણુઆદિ
 નિત્ય છે અને ઉણા પ્રદેશના બીજ થાય. એમ કરવા આશ્રી
 અનિત્ય છે. ૫ સંવર મિથ્યાત્વીને ન ગણે તો અનિત્ય, સિ
 ઘ્ધને ન ગણે તો અનિત્ય. ગણે તો નિત્ય છે. નિર્જ્જરા એકે
 કરણી આશ્રી અનિત્ય. સમુચ્ચયે સમયે સમયે નિર્જ્જરા થાય
 છે, તે આશ્રી અનિત્ય. સર્વ જીવ આશ્રી નિત્ય છે. ૭ બંધ
 મોક્ષ પણ એમ જ.

હવે નિત્ય અનિત્યના ભાંગા કહે છે. અણાદ્ય એ અપ
 જવસિએ તે જેની આદિ પણ નહિ અને અંત પણ નહી ૧.
 અણાદ્ય એ સપજવસિએ તે જેની આદિ નહી પણ અંત છે
 ૨. સાદ્ય એ અપજવસિએ તે જેની આદિ છે પણ અંત નહી ૩.
 સાદ્ય એ સપજવસિએ તે જેની આદિ પણ છે અને અંત પણ

છે ૪. એ ચાર ભાંગા નવ પદાર્થ ઉપર કહે છે. જીવમાં ભાંગા ચાર—અણાદ્ય એ સપન્નવસિએ એ ભાંગો સર્વ જીવમાં જીવપણા આશ્રી લાભે. તથા સંસાર આશ્રી અભવિમાં લાભે ૧. અણાદ્ય એ સપન્નવસિએ તે સંસારી જીવમાં લાભે ૨. સાદ્ય એ અપન્નવસિએ તે સિદ્ધમાં લાભે ૩. સાદ્ય એ સપન્નવસિએ તે ચાર ગતિમાં લાભે ૪. અજીવમાં ભાંગા ચાર—અણાદ્ય એ અપન્નવસિએ તે ધર્માધર્મ, આકાશ છતાં આશ્રીકાળમાં, પુદ્ગળપણા આશ્રી પુદ્ગળમાં લાભે ૧. અણાદ્ય એ સપન્નવસિએ તે અતિત કાળમાં લાભે ૨. સાદ્ય એ અપન્નવસિએ તે અનાગત કાળમાં લાભે ૩. સાદ્ય એ સપન્નવસિએ તે પરમાણુઆ દ્વીપ દેશિયા યાવત્ અનંતપ્રદેશિયા તથા વદ્ પદ્મપણાદિ આશ્રી. પુદ્ગળમાં ઘડિ, સમય, આવણિકા, પ્રમુખ કાળમાં લાભે ૪. પુન્યમાં ત્રણ ભાંગા અણાદ્ય એ અપન્નવસિએ તે સંસારમાં સર્વ જીવ આશ્રી. પુન્યના ખાંધવાવાળા, ભોગવવાવાળા શાશ્વતા છે તે માટે. તથા પુન્યના ખંધ પણ શાશ્વતા છે ૧. અણાદ્ય એ સપન્નવસિએ તે ભવિજીવમાં પુન્યખંધ ઉદય આશ્રી ૨. ત્રીજો ભાંગો શૂન્ય છે ૩. સાદ્ય એ સપન્નવસિએ તે એક જીવને એક ખંધ આશ્રી તથા એક ખંધને પુન્યપણે રહેવા આશ્રી ૪. પાપ આશ્રવમાં ત્રણ ભાંગા પુન્યની પેઠે. સંવરમાં ચાર ભાંગા લાભે. અણાદ્ય એ અપન્નવસિએ તે સર્વ જીવ આશ્રી સંવરચા કરવા વાળા શાશ્વતા છે ૧. અણાદ્ય એ સપન્નવસિએ તે દ્રવ્યસંવર સંસારી જીવમાં લાભે, તે આશ્રી કાંઈક ભાસે છે ૨. સાદ્ય એ અપન્નવસિએ તે સમકિતાદિ આશ્રી. સમકિત તે સંવર છૂંટ્યાદિ નિશ્ચે સંવર, સિદ્ધમાં પણ ગણીએ. વ્યવહાર સંવર

ચારિત્રનું પાળવું તે નથી પણ ચારિત્રાવરણી કર્મનો ક્ષય થયો છે. તે માટે અકપાય, અવેદી, અલેશી, અભેગી ઇત્યાદિ ગુણ સિદ્ધમાં છે તે આશ્રી ૩. સાધ્યે સપજવસિયે તે સાધુપણું શ્રાવકપણું, સમકિત, વ્રત પચ્ચખખાણ દયાદિ પ્રણામ શુભ આશ્રી ૪. નિર્જરમાં ત્રણ ભાંગા લાભે. અણાધ્યે અપજવસિયે તે અભવ્યાદિકને, સમયે સમયે અકામ નિર્જરા થાય છે ૧. અણાધ્યે સપજવસિયે તે ભવિને અકામનિર્જરા ૨. ત્રીજે ભાંગો શૂન્ય છે ૩. સાધ્યે સપજવસિયે તે સમ્યક્દષ્ટિની સકામનિર્જરા ૪. બંધમાં ત્રણ ભાંગા-અણાધ્યે અપજવસિયે તે-ધણા જીવ આશ્રી તથા અભવ્યાદિ આશ્રી ૧. અણાધ્યે સપજવસિયે તે-ભવિને પરકર્મ આશ્રી ૨. ત્રીજે ભાંગો શૂન્ય છે ૩. સાધ્યે સપજવસિયે તે-સર્વ સંસારીને એક બંધ આશ્રી ૪. મોક્ષમાં ચાર ભાંગા-અણાધ્યે અપજવસિયે તે-ધણા જીવને સમયે સમયે કર્મ ત્રૂટે છે તે આશ્રી. તથા એકેક અભવ્યાદિ આશ્રી. તથા સર્વ સિદ્ધ આશ્રી ૧. અણાધ્યે સપજવસિયે તે ભવ્યમાં ૨. સાધ્યે અપજવસિયે તે સિદ્ધપણા આશ્રી ૩. સાધ્યે સપજવસિયે તે એકેક પ્રકૃતિ આશ્રી ૪. પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, નિર્જરા ને બંધ એ પાંચમાં ત્રણ ભાંગા. ઇતિ ચૌદમો નિત્યાનિત્યદ્વાર સમાપ્તમ્.

હેવે પંદરમો ગુણઠાણાદ્વાર કહે ઠે.

જીવમાં ચૌદ ગુણઠાણાં તથા સિદ્ધપણું હોય. અજીવ ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી છે, શરીર આશ્રી. પુન્યબંધ આશ્રી તે

મા ગુણુઠાણુ સુધી છે. ભોગવે ચૌદમા સુધી. પાપ પાંચમા સુધી છે. તથા છઠ્ઠાથી નવમા સુધી પણ બંધાય છે. ઉપરાંત મંધીને ન્યાયે જાણવું. તથા દશમે પણ ચૌદ પાપપ્રકૃતિ બાંધે. ઉપરાંત પાપનો બંધ નહી. વેદ ચૌદમા સુધી, આશ્રવ તેરમા સુધી. તેમાં મિથ્યાત્વ પહેલા અને ત્રીજા સુધી અને અપ્રત ચોથા સુધી. તથા એક ન્યાયે પાંચમા સુધી. પ્રમાદછઠ્ઠા સુધી છે. કષાય દશમા સુધી છે. અશુભ યોગ તેરમા સુધી છે. પ્રાણાતિપાતાદિ પાંચ ચોથા સુધી છે. સર્વથા પાંચમે, દેશ થકી છથી આગળ નહી; તથાપિ છઠ્ઠે ઉપયોગ વિના લાગે છે. તથા પ્રમાદવશે પણ લાગે છે. સાતમાથી તેદશમા સુધી અણુઉપયોગપણે કોઈ સમયે થવાની ભજના. ૧૧ મે, ૧૨ મે, ૧૩ મે, ૧૪ મે ન કરે, ને હોય તો દ્રવ્ય ભાવ છે. તેનું ફળ ન લાગે. તથા એક અપેક્ષાએ છઠ્ઠે ગુણુઠાણે નદી પ્રમુખ ઉતરતાં જે હિંસા થાય, તે દ્રવ્યહિંસા કહીએ. શ્રી અનુયોગ દ્વાર સૂત્રમાં “નવજ્જેયજ્ઞાવજ્ઞ” ઇતિ વચનાત્. જે હિંસા કરવા ઉપર ઉપયોગ નહિ, ટાળવાનો કામી છે પણ અસર તે મ્હોટું પાપ ટાળીને લગાડે છે. તે માટે ભાવહિંસા ન કહીએ. એમ અનેરી જગ્યાએ પણ સાધુનું કામ કરતાં જે હિંસા તે દ્રવ્યહિંસા તે કેમ? જે માટે શ્રી ઠાણુંગ સૂત્રના દશમા ઠાણામાં દશ શસ્ત્ર કહ્યાં છે. તેમાં નવ તો દ્રવ્યશસ્ત્ર કહ્યાં છે અને દશમું ભાવશસ્ત્ર કહ્યું છે. તે અપ્રતને શસ્ત્ર કહ્યું છે. તે અપ્રત સાધુને નહી. તે માટે દ્રવ્યાહિંસા છે, પણ ભાવહિંસા નહી. વળી એક અપેક્ષાએ જે જાણતો થકો નદી પ્રમુખની હિંસા કરે છે, તે ભાવહિંસા કહીએ; અને યત્નાએ ચાલતાં

ધર્મ્યાસમિતિએ અજાણપણે કીડિઆદિક ચંપાય, તેને ભગવંતે શ્રી ભગવતિ સૂત્રના ચૌદમા શતકના ત્રીજા ઉદ્દેશામાં તે આંતરામાં દ્રવ્યહિંસા કહી છે. તે વિના ઉપયોગે મરે છે. તે સાધુને મારવાના ભાવ નથી તે માટે દ્રવ્યહિંસા જ કહીએ. તથા એક નયમાં સરાગી જીવ દશમા ગુણુઠાણા સુધી સૂત્રથી વિપરીત આલે છે. કષાયનો ઉદય ન મટયો તે માટે ક્રોધ, મે, ૮ મે સમયે સમયે બાંધે છે. તે માટે ભાવહિંસાનો રહસ્ય દેખાય છે. ઉપરાંત નહી. જે માટે શ્રી ભગવતિ સૂત્રના અઠારમા શતકમાં અણુગાર ભાવિતઆત્મા ધર્મ્યાએ ચાલતાં પગ હેઠે કૂકડીનું બાળક મરે તો ધરિયાવહિ ક્રિયા લાગે. પાપ ન બાંધે. તે લેખે દશમા ગુણુઠાણા સુધી ભાવનો રહસ્ય દેખાય છે; અને કોઈ કહે છે કે, સમકિતદષ્ટિને ભાવહિંસા ન હોય. તે વાત મળતી જણાતી નથી. જે માટે ચોથે પાંચમે ગુણુઠાણે અનેક સંગ્રામ આરંભ વિષય કષાય સેવે છે. ત્યાં નિયમાએ પાપ બંધાય છે. તે માટે એ મૂઠ પુરૂષનું વચન પ્રતિભાસે છે. જે માટે પ્રાણાતિપાતાદિ પાંચમા ગુણુઠાણા સુધી નિયમા છે. દશમા સુધી પ્રતિભાસે છે. વળી પંચેન્દ્રિયનું વેદવું તો વિશેષ રૂપ પાંચમા સુધી છે અને અશુભ યોગ છઠ્ઠા સુધી છે. શુભયોગ તેરમા સુધી છે. ભંડોપગરણ સુચિકુસગની અચત્ના પાંચમા સુધી તથા છઠ્ઠા સુધી, તથા દશમા સુધી. લેવું, મૂકવું તેરમા સુધી છે. એમ તેરમા ગુણુઠાણા સુધી આશ્રવ છે. ચૌદમે નથી. કર્મ આવવા રૂપ આશ્રવ નહી. આગલ્યાંગ્રહ્યાં કર્મ ચૌદમાને પહેલે સમયે લાગે છે. તે માટે ચૌદમાને પહેલે સમયે શુકલલેશી લાભે.

ઇહાં કેટલાએક પોતે અજાણ થકા કદાગ્રહથી ગ્રસિત થ
 ઇને એમ કહે છે કે, ચૌદમું ગુણધર્મ અલેશી છે, તો લેશ્યા
 ક્યાંથી ? લેશ્યા તો જોગના પ્રણામ છે. જોગ વિના લેશ્યા ન
 હોય. તો ચૌદમું ગુણધર્મ અજોગી છે ત્યાં લેશ્યા ક્યાંથી ?
 તેને ઉત્તર કે, ચૌદમા ગુણધર્માનું નામ અલેશી ક્યાં કહ્યું છે ?
 અજોગી કહ્યું છે. તથા અલેશી કહે તો હરકત નહી. જે નિ
 પેધે અલ્પાર્યે. જેમ પાતળા પેટની ઉણોદરીને ન્યાયે. તથા
 છઠ્ઠો અચેતનો પરીસહ, તેમ અલ્પ માટે વિવક્ષા કરી નહી.
 પણ લેશ્યા છે. જેમ ઝાલર પ્રમુખ વાજિત્ર વગાડ્યા વિના
 શબ્દ ન હોય, પણ ઝાલરને ડંકો દીધા પછી રણુકાર શબ્દ
 રહે છે; તેમ જોગ રૂપ ડંકા તો દઈ ચૂક્યા પણ રણુકાર રહ્યો
 છે. તે માટે લેશ્યા ગણવી. શ્રી ભગવાત સૂત્રના છવીશમા
 શતકના પહેલા ઉદ્દેશામાં વેદનીકર્મના સંજોગીમાં બે ભાંગા
 કહ્યા. સલેશીમાં ત્રણ કહ્યા. ત્યાં ચોથો ભાંગો ન બંધી, ન
 બંધઈ, ન બંધીસઈ એ ભાંગો ચૌદમાને પહેલે સમયે લાભે છે.
 ઇહાં જોગમાં અને લેશ્યામાં ફેર કાઢ્યો છે. બીજા સર્વ સૂત્રમાં
 તો સંજોગી ને સલેશી સરખા કહ્યા છે. કોઈ દેકાણે ફેર ન
 કહ્યો. ઇહાં એક ફેર પડ્યો છે. તેથી અલ્પ માટે લેશ્યા ગણી
 નહી, અને બંધીને લેખે ચૌદમાને પહેલે સમયે લેશ્યા રૂપ
 આશ્રવ છે. કર્મ ગ્રહવા રૂપ નહી. શરીર ચૌદમા સુધી છે. શ્રી
 ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં શરીર ૫
 અવ્યખ્યાથી સિદ્ધ ગુણ કહ્યો. તે ન્યાયે અને ગ્રંથમાં ચૌદમે
 શરીર ન ગણ્યું તે અજોગીપણા માટે શરીરનો વ્યાપાર નહી.

હવે સંવર તે દ્રવ્ય આશ્રી તો પહેલે ગુણધર્મે પણ થાય

છે અને સમકિત વિના નિશ્ચે સંવર પાંચ માંહિલો તો સમ્ય
 ક્ષેષ્ટિને હોય છે. ત્યાં તેરમા સુધી તો દેશસંવર છે અને ચૌ
 દમે સર્વસંવર છે. જે માટે ચૌદમાનું નામ જૈલ કહેતાં પર્વ
 તની પેઠે અડોલ તે સર્વસંવરનો ધૃશ્વર છે. તે માટે પૂરો સં
 વર છે અને સિદ્ધમાં સંવર નહી. જે માટે શ્રી ભગવતિ સૂ
 ત્રના પહેલા શતકના બીજા ઉદ્દેશામાં “ફહ જ્ઞાવિણ વિનાણે
 પરજ્ઞવિણવિ તહજ્ઞય જ્ઞવિણ” કહ્યું. ચારિત્ર સંયમ તપ તે એ
 ભવે જ કહ્યો તે ન્યાયે. તથા જ્ઞાનને પણ અપજવસિચ્છે કહ્યું.
 ચારિત્રની સ્થિતિ પૂર્વકોડની કહી. તેના પર્યવ પણ ન કહ્યા.
 શ્રી ભગવતિ સૂત્રના બીજા શતકના પહેલા ઉદ્દેશામાં અંધને
 આધકારે તથા ચારિત્ર આત્માથી. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના બા
 રમા શતકના દશમા ઉદ્દેશામાં જ્ઞાન આત્માના ધણી અનંત
 ગુણા કહ્યા. તે માટે વ્યવહારસંવર ક્રિયા રૂપ તે કોઈ નહી
 અને નિશ્ચેસંવર સમકિતાદિ પાંચ છે. જે નિવૃત્તિભાવ સિ
 દ્ધમાં સર્વ હોય. પ્રવર્તનભાવ એકે ન હોય. યદ્યપિ સિદ્ધમાં
 સમપણું છે તથાપિ સામાયિક ચારિત્ર નહી. કર્મ વિના કોને
 રોકે ? ચારિત્રના ગુણુ તો રોકે નહી. જે સમકિત કહે પણ સ
 મકિત સંવર ન કહીએ. કર્મ સકષાયને અભાવે અપેક્ષાએ
 ગણીએ; પણ નિર્જર્જરા તે ચૌદમા સુધી છે. સિદ્ધમાં નિ
 ર્જર્જરા નહી. જે માટે કર્મ નહી. કર્મ વિના કોને નિર્જર્જરે ?
 વળી શ્રી ભગવતિ સૂત્રના અઠારમા શતકના ત્રીજા ઉદ્દેશામાં
 તથા પન્નવણા સૂત્રના પંદરમા પદમાં “ચરિમા નિજ્જારા પોગલા
 ચરિમે કમ્મં નિજ્જારે” ઇતિ વચનાત્. માણસ તે ચરિમ નિ
 ર્જર્જરા છે. પછી સિદ્ધમાં નિર્જર્જરા નહી, પણ નિર્જર્જરાનું

ફળ છે. કર્મક્ષય રૂપ બંધ તેરમા સુધી છે. બાંધ્યાં કર્મ ચૌદમે પણ છે. મોક્ષ તે સમયે સમયે કર્મથી સર્વ સંસારી જીવ છૂટે છે. તે માટે દેશથકી મોક્ષ સર્વ ગુણુઠાણે છે. સર્વથકી મોક્ષ તે ચૌદનાને છેલ્લે સમયે છે. સિદ્ધને મૂકાવવું તો નથી, મૂક્યાનું ફળ કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨, અનંતસુખ ૩, ક્ષાયક સમક્ષિત ૪, અક્ષય અજરામર ૫, અરૂપિ ૬, સર્વથી ઉંચ અગુરુ લઘુ ૭, અનંતઅકીરણવીર્ય ૮ એ આઠ કર્મ ક્ષયથી આઠ ગુણુ નિયન્યા તે લાભે છે. તથા સિદ્ધને જ મોક્ષ કહીએ.

હવે એક નયમાં સર્વ સંજોગી જીવમાં નવ પદાર્થ લાભે છે. ચૌદમે ગુણુઠાણે જીવ, સંવર, નિર્જર્જરા, મોક્ષ એ ચાર; બે ઉપચાર નયે પુન્ય પાપ પણ છે. સિદ્ધમાં એક જીવ પદાર્થ છે અને સંવર પણ કહીએ. નયે કરી મોક્ષ પણ કહીએ. બીજા છ પદાર્થ નથી. ઇતિ પંદરમો ગુણુઠાણાદ્વાર સમાપ્તમ્.

હવે સોલમો સમવતારદ્વાર કહે છે.

જીવ પદાર્થમાં કોણ કોણ સમાવે? સર્વ અનંતાનંત જીવના જીવ પદાર્થમાં સમવતરે. તથા બાર ઉપયોગ, ચાર બુદ્ધિ, ચાર ઉગ્રહાદિ, પાંચ ઉઠાણાદિ જીવના ગુણુમાં સમવતરે. ચોત્રીશ અતિશય, પાંત્રીશ પ્રકારની વાણી, એકશોને આઠ ગુણુ, જીવના પાંચશેને ત્રેશઠ ભેદ, ચોવીશ દેવ, જીવના ચૌદ ભેદ, ચૌદ ગુણુઠાણાં, ચોવીશ દંડક, ચાર ગતિ, પાંચ જાતિ, છકાય, પર્યાપ્ત, અપર્યાપ્ત, સૂક્ષ્મ, બાદર, ત્રસ, સ્થાવર ઇત્યાદિ તે જીવના દ્રવ્યમાં પર્યાયમાં એ સર્વ સમાવે. જીવ અજીવમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળ અને પુદ્ગળ એ પાંચ

દ્રવ્ય ધનોદધી આદિ ૪, ભુવન, પાતાળ, નરકાવાસા, દ્વીપ, સમુદ્ર, ધૃત્પદ્, વિસસા ૧, મિસસા ૨, પયોગસા, ૩, પરમાણુ યાવત્ અનંતપ્રદેશી એ કઠણ કાળા યાવત્ અનંતગુણ લૂખા, છાંયો, તડકો, અંધકાર, ઉદ્ધોત, પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, આઠ ફરસ, પાંચ સંઠાણ, છ સંઘયણ, છ સંઠાણ, પાંચ શરીર, ૪૨ ભાષા, ધૂળ, રાખ, ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ શબ્દ ઇત્યાદિ જીવમાં સમવતરે ૨. નવ પ્રકારનું પુન્ય, ચાર શુભકર્મ, બેતાળીશ પુન્ય પ્રકૃતિ ઇત્યાદિ પુન્યમાં સમવતરે ૩. અઠાર પાપ, આઠકર્મ, પાપની ૮૨ પ્રકૃતિ ઇત્યાદિ પાપમાં સમવતરે ૪. પાંચ મિથ્યાત્વ, બાર અવ્રત, પાંચ પ્રમાદ, પાંચ નિદ્રા, પાંચ ઇંદ્રિ, તેવીશ વિષય, પંદર યોગ, છ લેશ્યા, પચીશ કષાય, રાગ, દ્વેષ, મોહ, ત્રણ વેદ, ચાર સંજ્ઞા, ત્રણ અજ્ઞાન, ૮૨ નિવૃત્તિ, પપ કરણ, બે ધ્યાન, સાત ભય, આઠ મદ, ત્રીશ મહામોહની, વીશ અસમાધીનાં સ્થાનક, એકવીશ સખળા દોષ, પચીશ ક્રિયા, ઓગણત્રીશ પાપસૂત્ર, તેત્રીશ આશાતના, સાત સમુદ્ધાત, નવ અગુપ્તિ, તેર ક્રિયાનાં સ્થાનક, સત્તર અસંયમ, સત્તાવન હેતુ, બાવન અનાચીર્ણ, ૪૭ દોષ, અધર્મ, અવ્રત, અપચ્ચખખાણુ ઇત્યાદિ આશ્રવમાં સમવતરે ૫.

પાંચ સમકિત, બાર વ્રત, પંચ મહાવ્રત, શ્રાવકની અગીઆર પડિમા, ભિક્ષુની બાર પડિમા, દશ ચિત્તસમાધ, નવ વાડ, બાવીશ પરીસહ, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, સત્તર પ્રકારે સંયમ, અઠાર પ્રકારનું બ્રહ્મચર્ય, પચીશ ભાવના, સાધુના સત્તાવીશ ગુણ, બત્રીશ જ્ઞેગ સંગ્રહ, ઓગણપચાસ ભાં

ગા, દયા, સત્ય, શીળ, સંતોષ, ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા, અલોભી, અવેદી, અકપાયિ, અલેશી, અન્નેગી, અશરીરી, ધર્મ, વ્રત, નિયમ, પચ્ચખખાણુ, પાંચ ચારિત્ર, છ નિર્ગ્રંથ ઇત્યાદિ સંવરમાં સમવતરે ૬. ખાર ભેદે તપ, બાણુ પડિમા, એકાણુ વિનય, પાંચ સજ્જાય, બે ધ્યાન, નવ પ્રકારનો પ્રમુખનો ગણુવો, તપ, જપ, સૂત્ર વાંચવાં, ધર્મકથા કહેવી ઇત્યાદિ નિર્જ્જરામાં સમવતરે ૭. એકશે અડતાળીશ પ્રકૃતિની સ્થિતિ, અનંતીકર્મવર્ગણા એ બંધમાં સમવતરે ૮. જ્ઞાનાદિ મોક્ષમાર્ગ કર્મનો ક્ષય હોય તે મોક્ષમાં સમવતરે ૯.

હવે દશ દાન તે કોણમાં સમાવે ? એક દાન પુન્યમાં સમવતરે. એક પાપમાં સમવતરે. આઠ દાન પુન્ય પાપ બેહુમાં સમવતરે, સચિત્ત પાણી, જીવમાં મિશ્ર પાણી, સચિત્ત અચિત્ત બેહુમાં, સચિત્ત ચોની જીવ મિશ્ર બેય. એમ ત્રણ આહાર પણ ચોરાશી લાખ જીવાનેની તે બેયમાં. એક ક્રોડ સાડી સત્તાણુ લાખ કુળકોડિ જીવમાં, ધર્મપક્ષ સંવરમાં, અધર્મપક્ષ આશ્રવમાં, મિશ્રપક્ષ આશ્રવ સંવર બેહુમાં, વ્રતિ, સંયમિ, પચ્ચખખાણી, ધર્મજગરા, પંડિત, ધર્મવ્યવસાય તે સંવરમાં. અવ્રતિ, અસંયમી, અપચ્ચખખાણી, અધર્મ, બાળવ્યવસાય, ઉપક્રમ, કરણ, બાળમરણ એ આશ્રવમાં. વ્રતાવ્રતિ, સંયતા સંયતિ, પચ્ચખખાણાપચ્ચખખાણી, મિશ્રવ્યવસાય, મિશ્રઉપક્રમ, મિશ્ર કરણ, બાળપંડિત, ધર્મધર્મ, શ્રુતજગરાપણું, બાળપંડિત મરણ એ આશ્રવ સંવર બેહુમાં. શુભયોગ, શુભલેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભવીર્ય એ નિર્જ્જરાબંધ બેહુમાં છે. એમ બીજા પદાર્થ પણ યથાયોગ્ય ઠેકાણે સમવતરે. શ્રી ઠાણાંગ

સૂત્રના બીજા ઠાણમાં “જદ્ગ્ગીણં લોગે તં સત્ત્વં હપહોયારં પ
અત્તે તં જહા-જીવે ચેવ ૧, અજીવે ચેવ ૨,” તે ન્યાયે નવપ
દાર્થ પણ બેયમાં સમાવવા. તેનો વિસ્તાર જેમ જીવ અજી
વદ્વારમાં કહ્યો, જેટલા જેટલા જીવના નિજ ગુણ, તે જીવમાં
ધાલવા, જે જીવના નિજ ગુણ નાહ, હમણાં જીવ છે પણ અંતે
છોડી દેશે, તે અજીવમાં ધાલવા. સંવર, નિર્જર, મોક્ષ જી
વમાં પેઠા. પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ ચાર અજીવમાં
પેઠા. ત્યારે બેય દ્રવ્યમાં ઠરયા. ઇતિ સોળમે સમવતારદ્વાર.

હવે સત્તરમો પ્રકૃતિ અપ્રકૃતિદ્વાર કહે છે.

જીવ પ્રકૃતિ કે અપ્રકૃતિ ? ઉત્તર-જીવદ્રવ્ય પોતે તો અ
પ્રકૃતિ છે ને જીવના અશુભ ગુણ તે છવીશ પ્રકૃતિ છે. જી
વને ૧૪૮ પ્રકૃતિ છે ૧. અજીવમાં ચાર અપ્રકૃતિ, ને એક
પુ ગણમાં. કેઈક બંધપ્રકૃતિ છે. તેમાં ૧૪૮ પ્રકૃતિ છે, પણ
અજીવને કોઈ પ્રકૃતિ નહીં ૨. પુન્ય તે પ્રકૃતિ છે, અપ્રકૃતિ
નહીં. ભાવપુન્ય તે ભાવપ્રકૃતિ છે. દ્રવ્યપુન્ય તે દ્રવ્યપ્રકૃતિ
છે. પુન્યની બેતાળીશ પ્રકૃતિ છે ૩. એમ પાપ તે પ્રકૃતિ છે,
અપ્રકૃતિ નહીં. પાપની બ્યાશી પ્રકૃતિ છે ૪. આશ્રવ તે પ્ર
કૃતિ છે, અપ્રકૃતિ નહીં. આશ્રવની સત્તાવન પ્રકૃતિ છે તે
કેઈ ? પાંચ મિથ્યાત્વ, બાર અમત, પચીસ કષાય, પંદર
જેગ, એમ સર્વે થઈ ૫૭ પ્રકૃતિ થઈ ૫. સંવર તે અપ્રકૃતિ
છે, પ્રકૃતિ નહીં; પણ સત્તાવન પ્રકૃતિને સંવરી છે ૬. નિર્જર
તે અપ્રકૃતિ છે, પ્રકૃતિ નહીં પણ તે એકશો બાવીશ પ્રકૃતિ
નિર્જરે છે ૭. બંધ તે પ્રકૃતિ છે અપ્રકૃતિ નહીં. એકશોવીશ

પ્રકૃતિને બાંધે છે ૮. મોક્ષ તે અપ્રકૃતિ છે, પ્રકૃતિ નહીં; પણ
૧૪૮ પ્રકૃતિથી છૂટવું ૯. ઇતિ સત્તરમો પ્રકૃતિ અપ્રકૃતિદ્વાર.

હવે અઢારમો જાવદ્વાર કહે છે.

જીવદ્રવ્ય તો પ્રણામિક ભાવમાં છે. જીવના ગુણ પર્યાય
તે ઉદય ૧, ઉપશમ ૨, ક્ષાયક ૩, ક્ષયોપશમ ૪, પ્રણામિક
૫ ભાવમાં છે. ત્યાં અશુદ્ધ ગુણ વેદ, કષાય, લેશ્યા, મિથ્યા
ત્વાદિ, તે ઉદયભાવમાં છે. શુદ્ધ ગુણ તે ઉપશમાદિ ત્રણ ભા
વમાં છે. ત્યાં ઉપશમ સમકિત, ઉપશમ ચારિત્ર તે ઉપશમિક
ભાંખવું, સાંભળવું, પાંચ ઈંદ્રિ, ત્રણ વીર્ય, પાંચ લઙ્ઘિ ઇ
ત્યાદિ ક્ષયોપશમિક ભાવમાં છે. ભવ્યપણું અભવ્યપણું એ
અનાદિ પ્રણામિકભાવમાં છે, સિદ્ધપણું સાદિપ્રણામિક ભા
વમાં છે. ઇહાં કોઈ પૂછે છે કે, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ એ ઉદય
ભાવમાં પણ કહ્યા અને ક્ષયોપશમિકભાવમાં પણ કહ્યા ?
તેનો ઉત્તર—જે અજ્ઞાનપણા રૂપ અજ્ઞાન, તે જ્ઞાનાવરણી ક
ર્મનો ઉદય છે તેને ઉદયે જીવને કોઈ વસ્તુની ખબર પડતી
નથી, અને જે વિપરીત જાણવા રૂપ અજ્ઞાન છે, તે જ્ઞાનાવ
રણી કર્મનો ક્ષયોપશમ છે. કર્મ ત્રૂટવાથી જાણપણું આવ્યું
છે. એમ મિથ્યાત્વમોહનીનો ઉદય પણ મિથ્યાત્વ સહિત
છે. તે અશુદ્ધપણા માટે અજ્ઞાન કહ્યું છે, પણ જ્ઞાન જીવનું
લક્ષણ છે. એમ મિથ્યાત્વમોહનીનો ઉદય તે તો ઉદયભા
વમાં છે અને જે વિપરીત સદ્દહણા રૂપ વિપરીત મિથ્યાત્વ
તે તો મોહની પતળી આવી છે. તે સદ્દહવું તે જીવનો ગુણ
છે. તે મિથ્યાદષ્ટિ કહીએ. તે ક્ષયોપશમભાવમાં છે. એટલે

જીવ તે પાંચ ભાવમાં ઠર્યો; પણ મુખ્ય ત્રયમાં જીવદ્રવ્ય પ્રણામિકભાવમાં છે ૧.

અજીવમાં ધર્માધર્મા, આકાશ, કાળ એ ચાર અનાદિ પ્રણામિક ભાવમાં છે, અને પુદ્ગળ પોતે તો પુદ્ગળપણા આશ્રી અનાદિપ્રણામિક ભાવમાં છે. વળી એની અવસ્થા પ્રમાણુપણું ઇત્યાદિ સર્વ સાદિપ્રણામિક ભાવમાં છે. તથા પુદ્ગળના અનંતપ્રદેશિયા ખંધ કર્મપણે પ્રણમ્યા તે ઉદય ભાવમાં છે. વળી ઉપચારે કરી ઉપશમાવ્યા પુદ્ગળ ક્ષય કર્યા, પુદ્ગળ ક્ષયોપશમાવ્યા ઇત્યાદિ. તે ન્યાયે ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયકભાવમાં પણ છે ૨.

પુન્ય તે જીવ ઉદય, અજીવ ઉદય નિપન્યા. ઉદયભાવમાં ને સાદિ પ્રણામિકભાવમાં ૩. એમ પાપ પણ જીવ ઉદય, અજીવ ઉદય નિપન્યા ઉદયને સાદિ પ્રણામિકભાવમાં છે ૪. આશ્રવમાં પણ એમ જ પ. સંવર તે ઉપશમિક, ક્ષાયક, ક્ષયોપશમભાવમાં છે. પ્રણામિકભાવ તો સઘળે ફેલાઈ રહ્યો છે. તે માટે તે પણ લાભે ૬. નિર્જ્જરા તે એમ જ ત્રણ ભાવમાં. ઉપશમભાવમાં નિર્જ્જરા નહી. કર્મ ઢાંક્યાં પડ્યાં છે તે માટે ૭. બીજા તે પુન્યની પેઠે ૮. મોક્ષ તે સંવરની પેઠે ૯. વળી એક અપેક્ષાએ ક્ષાયકભાવમાં જ છે. એ તો પાંચ ભાવમાં નવ પદાર્થ કહ્યા. હવે નવ પદાર્થમાં પાંચ ભાવ એ જ રીતે કહે છે. જીવમાં પાંચ ભાવ, અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવને ખંધ. એ પાંચમાં બે બે ભાવ છે. સંવરમાં ચાર ભાવ. નિર્જ્જરામાં ત્રણ અને મોક્ષમાં એક. ઇતિ અઢારમો ભાવદ્વાર.

હવે નગણીશમો દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયદ્વાર કહે છે.

જીવનો દ્રવ્ય તે જીવ અસંખ્યાત પ્રદેશી છે. ગુણ તે જ્ઞાન દર્શનનો. તદ્રૂપ અનાદિયા ગુણ. ચારિત્ર તપસ્યાદિ ગુણ. ક પાયાદિ અશુદ્ધ ગુણ. વીર્યને ઉપયોગ, તદ્ગુણ પર્યાયના બે ભેદ-એક દ્રવ્યપર્યાય, બીજો ગુણપર્યાય. દ્રવ્યપર્યાય તે નરકાદિ ક. ગુણપર્યાય તે મતિ શ્રુતાદિક. એ જીવના દ્રવ્યપર્યાય કહ્યા.

અજીવના દ્રવ્ય તો પાંચ ધર્માદિક. ગુણ જડ લક્ષણ, પર્યાય તે પલટવા રૂપ પરમાણુઆદિક. ધર્માસ્તિનો દ્રવ્ય તે ધર્મદ્રવ્ય. ગુણ ચલણ. પર્યાય અનંતા. જીવને અનંતા પુદ્ગળને ચલાવવાની શક્તિ, તે માટે અનંતા પર્યાય. એમ અધર્મનો દ્રવ્ય તો એક અસંખ્યાત પ્રદેશી. ગુણ સ્થિર. પર્યાય અનંતા જીવ પુદ્ગળને સ્થિર રાખવાની શક્તિ, આકાશનો દ્રવ્ય તો એક અનંત પ્રદેશી. ગુણ વિકાશ. પર્યાય અનંતા. દ્રવ્યને જગ્યા આપવાની શક્તિ. કાળનો દ્રવ્ય તો એક સમય, ગુણ વર્તના રૂપ. પર્યાય અનંતા જીવને પુદ્ગળ ઉપર વર્તે. નવી નવી અવસ્થા કરે છે. તે માટે એક સમયના અનંતા પર્યાય. પુદ્ગળનો દ્રવ્ય તે પુદ્ગળ પરમાણુ યાવત્ અનંત પ્રદેશી. ગુણ ગ્રહણ લક્ષણ. પર્યાય તે એક. ગુણ તે કાળો. યાવત્ અનંત ગુણ કાળો. એમ યાવત્ લૂખો ૨.

પુન્યનો દ્રવ્ય તે પુન્ય શુભકૃત રૂપ. ગુણ તે જીવને સુખદાતા. પર્યાય અનંતા. ચારિત્રમોહનીના વિકારથી ઉપન્યા સંકલિષ્ટ વિશુદ્ધ સ્થાનક તથા અનંતા પરમાણુઆના વર્ણાદિક તથા અનંતા જીવોપે છે. એમ પાપનો દ્રવ્ય તે પાપ, ગુણ જીવને દુઃખદાતા, પર્યાય અનંતા વર્ણાદિક. આશ્રવનો

દ્રવ્ય તે આશ્રવ મિથ્યાત્વાદિક. ગુણ નવાં કર્મ ગ્રહવાને. જીવને મેલો કરવાનો. તથા ઉજ્જવળ પણ કરે. પર્યાય અનંતા. કર્મ આયા. લેશ્યાના, યોગના, કષાયના પ્રણામ. મિથ્યાત્વનો દ્રવ્ય તે મિથ્યાત્વ. ગુણ વિપરીત સદ્દહણા. પર્યાય અનંતા. મિથ્યાત્વમોહનીના પર્યાય. ઇત્યાદિ સર્વના કહેવા.

સંવરનો દ્રવ્ય તે સંવર સમક્રિતાદિ. ગુણ કર્મરોકવાનો, પર્યાય અનંતા કર્મવર્ગણાદિ તે. સમક્રિતનો દ્રવ્ય તે સમક્રિત, ગુણ સદ્દહણા, પર્યાય અનંતી વસ્તુ તે સદ્દહે, ઇત્યાદિ સર્વના કહેવા. નિર્જ્જરાનો દ્રવ્ય તે નિર્જ્જરા, ગુણ કર્મ તોડવાનો, પર્યાય અનંતા, કર્મ દ્રવ્યવર્ગણા ત્રૂટી તે. બંધનો દ્રવ્ય તે બંધ. ગુણ તે જીવને બાંધવાનો. પર્યાય અનંતા, કર્મ દ્રવ્ય વર્ગણા બાંધી તે. મોક્ષનો દ્રવ્ય તે મોક્ષ, ગુણ તે જીવને મૂકાવવાનો. પર્યાય અનંતા. કર્મ ત્રૂટયાં. અનંતા ગુણ પ્રગટયા. તે માટે અનંતા પર્યાય. જ્ઞાનનો દ્રવ્ય તે જ્ઞાન. ગુણ તે જાણપણું, પર્યાય તે અનંત દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયને જાણે તે માટે અનંતા પર્યાય. દર્શનનો દ્રવ્ય તે દર્શન, ગુણ સદ્દહણું, પર્યાય તે અનંત દ્રવ્ય પર્યાય સદ્દહે. આરિત્રનો દ્રવ્ય તે આરિત્ર. ગુણ તે કર્મ તોડવાનો, તથા આરંભ પરિગ્રહ મમતા ઘટવાનો. પર્યાય તે અનંત દ્રવ્યનો મમત્વભાવ ઘટયો. અનંત કર્મ રોકે. તપનો દ્રવ્ય તે તપ. ગુણ તે પૂર્વ કર્મ ખપાવવાનો. ખાવાદિ મમતા મટાડવાનો. પર્યાય તે અનંત વસ્તુની મમતા મટી. અનંતાં કર્મ ટૂંક્યાં. અનંતા પર્યાય. ઇતિ ઓગણીશમો દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયદ્વાર સમાપ્તમ્.

હવે વીશમો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, જાવ, ગુણદ્વાર કહે છે.

જીવ દ્રવ્યથી અનંતા ૧, ક્ષેત્રથી સર્વ લોકમાં ૨, કાળથી આદિ અંત રહિત ૩, ભાવથી વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરસ સહિત ૪, ગુણથી ચેતના ૫. અજીવ દ્રવ્યથી અનંતા ૧, ક્ષેત્રથી લોક કાલોકમાં ૨, કાળથી નિત્ય ૩, ભાવથી વર્ણાદિ સાહિત પણ છે અને રહિત પણ છે ૪, ગુણથી જડ લક્ષણ ૫, એમ ધર્માદિ પાંચ દ્રવ્યના પાંચ બોલ પૂર્વની પેઠે. પુન્ય દ્રવ્યથી અનંતા જે વારે છે તે માટે અનંતા તથા અનંતપ્રદેશિક છે ૧, ક્ષેત્રથી સર્વ લોકમાં ૨, કાળથી નિત્ય ૩, ભાવથી શુભ વર્ણાદિ સોળ બોલ સાહિત ૪, ગુણ સુખદાતા ૫, પાપ આશ્રવ પણ એમ જ ૫, સંવર દ્રવ્યથી સમ્યક્દષ્ટિ આશ્રી અસંખ્યાતા, સિદ્ધ આશ્રી. તથા સર્વ જીવ આશ્રી અનંતા ૧, ક્ષેત્રથી સર્વ લોકમાં ૨, કાળથી નિત્ય ૩, ભાવથી અરૂપિ ૪, ગુણ કર્મ રોકવાનો ૫, એમ નિર્જર્જરા દ્રવ્ય અનંત શેષ તેમ જ બંધ પુન્યની પેઠે. મોક્ષ તે નિર્જર્જરાની પેઠે ૯. એ તો સર્વ દ્રવ્ય આશ્રી કહ્યું.

હવે એક દ્રવ્ય આશ્રી કહે છે. જીવ દ્રવ્યથી એક ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશાવગાહી, ઉત્કૃષ્ટો સર્વ લોકાવગાહી ૨, કાળથી નિત્ય ૩, ભાવથી અરૂપિ ૪, ગુણ ચેતના ૫, એમ અજીવના ચાર દ્રવ્ય પૂર્વની પેઠે કહેવા. એક પુદ્ગળ આશ્રી દ્રવ્યથી એક ૧, ક્ષેત્રથી જઘન્ય એક પ્રદેશાવગાહ, ઉત્કૃષ્ટો સર્વ લોક વ્યાપી ૨, કાળથી જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટિ અસંખ્યાતા કાળની સ્થિતિ ૩, ભાવથી અનંતવર્ણાદિ સહિત ૪, ગુણથી ગ્રહણ ૫, પુન્ય દ્રવ્યથી એક પ્રકૃત ૧, ક્ષેત્રથી

અસંખ્ય પ્રદેશાવગાહી ૨, કાળથી જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ વીશ કોડાકોડિ સાગર ૩, ભાવથી રૂપિ શુભ વર્ણાદિ સહિત ૪, ગુણ મીઠો ૫, પાપ દ્રવ્યથી એક પ્રકૃત ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશાવગાહી ૨, કાળથી જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ શિત્તેર કોડાકોડ સાગર ૩, ભાવથી અશુભવર્ણાદિ સહિત ૪, ગુણ કટુક ૫. આશ્રવ દ્રવ્યથી એક પ્રકૃત ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશી ૨, કાળથી શિત્તેર કોડાકોડ સાગર ૩, ભાવથી શુભાશુભવર્ણાદિ ૪, ગુણ કર્મ ગ્રહવાનો ૫. સંવરદ્રવ્યથી એક પ્રકૃત ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશ ૨, કાળથી જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ અનાદિ અનંત ૩, ભાવથી અરૂપિ ૪, ગુણ કર્મ રોકવાનો ૫. નિર્જ્જરા દ્રવ્યથી એક પ્રકૃત ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશ ૨, કાળથી જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ અનાદિ તથા એક પ્રકૃતિ આશ્રી સાત હજાર વર્ષે ઉણી શિત્તેર કોડાકોડિ સાગર ૩, ભાવથી અરૂપિ ૪, ગુણ કર્મ તોડવાનો ૫. બંધ દ્રવ્યથી એક પ્રકૃત ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશ ૨, કાળથી નવા બંધ આશ્રી શિત્તેર કોડાકોડિ સાગર ૩, ભાવથી શુભાશુભ વર્ણાદિ સહિત ૪, ગુણ જીવને મોક્ષ જતાં રોકે ૫. મોક્ષ દ્રવ્યથી એક પ્રકૃત ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય ૨, કાળથી એક સમય ૩, ભાવથી અરૂપિ ૪, ગુણ કર્મથી મૂકાવું ૫.

એ તો મુખ્ય નયમાં કહ્યું, અને ઉપચારિક નયમાં પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધ એ ચાર જીવના પ્રણામ ગણે તો દ્રવ્યથી અનંત ૧, ક્ષેત્રથી સર્વ લોકમાં ૨, કાળથી અનાદિ અનંત તથા અનાદિસાંત ૩, ભાવથી અરૂપિ ૪, ગુણથી તેમ જ ૫. તથા પુન્ય પાપનો બંધ પ્રણામ આંતરે પણ ગણીએ

તો બહુજતાથી જાણવો. તથા એકેક પ્રકૃતિનો બંધ કાળથી અનાદિ અનંત, અનાદિ સાંત, સાદિ સાંત એ ભાંગો લાભે. વળી સંવર, નિર્જ્જરા, મોક્ષના દ્રવ્ય અનંતા ૧, ક્ષેત્રથી સર્વ લોક ૨, કાળથી સંખ્યાતા કાળ સુધી બીજા પરિણામે ન પ્રણમે તેટલો કાળ ૩, ભાવથી શુભાશુભ વર્ણાદિ સહિત ૪, ગુણ ગ્રહણ. ગળે, મળે, વિખરાઈ જાય ૫. તથા સિદ્ધને મોક્ષ ગણીએ તો દ્રવ્યથી અનંતા ૧, ક્ષેત્રથી પિસ્તાળીશ લાખ જોજન પ્રમાણે, લોકને મસ્તકે સિદ્ધસિલા છે. તે ઉપર એક જોજનના ચોવીશમા ભાગમાં સિદ્ધની અવગાહના છે ૨, કાળથી અનાદિ અનંત ૩, ભાવથી અરૂપિ ૪, ગુણ કેવળજ્ઞાનાદિક ૫. એક સિદ્ધ આશ્રીદ્રવ્યથી એક ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશાવ ગ્રાહ્યા, ત્રણશે તેત્રીશ ધનુષ ખત્રીશ આંગુળ પ્રમાણે અવગાહના ૨, કાળથી સાદિ અનંત ૩, ભાવથી ગુણથી તેમ જ ૪, ૫. પુન્ય પાપાદિ સાત પદાર્થવાળા જીવને ગણીએ તો પુન્ય દ્રવ્યાદિ સાતના દ્રવ્ય અનંતા ૧, ક્ષેત્રથી સર્વ લોક ૨, કાળથી અનાદિ અનંત, કાળથી પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધના પરમાણુઆ સાદિ સાંત છે ૩, ભાવથી અરૂપિ ૪, ગુણ જાણપણું ૫. એક જીવ આશ્રીદ્રવ્ય ૧, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશ. ઉત્કૃષ્ટ પાપનો બંધ અનાદિના સર્વ લોક ૨, કાળથી પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધ. નિર્જ્જરાનો અનાદિ અનંત અનાદિ સાંત. એક પ્રકૃતિ આશ્રી સાદિ સાંત, ને સંવર, નિર્જ્જરા મોક્ષ એમ જ. વળી સિદ્ધમાં ઘાલે તો અનાદિ અનંત ભાવથી અરૂપિ, ગુણ ચેતના. ઇત્યાદિ અનેક નય છે. ઇતિ વીશમો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, ગુણદ્વાર સમાપ્ત.

હવે એકવીશમો નુત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવદ્વાર કહે છે.

ઉત્પાદ તે નવ પદાર્થ નવા ઉપજે નહી. છતાં વિણસે પણ નહી. ધ્રુવ શાશ્વતા છે, પણ પરિણામ વીશ પ્રણમે તે આશ્રી કહે છે. જીવનો ઉત્પાદ તે નવી ગત્યાદિકને વિષે ઉપજે નવા ગુણધર્મે ચઢવું, નવા ભાવનું આદરવું ૧, વ્યય તે આગલી ગત્યાદિકનું છાંડવું ૨, ધ્રુવ તે તે જ સ્થાનકે રહેવું ૩, તથા જીવ દ્રવ્ય શાશ્વતો છે, ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળનો ઉત્પાદ તે જીવ પુદ્ગળને આપણે વશ્ય કરવો ૧, વ્યય તે પારકે વશ પડવું ૨, જેમ જીવ પુદ્ગળ સ્થિર રહે, તે ધર્મો સ્થિતનો વ્યય. ચાલે તે અધર્મોસ્થિતનો વ્યય. ધર્મનો ઉત્પાદ ઇત્યાદિ. ધ્રુવ તે ચાર શાશ્વતા છે ને પુદ્ગળનો ઉત્પાદ તે નવા ખંધનું થવું, વ્યય તે વિખરવું, ધ્રુવ તે શાશ્વતો ૨, પુન્યનો ઉત્પાદ તે નવા શુભ પ્રણામનું ઉપજવું, નવા પ્રમાણને પુન્યપણે ઉપજવું, વ્યય તે વિશુદ્ધ ભાવથી પડવું, તથા પુન્યનું ખપાવવું, ધ્રુવ તે પુન્યપણે રહેવું. તથા ધણા જીવોની અપેક્ષાએ, ધણા પુદ્ગળના અપેક્ષાએ શાશ્વતું છે ૩, એમ પાપનો ઉત્પાદ તે અશુદ્ધ પ્રણામનું ઉપજવું તથા પરમાણુ પુદ્ગળ પાપપણે પ્રણમાવવું. વ્યય તે વિશુદ્ધ ભાવનું આદરવું. પાપ પ્રમાણનું છાંડવું, ધ્રુવ તે શાશ્વતો ૪, આશ્રવનો ઉત્પાદ તે નવા પરમાણુઆ, મિથ્યાત્વાદિપણે પ્રણમાવ્યા તથા યોગ વ્યાપાર પ્રવર્ત્યાવ્યા તે વ્યય. તે પૂર્વ સંચિત મિથ્યાત્વાદિ ખપાવ્યાં. તથા અશુભ ભાવ રોક્યા. ધ્રુવ તે શાશ્વતો ૫, સંવરનો ઉત્પાદ તે સમક્રિતાદિ નિવૃત્તિભાવ આદર્યો, વ્યય તે આશ્રવમાં પ્રવર્તવું તથા કાળનું કહેવું. ધ્રુવ તે શાશ્વતો ક્ષાયક

સમક્રિતાદિક તથા જોડલી વેળા રહે તથા ધણા જીવ આશ્રી
 ૬, નિર્જર્જરાનો ઉત્પાદ તે તપ કરવો, વ્યય તે પારવો, તથા
 નવાનું બાંધવું, તથા મુક્તિ જવું. ધ્રુવ તેમ જ ૭, બંધનો
 ઉત્પાદ તે શુભાશુભ યોગાદિ સેવવે પરમાણુઆ ગ્રહી કર્મપણે
 પ્રણમાવે. વ્યય તે કર્મ બાંધ્યાનું નિર્જર્જરવું તથા છૂટવું. ધ્રુવ
 તે શાશ્વતો ૮, મોક્ષનો ઉત્પાદ તે કર્મનો ક્ષય, વ્યય તે કર્મ
 તથા જ્ઞાનાદિ નાસે. ધ્રુવ તે શાશ્વતો. સિદ્ધતા પર્યાયનો અપે
 ક્ષાએ ઉત્પાદ વ્યય છે. આપણા પર્યાયની ઉત્પાદ વ્યય નથી.
 એમ સઘળે જે જે નવા ભાવ ઉપજે, તે ઉત્પાદ. આગળ્યા ત
 જે તે વ્યય. એમના એમ રહે તે ધ્રુવ. તથા બીજી નયમાં જ્ઞા
 નનો ઉત્પાદ તે જ્ઞાન વ્યય તે અજ્ઞાન. ધ્રુવ તે આપણે ભાવે
 શાશ્વતો ઇત્યાદિ ૯. ઇતિ એકવીશમો ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવદ્વાર.

હવે બાવીશમો તલાવ દૃષ્ટાંતદ્વાર કહે છે.

જીવ ૩૫ તલાવ છે ૧, અજીવ ૩૫ પાણી ૨, આશ્રવ ૩૫
 ઘડનાળાં ૩, તેમાં સાડ પાણી આવે તે પુન્ય ૪, ખરાબ પા
 ણી આવે તે પાપ ૫, તે પાણી અને તળાવ એકમેક હોય તે
 બંધ ૬, આવતાં ઘડનાળાં રોક્યાં તે સંવર ૭, અરહટ્ટાદિકે આ
 ગહું પાણી કાઢે તે નિર્જર્જરા ૮, સર્વ તળાવ ખાલી થાય તે
 મોક્ષ ૯. એ દૃષ્ટાંત કહ્યું.

હવે ભાવદ્વારની મેળવણી કહે છે. જેમકે ઇંદ્રપુરુષનું ચિં
 તામણિ રત્ન તળાવમાં પ્રમાદને વશે પડ્યું હોય, તે ઘડના
 ળાં રોક્યાં વિના પાણી કાઢે તો તળાવ ખાલી ન થાય અને
 રત્ન હાથ ન આવે; તેમ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન ૩૫ ૨

ત્ત જીવ રૂપ તળાવને વિષે છે, તે કર્મ રૂપ પાણીથી ઢાંકેલું પડયું છે. તે મિથ્યાત્વાદિ આશ્રવ રોક્યા વિના અકામનિર્જ્જરા, બાળ તપસ્યાદિકે કર્મની નિર્જ્જરા કરે. કર્મ રૂપ પાણી કાઢે પણ જીવ રૂપ તળાવ ખાલી ન થાય. જેમ કોઈ ચતુર પુરૂષને પહેલેથી ઘડનાળાં રોકીને પછીથી અરહટ્ટાદિકે કરીને પાણી કાઢીને તળાવ ખાલી થાય અને ચિંતામણિ રત્ન પોતાને હાથ આ વે; તેમ જીવ રૂપ તળાવને વિષે સમક્રિતાદિકે આશ્રવ રૂપ ઘડનાળાં રોકીને પછીથી તપસ્યાદિકે કરી કર્મ રૂપ પાણી કાઢે તો તેથી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન રૂપી ચિંતામણિ રત્ન હાથમાં આવે, અને મુક્તિ હોય છે. ઇતિ બાવીશમો તળાવદષ્ટાંતદ્વાર.

હવે તેવીશમો નવપદાર્થમાં જોગા જૂદાનો દ્વાર કહેઠે.

વ્યવહાર નયમાં નવ પદાર્થ ભેગા છે અને નિશ્ચે નયે આપ આપણે સ્વભાવ લીધાં રહે છે. ત્યાં પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધ અજીવ એ પાંચ ભેગા છે. જીવ, સંવર, નિર્જ્જરા, મોક્ષ એ ચાર ભેગા છે. હવે જીવ તે ભાજન છે. તેમાં કાયા તે અજીવ છે. પુન્ય પણ કરે ભોગવે છે. આશ્રવથી કર્મ આવે છે. સંવરે કરીને રોકે પણ છે. નિર્જ્જરા કર્મને તોડે પણ છે. નવાં બાંધે પણ છે. જૂનાં ત્રૂટે પણ છે. તેથી જીવમાં નવ વાનાં પામે છે. અજીવ ધર્માધર્મ, આકાશ, કાળ એ પોતે અજીવ પદાર્થ છે. બાકી સર્વ એમાં રહ્યા છે, પણ તેના ગુણ નહીં તે માટે જૂદા છે. પુદ્ગળ પોતે અજીવ છે. જીવને લાગ્યા છે. જીવને સુખ દુઃખદાઈ છે. કર્મપણે પ્રણમ્યા, તે શુભાશુભ પણ છે. કર્મને આણે પણ છે, બાંધે પણ છે, પુદ્ગળને સંવરે પણ

છે, નિર્જરે પણ છે, ખપાવે પણ છે. તેથી અજીવમાં પાંચ પદાર્થ પોતાના સુદ્ધાં લાભે. પુન્ય કરે તે જીવ છે, પુન્ય પોતે અજીવ છે. શુભપણે પ્રણમ્યા તેથી પુન્ય છે. પુન્ય બાંધે તે સમયે પાપ પણ બાંધે છે. કર્મ પણ આવે છે. સંવરે, નિર્જરે, બાંધે, ખપાવે પણ છે. એમ પાપાદિ સર્વ જાણવા.

હવે મિથ્યાત્વાદિ અશુભ આશ્રવ, તે પાપની કરણી કરતાં તે કરણીથી આશ્રવ, પાપ, બંધ એ ત્રણ નિપજે છે. શુભયોગાદિ પુન્યની કરણી કરતાં તે કરણીથી પુન્ય નિપજે. શુભ કર્મ પણ આવે છે. બાંધે પણ છે, આગલ્યાં નિર્જરે પણ છે. એમ પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધ ને નિર્જરા નિપજે. સમક્રિતાદિ સંવરની કરણી નિવૃત્તિભાવથી આવતાં કર્મ રોકે છે. એક સંવર નિપજે છે. તથા અપેક્ષાએ પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, બંધની નિર્જરા કરે. જે માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના યોગણત્રીશમાં અધ્યયનમાં કોહ વિજણં સંતિ જણયદ્, કોહ વેયણિઙ્ગં કમ્મં ન વંધદ્, પુવ્વં વંધં ચ નિઙ્ગરેદ્. ઇતિ વચનાત્. એનો પરમાર્થ જે કોય જીત્યો, ત્યાં સંવરથી રોક્યા અને ક્ષમા કરતાં શુભ મનાદિ યોગ પ્રવર્ત્યાવ્યા. અરે જીવ ! ત્હારાં સંચ્યાં કર્મ છે, તો તું સમભાવે ખમ. ઇત્યાદિ યોગ વર્ત્યા. તેથી આગલ્યાં કર્મની નિર્જરા હોય અને નવાં શુભ આવ્યાં, બાંધ્યાં પુન્ય પણ નિપજે. જે માટે શ્રી સંથારાપયનામાં આશ્રવ, સંવર, નિર્જરા એ ત્રણ ભેગા હોય તે તીર્થ કહીએ. તે માટે સંથારાદિ કરતાં જે યોગ રોકે, તેથી ખાવાદિ કનાં કર્મ પણ રોકે. નવાં શુભકર્મ આવે, પણ તેથી દેવગતિ તથા તીર્થકરાદિ પ્રકૃતિનો બંધ પણ હોય છે. આગલાં અશુ

ભકર્મ ખપાવે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં જ્ઞાત પચ્ચલ્લાણેણં, અણેગાયં જ્ઞવ સહસ્સાદં નિરં જ્ઞદ્. ઇતિ વચનાત્. જે માટે સંવરની કરણી કરતાં પાપ ટાળી છ પદાર્થ નિપજે અને તે સમયે કપાયાદિથી પાપ પણ છે. પરંતુ સંવરની કરણીથી એક આવતાં કર્મ જ રોકે છે. આ ગણાં જે ત્રૂટે છે તે નિર્જર્જરાથી. નવાં બાંધે તે શુભ આશ્રવથી, પણ સંવરનો તો કર્મ રોકવાનો જ સ્વભાવ છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં સંજમેણં અણ્હતં જણયદ્. તવેણં વોદાણં જણયદ્. વળી શ્રી ભગવતિ સૂત્રના ત્રીશમા શતકના પાંચમા ઉદ્દેશમાં તુંગિયા નગરીના શ્રાવકે પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સંતાનિયાને પૂછ્યું કે, સંયમ તપનું શું ફળ ? ત્યારે સ્થવિરે કહ્યું. સંજમેણં અજોઅણ્હય ફલે, તવેણં વોદાણં ફલે. ત્યારે શ્રાવકે કહ્યું કે, દેવલોકમાં કેમ જાય છે ? ત્યારે કાલિયપુત્ર સ્થવિરે કહ્યું. પુવ્વ સંજમેણં અજો દેવલોણ્સુ ઝવવજ્ઞંતિ ૧. આણુંદ ઋષિ સ્થવિરે કહ્યું. કમિયાણ અજો દેવલોણ્સુ ઝવવજ્ઞંતિ ૨. ત્યારે મહિલ સ્થવિરે કહ્યું. પુવ્વતવેણં અજો દેવલોણ્સુ ઝવવજ્ઞંતિ ૩. ત્યારે કાશ્યપ સ્થવિરે કહ્યું. સંગીયાણ અજો દેવલોણ્સુ ઝવવજ્ઞંતિ ૪. એ ચાર બોલ ફેર કહ્યા. તો હવે જુઓને ! જે સાધુ તે અસત્ય ન બોલે તો ચાર ભાષા કેમ બોલ્યા ? પણ ચારે ભાષા સાચી છે. ભગવંતે ગૌતમસ્વામી પાસે સ્વિકારી છે. તો એનો પરમાર્થ નય ઉપર છે. પૂર્વના બે પાઠ તો વ્યવહાર નય ઉપર છે. ઉપરના બે પાઠ નિશ્ચે નયના છે તે કેમ ? પૂર્વ સંયમ, પૂર્વ તપ એ નામ કહ્યાં; પણ સંયમ તપ એમ ન કહ્યું, તેનું કારણ એમ છે કે,

પૂર્વ સંયમ તે, સરાગ સંયમ, ને સરાગ તપને પ્રભાવે દેવતામાં ઉપજે છે. પણ વીતરાગી સંયમવાળો દેવગતિનું આઉખું ન ખાંધે. સરાગપણાથી સંયમ ન છેલ્લો. સંયમથી અશુભ કર્મ રોક્યાં. વળી પૂંજતાં, પરઠવતાં યત્ના તે સંયમ, પાંચ સમિતિ તે સંયમ, તેમાં શુભયોગ પ્રવર્ત્યો તે શુભ આશ્રવ છે. તેથી દેવગતિનો શુભબંધ હોય. તે કારણ માટે પૂર્વ સંયમથી દેવગતિમાં જાય. એમ પૂર્વ તપથી પણ દેવગતિમાં જાય. એ વ્યવહાર નયનું વચન છે. ત્રીજો પાઠ કર્મને પ્રતાપે ઉપજે તે શુભ કર્મને પ્રતાપે ઉપજે છે. સંગીયાણ. સરાગ તે સરાગ લેશ્યા મોહને પ્રતાપે ઉપજે. તે મોહને પ્રતાપે દેવતામાં કેમ ઉપજે ? પરંતુ જો સર્વથા રાગ દ્વેષ ક્ષય ગયા હોત તો મોક્ષ જાત, પણ એ ટલો રાગ દ્વેષ રહ્યો તેના પ્રતાપે દેવતામાં ઉપજે છે. તે ન્યાયે ઠીક છે. જેમ કોઈ પુરૂષ પંદર કોશને ગ્રામાંતરે ચાલ્યો. જતાં દશ કોશ ઉપર થાક્યો, ત્યારે ત્યાં જ રાત રહ્યો. તો તે પુરૂષ ત્યાં કેને પ્રતાપે ગયો અને રહ્યો ? તે થાકવાને પ્રતાપે રહ્યો. આઘો જઈ શક્યો નહીં. તેમ સંયમ તપને પ્રતાપે દેવલોકે ગયો અને રાગ દ્વેષને પ્રતાપે દેવલોકે રહ્યો. આઘો જઈ શક્યો નહીં. તથા એક નયમાં કષાયને પ્રતાપે દેવતાપણે ઉપજે. તે કષાય શુભ ભાસે છે. જે માટે શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રના બીજા ઠાણામાં નારકીનું શરીર રાગ દ્વેષે કરી ઉપન્યું કહ્યું છે. એમ યાવત્ વૈમાનિક સુધી તથા ચોથે ઠાણે ચોવીશ દંડકનાં શરીર ચાર કષાયે કરી નિપન્યાં કહ્યાં. તે લેખે નારકીનાં શરીર અશુભ કષાયથી નિપન્યાં દેખાય છે અને વૈમાનિકનું શરીર શુભ કષાયથી ઉપન્યું દેખાય છે. અશુભ કષાયથી દેવતામાં કેમ

જાય ? અને ઈહાં તો કષાયથી ઉપન્યું કહ્યું. વળી તુંગિયા ન ગરીના આધિકારે સરાગથી દેવગતિ કહો છે. વળી કર્મગ્રંથમાં પણ સર્વ કર્મની (૧૭૭) પ્રકૃતિનું કારણ કષાય છે. કષાયથી જ સર્વ પ્રકૃતિ છે. ભલો ભૂંડો રસ પડે છે. અશુભ કષાયથી અશુભ પ્રકૃતિનો અશુભ રસ પડે છે. શુભ કષાયથી શુભ પ્રકૃતિનો શુભ રસ પડે છે. વળી સૂત્રમાં પણ ચાર કષાયનું ફળ ચારગતિમાં ફરવું કહ્યું. વળી શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં જોને અજોનેણં હગંઢમાણે. ઈહાં દુગંધા ભલી કહી. શ્રી ભગવતિ સૂત્રમાં ગર્હા સંયમ કહ્યો. આર્તના બે ભેદ કહ્યા. પ્રશસ્ત ૧, અપ્રશસ્ત ૨ તે કેમ ? એ દષ્ટાંતે. કષાયથી ભલું થાય; પણ અંતરમાં કષાય તે અશુભ જ છે. શુભયોગની અપેક્ષાએ રાગ તે શુભ ભાસે છે. જેમ પોતે તો ચોર છે, પણ શાહુ કારની સંગતે શાહુકાર જેવો પ્રતિભાસે છે. તથા મ્હોટી કષાય છૂટી અને ન્હાની કષાય રહી, તે માટે શુભ દેખાય. જેમ કૃષ્ણલેશ્યાની અપેક્ષાએ નિલ શુભલેશ્યા અને નિલથી કાપુત શુભ, પણ પરમાર્થ સંભારવાથી ત્રણ લેશ્યા અશુભ જ છે. તે ન્યાયે સંસારનો રાગ છૂટવાથી ધર્મનો રાગ આવ્યો, તે પૂર્વનો અપેક્ષાએ સુલભ પ્રતિભાસે છે; પણ પોતે અશુભ છે. એટલું છૂટવાથી મુક્તિ જશે. જેમ ગૌતમસ્વામીને વીર પ્રભુએ કહ્યું. મહારા ઉપરથી રાગ ટાળ; અને ટાળ્યો તો કે વળજ્ઞાન ઉપન્યું. તેમ એટલી કષાયથી યથાખ્યાત ચારિત્ર અટક્યું, સાતમે ગુણઢાણે મુક્તિની વાંછા છે એટલી થકાં પણ મુક્તિ ન પામે; અને એ છૂટવાથી મુક્તિ મળે તે લેખે કષાય ત્યજવા યોગ્ય છે. કષાય છૂટી તથા યોગ પણ શુભ વર્તે,

તેથી કષાય શુભ ગણીએ. જેમ એક રાગ તો સ્ત્રી પુત્ર ઉપર તે પણ કષાય, અને બીજે રાગ અરિહંત, સાધુ, શ્રાવક, ધર્મ, દયા, શીળ, સત્ય, સંતોષ, ક્ષમા અને જીવને ઉગારવા ઉપર રાગ; એ બેહુ રાગ સરખા કેમ થાય ? શ્રી આવશ્યક સૂત્રમાં પણ ધર્મનો રાગ તો પ્રશસ્ત કહ્યો છે. વળી ભગવંતે ગોશાળાને બચાવ્યો તે પણ સરાગપણાથી બચાવ્યો કહ્યો છે. તે રાગપણામાં પાપ હોય તો વીતરાગને હોય; અને જે સરાગ વિના બચાવ્યો તો ગોશાળે બે સાધુને બાળ્યા, તેને કેમ બચાવ્યા ? તે માટે યાદિ ઉપર રાગ હોય, તેમાં પાપ પુન્યનો બંધ છે. શુભ આશ્રવ જણાય છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છત્રીશમાં અધ્યયનમાં રાગોય દોસોય વિચ કમ્મ વીચં. ઇતિ વચનાત્. રાગ દ્વેષ બેહુ કર્મનાં બીજ છે. રાગ દ્વેષ વિના કર્મ ન બાંધે. તો જે રાગ દ્વેષમાં એકાંત પાપ હોય તો પાપનાં બીજ તે રાગ દ્વેષ છે, પણ પુન્યનું બીજ કોણ ? પુન્યનું બીજ પણ કષાય જ દેખાય છે. જેમ સંસાર જન્મવિગાનિયા, જન્મણા મરણાણં. એ ભય પણ શુભ દેખાય છે. તથા શ્રી ઉવવાઈ સૂત્રમાં સ્થવિર ભગવંત સૂત્ર ભણીને મત્તમાતંગની પેઠે રમે. તથા શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છત્રીશમાં અધ્યયનમાં રમિજ્ઞા સંજમે મુણિ, એ રીતે પણ શુભ ગણીએ. વીણ તથા અઠિમિજ્ઞા પેમાણુ રાગરત્તા એ રાગ પણ શુભ દેખાય છે. તથા અનુઘનાનું સરીર કલીમલી કલ્પસંવિ મુચ્ચંતિ. એ દુગંછા પણ શુભ દેખાય છે. તે અનુસારે કષાયને પણ શુભ વ્યવહાર કહીએ, અને નિશ્ચે તો સર્વ કષાય ક્ષય જવાથી વીતરાગીપણું થાય; પરંતુ કષાય થકાં વીતરાગીપણું

ન આવે. તે માટે કષાય સર્વ અશુદ્ધ છે. ભગવંતની આજ્ઞામાં નહી. જે માટે દશમા ગુણઠાણા સુધી સૂત્ર વિપરીત ચાલતા કહ્યા છે. તે ન્યાયે આજ્ઞા નહી પણ વ્યવહારે કષાયમાં શુભ આશ્રવ જણાય છે. તે શુભ આશ્રવથી નિર્જર્જરાને પુન્ય હોય છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં
 બંદણાયાણં નિયાગોયં કમ્મં સ્વેદ, ઝચ્ચાગોયં નિવંધં. ધૃતિ વચનાત્. એ વંદણાથી નિર્જર્જરાને પુન્યબંધ બેહુ કહ્યા છે; અને નિર્જર્જરા બંધ કેમ હોય? તે જેમ ચડસાદિકે કૂવાનું પાણી કાઢતાં તે પાણી પાછું પડે છે, તેમ નિર્જર્જરા કરતાં છઠ્ઠે ગુણઠાણે નિયમા સાત કર્મ બંધાય છે, પરંતુ બાંધે થોડાં અને તોડે ઘણાં. તથા તોડવાનો કામી છે, બાંધવાનો કામી નહી તેથી સમયે સમયે ઉજવળ થતો જાય છે. જેમ કોઈને માથે હજાર રૂપિયાનું દેવું હોય તેને કમાતાં વ્યાપાર કરતાં સમયે સમયે માથે વ્યાજ ચઢે છે. કોઈ સમયે કમાય પણ છે પણ ઘણું કમાય છે તેથી દેવું ઓછું થતું જાય છે. ધન વધતું જાય છે. એમ સાધુ પ્રમુખે પૂર્વ કર્મ રૂપી દેવું સંચ્યું છે તેને પ્રતાપે સમયે સમયે સાત આઠ કર્મ બાંધવા રૂપ વ્યાજ ચઢે છે, અને શુભ યોગાદિ વચ્ચે નિર્જર્જરાદિક કમાણી પણ થાય છે. તે વ્યાજ ભાડું સર્વ ચૂકાવીને દિન દિન પ્રત્યે કર્મ ઓછાં થતાં જાય છે. જ્ઞાનાદિ રૂપ ધન વધતું જાય છે, તેથી મુક્તિ મળે છે, પરંતુ જ્યાં સુધી આશ્રવ રોક્યા નાહ, ત્યાં સુધી કર્મનો બંધ નિમાયે છે. તે માટે સંવર હોય તે સમયે સાત પદાર્થ ઉત્કૃષ્ટ નિપજે, પણ સંવરમાં નિશ્ચે પુન્ય પાપ એકે નહી. જે માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં

સંવરેણ કાયગુત્તે પુન્ન પાવાસવ નિરોહં કરેદ્. ઇતિ વચનાત્. ઇહાં પુન્ય પાપ બેહુને આશ્રવ કહ્યા છે. એ બેહુ આશ્રવ રૂંધે તેને રોકવું તે સંવર કહીએ. જે માટે સંવર એકલો જ શુદ્ધ નિષ્કલંક છે પણ નવ પદાર્થ વ્યવહારે ભેગા છે. નવ પદાર્થ ભેગા થયાથી એક જીવ કહીએ. ઇતિ તેવીશમો નવ પદાર્થમાં ભેગા જૂદાનો દ્વાર સમાપ્તમ્.

હવે ચોવીશમો હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેયદ્વાર કહે છે.

ઉપાદેય તે શું ? જે કાર્ય કરવાની ભગવંતની આજ્ઞા છે, તે કાર્ય કરવાની સાધુ આજ્ઞા આપે. જે કામ કરવાથી ધર્મ છે, અને સર્વને આદરવા યોગ્ય છે. સાધુપણું, શ્રાવક પણું, સમકિત, સંવર, ત્યાગ, વૈરાગ્ય, નિવૃત્તિભાવ, ભણવું ગણવું, તપ, જપ ઇત્યાદિ ઉપાદેય કહીએ. હેય તે શું ? જે કાર્ય કરવાની ભગવંતની આજ્ઞા નહિ, સાધુ પણ નિષેધે છે કોઈ પૂછે કે, આ કામ કરવાથી મને શું ફળ થશે ? ત્યારે સાધુ કહે કે, તમને પાપ થશે. હિંસા, મૃષા, અદત્ત, ક્રોધ, માન, કપાય, રાગ, દ્વેષ, વિકૃત્યા, નિદ્રા, પ્રમાદ, અધર્મ, મિથ્યાત્વ, કુપાત્ર સેવા, આશ્રવ ઇત્યાદિ હેય કહીએ. તે છાંડવા યોગ્ય છે. જ્ઞેય તે શું ? જે કાર્ય કરતાં સાધુ આજ્ઞા ન આપે, તેમ નિષેધે પણ નહી, પુન્ય પાપ ખતાવે નહી, ગુણ દોષ દેખાડે નહી, મોઘમ વાત રાખે, મૌન સાધે, જે કામ કરવાથી કોઈ જીવને ગુણ હોય અને કોઈને અવગુણ હોય તે—પરબ, શત્રુકાર, મિથ્યાત્વિનાં દાન, વીતરાગની આગળ નાટક, ભક્તિ, સ્તોત્ર, સાધારણ ગૃહસ્થિનાં દાન, સ્વામિ વાત્સલ્ય,

પ્રભાવના, દલાલી, ગૃહસ્થનો વિનય, સાધુ નિમિત્તે ગૃહસ્થ ઉઠે બેસે, કાયાના યોગ પ્રવર્તીવે, ધનાદિ આપી જીવ છોડાવવા, મિશ્રભાષા, મિશ્રપાણી, શીળ વિગેરે રાખવા માટે મરણ; સુદર્શન શેઠની પેઠે અસત્ય, મૃગાદિ બચાવવા માટે, અશુદ્ધ દાન સાધુને દેવું, ગૃહસ્થના યોગ વ્યાપાર, વૈયાવચ્ચ, પૂંજવું, પરકવવું ઇત્યાદિ જ્ઞેય તે જાણવા યોગ્ય છે.

હવે એટલા વાનામાં ગૃહસ્થ પૂછે કે, આમાં ધર્મ છે કેવા પાપ છે ? ત્યારે સાધુ મૌન કરે. એ કામ હું કરું કે ન કરું ? તો સાધુ એમ ન કહે કે, તું કર. અથવા ન કર. સમુચ્ચે ચરિતાનુવાદમાં કહે કે, ફલાણે આમ કરવું, તથા વિાધવા દમાં એમ કહે કે, મિથ્યાત્વિ એમ કરે. શ્રાવક સાધુ એમ ન કરે. એમ ખુદ્દી રીતે પ્રશ્ને, પણ એમ ન કહે કે, આમ કરવું આમ ન કરવું. એ કામ કરવું, એ કામ ન કરવું એમ ન બોલે. એમ સાંભળતાં એમાંનું કોઈ ધણું ધર્મનું કામ છે તે આદરે, અને ધણું પાપનું કામ હોય તે છોડે. તેની ક્રિયા સાધુને ન લાગે. પછી ચરિતાનુવાદ સાંભળીને ચતુર શ્રાવક હોય છે તે પોતાને ગુણકારી ક્રિયા દેખે તે કરે. અવગુણકારી વાત દેખે તે છોડે, તે ગૃહસ્થની ઇચ્છા છે. સાધુની આજ્ઞા નહી. નિષેધ નહી. તે જ્ઞેય પદાર્થ કહીએ.

ઈહાં કોઈ એમ કહે કે, સાધુ આજ્ઞા આપે તે ધર્મ અને આજ્ઞા ન આપે તે પાપ. એમ કહીને જ્ઞેય પદાર્થને ઉત્થાપે છે. તે એકાંત વિરુદ્ધ પ્રશ્નપણા કરે છે. જે માટે સાધુ ગૃહસ્થને ઘેર જાય, ત્યારે શ્રાવક ઉઠીને ઉભો થાય, સાત આઠ પગ લાં સામે જઈ વંદણા નમસ્કાર કરે. ભાત પાણીને ઘેર જઈ

અન્નાદિ પ્રતિલાભે. ત્યાં સાધુ આજ્ઞા ન આપે. તે આજ્ઞા વિના એકાંત પાપ હોય તો તે પાપ કોણે કરાવ્યું? ને સાધુ ગૃહસ્થિને ઘેર ન આવત તો શ્રાવક પાપ ક્યાંથી કરત? તે માટે એટલું પાપ સાધુએ કરાવ્યું. તમારી શ્રદ્ધા લેખે તો સાધનું ખીજું કરણ ભાગ્યું, અને આહાર અસૂઝતો થયો. તે માટે એકાંત પાપ નહી. એમ પડિક્કમણામાં ઉઠતાં બેસતાં, સ્વામિવાત્સલ્ય કરતાં પ્રભાવના દલાલી પ્રમુખ કર્તવ્ય પણ સર્વ સાધુની આજ્ઞા વિના કરે છે તો તેમાં ને એકાંત પાપ હોય તો તમે નિષેધતા કેમ નથી? ભગવંતે સૂત્રમાં પાપને ઠેકાણે ઠેકાણે નિષેધ્યું છે. “સંબુજ્જમાણેઝ નરેમદ્દમં પાવાઝ અપ્પાણ નિ વદ્દણ્ઝા ” ઇતિ વચનાત્. તે લેખે પાપ નહી. વળી શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનમાં પ્રશ્ન ૧લે નરકનાં દુઃખ દેખાડ્યાં, શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના યોગણીશમા અધ્યયનમાં ત્યાં મઘ માંસ ભક્ષણાદિ હિંસાદિ કર્તવ્ય સંભારે, પણ સ્વામિવાત્સલ્ય દાન જીવરક્ષાદિ સંભારે નહી. તેથી પાપ નહી. ઇહાં કેટલાએક એમ કહે કે, તમે આજ્ઞા બહાર ધર્મ કહો છો. તેને એમ કહેવું કે, તમે આજ્ઞાનો પરમાર્થ જાણતા નથી ને રૂઢ મત તાણો છો. આજ્ઞાના બે ભેદ છે. ૧ આદેશ આજ્ઞા અને ૨ ઉપદેશ આજ્ઞા. ત્યાં આદેશ આજ્ઞા તો સાધુને આપે છે પણ ગૃહસ્થિને પ્રવૃત્તિભાવમાં જ્ઞેય પદાર્થને વિષે કોઈ ઠેકાણે આજ્ઞા ન આપે, અને ઉપદેશ આજ્ઞા તો જ્ઞેય પદાર્થમાં જે ટલો જેટલો ધર્મ છે, તેટલી સર્વની આજ્ઞા ભગવંતે આપી છે. શ્રી દશવૈકાણિક સૂત્રના ચોથા અધ્યયનમાં “સોચ્ચા જાણહ કલ્લાણં, સોચ્ચા જાણહ પાવગં ॥ ઝઙ્ગયંપિ જાણહ સોચ્ચા, જં

સેયં તં સમાચરે ॥૩॥ શ્રેય કલ્યાણની વાત દેખીને તેમાં જે સારી લાગે તે સમાચરે. તે માટે શ્રેય વસ્તુની ભગવંત આજ્ઞા આપે નહીં, પણ મુખ્યથી આજ્ઞા જ છે. વળી શ્રી પન્નવણ સૂત્રના અગીઆરમા પદમાં “આરાહણો સચ્ચા, વિરાહણીમોસા, આરાહણી વિરાહણી સચ્ચામોસા” જે ત્રણમાં નહિ તે વ્યવહાર. ઈહાં મિશ્રભાષા, આરાધક, વિરાધક બેહુ કહી. તેમાં જેટલું જૂઠું છે તેટલી ભગવંતની આજ્ઞા નહીં, અને જેટલું સત્ય છે તેટલી ભગવંતની આજ્ઞા છે. તે ન્યાયે જ્ઞેયપદાર્થમાં જેટલો ધર્મ છે, તેટલી આજ્ઞા જ છે. જે માટે આજ્ઞા વિના તો ધર્મ નહીં. ધર્મ તો આજ્ઞામાં જ છે, પણ ઉપદેશ આજ્ઞા અને આ દેશ આજ્ઞા બેહુ જૂઠી છે. ત્યાં કોઈ સમુચ્ચે સાધુ શીખવે જ છે. સાધુનો વિનય કરવાથી નિર્જર્જરા હોય. સ્વામિવાત્સલ્યાદિ કરવાથી સમકિત શુદ્ધ હોય, એમ આજ્ઞા જ છે. વળી સાધુ પૂંજે પરઠવે, યત્ના કરે, હાલે ચાલે, તે ધર્મને ગ્રહીને હાલે ચાલે. યત્નાએ પૂંજે પરઠવે તે પાપ, તો શું પાપ ગૃહસ્થને જ લાગુ પડે છે? અને સાધુને છોડી દે છે? અને સાધુથી શું તે પાપ ડરે છે? તથા મિશ્રભાષા આશ્રી કોઈ એમ કહે છે કે, મિશ્રભાષા છે તે એકાંત પાપ જ છે. તેને ભગવંતે આરાધક વિરાધક કેમ કહી? તથા કોઈ તો શિકારીને મૃગ ખતાવે, તે પૂછતાં ઉતાવળે મળવા બે ઘડિની એક ઘડિ ખતાવે. કોઈએ દયા નિમિત્તે એમ કહ્યું કે, તે મૃગને ગયાં તો એક પહોર વખત થયો છે. એમ તે શિકારીને કહે. કોઈએ સાધુને ધૃત આપતાં અર્ધ શેરનું શેર કહ્યું, કોઈએ પાશેર કહ્યું, તો તે બેહુને એકાંત પાપ હોય કે કેમ? ઉત્તર-તે લેખે તો

પ્રણામથી ફેર પડે છે. વળી કોઈ અશ્રભાષા, કોઈને આરાધક, કોઈને વિરાધક; તેને એમ કહેવું કે, એમ તો અમે પણ કહીએ છીએ. જે જ્ઞેય પદાર્થ. કોઈ તરે, કોઈ દૂષે, પણ ક્યાં બે વાનાં હોય છે? ત્યાં કોઈ કહેકે, એ તો બોલવા આશ્રી સાચ જૂઠું કહી છે પણ બોલવાથી એક વાનું હોય; પણ બે નહી. જે પરને ળવા કહે તો વિરાધની, નહિ તો આરાધની. જે માટે શ્રી પદ્મવણ સૂત્રના અગ્નીઆર્યા ભાષા પદ્માં સાધુ ચાર ભાષા બોલતો થકો આરાધક કહ્યો છે. જે માટે પ્રવચનની પ્રભાવના માટે તથા ગુરવાદિકના દોષ ગોપવવા માટે જૂઠું બોલવાથી પણ દોષ નહી. એમ કહે તેને જૂઠુંના સ્થાપનાર કહીએ. જે માટે ભગવંતની જૂઠું બોલવાની આજ્ઞા છે? જૂઠું બોલવાથી પાપ નહિ તો દેવ, ગુર, સંધ નિમિત્તે હિંસાનું પણ પાપ નહી. દેવ ગુર સંધ નિમિત્તે ચક્રવર્તિની સેના ચૂરે, તો પણ પાપ નહી. ત્યાં પાપ કેમ માનો છો? ત્યાં કોઈ કહે કે, શ્રી ભગવતિ સૂત્રના પાંચમા શતકના છઠ્ઠા ઉદ્દેશામાં મૃગ બચાવવા અસત્ય બોલ્યો તે દ્રવ્ય કેમ કહ્યો? તેને એમ કહેવું કે, તેને દયાના પ્રણામ છે તે માટે તીવ્રજૂઠું નહી. તે અપેક્ષાએ દ્રવ્ય કહ્યો છે; પણ ભાવનો રહસ્ય ન હેય તો તમે જ્ઞેય પદાર્થ કેમ છાંડો? તમે એવી ભાષા કેમ ન બોલો? ત્યારે કહે કે, સાધુનો કલ્પ નહી. જે સાધુનો કલ્પ નહિ, તો સાધુને પાપ લાગે પણ ગૃહસ્થને ન લાગે. તો શું સાધુને પાપ લાગ્યું છે? ત્યાં કોઈ કહે કે, સાધુ એવી ભાષા બોલે તો પાપ નહી. જે માટે શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના ત્રીજા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે સાધુને, ગૃ

હસ્થિ પૂછે તો જાણતો થકો પણ હું નથી જાણતો એમ કહે. તેને એમ કહીએ તો જૂઠું બોલવાની ભગવંતની આજ્ઞા છે, તો હિંસા, અદત્ત, મૈથુનાદિ અઢાર પાપની પણ આજ્ઞા હશે ! જે બીજા પાપની આજ્ઞા નહિ તો જૂઠની પણ નહી. વળી આચારાંગનો અર્થ જૂઠો કરે છે. કોઈકેકાણે લખ્યો હશે તો પણ જૂઠો છે. ઘણી પ્રતોમાં તો એમ નથી કે, જે જાણતો હોય તો પણ હું જાણું છું એમ ન કહે. એમ પહેલું ને બીજું બેહુ પ્રત પાળે. વીતરાગનો ઉપદેશ તો જીવ રાખવા પણ મૃષાવાદ ન બોલે. તે માટે વિચારીને બોલે. અથવા મૌન કરે. એ અર્થ શુદ્ધ છે, પણ જ્ઞેય પદાર્થમાં આજ્ઞા ન આપે.

ત્યાં કોઈ કહે કે, જે જ્ઞેય પદાર્થની આજ્ઞા ન આપે, તે સાધુનો કલ્પ છે; પણ એ કરણીમાં પાપ નહી. તેને એમ કહીએ કે, કલ્પ નહિ તે કારણે ધર્મ પણ નહી. ને ધર્મ હોત તો આજ્ઞા આપત. જે માટે દાનમા ધર્મ છે તો ગૃહસ્થિને દાન દેવાની સાધુ આજ્ઞા આપે છે અને ઉઠવા બેસવાની આજ્ઞા ન આપે. તે ગૃહસ્થનું કર્તવ્ય અપ્રતમાં છે. જે માટે લબ્ધવીર્યમાં તો અપ્રત છે ને કરણવીર્યમાં વિનયાદિ ધર્મ કરણી છે. વળી સૂર્યાભને વંદના કરતાં ભગવંતે આજ્ઞા આપી. નાટકની વેળા જ્ઞેય જાણી મૌન રાખ્યું. તે માટે આજ્ઞા ન આપે. કેમકે તો એકાંત કારણ ઉપર થાપે છે. કેમકે એકાંત કાર્ય ઉપર થાપે છે, તે બેહુ દુર્નય પ્રશ્નક દેખાય છે. વળી વીતરાગને તો જ્યાં કારણ કાર્ય એ બેહુ શુદ્ધ હોય તે ધર્મ. ઉપાદેય પદાર્થ આદરવા યોગ્ય છે. જ્યાં કારણ કાર્ય બેહુ અશુદ્ધ હોય તે અધર્મ, હેય પદાર્થ, જ્યાં કાર્ય શુદ્ધ, કારણ અશુદ્ધ ત્યાં

અલ્પ પુન્ય. જ્યાં કારણ શુદ્ધ, કાર્ય, અશુદ્ધ ત્યાં અલ્પ પાપ; પરંતુ એ સર્વે જોય પદાર્થ છે.

હવે નવ પદાર્થ ઉપર ત્રણ બોલ કહે છે. પ્રથમ તો એક નયમાં નવ પદાર્થ જોય છે. સૂત્રમાં ઠામ ઠામ કહ્યું છે કે, જે શ્રાવક, શ્રાવિકા નવ પદાર્થના જાણુ છે, તે આશ્રી. પછી કોઈ હેય જાણીને છાંડે છે, કોઈ ઉપાદેય જાણીને આદરે છે. એ નયમાં તો આગળ જતાં બે ઠરયા, પણ છઠાં ત્રણ વાત કરી દેખાડે છે. જીવને અજીવ જાણવા યોગ્ય છે. તેમાં કેઈ જીવ અજીવ આદરવા, ને કેઈ છાંડવા; પરંતુ સમુચ્ચયમાં જોય પદાર્થ છે. પુન્ય પણ જાણવા યોગ્ય છે. તથા કોઈ નયમાં પુન્ય છાંડવા યોગ્ય પણ છે. જે માટે પુન્ય છાંડવાથી મુક્તિ જશે. પુન્ય લીધાથી મુક્તિ ન જાય. કોઈ એમ કહે કે, પુન્ય તે ધર્મ ધર્મ તે પુન્ય એક જ છે. એ વાત એકાંત ન મળે. જે માટે પુન્ય તે કર્મ છે. ધર્મ તેનો કર્મ છે. પુન્ય તે પુણ્ય છે. ધર્મ તેનો પુણ્ય છે. તથા પુન્ય તે બંધ છે. ધર્મ તે મોક્ષ છે. તથા પુન્ય તે ચાર ગતિમાં ફેરવે, ધર્મ તે ચાર ગતિ મટાડે. પુન્ય તે છાંડવા યોગ્ય છે. ધર્મ તે આદરવા યોગ્ય છે. તે માટે ધર્મ પુન્ય એક નહીં અને ભાવ પુન્ય તે પુન્યની કરણીને ધર્મ એક જ છે. કોઈ નયમાં પુન્ય આદરવા યોગ્ય પણ છે. જે માટે ધર્મની અને પુન્યની કરણી એક છે. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના ચોથા શતકના દશમા ઉદ્દેશમાં ઔષધમિશ્રિત ભોજનને દષ્ટાંતે આદર પાપથી નિવર્ત્યાથી કલ્યાણકારી કર્મ બાંધે. તથા શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રના દશમા ઠાણામાં દશ પ્રકારે કલ્યાણકારી કર્મ કરે. શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં વીશ પ્રકારે જિનનામ

પ્રકૃતિ બાંધે. તે ન્યાયે ભાવપુન્યની કરણી નિર્વેદ છે. તે આદરવા યોગ્ય છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના એકવીશમા અધ્યયનમાં હિવિહં સ્વેજં નય પુન્નપાવં. તથા તે જ સૂત્રના દશમા અધ્યયનમાં સંસરદ્વસુહાસુહેર્હિં કસ્મેર્હિં. બેહુ કર્મ ભમાડનારાં છે.

છહાં કોઈ અનિવેક શિરોમણિ એમ કહે કે, પુન્ય એકાંત છાંડવા યોગ્ય છે. પુન્ય તે ચોરી, ખોડા સરખું, પુન્ય તે સોનાની બેડી સમાન છે. એમ કહે તે વિપરીતવાત છે. જે માટે વ્યવહાર નયમાં પુન્ય છાંડવા યોગ્ય નથી, પણ આદરવા યોગ્ય છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનમાં મરણંપિ સપુન્નાણં. પુન્યવંતનું મરણ સુધરે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના તેરમા અધ્યયનમાં ઘણિયંતુ પુન્નાદ અકુવ્વમાણો. પુન્ય નહિ કરે તે પાછળથી ઘણો પસ્તારો. તથા તે જ સૂત્રના તે વીશમા અધ્યયનમાં હે મહાભાગ ગૌતમ ! છહાં પુન્યને નામે બોલાવ્યા. વળી પુન્યને ચોર કહે તે જૂઠો. પુન્ય તે વળાવા સમાન છે. જે માટે શ્રી ભગવતિસૂત્રના ચૌદમા શતકના સાતમા ઉદ્દેશમાં લવસપ્તમ દેવતાને સાત લવ પ્રમાણે આઉખું શુભ હોત તો મોક્ષે જાત. છહાં પુન્ય રૂપ વળાવો ખૂટ્યો. તે થકી મોક્ષ ન ગયા. વળી કોઈ કહે કે, પુન્ય તે સોનાની બેડી છે અને પાપ તે લોઢાની બેડી છે; તે વાત નય આશ્રી ન મળે. જે માટે બેડી તો બેહુ દુઃખદાઈ છે, અને પુન્ય તે સુખદાઈ છે. શ્રી આચારાંગ સૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશમાં પુન્ય બેડી તે ઝાજ સમાન કહી છે. શ્રી ભગવતિ સૂત્રના તેવીશમા શતકમાં શરીર પુન્ય પ્રકૃતિને નાવા કહી, તે સમુદ્રમાં બેઠો છે. ત્યાં સુધી તો નાવા આદરવા

ચોગ્ય છે. જે વચ્ચમાં નાવા છાંડશે તો પાણીમાં ડૂબશે, અને સમુદ્રપાર ઉતર્યા પછી આપણે ઘેર જતાં નાવા આદરવા ચોગ્ય નહીં. છાંડવા ચોગ્ય છે. નાવા છાંડવાથી ઘેર જવાશે. પણ નાવા છાંડ્યા વિના ઘર નહીં. તેમ સંસાર રૂપ સમુદ્રમાં તેરમા ગુણઢાણા સુધી તો પુન્ય રૂપ નાવા આદરવા ચોગ્ય છે. કોઈ જાણે પુન્ય તો છાંડવા ચોગ્ય છે. અંત સમયે પુન્ય છોડવું પડશે, તો હું અત્યારથી જ છોડી દેઉં ! એમ જાણીને પુન્ય રૂપ નાવા છાંડશે તો પાપ રૂપ પાણીમાં ડૂબી જશે. તે સંસાર સમુદ્ર તરયા પછી ચૈદમા ગુણઢાણાને છેલ્લે સમયે પુન્ય છાંડવા ચોગ્ય, તે છાંડવાથી મુક્તિ જશે. તે આ દષ્ટાંતે—જેમ કોઈ પુરૂષ ખોળામાં ધૂધરી ઘાલીને ગ્રામાંતરે આવ્યો. રસ્તા માં ધૂધરી ખાતો જાય તે કાંકરા દૂર નાંખતો જાય. એમ કરતાં ધૂધરી ખાઈને પૂરી કરી, કાંકરા નાંખીને પૂરા કર્યા. તે દષ્ટાંતે જીવ પણ શુભાશુભ કર્મ સંહિત છે. ત્યાં પાપનાં તો પ અચખખાણુ કરતો કરતો પાપ રૂપ કાંકરા નાંખી દે અને પુન્ય રૂપ ધૂધરી ખાઈને પૂરી કરે પણ નાંખે નહીં. બેહુ પૂરા થવાથી કર્મ સંહિત થાય, અને જે ધૂધરી નાંખી દે તો ભૂખથી મરી જાય. તે ન્યાયે પુન્ય છાંડવા ચોગ્ય નહીં.

વળી મેડી ચઢતાં પગથિયાં આદરવા ચોગ્ય છે, અને ઉંચે ચઢ્યા પછી છાંડવાં. વચ્ચે છાંડે તો હેઠો પડે. તેમ મુક્તિમંદિરે પેસતાં પુન્ય રૂપ પગથિયાં આદરે અને ચૈદમા ગુણઢાણાને છેડે છોડી દેવાં. તથા રાજને પર્વદા વીંટી છે, તે મહેલમાં પેસતાં પછવાડે રહે; પણ સાથે ન આવે. તેમ પુન્ય સહજે છૂટે. વળી પાપ તે મેલ સમાન છે, અને પુન્ય રૂપ

પાણી તથા સાબૂંથી ધોવાથી આત્મા ઉજ્જવળ થશે. ઉજ્જવળ થયા પછી સાબૂં પાણી સરખાં પુન્યને નીચોવોને કાઢી નાંખશે. વળી જ્યાં પાપ રૂપ ચોરનો ભય, ત્યાં પુન્ય રૂપ વળાવો સાથે લેવો અને ભય મટયા પછી વળાવાનું કામ નહીં. તેમ પાપ મટયાં પુન્યનું કામ નહીં. તે માટે પુન્ય આદરવા યોગ્ય છે. તથા છાંડવા યોગ્ય પણ છે.

વળી કોઈ કહે કે, પુન્યની વાંછા ન કરવી. તે વાત પણ એકાંત ન મળે. જે પુન્યની કરણી ભાવપુન્ય તેની વાંછા કરવી કહી છે. તથા સુપાત્રને વિષે સેણં જીવે ધમ્મકામણ, મોક્ષકામણ. ધર્મ પુન્ય, સ્વર્ગ, મોક્ષની વાંછા કરતો દેવલોકમાં જાય, પણ પુન્યના પરમાણુઆ દ્રવ્યપુન્યની વાંછા ન કરવી. પુન્યનાં ફળ જે ઋદ્ધિ સંપત્તિ મળજ્યો ઇત્યાદિ વાંછા ન કરવી. કરે તો સરાગીપણું છે. ઘઉં નિપજવતાં ઘાસ સહજે નિપજે છે, પણ એમ જાણે કે, ઘાસ પાછળથી છોડવું પડશે, તો હું પહેલાં જ છોડું ! જે કાઢે તો ઘઉં નિપજે નહીં. તેમ સંવર નિર્જર્જરા નિપજવતાં પુન્ય સહજે નિપજે છે; પણ વાંછા કરવી નહીં. એકલા ઘહું ન નીપજે તેથી રક્ષા કરે છે, તે ન્યાયે સમુચ્ચયમાં પુન્ય જ્ઞેય પદાર્થ છે ૩. પાપ તે એકાંત અશુભયોગ હેય પદાર્થ છે ૪. આશ્રવના બે ભેદ—૧ શુભ આશ્રવ, ૨ અશુભ આશ્રવ. ત્યાં મિથ્યાત્વાદિ અશુભ આશ્રવ તે એકાંત હેય પદાર્થ છાંડવા યોગ્ય છે, અને શુભયોગાદિ, શુભ આશ્રવ તે પુન્યની પેઠે જ્ઞેય પદાર્થ જાણવા યોગ્ય છે, વ્યવહાર નયમાં આદરવા યોગ્ય છે. નિશ્ચયમાં છાંડવા યોગ્ય છે. જે માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમા અધ્યયનમાં પચ્ચચ્ચ

ણેણં આસવદારાઈં નિરંજનં. જેટલી જેટલી વસ્તુ પરચ્ચખખી તે તે સર્વ આશ્રવ છે. એમ ખાવું, પીવું, ઉઠવું, બેસવું, સૂવું, બોલવું એ સર્વ આશ્રવ નિશ્ચેમાં છાંડવા યોગ્ય છે. કોઈ ધર્મનાં પરચ્ચખખાણુ નથી.

ઈહાં કોઈ કહે કે, સાધુ તપ કરે, મૌન રાખે, જિનકલ્પિ પણું આદરે, સંભોગ ત્યાગ કરે, ધર્મકથા ન કરે, શિષ્યાદિનો ત્યાગ કરે, એ તો ધર્મનાં જ પરચ્ચખખાણુ દેખાય છે. તેનો ઉત્તર-સંવર ધર્મનાં પરચ્ચખખાણુ તો કોઈ ઠેકાણે આલ્યાં નથી; પણ એ કર્તવ્યમાં જેટલો યોગ વ્યાપાર છે, તે હેય પરદાર્થ જાણીને ત્યાગે છે. વળી સાધુપણું લેતાં જેટલાં કામ ત્યાગ્યાં, તે સર્વ સાવધ છે. સાધુ ન કરે તે સર્વ સાવધ કામ છે. તેમાં કેઈક તો એકાંત પાપ છે, કેઈકમાં પાપનો ભેગ છે, પુન્ય પાપ બેહુ નિપજે છે; પણ નિર્વધ કામ ત્યાગ્યાં નહી. વળી સાધુપણામાં જે જે કામ સેવે, તે તે સર્વ નિર્વધ છે, અને સાધુપણું લીધા પછી તે માંહિલાં કામ વ્યવહાર નયમાં ઉપાદેય જાણી આદરે છે. નિશ્ચેમાં એ માંહિલાં જેટલાં આશ્રવનાં કર્તવ્ય, તે નિશ્ચે હેય જાણીને છાંડે. તે માટે આશ્રવના બે ભેદ કહ્યા પ. સંવર તે આદરવા યોગ્ય છે. ઉપાદેય છે. યદ્યપિ મુક્તિ ગયાં ક્રિયારૂપ સંવર તજશે, તથાપિ વ્યવહાર સંવર તજે છે. નિશ્ચે સંવર સમક્રિતાદિક તે સિદ્ધમાં પણ છે. તે કદાપિ છૂટતા નથી, પણ વ્યવહાર છૂટે છે. તે વ્યવહાર કર્મવંતને છે. શ્રીઆચારાંગ સૂત્રમાં અકમ્મસ્સ વવહારો ન વિજ્ઞાદ. કર્મ વિના વ્યવહાર નહી. તે ન્યાયે પહેલા ગુણકા ગ્રેથી માંડીને ઉચો ઉચો ચઢતાં વ્યવહાર થટે છે. નિશ્ચે વધે

છે. તે માટે સંવર નિવૃત્તિભાવનો ત્યાગ નહીં ૬. નિર્જ્જરા તે આદરવા યોગ્ય છે. કર્મ ક્ષય થયા પછી નિર્જ્જરા નહીં. તથાપિ નિર્જ્જરાનો ગુણ એમ જ છે. કર્મ વિના કેને નિર્જ્જરે ? જ્યાં વેદવું ત્યાં નિર્જ્જરવું. પહેલે સમયે વેદ. બીજે સમયે નિર્જ્જરે. તે વાસ્તે સિદ્ધમાં વેદવું નથી, તેમ નિર્જ્જરવું પણ નથી ૭. બંધના બે ભેદ આશ્રવની પેઠે અશુભ હોય. શુભ તે વ્યવહારે. ઉપાદેય નિશ્ચે હોય ૮. મોક્ષ તે આદરવા યોગ્ય છે કર્મ મૂકાવે તે મોક્ષ. મૂકાયા પછી મોક્ષ નહીં. તે કર્મ વિના કેને મૂકે ?

હવે એક નયે નવ પદાર્થ ઓળખાવે છે. એક વ્યવહાર નયમાં જીવ ૧, અજીવ ૨, પુન્ય ૩, પુન્ય આશ્રવ ૪, પુન્ય બંધ ૫, એ પાંચ જ્ઞેય પદાર્થ છે. તેમાં જ્ઞેય પદાર્થ પણ છે, ઉપાદેય પણ છે, પાપ ૧, પાપ આશ્રવ ૨, પાપ બંધ ૩ એ ત્રણ હેય એટલે છાંડવા યોગ્ય છે. સંવર ૧, નિર્જ્જરા ૨, મોક્ષ ૩ એ ત્રણ આદરવા યોગ્ય છે. હવે નિશ્ચે નયમાં જીવ અજીવ જાણવા યોગ્ય, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ ચાર છાંડવા યોગ્ય છે. સંવર, નિર્જ્જરા ને મોક્ષ એ ત્રણ આદરવા યોગ્ય છે. તથા એક અપેક્ષાએ સંવરજ આદરવા યોગ્ય છે. તથા એક નયે સિદ્ધપણું મોક્ષ જ આદરવા યોગ્ય છે. વળી વિશુદ્ધિ નયમાં જીવના ગુણ કેવળજ્ઞાનાદિ તે જ આદરવા યોગ્ય છે. નિશ્ચેમાં એક જીવ જ છે. બીજે કોઈ નહીં. તેમાં પુન્ય, પાપ, આશ્રવ ને બંધ એ ચાર એક છે. અનાત્મા રૂપિ અજીવ હેય અનાજ્ઞા કર્મ અનિત્ય પ્રકૃતિ ઉદય, નિત્ય અશુદ્ધ જીવને મોક્ષ કરવાનો સ્વભાવ છે. તે માટે અજીવના પ્રાય કહીએ, સં

વર નિર્જ્જરા ને મોક્ષ એ ત્રણ એક છે. આત્મા રૂપિ અ
રૂપિ જીવ ઉપાદેય, આજ્ઞા, કર્મઅપ્રકૃતિ, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ
ક્ષાયકભાવ શુદ્ધ. જીવને ઉન્નવળ કરવાનો સ્વભાવ છે.
જીવના ગુણ પર્યાય છે. જીવના પર્યાય જીવ સ્વરૂપી છે. ઉપ
ચારિક અનેક નય છે. ઇતિ ચોવીશમો હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેયદ્વાર.

એ નવ પદાર્થ ઉપર ચોવીશ દ્વાર કહ્યા. તેમાં જીવ ને
અજીવ એ બે તો મૂળદ્રવ્ય છે અને સાત એના પર્યાય છે.
એ નવ પદાર્થનું જાણપણું ને શ્રદ્ધા તે સમકિત કહીએ. જે
માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અઠ્ઠાવીશમા અધ્યયનમાં એ
નવતત્ત્વ જાણવાથી શ્રદ્ધા સમકિત કહીએ. ઇહાં કોઈ કહે કે,
નવતત્ત્વ જાણ્યા વિના સમકિત ન આવે. તેનો ઉત્તર કે—સ
મકિત તો દેવ, ગુરુ ધર્મની શ્રદ્ધામાં છે અને નવતત્ત્વ તો વિ
શેષ જાણપણું છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અઠ્ઠાવીશમા અ
ધ્યયનમાં દશ પ્રકારની રચિ કહી. તેમાં નવમી સંક્ષેપરચિ
કહી. તે જેણે પરપાખંડિનો મત ધાર્યો નથી. જૈનમાર્ગનો
જાણ નથી, તેને ધર્મ સાંભળવાથી તત્કાળ સંક્ષેપરચિ સમ
કિત આવે. તેણે નવતત્ત્વ ક્યારે શીખ્યા હતા? વળી શ્રી ઉ
ત્તરાધ્યયન સૂત્રના બીજા અધ્યયનમાં સાધુને કોઈ જીવાદિ
પદાર્થ પૂછે, અને તે ન આવડે તો સોચ ન કરવો. વળી શ્રી
ભગવતિ સૂત્રના બીજા શતકના પાંચમા ઉદ્દેશમાં તથા ઠા
ણાંગ સૂત્રના ત્રીજા ઠાણામાં સાધુની સેવા કરવાથી દશ બો
લની પ્રાપ્તિ થાય. તેમાં પહેલું તો સૂત્ર સાંભળવાથી, બીજે
બોલે સમકિત આવે પ્રાતત રૂપ. ત્રીજે બોલે વિજ્ઞાન આવે,
એ નવતત્ત્વના જાણપણા રૂપ તો જીવ્યોનો! શ્રદ્ધા પહેલી આવો

અને નવતત્વ તો પછી શીખે છે. વળી અસોગ્યા કેવળી શ્રી ભગવતિ સૂત્રના નવમા શતકના તેત્રીશમા ઉદ્દેશામાં કયંચિત્ પ્રકારે જીવાજીવાદિક જણ્યા. પાખંડિ, સારંભી, સપરિગ્રહ જણ્યાથી, સાધુની પ્રતીત આવ્યાથી સમકિત આવે. તેને સમકિત આવ્યું. નવતત્વ ક્યારે શીખ્યા હતા ? વળી આજ સમકિત પામીને આજ સાધુપણું લીધું તે છ મહિનામાં પ્રતિક્રમણ શીખે ને પછીથી નવતત્વ શીખે. ત્યારે એમ ગણે તો સમકિત વિના તમે ભેગા આહાર પાણી કેમ કરો છો ? તમારી શ્રદ્ધા પ્રમાણે સાધુપણું કેમ રહેશે ? વળી અર્જુનમાળી, અધ્ધમુક્તો કુમાર, ગજસુકુમાળ પ્રમુખ જે દિવસે સમજ્યા, તે જ દિવસે સંયમ લીધો. તે નવતત્વ ક્યારે શીખ્યા ? વળી નવપદાર્થના ભણવાથી સમકિત આવે તો નવતત્વ તો અન્યમતિ ઘણાય ભણે છે ! તે સર્વને સમકિત કેમ ગણો નહી ? વળી સમકિત તે સોનાની મુદ્રિકા છે, નવતત્વ તે રત્નસમાન છે. જે મુદ્રિકામાં રત્ન જડે તો વિશેષ શોભા પામે, અને જે રત્નનો યોગ ન મળે તો મુદ્રિકા તો ખરી, તેમ નવતત્વ શીખવાથી વિશેષ શોભા પામે, અને જે નવતત્વ ન શીખ્યો હોય તો પણ સમકિત તો ખરું.

વળી શ્રી ભગવતિસૂત્રના પહેલા શતકનાત્રીજ ઉદ્દેશામાં તમેવસચ્ચં, નિસ્સંકં, જં જિણોહિં પવેહ્સં. જે ભગવંતે ભાંખ્યું તે સત્ય. એવું ધારતો આજ્ઞાનો આરાધક હોય. વળી શ્રી નવતત્વ પ્રકરણમાં જીવાદિ નવ પયજ્ઞે, જો જાણદિ તસ્સ હોદિ સમ્મત્તં ॥ જાવેણ સદ્દહંતો, અયાણમાણેવિ સમ્મત્તં ॥૧॥ જીવાદિ નવ પદાર્થ જાણે તેને સમકિત હોય. વળી એ જીવ અજીવઘટ્યા

દિ ભાવે કરી સદહે તો અજાણતા ને પણ સમકિત હોય. જેમ બાળક દૂધનું નામ તો ન જાણે, પણ દૂધનો સ્વાદ જાણે; તેમ નવ પદાર્થનાં નામ તો ન જાણે, પણ પરમાર્થ જાણે તેને સમકિત હોય. તથા નવતત્ત્વ પ્રકરણમાં સઘ્વાઈ જિણેસર જ્ઞાસિ યાઈ વચણં ન અન્નહા ઠુંતિ ॥ ઇયં બુદ્ધિ જસ્સ મણે, સમ્પત્તં નિચ્છલં તસ્સ ॥૧॥ ભગવંતે ભાંખ્યું તે સત્ય. એમ જાણે તે સમકિત. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અઠાવીશમા અધ્યયનમાં પણ નવતત્ત્વ શીખવાથી સમકિત કહ્યું અને ભાવે કરી સદહે તો અજાણતાને પણ સમકિત હોય. ઇત્યાદિ નવ પદાર્થનું જ્ઞાન તે સાધુને, શ્રાવકને સમ્યક્દષ્ટિને અવશ્યમેવ ભણવું. એમ સમકિતની શુદ્ધતા હોય. સમકિતની સદહણામાં પણ વારંવાર નવતત્ત્વનો પરિચય કરવો કહ્યો છે. એ નવતત્ત્વના ભાવ અનેક સૂત્રના અનુસારે કહ્યા છે. એક નયનાં પદ કહ્યાં છે. સર્વ નય માનવી. એક નય માને તે મિથ્યાદષ્ટિ કહીએ. જે સર્વ નય માને તે સમકિતિ. શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં તં સઘ્વનય વિમુદ્ધં, જં ચરણ ગુણ ઊંઝં સાહુ. વળી ભગવંતનો મત સ્થાપાદ છે. તે સર્વ નયમાં છે. એક નય ખેંચે તે દુર્નય કહીએ. વળી શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં સમિયંતિ મન્નમાણસ્સ, એગ દાસમિયાવા, અસમિયાવા, સમિયાહોઈ જ્ઞેહાણ. જે પોતે સાચી કરીને માને છે, તે વાત સાચી, તથા અણસાચી પોતાને હેયે. એવી જ રીતે સિદ્ધાંત વાચના બેડી છે, પણ તે વાતનો કદાચહ નહી, આપણો સ્થાપના પર ઉત્થાપના કરતા નહી. રાગ દ્વેષ રહિત સદહે છે. તો તેની વિચારણા કરી બેહુ વાત સાચી થઈને પ્રણમે. તથા કોઈ સાચી જૂઠી વાત છે અને આપણે હેયે બેડી છે તેની ઘણી

તાણુ કરે, ધણો કદાગ્રહ કરે, આપણો મત સ્થાપે, પારકી વાત ન માને, કેવળીને ભળાવે નહીં, ધણી તાણુ કરે, તે સાચી તથા જૂઠી વાત પણ બેહુ જૂઠી થઈને પ્રણમે. તે માટે આપણી વસ્તુ કરવી નહીં. વસ્તુ તો કેવળીની છે. કેવળજ્ઞાનીના ધરની વસ્તુનો આપણે ખેંચ કરવી નહીં. કેવળીને ભળાવી દેવી. ઈહાં કોઈ કહે કે, મ્હારે તો શંકા નથી. હું તો સૂત્રના ન્યાયે પ્રરૂપું છું. હું કેવળીને કેમ ભળાવું ? એ છકાયના જીવ કેવળીને કેમ ભળાવતા નથી ? તેને એમ કહેવું કે, છકાયના જીવ તો સર્વ જૈનમતિ માને છે. તેમાં તો શંકા નહીં; પણ એક આચાર્ય એવી રીતે માને અને બીજા આચાર્ય બીજી રીતે માને. તે વાતને ધણો ખેંચવી નહીં. ધણી ખેંચવાથી અવગુણનું કારણ થાય છે. પાસંથાનાં દુષ્ટાને દષ્ટાંતે તે દુઃખ પામે. વળી કેવળીને ભળાવવાથી શો દોષ લાગે ? એકાંત ખેંચે તેને અભિનિવેષિક મિથ્યાત્વના ધણો કહીએ, અને આગલો પૂછે તેને એમ કહેવું કે, એ વસ્તુ અમને તો એમ ભાસે છે. પછી વીતરાગ દેવ કહે તે પ્રમાણ છે. એમ કહેતાં કદાગ્રહ પણ ન હોય, રાગ દ્વેષ ન વધે, ને ભગવંતનો આરાધક હોય. તે કારણમાટે અમે એટલી નય લખી છે. તે શાસ્ત્રનો ન્યાય જાણીને લખી છે; પણ અમારે એ વાતની કાંઈ ખેંચતાણુ નથી. બીજા પંડિતો સિદ્ધાંતના અનુસારે બીજી નય બતાવે તે માનવાના ભાવ છે. એ સર્વ નય સ્થાપના રૂપ માંડી નથી. કેઈ તરેહ તરેહથી સાંભળી તેમ લખી છે. પંડિત પુરૂષ હોય તે મ્હારા ઉપર અનુગ્રહ કરી શુદ્ધ કરજો. અમારે તો તમેવસ ચં નિસ્સંક્રિયં જં જિણેદિં. એ શ્રદ્ધા છે. ઈહાં એટલા મતની

નય લખી છે પણ તત્વ તો કેવળી ગમ્ય છે. ઇતિ નવ પદાર્થ
ઉપર ચોવીશ દ્વાર સમાપ્તમ્.

इति श्री जैनतत्त्वशोधक
ग्रंथ समाप्तम्.

અથ શ્રી જિનવાણી સ્તવન ઇંદ.

(ઇંદ ત્રીલંગી.)

જય જય જિનરાયા, સૂત્ર સુણાયા, ધર્મ ખતાયા, હિતકારી ॥
 ગણધરજી ઝીલી, સંધિ સુમેલી, નય રસ કેલી, વિસ્તારી ॥ રચે
 દ્વાદશ અંગ, લંગ તરંગ, ધ્રુવ અલંગ, અતિ ભારી ॥ ધન ધન પ્રભુ
 વાણી, સખ સુખદાણી, ભવિ જન પ્રાણી, ઉરધારી ॥૧॥ એ ટેક. યહાં
 નાહું તીર્થકર, કેવળિ ગણધર, અવધિ સુનિવર, મનજાની ॥ જંધા
 વિદ્યાચારી, પૂરવધારી, આહારક સારી, મહાધ્યાની ॥ નહિ ગગણ
 ગમણી, પદ અનુસરણી, વૈક્રિય કરણી, પરિહારી ॥૧૦૧॥ દેવદ્વિ
 ખમાસણ, તારણ ભવિયણ, ઉદમ લેખણ, જિણ કીનો ॥ ઇણહિજ
 આધારે, પંચમ આરે, ધર્મ જ ધારે, જિનજનો ॥ આલંબન મહોટો,
 સૂત્રકો ઓટો, રંચ ન ખોટો, હિતકારી ॥૧૦૧૩॥ શુદ્ધ સમ્યક્ તરુવર,
 અતિ દઢ પરવર, વાણી સુધાકર, જળધારા ॥ યા દયા વધારણ,
 હિંસા વારણ, શિવસુખ કારણ, ભવ ખ્યારી ॥ એ યુદ્ધિ ખઠાવે, ભર્મ
 કઠાવે, પાપ છુડાવે, સૂત્રચારી ॥૧૦૧૪॥ જે ચિંતા ઉચ્ચારણ, મોહની
 દારણ, ત્રિશદય કારણ, કાતરણી ॥ અરિ કંદ કુદાળી, ઇંધણ પાળી,
 સુરતરુ ડાળી, સુત જરણી ॥ ભવોદધિકે માંધ, ઝાજ કહાઈ, ખેઠા
 જાઈ, નર નારી ॥૧૦૧૫॥ સંશય વિપર્યાય, અને અધ્યવસાય, તિહુ
 અણ માંય, હોય નહી ॥ ત્રિદોષ રહિતં, ત્રિગુણ સહિતં, ત્રિપદી
 રીતં, ભેદ સહી ॥ શુદ્ધ ન્યાય આરાધી, શિવવધુ સાધી, કર્મ ઉપા
 ધિ, જિણ વારી ॥૧૦૧૬॥ યા વિરાધન કરકે, યહાંસેં મરકે, ઉપજ્યા
 નરકે, દુઃખ પાયા ॥ વળિ ગર્ભમેં ભટક્યા, યોગતિ ભટક્યા, જગતમેં
 અટક્યા, ભય ભારી ॥૧૦૧૭॥ જિણ હિતકર જાણી, શ્રી જિનવાણી,
 સો ભવિ પ્રાણી, સુખ પાયા ॥ સમકિત શુદ્ધ કરણે, મિથ્યા હરણે,
 ભવજળ તરણે, શિવ પાયા ॥ તિલોકરિખ જાચી, શારદા સાચી,
 મન તન રાચી, જયકારી ॥૧૦૧૮॥-કલશ-દોહા. જિનવાણી જયકાર
 હે, અનુભવ રસકો સારા ॥ નય પ્રમાણ વિચારજે, પક્ષપાત પરિહાર
 ॥૧૧॥ શમ દમ ઉપશમ ભાવશું, જે સાથે નર નારા ॥ તિલોકરિખ
 તિજુને સદા, પ્રણમે વારંવાર ॥૧૦॥ ઇતિ જિનવાણી સ્તવન ઇંદ.

આ અંથ છપાવવામાં જ્ઞાનવૃદ્ધિ રૂપ કાર્ય જાણી જે સાહેબોએ
પોતાની ઉદારતા જણાવી અમોને પ્રથમથી આશ્રય આ
પ્રોત્સાહ, તે સાહેબોનાં નામ નીચે મુદ્રિત કરું છું.

નકલો.

મુંબઈમાંદર.

(૬૦૨)

૧૫૧ શેઠ રામજી માધવજીની વિધવા શેઠાણી બાઈ હેમકુંવરબાઈ.	
૧૦૧ રા. રા. શેઠ દામજીભાઈ લક્ષ્મીચંદ	૨૫ શેઠ મદનજી બૂદા
૨૦ શા દેવકરણુ ઝવેર ખરભજન	૧૫ શા. ચુનીલાલ મજલાલ
૧૫ શા ત્રીકમજી કાલીદાસ	૧૦ શા લાલજીભાઈ ચાંપશી
૧૦ શેઠ લખમશી નંપુભાઈ	૫ શેઠ અમરચંદ તુલશીદાસ
૫ શા નેમચંદ વસનજી	૫ શેઠ રામજીભાઈ વીરજી
૫ શેઠ પીતાંબરભાઈ તરશીભાઈ	

(શા નંથુભાઈ ભારમલની મારફત)

૧૦ શા ભારમલ રવજી	૧૦ શા રવજી નેણુશી
૧૦ શા તેજસી રાઘવજી	૧૦ શા મનશી રાજપાલ
૧૦ શા કેશવજી પુંજી	૧૦ શા નેપા નેણુસી
૧૦ શા દેવજી ગંગાજી	૧૦ શા ઓલાયા હેમરાજ
૧૦ શા હીરજી રતનશી	૧૦ શા ભીમશી લખમશી
૧૦ શા હીરજી માલશી	૧ શા વીરપાલ માલશી
૧ શા નાગપાર ધારશી	૧ શા સારંગ વેરશી
૧ શા મોતસી ખીરા	૧ શા ધારસી વેરા
૧ શા સોજપાલ તેરશી	૧ શા જોડા વીજપાળ
૪ શેઠ નેમીદાસ હેમચંદ	૪ બાઈ ભચીબાઈ
૩ શા ભગવાનદાસ હરજીવન	૨ શેઠ ભગવાનદાસ વસનજી
૨ શેઠ કેશવલાલ સખીદાસ	૨ શેઠ ઓધવજી નારણજી
૨ સંઘવી હીરાચંદ હસરાજ	ગંગાળી
૨ શા લધા ખોડીદાસ	૨ શેઠ લીલાધર ઝવેરચંદ લા.
૨ દેશાઈ ગલાચંદ ધનજી	બાઈ ભાણીબાઈ
૨ શા દરખચંદ સોભાગચંદ	૨ શા મોતસી દેવશી

(શા રૂપચંદ વીરજી મારફત)

૧ શા રૂપચંદ વીરજી

૧ શા કુરપાલ હેમરાજ

૧ શા લઘા કચરા

૧ શા કુરપાલ ખીમરાજ

૧ શા કોરજી તલકશી

(રોક કાલીદાસ અમુલખ મારફત ગોંડલવાળા)

૨ શા કાળીદાસ અમુલખ

૧ શા મોહનલાલ ત્રીભોવન

૨ શા કાળીદાસ કેશવજી

૧ શા લાલચંદ અંદરજી

૨ રોક ત્રોકમજી કાનજી

૨ શા નેચંદ અમરચંદ

૧ શા કલાણુજી ઓધવજી

૧ શા મગનલાલ રતનચંદ

૧ શા સાકરચંદ નેચંદ

૧ પા. લલુભાઈ હરગોવન

૧ શા અભેચંદ જસરાજ

૧ શા જીવરાજ ભવાનજી

૧ શા કેશવજી ભીમશી

૧ શા મુલજી આણુંદજી

૧ શા દામજી નાથાણી

૧ શા વરજન નેવંત

૧ શા વેલજી વીરા

૧ શા દેવજી લાધા

(શા પાનાચંદ ખીમજી મારફત)

૫ શા પાનાચંદ ખીમજી

૧ શા ચોથા વાધા

(ભણુશાળી શંભુભાઈ ટોકરશી મારફત)

૧ શા ગોકળદાસ પાનાચંદ

૧ શા શીવરાજ કરશનજી

૧ શા નાનચંદ વીકમશી

૧ શા નારણજી પરસોતમ

૧ શા પાસુ કોરશી

૧ શા કસ્તુર ચાંપશી

૧ શા મજપાલ ભારમલ

૧ શા ડોશા મોતી

૧ શા તારાચંદ પ્રતાપસંગ

૧ શા ખેતસી લઘા

(શા રાયશી દેવશી મારફત)

૧ શા રાયશી દેવશી

૧ શા મલુકચંદ રતનશી

૧ શા રવજી રતનશી

૧ શા નાગરદાસ ઉજમશી

૧ શા ગોવીંદજી લખમીચંદ

૧ શા દેવરાજ વેરશી

૧ શા હરીલાલ રામજી

૧ શા લાલજી શિવજી

૧ શા નખુ વીરપાલ

૧ શા તેમીદાસ રતનશી

(શા જગજીવન નારણુ ભારત રાજકોટવાળા)

- ૧ શા મુલચંદ મોનજી
- ૧ શા માલશી કાનજી
- ૧ શા ઝવેરચંદ મુલચંદ
- ૧ શા વેલજી કલાણુજી
- ૧ કોઠારી નારણુજી તારાચંદ

- ૧ શા દયાલજી કલાણુજી
- ૧ શા મોરારજી ભગવાનદાસ
- ૧ ગાંધી દુલભદાસ ત્રીભોવન
- ૧ દોશી ત્રીભોવન મલુકચંદ
- ૧ શા ઓધવજી ઓતમચંદ

(શા શવજી પાંચારીઆ ભારત)

- ૨ શા શવજી પાંચારીઆ
- ૨ શા લખમશી લાધા
- ૧ શા દેવશી પદુ
- ૧ શા લધુ દેવરાજ
- ૧ શા હરીદાસ પ્રેમજી
- ૧ ગાંધી નેઠાલાલ પ્રેમજી
- ૧ શા હસરાજ વાલજી
- ૧ શેઠ કલાણુજી મુલજી
- ૧ શા હેમચંદ ગાંડા
- ૧ શા આસકરજી રતનશી
- ૧ શા સાકરચંદ મુલજી
- ૧ શા સંવરાજ કાનજી

- ૧ શા માલશી પેયજી
- ૧ શા પદમશી ખાખજી
- ૧ શા ભીમશી હાંસુ
- ૧ શા કરમશી ઉકેડા
- ૧ શા મણસી વાધા
- ૧ શા હસરાજ રતનશી
- ૧ શા દયાલ આણંદજી
- ૧ શા વીકલ લીલા
- ૧ શા માવજી ખોડીદાસ
- ૧ શા સોમચંદ ઝવેરચંદ
- ૧ શા અવચળ કાળીદાસ
- ૧ શા ધરમશી નારણુ

અમદાવાદ (૩૪)

- ૧૦ શા મહાસુખરામ ગુલાબચંદ
- ૩ સંઘાણી હીરાચંદ વેલજી કારભારી
- ૧ મે, જીવરાજભાઈ ઘેલાભાઈ હેલ્થઓફીસર સાહેબ
- ૧ શા મલીચંદ ખુલાખીદાસ
- ૧ શા પોચાભાઈ પીતાંબરદાસ
- ૧ શા ગીરધર કેવળ
- ૧ ઓક નૈનીસદગૃહસ્થ
- ૧ શા મહતભાઈ ચુનીલાલ

- ૫ શા મલીચંદ જ્યેષ્ઠ
- ૨ શા ખેમચંદ ઝવેરચંદ
- ૧ શા જ્ઞેશગભાઈ મંછારામ
- ૧ શા જમનાદાસ ગોપાલદાસ
- ૧ શા જગનલાલ ઇસવરદાસ
- ૧ શા પુનભાઈ મોતીચંદ
- ૧ પટેલ જગનલાલ ખુબરદા

૧ ભાવસાર પુંજ જેઠા

૧ માસ્તર ચુનીલાલ નાનચંદ

૧ શા નગીનદાસ છોટાલાલ

મોરબી (૧૧)

(રા. રા. વનેચંદ પોપટભાઈ દક્તરી મારફત.)

૧૦ શ્રી મોરબી જૈનશાળા ખાતે.

૧ રા. રા. વનેચંદ પોપટભાઈ દક્તરી.

જોડીઆખંદર (૧૧)

૧ રા. રા. મગનલાલ ખેતશી. જોડીયા ડીસપેનસરી દાકતર.

૧ સંઘવી લાલજી મેઘજી.

૧ સંઘવી કાલીદાસ લાલજી.

૧ દોશી નેમચંદ શુલાખચંદ.

૧ મા. પોપટ કરસનજી.

૧ રા. રા. વનમાળીદાસ પ્રાગજી જોડીઆ મામલતદાર.

૧ શ્રી જૈનશાળા ખાતે.

૧ ભા. ધનજી ખેચર.

૧ ભા. દલીચંદ પોપટ.

૧ મા. તારાચંદ નથુ

૧ મેતા ખેચર ડોસાણી હડમતીઆવાળા.

અંબજ (૧૧)

(શા. કરમચંદ ધરમશી મારફત.)

૧ મા. મુલચંદ વાઘજી.

૧ ગાંધી રતનશી જીવરાજ.

૧ મા. માણેકચંદ મોનશી.

૧ મા. જીવરાજ લીલાધર.

૧ શા. દેવકરજી ઝવેર.

૨ શા. રતનશી રામજી.

૧ કોઠારી માણેકચંદ દેવચંદ.

૧ દોશી મુલજી વાલજી.

૧ મા. ખોડીદાસ ગાંગજી. પડાણાવાળા

૧ ભણુશાળી ટોકરશી તેજશી. શ્રી સ્નાયક સાહે,

મુંદરાખંદર (૧૦)

(શા. રવજી કચરાણી મારફત.)

૪ શા. રવજી કચરાણી.

૧ મા. મુલચંદભાઈ દેવચંદ.

૨ મા. મુલચંદ લવજી જશાણી.

૧ મા. વાલજી ખેંગાર.

૧ મા. લાલચંદ ખેંગાર.

૧ શ્રી છકોટીના સ્થાનક ખાતે.

સરપદડ (૧૦)

૧ રા. રા. નંદવજી મીડા.	૧ પા. જોરામ મેધરાજ પડધરીના
૧ ગાંધી કાનજી મોતીચંદ.	૧ પા. પાનાચંદ વાલજી.
૧ પા. દામોદર વાલજી.	જીવીરીઉ.
૧ રા. રા. મેહેતા નાગજી ગોરધન ન્યાયાધીશ.	
૧ પા. ધણેશ કડવા. ખીન્ડીઉ.	૧ મેતા નથુભાઈ કેશવજી
૧ પા. અંદરજી નારણુ.	૧ વોરા નંદવજી તલશી.
	મોટાવડા.

અંભાતખંદર.

સંઘવી પોપટ વખતચંદ. હા. ગલાખચંદ જોઈતાચંદ.

૧ શા. અંબાલાલ લાલચંદ	૧ પા. ભોગીલાલ કીલાભાઈ.
૧ શા. લાલચંદ મલુકચંદ.	૧ પા. હરગોવત હરજીવન.

ઘોરાજી (૫)

૨ કામદાર પોપટ વનમાળી.	૧ દોશી નરભેરામ શામજી.
૧ શેડ ઘેલાભાઈ શાભાગચંદ.	૧ શ્રી ઘોરાજી જૈનશાળા હા.
	અખાઈ રણજોડ રવજી.

મુરતખંદર (૫)

- ૫ શા. જીવણુલાલ તારાચંદ.

ભાવનગર (૪)

૧ જૈનધર્મસુબોધપ્રસારક સભાની લાયણેરી ખાતે હા. રા. નરશી મુલજી.	
૧ જૈનજ્ઞાનભણીપ્રભા પુસ્તકાલય.	૧ ભાયાણી ગોપાલજી મેધજી.
૧ શા. માણેકચંદ જીવણુ. ગઢડાવાળા.	

ધરમપુર (૩)

૧ રા. રા. કપુરચંદ ગોપાલજી સેક્રેટરી.	૨ રા. રા. મોહનલાલ પ્રાગજી.
	હજુર શીરસ્તોદાર.

વરામણ. (૩)

૧ શા. જીવાભાઈ કુંવરજી.	૧ ભાવસાર કરસન ગોપાલ.
૧ ભાવસાર મગન કાલીદાસ.	

નરોડા. (૩)

૧ પટેલ ભદ્રા કાલીદાસ.

૧ પટેલ કૃતેસંગ ચેલદાસ.

૧ વ્યાસ જગનલાલ ત્રીકમ.

ખદડા કચ્છ. (૩)

૧ શા. હુંગરશી કોરશી.

૧ શા મુલજી ચોયા.

૧ શા. મોણશી કમુ.

મનકરા. (૨)

૧ શેઠ જીવરાજ શામજી.

૧ શા. ભારમલ મુલજી.

રાજકોટ. (૨)

૧ ખારેખ પ્રાણજીવન રૂઢનાથ.

૧ શા. મલુકચંદ કુલચંદ.

માળીઆ (૨)

૨ શા. નેણશી પરસોતમ.

સાણંદ (૨)

૨ શા નાનચંદ સાંતીદાસ. સ્થાનક ખાતે.

ઘોળકા (૨)

૧ આઘ મથુરી.

૧ આઘ દીવાળી.

વડાલ (૧)

૧ શા. જ્યંદ નથુભાઈ.

૧ દોશી અખજી કલાણજી વીજપર વાળા.

વેરાવળ (૨)

૧ માસ્તર વનમાળી હેમરાજ. સુબોધ જૈનશાળા ખાતે.

૧ રા. પ્રેમજી હેમરાજ.

નાર. (૨)

૨ શા વખતચંદ મુલચંદ સ્થાનક ખાતે.

ચોરખંદર. (૨)

૨ રા. મનમોહનદાસ કપુરચંદ. જૈનશાળા ખાતે.

વવાણીઆખંદર. (૧)

૧ દેસાઈ પોપટ મનજી. જૈનશાળા ખાતે.

થાનગઢ. (૧)

૧ રા. ત્રીભોવનદાસ જીવદાસ.

ભોરાળા. (૧)

૧ શા. ડાયા રાબાણી.

રતાડીઆ. (૧)

૧ શા. પદમશી ભારીઆણી.

રાપર. (૧)

૧ મોરખીઆ થાવર અમ્રત.

ત્રખો. (૧)

૧ મોરખીઆ આસકરણુભાઈ ઝવેર.

કઠોર. (૧)

૧ ભા. હરજીવનદાસ હેમરાજ.

પાલણુપુર. (૧)

૧ મેતા પીતાંબર હાથીભાઈ સ્થાનક ખાતે.

ખેડા. (૧)

૧ ભાવસાર નથુભાઈ અમરચંદ.

ચૂડા. (૧)

૧ દાકતર શોભાગચંદ નથુભાઈ.

આમોદ. (૧)

૧ શા. હરજીવનદાસ રાયચંદ.

દેહેવાણુ. (૧)

૧ શા. વીરચંદ ખુશાલ.

વીરમગામ. (૧)

૧ ભાવસાર રામજી વીરચંદ.

વાગડ. (૧)

૧ ભાવસાર ભગવાનદાસ બેહેચર.

નડીઆદ. (૧)

૧ ભાવસાર મોતીલાલ જોડા.

ખરવાળા. (૧)

૧ શા. સુંદરજી મોરારજી નૈનદિતેચ્છ સભા.

કુલ નકલો (૧૫૫૫)

પુસ્તક મંગાવનાર સાહેબોને અગત્યની સૂચના.

સર્વે જૈન બંધુઓને વિનંતી પૂર્વક ખખર આપવામાં આવે છે કે અમારા તરફથી નીચે લખેલાં પુસ્તકો રોકડી કિંમતથી અગર વેલ્યુપેએ-બલથી વેચાતાં મળશે. કિંમત શિવાય ટપાલ ખર્ચ જુદું સમજવું.

શ્રી જૈનતત્વશોધકગ્રંથ મહામુનિ શ્રી ત્રીકમદાસજી ૩. આ. પા.
સ્વામી વિરચિત. ૧—૦—૦

બાવીશ થોકડા. જેમાં આ વખતે બે થોકડાનો વધારો કરવામાં આવ્યો છે સૂરતવાળા. ૧—૦—૦
જૈનવ્રતશિક્ષાપત્રિ. ૦—૨—૬

આ શિવાય શા. કચરાભાઈ ગોપાળદાસ તરફથી છપાએલાં આપણા ધર્મનાં તમામ પુસ્તકો તથા પન્નૂસણુ પર્વ ઉપર લખવાના છાપેલા કાગળો અમારે લાંથી મળશે. માટે જે સાહેબોને મંગાવવાની મરજી હોય તેઓએ નીચેના શિરનામે લખી મંગાવી લેવાં.

શા. ત્રિભોવનદાસ રૂઘનાથદાસ.

શા. મલીચંદ જુલાખીદાસ મારફત.

આકાશોઠના કૂવાનીપોળ. અમદાવાદ.

જાહેરખખર.

સર્વ જૈનધર્મિ ભાઈઓને ખખર આપવામાં આવે છે કે અમારા તરફથી નીચે લખેલાં પુસ્તકો રોકડી કિંમતે મળી શકશે;

સામાયિકવ્રત-એ નામના પુસ્તકની ઘણીજ નકલો ખપી ગઈ છે તેમજ અત્રેની સભા તરફથી સુચવન હોવાથી તેની કિંમતમાં ઘટાડો કરી ફક્ત ૧ આનો લેવાનો ઠરાવ કર્યો છે. પ્રતિક્રમણસૂત્ર:—કે જેની થોડીજ નકલો બાકી રહી છે. કિંમત ૩૦-૪-૦ શ્રી જૈનતત્વશોધક ગ્રંથ મહામુનિ શ્રી ત્રીકમદાસજી સ્વામિ વિરચિત. કે જેની થોડીજ નકલો બાકી રહી છે. જેથી ગ્રાહકોએ મંગાવી લેવા ચૂકવું નહીં.

શા. છાટાલાલ ભોતીચંદ કે. સૂતારવાડો.

શા. છાટાલાલ દાસતચંદ કે. કડાકોટડી.

મુ. ખંભાત.

